

В.И.ЛЕНИН

**Избрани произведения
в пет тома**

В.И.ЛЕНИН

Пролетарската революция
и ренегатът Кауцки

"Левичарството" –
детска болест
на комунизма

Статии и доклади

5

Пролетарската революция и ренегатът Кауцки

Предговор

Излязлата неотдавна във Виена брошура на Кауцки «Диктатурата на пролетариата» (Wien, 1918, Ignaz Brand, с. 63) е най-нагледен пример на най-пълния и най-позорен банкрут на II Интернационал, за който отдавна говорят всички честни социалисти във всички страни. Въпросът за пролетарската революция се поставя днес практически на дневен ред в цяла редица държави. Ето защо разглеждането на ренегатските софизми и на пълното отричане на Кауцки от марксизма става необходимо.

Но по-напред трябва да се подчертае, че пишещият тия редове още от самото начало на войната имаше много пъти случай да изтъква скъсването на Кауцки с марксизма. На това бяха посветени редица статии от 1914—1916 г. в излизащите в чужбина «Социал-Демократ»² и «Коммунист»³. Тия статии са събрани в изданието на Петроградския съвет: Г. Зиновиев и Н. Ленин: «Против течението», Петроград, 1918 г. (550 страници). В една брошура, издадена в Женева в 1915 г. и преведена още тогава на немски и френски език⁴, аз писах за «кауцкианството»:

«Кауцки, най-големият авторитет на II Интернационал, представлява извънредно типичен и ярък пример как словесното признаване на марксизма доведе на дело до неговото превръщане в «струвизъм» или в «брентанизъм»

(т. е. в либерално-буржоазно учение, признаващо нереволуционната «класова» борба на пролетариата, което особено ярко изрази руският писател Струве и германският икономист Брентано). Ние виждаме това и от примера с Плеханов. Чрез явни софизми изтръгват от марксизма неговата жива революционна душа, признават в марксизма *всичко, с изключение* на революционните средства за борба, тяхното проповядване и подготвяне, възпитанието на масите именно в тая насока. Кауцки безидейно «примирява» основната мисъл на социал-шовинизма, признаването на защитата на отечеството в настоящата война, с дипломатическата, показна отстъпка спрямо левите във вид на въздържане при гласуване на кредитите, признаване на думи своята опозиционност и т. н. Кауцки, който в 1909 г. написа цяла книга за приближаването на епохата на революции и за връзката на войната с революцията; Кауцки, който в 1912 г. подписа Базелския манифест^б за революционното използване на бъдещата война, сега по всички начини оправдава и разкрасява социал-шовинизма и подобно на Плеханов се присъединява към буржоазията в осмиването на всякакви помисли за революция, на всякакви стъпки към непосредствено революционна борба.

Работническата класа не може да осъществи своята световнореволюционна цел, ако не води безпощадна война против това ренегатство, безхарактерност, прислужничество пред опортюнизма и безпримерно теоретическо опощляване на марксизма. Кауцкианството не е случайност, а социален продукт на противоречията на II Интернационал, на съединяване верността към марксизма на думи с подчиняване на опортюнизма на дело» (Г. Зиновиев и Н. Ленин: «Социализмът и войната», Женева, 1915 г., с. 13—14).

По-нататък. В написаната през 1916 г. книга «Империализмът като най-нов етап на капитализма»* (излязла в Петроград в 1917 г.) аз подробно разглеждах теоретическия фалш на всичките разсъждения на Кауцки за империализма. Цитирах определението на империализма, дадено от Кауцки: «Империализмът е продукт на високоразвития промишлен капитализъм. Той се състои в стремението на всяка промишлена капиталистическа нация да при-

* Вж Съч. Т. 22, с. 191—316.]

съедини към себе си или да подчини все по-големи *аграрни* (курсивът е на Кауцки) области без оглед на това, с какви нации са населени те.» Показвах, че това определение е напълно погрешно и че е «нагодено» да замазва най-дълбоките противоречия на империализма, а след това и да примирява с опортюнизма. Аз привеждах своето определение на империализма: «Империализмът е капитализъм в онзи стадий на развитието, когато се е установило господството на монополите и на финансовия капитал, износът на капитал е придобил първостепенно значение, започнала е подялбата на света от международните търгове и е завършила подялбата на цялата територия на земята от най-големите капиталистически страни.» Показвах, че у Кауцки критиката на империализма стои подолу даже от буржоазната, еснафска критика на империализма.

Най-после, през август и септември 1917 г., т. е. преди пролетарската революция в Русия (25 октомври — 7 ноември 1917 г.), написах излязлата в Петроград в началото на 1918 г. брошура «Държавата и революцията. Учението на марксизма за държавата и задачите на пролетариата в революцията»* и тук, в глава VI, за «Опошляването на марксизма от опортюнистите», посветих специално внимание на Кауцки, като доказвах, че той съвсем е изопачил учението на Маркс, подправя го с опортюнизъм, «отрича се от революцията на дело, като я признава на думи».

Всъщност основната теоретическа грешка на Кауцки в брошурата му за диктатурата на пролетариата се състои именно в онези опортюнистически извращения на Марксовото учение за държавата, които са подробно разкрити в моята брошура «Държавата и революцията».

Тези предварителни бележки бяха необходими, тъй като те доказват, че аз открито обвиних Кауцки в ренегатство *много преди* болшевиките да вземат държавната власт и да бъдат осъдени за това от Кауцки.

* Вж Съч. Т. 25.

Как Кауцки превърна Маркс в обикновен либерал

Основният въпрос, който Кауцки засяга в своята брошура, е въпросът за основното съдържание на пролетарската революция, а именно за диктатурата на пролетариата. Това е въпрос, който има извънредно важно значение за всички страни, особено за напредналите, особено за воюващите, особено днес. Може без преувеличение да се каже, че това е най-главният въпрос на цялата пролетарска класова борба. Затова е необходимо да се спрем внимателно на него.

Кауцки поставя въпроса в смисъл, че «противоположността на двете социалистически течения» (т. е. на болшевиките и не-болшевиките) е «противоположност на два коренно различни метода: *демократическия* и *диктаторския*» (с. 3).

Ще отбележим мимоходом, че като нарича не-болшевиките в Русия, т. е. меншевиките и есерите, социалисти, Кауцки се ръководи от тяхното *название*, т. е. от думата, а не от *действителното място*, което те заемат в борбата на пролетариата с буржоазията. Великолепно разбиране и прилагане на марксизма! Но по това по-подробно по-долу.

Сега трябва да се спрем на главното: великото откритие на Кауцки за «коренната противоположност» на «демократическия и диктаторския метод». В това е ядката на въпроса. В това е цялата същност на брошурата на Кауцки. И това е такава чудовищна теоретическа бъркотия, толкова пълно отричане от марксизма, че Кауцки, трябва да признаем, далеч е надминал Бернщайн.

Въпросът за диктатурата на пролетариата е въпрос за отношението на пролетарската държава към буржоазната държава, на пролетарската демокрация към буржоазната демокрация. Би казал човек, че това е ясно като бял ден. Но Кауцки като някой гимназиален учител, закостенял в повтаряне на учебниците по история, упорито се обръща гърбом към ХХ век, с лице към ХVIII, и за стотен път, невероятно отегчително, в цял ред параграфи, дъвче и предъвка вехториите за отношението на буржоазната демокрация към абсолютизма и средновековието!

Наистина сякаш предъвка бабини деветини!

Та това значи съвсем да не разбереш за какво става дума. Защото само усмивка предизвикват напъните на

Кауцки да представи работата тъй, като че ли има хора, които проповядват «презрение към демокрацията» (с. 11) и др. под. С такива празни приказки е принуден да замъглява и да уплита въпроса Кауцки, защото той поставя въпроса по либералному, за демокрацията изобщо, а не за *буржоазната* демокрация, той избягва даже това точно класово понятие, а се старее да говори за «досоциалистическа» демокрация. Почти една трета от брошурата си, 20 страници от 63, нашият дърдорко е запълнил с брътвежи, които са твърде приятни за буржоазията, защото се равняват на разкрасяване на буржоазната демокрация и замазват въпроса за пролетарската революция.

Но нали заглавието на брошурата на Кауцки е все пак «Диктатурата на пролетариата». Че в това именно е *същността* на Марксовото учение, е общоизвестно. И Кауцки е бил принуден след всички бръщолевения не по темата да цитира думите на Маркс за диктатурата на пролетариата.

Как е извършил това «марксистът» Кауцки — това е вече същинска комедия! Слушайте:

«Този възглед» (който Кауцки обявява за презрение към демокрацията) «се опира на една дума на Карл Маркс» — така буквално е написано на стр. 20. А на стр. 60 това е повторено дори в такава форма — че (болшевиките) «са си спомнили своевременно думичката» (буквално така! *des Wörtchens*) «за диктатурата на пролетариата, употребена от Маркс веднъж в 1875 г. в едно писмо».

Ето тая «думичка» на Маркс:

«Между капиталистическото и комунистическото общество лежи период на революционно превръщане на първото във второто. На този период съответствува и политически преходен период и държавата в този период не може да бъде нищо друго освен революционна диктатура на пролетариата.»⁶

Първо, да наречеш това знаменито разсъждение на Маркс, което е краен извод от цялото му революционно учение, «една дума» или дори «думичка» — значи да се гавриш с марксизма, значи да се отричаш от него напълно. Не трябва да се забравя, че Кауцки знае Маркс почти наизуст, че ако се съди по всичките писания на Кауцки, в неговата писалищна маса или в главата му има редица дървени чекмеджета, в които всичко, написано от Маркс, е разпределено по най-акуратен и най-удобен за цитиране начин. Кауцки *не може да не знае*, че и Маркс, и Енгелс

и в писма, и в печатни произведения са говорили за диктатурата на пролетариата *многократно* и преди, и особено след Комуната. Кауцки не може да не знае, че формулата: «диктатура на пролетариата» е само едно исторически по-конкретно и научно по-точно изложение на задачата на пролетариата «да разруши» буржоазната държава машина, за която (задача) и Маркс, и Енгелс, имайки предвид опита на революцията от 1848 и още повече от 1871 г., говорят от 1852 до 1891 г., в *продължение на четиридесет години*.

Как да се обясни това чудовищно изопачаване на марксизма от зубрача на марксизма Кауцки? Ако се говори за философските основи на това явление, работата ще се сведе до подменяне на диалектиката с еkleктизъм и софистика. Кауцки е голям майстор на такова подменяне. Ако се говори практически-политически, работата ще се сведе до лакейство пред опортюнистите, т. е. в края на краищата пред буржоазията. От началото на войната, прогресирайки все по-бързо, Кауцки стигна до виртуозност в това изкуство да бъде марксист на думи, а лакей на буржоазията на дело.

Още повече се убеждава човек в това, когато разглежда как забележително е «изтълкувал» Кауцки «думичката» на Маркс за диктатурата на пролетариата. Слушайте:

«Маркс, за съжаление, е пропуснал да посочи по-подробно как си представя тази диктатура. . .» (Открай докрай лъжлива фраза на ренегата, защото Маркс и Енгелс са дали именно редица най-подробни указания, които зубрачът на марксизма Кауцки умишлено заобикаля.) «. . . Буквално думата диктатура означава унищожение на демокрацията. Но, разбира се, взета буквално, тази дума означава също така едновластие на едно отделно лице, необвързано от никакви закони. Едновластие, което се отличава от деспотизма по това, че то се смята не за постоянна държавна институция, а за преходна крайна мярка.

Изразът «диктатура на пролетариата», следователно не диктатура на едно лице, а на една класа, вече изключва Маркс да е имал тук предвид диктатура в буквалния смисъл на думата.

Той говори тук не за *формата на управление*, а за *състоянието*, което по необходимост трябва да настъпи навсякъде, където пролетариатът е завсювал политическата власт. Че Маркс не е имал тук предвид формата на управление, се доказва вече от това, че той се е придържал към възгледа, че в Англия и Америка преходът може да се извърши мирно, следователно по демократически път» (с. 20).

Ние нарочно дадохме пълен цитат на цялото това разсъждение, за да може читателят ясно да види с какви похвати оперира «теоретикът» Кауцки.

Кауцки е искал да пристъпи към въпроса по такъв начин, че да започне с определението на «думата» диктатура.

Прекрасно. Свещено право на всекиго е да пристъпи към въпроса по какъвто иска начин. Трябва само да се различава сериозният и честен подход към въпроса от нечестния. Който би искал да се отнесе сериозно към работата при дадения начин на подхождане към въпроса, той би трябвало да даде *свое определение* на «думата». Тогава въпросът би бил поставен ясно и открито. Кауцки не прави това. «Буквално — пише той — думата диктатура означава унищожение на демокрацията.»

Първо, това не е определение. Ако Кауцки е искал да отбегне да даде определение на понятието диктатура, за какво му е трябвало да избира този подход към въпроса?

Второ, това е явно невярно. За либерала е естествено да говори за «демокрация» изобщо. Марксистът никога не ще забрави да постави въпроса: «за коя класа?» Всеки знае например — и «историкът» Кауцки също го знае, — че въстанията или даже силните вълнения на робите в древността изведнъж са разкривали същността на античната държава като *диктатура на робовладелците*. Унищожавала ли е тая диктатура демокрацията *сред* робовладелците. *за* тях? На всички е известно, че не.

«Марксистът» Кауцки е казал чудовищна глупост и неистина, защото е «*забравил*» за класовата борба. . .

За да се направи от либералното и лъжливо твърдение на Кауцки марксистко и вярно, трябва да се каже: диктатурата не означава непременно унищожение на демокрацията за класата, която установява тая диктатура над другите класи, но тя непременно означава унищожение (или най-съществено ограничение, което е също един вид унищожение) на демокрацията за класата, над която или против която се осъществява диктатурата.

Но колкото и вярно да е това твърдение, все пак то не дава определение на диктатурата.

Да разгледаме следната фраза на Кауцки:

«. . . Но, разбира се, взета буквално, тази дума означава също така единвластие на едно отделно лице, необвързано от никакви закони. . . »

Като сляпо кученце, което случайно си пъха носа ту на една, ту на друга страна. Кауцки неочаквано се натъкнал тук на *една* вярна мисъл (именно, че диктатурата е власт,

необвързана от никакви закони), но определение на диктатурата *все пак не е дал* и казва освен това явна историческа неистина, че диктатурата означавала власт на едно лице. Това и граматически е невярно, тъй като да диктаторствува може и група лица, и олигархия, и една класа и т.н.

По-нататък Кауцки посочва различието на диктатурата от деспотизма, но макар че посоченото от него е явно невярно, ние не ще се спираме на него, тъй като това съвсем не се отнася към интересуващия ни въпрос. Известна е склонността на Кауцки да се обръща от ХХ век към ХVIII, а от ХVIII — към античната древност, и ние се надяваме, че когато германският пролетариат извоюва диктатурата, той ще вземе под внимание тази склонност и ще назначи Кауцки, да кажем, за гимназиален учител по древна история. Да отбягваш да дадеш определение на диктатурата на пролетариата посредством умувания за деспотизма е или крайна глупост, или твърде неизкусно мошеничество.

В резултат получаваме, че като се е заел да говори за диктатурата, Кауцки е наговорил много явни неистини, но никакво определение не е дал! Той би могъл, без да се ослабя на умствените си способности, да прибегне към своята памет и да извади от «чекмедженцата» си всички случаи, когато Маркс говори за диктатурата. Той би получил навярно или следното, или по същество съвпадащо с него определение:

Диктатурата е власт, опираща се непосредствено на насилието, необвързана от никакви закони.

Революционната диктатура на пролетариата е власт, завоювана и поддържана чрез насилието на пролетариата над буржоазията, власт, необвързана от никакви закони.

И ето тая именно проста истина, истина, ясна като бял ден за всеки съзнателен работник (представител на масата, а не на връхния слой на подкупената от капиталистите еснафска сган, каквато са социал-империалистите от всички страни), тази очевидна за всеки представител на експлоатираните, борещи се за своето освобождение, тази безспорна за всеки марксист истина трябва «с война да се отвоюва» от многоучения господин Кауцки! С какво да се обясни това? — С оня дух на лакейство, с който са се просмукали водачите на II Интернационал, станали презрени сикофанти на служба у буржоазията.

Най-напред Кауцки извършва фалшификация, като изказва явната глупост, че буквалният смисъл на думата

диктатура означавал едноличен диктатор, а след това — на основание на тази фалшификация! — заявява, че у Маркс, «значи», думите за диктатурата на класата имат *не* буквален смисъл (а такъв, при който диктатурата не означава революционно насилие, а «мирно» завоюване на мнозинството при буржоазната — забележете това — «демокрация»).

Трябвало, видите ли, да се прави разлика между «състояние» и «форма на управление». Удивително дълбокомислена разлика, все едно да се прави разлика между «състоянието» на глупостта у човек, който разсъждава глупаво, и «формата» на неговите глупости!

На Кауцки е *нужно* да изтълкува диктатурата като «състояние на господство» (тоя израз е буквално употребен от него още на следващата, 21 страница), защото тогава *изчезва революционното насилие, изчезва насилствената революция*. «Състоянието на господство» е състояние, в което се намира всяко мнозинство при . . . «демокрацията»! С такъв мошенически фокус *революцията* благополучно *изчезва!*

Но мошеничеството е твърде грубо и то не ще спаси Кауцки. Че диктатурата предполага и означава «състояние» на неприятно за ренегатите *революционно насилие* на една класа над друга, това «шило в торба не можеш скри». Абсурдността на различаването на «състояние» и «форма на управление» излиза наяве. Да се говори тук за формата на управлението е тройно глупаво, защото всеки ученик знае, че монархията и републиката са различни форми на управление. На господин Кауцки трябва да се доказва, че тия *две* форми на управление, както и всички преходни «форми на управление» при капитализма, са само разновидности на *буржоазната държава*, т. е. на *диктатурата на буржоазията*.

Да се говори за формите на управление е, най-сетне, не само глупаво, но и недодялано фалшифициране на Маркс, който от ясно по-ясно говори тук за формата или типа на *държавата*, а не за формата на управлението.

Пролетарска революция не е възможна без насилствено разрушаване на буржоазната държавна машина и без заменянето ѝ с *нова*, която, според думите на Енгелс, «не е вече държава в същинския смисъл»⁷.

На Кауцки е нужно да замаже и извърти всичко това — това изисква неговата ренегатска позиция.

Погледайте към какви жалки извъртания прибегва той.

Първо извъртане. «...Че тук Маркс не е имал предвид формата на управление, се доказва от това, че той е смятал за възможен в Англия и Америка мирен преврат, т. е. по демократически път...»

Формата на управление тук решително няма нищо общо, понеже има монархии, нетипични за буржоазната държава, например отличаващи се с липсата на военщина, има републики, напълно типични в това отношение, например такива с военщина и бюрокрация. Това е общоизвестен исторически и политически факт и на Кауцки не ще се удаде да го фалшифицира.

Ако Кауцки искаше да разсъждава сериозно и честно, той би се запитал: има ли исторически закони, отнасящи се до революцията и непознаващи изключения? Отговорът би бил: не, такива закони няма. Тези закони имат предвид само типичното, онова, което Маркс веднъж нарече «идеален», в смисъл на среден, нормален, типичен капитализъм.

По-нататък. Имало ли е в 70-те години нещо такова, което да е правело от Англия и Америка изключение в *разглежданото отношение*? За всекиго, макар и малко запознат с изискванията на науката в областта на историческите въпроси, е очевидно, че този въпрос трябва да се постави. Да не се постави — значи да се фалшифицира науката, значи да се играе на софизми. А като поставим тоя въпрос, не можем да се съмняваме в отговора: революционната диктатура на пролетариата е *насилие* против буржоазията; необходимостта пък от това насилие се предизвиква *особено*, както най-подробно и многократно обясняват Маркс и Енгелс (особено в «Гражданската война във Франция» и в предговора към нея), от това, че съществува *военщина и бюрокрация*. Тъкмо такива институти, тъкмо в Англия и Америка, тъкмо в 70-те години на XIX век, когато Маркс е направил своята забележка, *не е имало!* (А сега ги има и в Англия, и в Америка.)

Кауцки е принуден буквално да мошеничествува на всяка стъпка, за да прикрива своето ренегатство!

И забележете как той, без да иска, показва тук своите магарешки уши — той пише: «мирно, т. е. по демократически път»!!

При определяне на диктатурата Кауцки се старал

с всички сили да скрие от читателя основния признак на това понятие, именно: революционното *насилс*. А сега истината излезе наяве: думата е за противоположността между *мирния* и *насилствения преврат*.

Ето каква е работата. Всички извъртания, софизми, мошенически фалшификации са нужни на Кауцки именно за това, за да *се отклони* от въпроса за *насилствената* революция, за да прикрие своето отричане от нея, своето преминаване на страната на *либералната* работническа политика, т. е. на страната на буржоазията. Ето каква е работата

«Историкът» Кауцки тъй безсрамно фалшифицира историята, че «забравя» основното: домонополистичният капитализъм — а негов апогей са именно 70-те години на XIX век — се отличаваше по силата на своите *икономически* основни свойства, които в Англия и Америка се проявиха особено типично, със сравнително най-голямо миролюбие и свсбодолубие. А империализмът, т. е. монополистичният капитализъм, който узря напълно едва в XX век, по *икономическите* си основни свойства се отличава с най-малко миролюбие и свсбодолубие, с най-голямо и повсеместно развитие на военщината. «Да не забележиш» това, когато разсъждаваш доколко типичен или вероятен е мирният или насилственият преврат, значи да изпаднеш до положението на най-обикновен лакей на буржоазията.

Второ извъртане. Парижката комуна беше диктатура на пролетариата, а беше избрана с *всесбщо* гласуване, т. е. без лишаване на буржоазията от нейните изборителни права, т. е. «*демократически*». И Кауцки тържествува: «... Диктатурата на пролетариата е била за Маркс» (или: според Маркс) «състояние, което необходимо произтича от чистата демокрация, ако пролетариатът съставлява мнозинство» (bei überwiegendem Proletariat, S. 21).

Тоя довод на Кауцки е толкова забавен, че наистина изпитваш истинско *embaras de richesses* (затруднение от изобилие на възражения). Първо, известно е, че цветът, щабът, върховете на буржоазията бяха избягали от Париж във Версай. Във Версай е бил «социалистът» Луи Блан, което между другото показва лъжливостта на твърдението на Кауцки, че в Комуна били участвували «всички направления» на социализма. Не е ли смешно да се представя за «чиста демокрация» с «всесбщо гласуване» разделянето на парижките жители на два воюващи лагера,

единият от които е концентрирал цялата боева, политически активна буржоазия?

Второ, Комуната се е борила с Версай като работническо правителство на *Франция* против буржоазното. Какво общо има тук «чистата демокрация» и «всеобщото гласуване», когато Париж е решавал съдбата на Франция? Когато Маркс намира, че Комуната е извършила грешка, като не е взела банката, която е принадлежала на цяла Франция⁸, дали не е изхождал от принципите и практиката на «чистата демокрация»??

Наистина, явно е, че Кауцки пише в такава страна, където полицията забранява на хората да се смеят «вкупом», иначе Кауцки би бил убит от смях.

Трето. Ще си позволя почитателно да напомня на господин Кауцки, знаещ наизуст Маркс и Енгелс, следната. Енгелсова оценка на Комуната от гледна точка на... «чистата демокрация»:

«Виждали ли са някога революция тия господа» (антиавторитаристите)? «Революцията е без съмнение най-авторитарното нещо, каквото изобщо е възможно. Революцията е акт, при който една част от населението налага своята воля на друга част от същото посредством пушки, щикове, топове, т. е. с извънредно авторитарни средства. И победилата партия по необходимост бива принудена да поддържа своето господство с помощта на страха, който нейното оръжие внушава на реакционерите. Ако Парижката комуна не се опираше върху авторитета на въоръжения народ против буржоазията, нима тя щеше да се задържи повече от един ден? Нямаме ли правото, напротив, да осъдим Комуната за това, че твърде малко се възползува от тоя авторитет»⁹.

Ето ви и «чиста демокрация»! Как би осмьл Енгелс оня пошъл еснафин, «социалдемократата» (във френски смисъл от 40-те години и в общоевропейски — от 1914—1918 г.), който изобщо би помислил да говори за «чиста демокрация» в общество, разделено на класи!

Но стига толкова. Да се изброят всички отделни нелепости, до които достига Кауцки, е нещо невъзможно, защото във всяка негова фраза зее бездънна пропаст от ренегатство.

Маркс и Енгелс анализираха най-подробно Парижката комуна и показаха, че нейната заслуга е опитът *да разбие, да разруши «готовата държавна машина»*¹⁰. Маркс

Н. ЛЕНИНЪ (Вл. Ульяновъ).

Пролетарската революция и ренегатътъ Кауцки.

Прѣвели отъ руски:
Жр. К. и Д. П.

СОФИЯ, 1920.

Заглавната страница на първото българско издание на книгата
„Пролетарската революция и ренегатътъ Кауцки“ — 1920 г.

и Енгелс са считали тоя извод за толкова важен, че *с а м о* тая поправка са внесли в 1872 г. в «остарялата» (в някои части) програма на «Комунистическия манифест»¹¹. Маркс и Енгелс посочват, че Комуната е унищожавала армията и чиновничеството, унищожавала е *парламентаризма*, разрушавала е «паразитния нарастък — държавата» и т. н., а премъдрият Кауцки, сложил си нощната шапчица, повтаря онова, което хиляди пъти са говорили либералните професори — приказките за «чистата демокрация».

Ненаправно Роза Люксембург каза на 4 август 1914 г., че сега германската социалдемократия е *вонещ труп*.

Трето извъртане. «Ако говорим за диктатурата като форма на управление, ние не можем да говорим за диктатура на класата. Защото класата, както вече отбелязахме, може само да господствува, но не да управлява. . .» А управляват «организации» или «партии».

Обърквате, безбожно обърквате, господин «съветник по объркването»! Диктатурата не е «форма на управление», това е смешна дивотия. И Маркс говори не за «формата на управлението», а за формата или за типа на *държавата*. Това е съвсем друго, съвсем друго. Съвсем невярно е също, че *класата* не може да управлява: такава глупост може да каже само един «парламентски кретен», който нищо не вижда освен буржоазния парламент, нищо не забелязва освен «управляващи партии». Всяка европейска страна ще покаже на Кауцки примери на управление от страна на нейната господстваща *класа*, например от едрите земевладелци в средните векове, въпреки тяхната недостатъчна организираност.

Обобщение: Кауцки изопачава по най-нечуван начин понятието диктатура на пролетариата, като превръща Маркс в обикновен либерал, т. е. сам се смъква до равнището на либерал, който дърдори банални фрази за «чиста демокрация», като украсява и замазва класовото съдържание на *буржоазната* демокрация и най-много бяга от *революционното насилие* от страна на потиснатата класа. Когато Кауцки «изтълкува» понятието «революционна диктатура на пролетариата» по такъв начин, че изчезна революционното насилие от страна на потиснатата класа над потисниците, световният рекорд в либералното изопачаване на Маркс бе бит. Ренегатът Бернщайн се оказа паленце в сравнение с ренегата Кауцки.

Буржоазна и пролетарска демокрация

Въпросът, който Кауцки безбожно обърква, стои всъщност така.

Ако не се гаврим със здравия смисъл и с историята, ясно е, че не можем да говорим за «чиста демокрация», докато съществуват различни *класи*, а можем да говорим само за *класова* демокрация. (В скоби казано, «чиста демокрация» е не само *невежествена* фраза, която разкрива неразбиране както на борбата на класите, така и на същността на държавата, но и тройно празна фраза, защото в комунистическото общество демокрацията, прераждайки се и превръщайки се в привычка, ще *отмира*, но никога не ще бъде «чиста» демокрация.)

«Чистата демокрация» е лъжлива фраза на либерал, който заблуждава работниците. Историята познава буржоазна демокрация, която сменя феодализма, и пролетарска демокрация, която сменя буржоазната.

Ако Кауцки посвещава едва ли не десетки страници, за да «доказва» истината, че буржоазната демокрация е прогресивна в сравнение със средновековието и че пролетариатът трябва непременно да я използва в своята борба против буржоазията, това е именно либерален брътвеж, който заблуждава работниците. Не само в образована Германия, но и в необразована Русия това е трюизъм*. Кауцки просто хвърля «учен» прах в очите на работниците, разказвайки с важен вид и за Вайтлинг, и за йезуитите в Парагвай, и за много други неща, *за да заобиколи буржоазната* същност на съвременната — т. е. на *капиталистическата* — демокрация.

Кауцки взема от марксизма онова, което е приемливо за либералите, за буржоазията (критиката на средновековието, прогресивната историческа роля на капитализма изобщо и на капиталистическата демокрация в частност), и изхвърля, премълчава, замазва в марксизма онова, което е *неприемливо* за буржоазията (революционното насилие на пролетариата против буржоазията за нейното унищожение). Ето защо Кауцки неизбежно, по силата на своето обективно положение и каквото и да е неговото субективно убеждение, се оказва лакей на буржоазията.

Буржоазната демокрация, като велик исторически

* Трюизъм — изтъркана истина. *Бълг. ред.*

прогрес в сравнение със средновековието, винаги си оста, ва — не може да не остава и при капитализма — тясно-окастрена, фалшива, лицемерна, рай за богатите, капан и измама за експлоатираните, за бедните. Ето тая истина, която е една от най-съществените съставни части на марксисткото учение, «марксистът» Кауцки не е разбрал. Ето по тоя — основен — въпрос Кауцки поднася «приятности» за буржоазията вместо научна критика на онези условия, които превръщат всяка буржоазна демокрация в демокрация за богатите.

Ще припомним най-напред на многоучения господин Кауцки онези теоретически изказвания на Маркс и Енгелс, които нашият зубрач позорно е «забравил» (в угода на буржоазията), а след това ще поясним въпроса най-популярно.

Не само древната и феодалната, но и «съвременната представителна държава е средство за експлоатация на наемния труд от капитала» (Енгелс в своето съчинение за държавата)¹². «Тъй като държавата е само преходен институт, от който трябва да се ползуваме в борбата, в революцията, за да смажем насилствено своите противници, то да се говори за свободна народна държава е чиста безсмислица: докато пролетариатът се *нуждае* още от държавата, той се *нуждае* от нея не в интерес на свободата, а в интерес на смазването на своите противници, а когато стане възможно да се говори за свобода, тогава държавата, като такава, престава да съществува» (Енгелс в писмото си до Бебел от 28. III. 1875 г.)¹³. «Държавата не е нищо друго освен машина за потискане на една класа от друга и в демократическата република никак не по-малко, отколкото в монархията» (Енгелс в предговора към «Гражданската война» на Маркс)¹⁴. Всеобщото избиращо право е «показател за зрелостта на работническата класа. *Повече то не може да даде и никога не ще даде в днешната държава*» (Енгелс в своето съчинение за държавата)¹⁵. Господин Кауцки предъква необикновено отегчително първата част от това положение, която е приемлива за буржоазията. А втората, която ние подчертахме и която е неприемлива за буржоазията, ренегатът Кауцки премълчава!). «Комуната трябваше да бъде не парламентарна, а работеща корпорация, едновременно и законодателстваща, и изпълняваща законите. . . Вместо да се решава веднъж в три или шест години кой член от гос-

подствуващата класа трябва да представлява и потиска (ver- und zertreten) народа в парламента, вместо това всеобщото изборително право трябваше да служи на организираня в комуни народ да подбира за своето предприятие работници, надзиратели, счетоводители, както индивидуалното право на избор служи за тая цел на всеки работодател» (Маркс в съчинението си за Парижката комуна «Гражданската война във Франция») ¹⁶.

Всяко от тия положения, прекрасно известни на многоучения господин Кауцки, го шибя по лицето, изобличава цялото му ренегатство. В цялата брошура на Кауцки няма нито капка разбиране на тия истини. Цялото съдържание на брошурата му е гавра над марксизма!

Вземете основните закони на съвременните държави, вземете тяхното управление, вземете свободата на събранията или на печата, вземете «равенството на гражданите пред закона» — и вие на всяка стъпка ще видите добре известното на всеки честен и съзнателен работник лицемерие на буржоазната демокрация. Няма ни една — макар и най-демократична — държава, в конституцията на която да няма отворени вратички или уговорки, обезпечавщи на буржоазията възможността да хвърли войски против работниците, да обяви военно положение и др. п., «в случай че редът бъде нарушен», а всъщност в случай че експлоатираната класа «наруши» своето робско положение и се опита да се държи не робски. Кауцки безсрамно украсява буржоазната демокрация, премълчавайки напр. онова, което вършат най-демократичните и републикански буржоа в Америка или Швейцария против стачкуващите работници.

О, по това мъдрият и учен Кауцки мълчи! Той не разбира, тоя учен и политически деец, че да се мълчи за това е подлост. Той предпочита да разказва на работниците детски приказки, например за това, че демокрацията означава «закрила на малцинството». Невероятно, но факт! В лято 1918-о от Рождество Христово, на петата година от световната империалистическа касапница и задушаването на интернационалистическите (т. е. ония, които не предадоха подло социализма като реноделовци и лонгевци, като шайдемановци и кауцкиевци, като хендерсъновци и уебовци и др.п.) малцинства във всички «демокрации на света», господин ученият Кауцки сладко, сладко възпява «закрилата на малцинството». Който

иска, може да прочете това на с. 15 от брошурата на Кауцки. А на с. 16 тоя учен. . . индивид ще ви разкаже за вигите и торите¹⁷ през XVIII век в Англия!

О, ученост! О, изтънчено лакейство пред буржоазията! О, цивилизован маниер да се пълзи по корем пред капиталистите и да се лижат техните ботуши! Ако аз бях Круп или Шайдеман, или Клемансо, или Ренодел, бих започнал да плащам на господин Кауцки милиони, да го награждавам с юдини целувки, да го хваля пред работниците, да препоръчвам «единство на социализма» с толкова «почтени» хора като Кауцки. Да се пишат брошури против диктатурата на пролетариата, да се разказва за вигите и торите през XVIII век в Англия, да се уверява, че демокрацията означава «закрила на малцинството», и да се премълчава за *погромите* против интернационалистите в «демократическата» република Америка — нима това не са лакейски услуги по отношение на буржоазията?

Ученият господин Кауцки е «забравил» — вероятно случайно е забравил. . . — една «дреболия», именно: че господстващата партия при буржоазната демокрация дава закрила на малцинството само на друга *буржоазна* партия, а пролетариатът при всеки *сериозен, дълбок, основен* въпрос вместо «закрила на малцинството» получава военни положения или погроми. *Колкото повече е развита демокрацията, толкова по-близо се оказва тя до погрома или до гражданската война при всяко дълбоко политическо разногласие, опасно за буржоазията.* Ученият господин Кауцки би могъл да наблюдава този «закон» на буржоазната демокрация в делото на Драйфус¹⁸ в републиканска Франция, в линчуването на негрите и интернационалистите в демократичната република Америка, в примера с Ирландия и Ълстър в демократична Англия¹⁹, в хайката против болшевиките и в организирането на погроми против тях през април 1917 г. в Руската демократична република. Аз нарочно вземам примери не само от времето на войната, но също тъй и от довоенното, мирното време. На сладникавия господин Кауцки е угодно да си затвори очите пред тия факти на XX век и затова пък да разкаже на работниците удивително нови, забележително интересни, необикновено поучителни, невероятно важни неща за вигите и торите през XVIII век.

Вземете буржоазния парламент. Може ли да се допусне, че ученият Кауцки никога не е слушал за това, че бор-

сата и bankerите *толкова повече* подчиняват буржоазните парламенти, *колкото по-силно* е развита демокрацията? От това не следва, че не трябва да се използва буржоазният парламентаризъм (и болшевиките го използват успешно, както едва ли някоя друга партия в света, защото през 1912—1914 г. ние завойвахме цялата работническа курия в 4-а Дума). Но от това следва, че само либералът може да забравя *историческата ограниченост и условност* на буржоазния парламентаризъм, както това забравя Кауцки. На всяка крачка в най-демократичната буржоазна държава потиснатите маси срещат крещящото противоречие между *формалното* равенство, което «демокрацията» на капиталистите провъзгласява, и хилядите *фактически* ограничения и хитрини, които превръщат пролетариите в *наемни роби*. Именно това противоречие отваря очите на масите за гнилотта, лъжливостта и лицемерието на капитализма. Именно това противоречие разобличават постоянно агитаторите и пропагандистите на социализма пред масите, *за да ги подготвят* за революцията! А когато започна ерата на революцията, тогава Кауцки се обърна с гръб към нея и започна да възпява прелестите на *умиращата* буржоазна демокрация.

Пролетарската демокрация, една от формите на която е съветската власт, даде невиджано в света развитие и разширение на демокрацията именно за грамадното мнозинство от населението, за експлоатираните и трудещите се. Да напишеш цяла книга за демокрацията, както е сторил Кауцки, който говори на две странички за диктатурата и на десетки страници за «чистата демокрация» — и *да не забележиш* това, — значи съвсем да извратиш въпроса по либералски.

Вземете външната политика. В нито една, и в най-демократичната, буржоазна страна тя не се води открито. Навсякъде заблуждаване на масите — в демократична Франция, Швейцария, Америка и Англия сто пъти по-широко и по-изтънчено, отколкото в другите страни. Съветската власт революционно смъкна булото на тайната във външната политика. Кауцки не е забелязал това, по това той мълчи, макар че в епохата на грабителските войни и тайните договори за «подялба на сферите на влияние» (т. е. за подялба на света от капиталистическите разбойници) това има *кардинално* значение, защото от това зависи въпросът за мира, въпросът за живота и смъртта на десетки милиони хора.

Вземете устройството на държавата. Кауцки се залавя за «дреболии», дори такива, че изборите са «непреки» (в Съветската конституция), но същността на работата не вижда. Той не забелязва *класовата* същност на държавния апарат, на държавната машина. В буржоазната демокрация капиталистите чрез хиляди машинации — толкова по-изкусни и успешно действащи, колкото по-развита е «чистата» демокрация — *отстраняват* масите от участие в управлението, от свободата на събранията и печата и т. н. Съветската власт *първа* в света (строго казано, втора, тъй като същото това започна да върши Парижката комуна) *привлича* масите, именно *експлоатираните* маси, в управлението. Участието в буржоазния парламент (който *никога* не *решава* най-сериозните въпроси в буржоазната демокрация: тях ги решава борсата, банките) е *преградено* за трудещите се маси с хиляди прегради и работниците великолепно знаят и чувствуват, виждат и усещат, че буржоазният парламент е *чуждо* учреждение, *оръдие за потискане* на пролетариите от буржоазията, учреждение на враждебна класа, на експлоататорското малцинство.

Съветите са непосредствена организация на самите трудещи се и експлоатирани маси, която им *улеснява* възможността сами да уреждат държавата и да я управляват във всяко възможно отношение. При това положение именно авангардът на трудещите се и експлоатираните, градският пролетариат, добива предимството, че е най-добре обединен чрез едрите предприятия; за него е най-лесно да избира и да контролира избраните. Съветската организация автоматично *улеснява* обединението на всички трудещи се и експлоатирани около техния авангард, пролетариата. Старият буржоазен апарат — чиновничеството, привилегиите на богатството, на буржоазното образование, на връзките и пр. (тези фактически привилегии са толкова по-разнообразни, колкото по-развита е буржоазната демокрация) — всичко това отпада при съветската организация. Свободата на печата престава да бъде лицемерие, понеже печатниците и хартията се изземват от буржоазията. Същото става и с най-хубавите здания, с дворците, с частните големи домове, с помешчическите къщи. Съветската власт отне веднага от експлоататорите много и много хиляди такива най-хубави здания и по тоя начин направи *милион пъти* «по-демократично» правото на събрания за масите — това право на събрания,

без което демокрацията е измама. Непреките избори за нелокалните, неместните Съвети улесняват конгресите на Съветите, правят *целия* апарат по-евтин, по-подвижен, по-достъпен за работниците и за селяните в този период, когато животът кипи и е необходимо да може особено бързо да се отзове техният местен депутат или да се изпрати той на общия конгрес на Съветите.

Пролетарската демокрация е *милион пъти* по-демократична от всяка буржоазна демокрация; съветската власт е милион пъти по-демократична от най-демократичната буржоазна република.

Това може да не забележи само или съзнателен слуга на буржоазията, или политически съвсем мъртъв човек, който от прашните буржоазни книги не вижда живия живот и е пропит напълно от буржоазнодемократически предразсъдъци и по тоя начин се превръща обективно в лакей на буржоазията.

Това може да не забележи само човек, който не е способен да *постави въпроса* от гледна точка на *потиснатите* класи:

има ли поне една страна в света, измежду най-демократичните буржоазни страни, в която *средният, масовият* работник, *средният, масовият ратай* или селският полу-пролетарий изобщо (т. е. представителят на потиснатата маса, на грамадното мнозинство от населението) да се ползува поне приблизително с такава *свобода* да устройва събрания в най-хубавите здания, с такава *свобода* да има за изразяване на своите идеи, за защита на своите интереси най-големите печатници и най-добрите складове на хартия, с такава *свобода* да издига именно хора от своята класа за управлението на държавата и за «уредането» на държавата, с каквато се ползува в Съветска Русия?

Смешно е и да се мисли, че господин Кауцки ще може да намери в която и да било страна дори и един от хилядите сведущи работници и ратаи, които да се усъмнят в отговора на тоя въпрос. Инстинктивно, слушайки откъслечни признания на истината в буржоазните вестници, работниците от целия свят симпатизират на Съветската република именно защото виждат в нея *пролетарска* демокрация, *демокрация за бедните*, а не демокрация за богатите, каквато всъщност е всяка, даже и най-добрата, буржоазна демокрация.

Нас ни управляват (и «уредват» нашата държава)

буржоазни чиновници, буржоазни депутати, буржоазни съдии. Ето ви простата, очевидна, безспорна истина, която знаят от своя житейски опит, която чувствуват и усещат всекидневно десетки и стотици милиони хора от потиснатите класи във всички буржоазни страни, в това число и в най-демократичните.

А в Русия съвсем разрушиха чиновническия апарат, не оставиха от него и камък върху камък, изгониха всички стари съдии, разгониха буржоазния парламент и дадоха много по-достъпно представителство именно на работниците и селяните, с техните Съвети замениха чиновниците или техните Съвети поставиха над чиновниците, техните Съвети направиха избиратели на съдиите. Едничък този факт е достатъчен всички потиснати класи да признаят съветската власт, т. е. дадената форма на пролетарската диктатура, за милион пъти по-демократична от най-демократичната буржоазна република.

Кауцки не разбира тая понятна и очевидна за всеки работник истина, понеже «е забравил», понеже «се е отучил» да поставя въпроса: демокрация за коя класа? Той разсъждава от гледна точка на «чистата» (т. е. безкласовата? или извънкласовата?) демокрация. Той аргументира като Шейлок: «фунт месо», нищо повече. Равенство на всички граждани — иначе няма демокрация.

Налага се на учения Кауцки, на «марксиста» и «социалиста» Кауцки да се зададе следният въпрос:

може ли да има равенство между експлоатирания и експлоататора?

Чудовищно е, невероятно е, че трябва да се поставя такъв въпрос при разглеждане книгата на идейния водач на II Интернационал. Но «щом си се уловил на хорото, ще играеш докрай». Почнал си да пишеш за Кауцки — разяснявай на учения човек защо не може да има равенство между експлоататора и експлоатирания.

Може ли да има равенство между експлоатирания и експлоататора?

Кауцки разсъждава по следния начин:

(1) «Експлоататорите са били винаги само незначително малцинство от населението» (с. 14 от книгата на Кауцки).

Това е безспорна истина. Как трябва да се разсъждава, като се изхожда от тая истина? Може да се разсъждава марксистки, социалистически; тогава трябва да се вземе за основа отношението на експлоатираните към експлоататорите. Може да се разсъждава либералски, буржоазно-демократически; тогава за основа трябва да се вземе отношението на мнозинството към малцинството.

Ако разсъждаваме марксистки, трябва да кажем: експлоататорите неминуемо превръщат държавата (а думата е за демокрацията, т. е. за една от формите на държавата) в оръдие за господство на своята класа, на експлоататорите над експлоатираните. Затова и демократичната държава, докато има експлоататори, господстващи над мнозинството от експлоатираните, неизбежно ще бъде демокрация за експлоататорите. Държавата на експлоатираните трябва коренно да се отличава от такава държава, трябва да бъде демокрация за експлоатираните, и за *потискане на експлоататорите*, а потискане на една класа означава неравенство за тая класа, изключването ѝ от «демократията».

Ако разсъждаваме либералски, ще трябва да кажем: мнозинството решава, малцинството се подчинява. Неподчиняващите се биват наказвани. Това е всичко. За никакъв класов характер на държавата изобщо, на «чистата демокрация» в частност, няма какво да се разсъждава; това не се отнася до въпроса, защото мнозинството си е мнозинство, а малцинството — малцинство. Фунт месо е фунт месо — и свършено.

Кауцки разсъждава именно така:

(2) «По какви причини би трябвало господството на пролетариата да взема и е необходимо да взема такава форма, която е несъвместима с демокрацията?» (с. 21). Следва пояснение, че пролетариатът има на своя страна мнозинството, пояснение твърде обстойно и твърде многословно, и с цитат от Маркс, и с цифрите на гласовете в Парижката комуна. Извод: «Режим, който така здраво се корени в масите, няма ни най-малък повод да посяга върху демокрацията. Той не винаги ще може да мине без насилие в ония случаи, когато насилието се пуца в ход, за да смаже демокрацията. На насилието може да се отговаря само с насилие. Но режим, който знае, че има зад себе си масите, ще прилага насилието само за да *охранява* демокрацията, а не за да я *унищожва*. Той чисто и

просто би извършил самоубийство, ако би поискал да отстрани своята най-надеждна основа, всеобщото избирателно право, дълбок извор на могъщ морален авторитет» (с. 22).

Вие виждате: отношението на експлоатирани към експлоататори е изчезнало от аргументацията на Кауцки. Останало е само мнозинство изобщо, малцинство изобщо, демокрацията изобщо, познатата ни вече «чиста демокрация».

Забележете, че това се казва *във връзка с Парижката комуна!* Нека приведем тогава за нагледност как Маркс и Енгелс говорят за диктатурата *във връзка с Комуната:*

Маркс: «. . .Ако работниците на мястото на буржоазната диктатура поставят своята революционна диктатура. . . за да сломят съпротивата на буржоазията. . . работниците придават на държавата революционна и преходна форма. . .»²⁰.

Енгелс: «. . .Победилата» (в революцията) «партия по необходимост бива принудена да поддържа своето господство чрез страха, който нейното оръжие внушава на реакционерите. Ако Парижката комуна не се опираше на авторитета на въоръжения народ против буржоазията, нима тя би се задържала повече от един ден? Не сме ли ние в правото си, напротив, да порицаем Комуната за това, че тя твърде малко се ползуваше от този авторитет? . . .»²¹.

Същият: «Тъй като държавата е само преходен институт, който се налага да използваме в борбата, в революцията, за да смажем насилствено своите противници, да се говори за свободна народна държава е чиста безсмислица: докато пролетариатът още се нуждае от държавата, той се нуждае от нея не в интерес на свободата, а в интерес на смазването на своите противници, а когато стане възможно да се говори за свобода, тогава държавата, като такава, престава да съществува. . .»²².

Между Кауцки и Маркс и Енгелс разстоянието е колкото от небето до земята, колкото между либерала и пролетарския революционер. Чистата демокрация и просто «демокрацията», за която говори Кауцки, е само перифразиране на същата «свободна народна държава», т. е. *чиста безсмислица*. Кауцки с учеността на свръхучен кабинетен глупак или сневинността на 10-годишно момиче

запитва: защо ще е нужна диктатурата, щом има мнозинство? А Маркс и Енгелс обясняват:

- — За да се сломи съпротивата на буржоазията,
- — за да се внушава страх на реакционерите.
- — за да се поддържа авторитетът на въоръжения народ против буржоазията.
- — за да може пролетариатът пасилствено да смаже своите противници.

Кауцки не разбира тия разяснения. Влюбен в «чистотата» на демокрацията, неவிждащ нейната буржоазност, той «последователно» поддържа, че на мнозинството, щом то е мнозинство, не е нужно «да сломява съпротивата» на малцинството, не е нужно «насилствено да го смазва» — стига му да смазва *случаите* на нарушаване демокрацията. Влюбен в «чистотата» на демокрацията, Кауцки, *без да иска*, върши същата малка грешка, която винаги правят всички буржоазни демократи: именно, той приема формалното равенство (от край до край лъжливо и лицемерно при капитализма) за фактическо! Дреболия!

Експлоататорът не може да бъде равен на експлоатирания.

Тая истина, колкото и неприятна да е за Кауцки, съставлява най-същественото съдържание на социализма.

Друга истина: действително, фактическо равенство не може да има, докато не е напълно унищожена всяка възможност за експлоатиране на една класа от друга.

Експлоататорите могат да бъдат разбити изведнъж при едно сполучливо въстание в центъра или при един бунт на войската. Но с изключение може би на съвсем редки и особени случаи експлоататорите не могат да бъдат унищожени изведнъж. Не може изведнъж да бъдат експроприрани всички помешчици и капиталисти в една шо-годе голяма страна. По-нататък само експроприацията като юридически или политически акт далеч не разрешава въпроса, тъй като е нужно фактически *да се изтикат* помешчиците и капиталистите, фактически *да се заменят* те с друго, работническо управление на фабриките и именията. Не може да има равенство между експлоататорите, които в течение на много поколения са се отличавали и с образованието, и с условията на богатия си живот, и с навиците си — и експлоатираните, масата на които даже в най-напредналите и най-демократичните буржоазни ре-

публики е измъчена, затъпена, невежествена, напласена, разединена. Дълго време след преврата експлоататорите неизбежно запазват редица грамадни фактически предимства: у тях остават пари (парите не може изведнъж да се унищожат), известно движимо имущество, често пъти значително, остават им връзките, навиците за организация и управление, познаването на всички «тайни» (обичаи, похвати, средства, възможности) на управлението, остава им по-високото образование, близостта към технически висшия (по буржоазен начин живеещ и мислещ) персонал, остава им неизмеримо по-голям опит във военното дело (това е твърде важно) и тъй нататък, и тъй нататък.

Ако експлоататорите са разбити само в една страна, а това е, разбира се, типичният случай, тъй като едновременна революция в редица страни е рядко изключение — те си остават *все пак по-силни* от експлоатираните, тъй като международните връзки на експлоататорите са грамадни. Че част от експлоатираните от най-малко развитите маси на средните селяни, занаятчиите и др. п. върви и е способна да върви подир експлоататорите, това досега са показвали *всички* революции, в това число и Комуната (тъй като във версайската войска е имало и пролетарии, нещо, което е «забравил» многоученият Кауцки).

При такова положение на нещата да се предполага, че при що-годе дълбока и сериозна революция въпросът се решава чисто и просто от отношението на мнозинство към малцинство, е най-голямо тъпоумие, е най-глупашки предразсъдък на обикновен либерал, е *заблуждаване на масите*, скриване от тях на известна историческа истина. Тази историческа истина се състои в това, че *дългата, упорита, отчаяна* съпротива на експлоататорите, които запазват в течение на редица години големи фактически предимства над експлоатираните, е *правило* при всяка дълбока революция. Никога — освен в сладникавата фантазия на сладникавия глупчо Кауцки — експлоататорите не ще се подчинят на решението на мнозинството експлоатираните, без да изпитат в последна, отчаяна битка, в редица битки своето предимство.

Преходът от капитализма към комунизма е цяла историческа епоха. Докато тя не е завършила, у експлоататорите неизбежно остава надеждата за реставрация, а тая

надежда се превръща в *опити* за реставрация. И след първото сериозно поражение съборените експлоататори, които не са очаквали своето събаряне, не са вярвали в него, не са допускали мисълта за него, с удесеторена енергия, с бясна страст, със стократно засилена омраза се хвърлят в боя за възвръщането на отнетия «рай», за своите семейства, които са живели тъй сладко и които сега «простонародната гган» осъжда на разорение и нищета (или на «прост» труд. . .). А след експлоататорите-капиталисти се влачи широка маса дребна буржоазия, за която десетки години исторически опит във всички страни свидетелствува, че тя се люшка и колебае, днес върви след пролетариата, утре се плаши от трудностите на преврата, изпада в паника от първото поражение или полупоражение на работниците, нервничи, мята се, хленчи, преминава от един лагер в друг. . . като нашите меншевики и есери.

И при такова положение на нещата, в епоха на отчаяна, изострена война, когато историята поставя на дневен ред въпроса, да бъдат или да не бъдат вековните и хилядолетни привилегии — да се разсъждава за мнозинство и малцинство, за чиста демокрация, за ненужност на диктатурата, за равенство на експлоататора с експлоатирувания! Какво огромно тъпоумие, какво неизмеримо филистерство са нужни за това!

Но десетилетията на сравнително «мирния» капитализъм, 1871—1914 г., натрупаха в нагаждащите се към опортюнизма социалистически партии авгиеви обори от филистерство, от тесногръдие, от ренегатство. . .

*

Читателят вероятно е забелязал, че в приведения погоре цитат от неговата книга Кауцки говори за посегателство върху всеобщото избирателно право (наричайки го — ще отбележим в скоби — дълбок извор на могъщ морален авторитет, докато Енгелс по повод на същата Парижка комуна и по повод на същия въпрос за диктатурата говори за авторитета на въоръжения народ срещу буржоазията; характерно е да се сравни възгледът на филистера и на революционера върху «авторитета». . .).

Трябва да се отбележи, че въпросът за лишаването на експлоататорите от избирателно право е *чисто руски* въпрос, а не въпрос на диктатурата на пролетариата из-

общо. Ако Кауцки, без да лицемери, беше озаглавил своята брошура: «Против болшевиките», тогава това заглавие би съответствувало на съдържанието на брошурата и тогава Кауцки би имал право да говори направо за изборното право. Но Кауцки е пожелал да излезе преди всичко като «теоретик». Той е озаглавил своята брошура: «Диктатурата на пролетариата» *изобщо*. Той говори за Съветите и за Русия специално едва във втората част на брошурата, от 6-ия ѝ параграф нататък. А в първата част (от която съм взел цитата) се говори за *демокрацията* и за *диктатурата и з о б щ о*. Като е почнал да говори за изборното право, Кауцки *се е издал* като полемист против болшевиките, *който не дава пет пари за теорията*. Защото теорията, т. е. разсъжденията за общите (а не за национално особените) класови основи на демокрацията и на диктатурата, трябва да говори не за специален въпрос от рода на този за изборното право, а за общия въпрос: може ли демокрацията да бъде *запазена и за богатите, и за експлоататорите* в историческия период на събарянето на експлоататорите и заменянето на тяхната държава с държавата на експлоатираните?

Така и само така може да поставя въпроса теоретикът.

Ние знаем примера с Комуната, ние знаем всички разсъждения на основателите на марксизма във връзка с нея и по повод на нея. Въз основа на този материал аз разгледах например въпроса за демокрацията и диктатурата в моята брошура «Държавата и революцията», написана преди Октомврийския преврат. За ограничение на изборното право *аз не съм казал нито дума*. И сега трябва да кажа, че въпросът за ограничението на изборното право е национално особен, а не общ въпрос на диктатурата. Към въпроса за ограничението на изборното право трябва да пристъпваме, като изучаваме *особените условия* на руската революция, *особения път* на нейното развитие. Това именно ще бъде сторено в по-нататъшното изложение. Но би било грешка предварително да се заричаме, че бъдещите пролетарски революции в Европа непременно ще доведат, всички или повсичето от тях, до ограничение на изборното право за буржоазията. Може и така да бъде. След войната и след опита на руската революция това вероятно тъй и ще бъде, но то *не е задължително* за осъществяването на диктатурата, то не е *необходим* признак на логическото понятие диктатура,

то не влиза като *необходимо* условие в историческото и класово понятие диктатура.

Необходим признак, задължително условие за диктатурата е *насилственото* смазване на експлоататорите като *класа* и следователно *нарушението* на «чистата демокрация», т. е. на равенството и свободата *по отношение* на тая *класа*.

Така и само така може да се постави въпросът теоретически. И с това, че не го е поставил така, Кауцки доказва, че излиза против болшевиките не като теоретик, а като сикофант на опортюнистите и на буржоазията.

В какви страни, при какви национални особености на тоя или оня капитализъм ще бъде приложено (изключително или предимно) това или онова ограничение, нарушение на демокрацията спрямо експлоататорите — това е въпрос за националните особености на тоя или оня капитализъм, на тая или оная революция. Теоретическият въпрос стои иначе, той стои така: възможна ли е диктатурата на пролетариата *без нарушение на демокрацията* по отношение класата на *експлоататорите*?

Кауцки е заобиколил именно тоя, теоретически *единствено* важен и съществен въпрос. Кауцки е привел всякакви цитати от Маркс и Енгелс, *с изключение на онези*, които се отнасят към дадения въпрос и които аз приведох по-горе.

Кауцки говори за всичко, каквото искате, за всичко, което е приемливо за либералите и буржоазните демократи, което не излиза из техния кръг на идеи — с изключение на главното, с изключение на това, че пролетариатът не може да победи, *без да сломи съпротивата* на буржоазията, *без да смаже насилствено своите противници*, и че там, където има «насилствено смазване», където няма «свобода», там, *разбира се*, няма и демокрация.

Това Кауцки не е разбрал.

*

Да минем към опита на руската революция и към онова разногласие между Съветите на работническите депутати и Учредителното събрание, което (разногласие) доведе до разтурянето на Учредителното събрание и до лишаването на буржоазията от избирателно право.

Съветите да не смеят да се превръщат в държавни организации

Съветите са руската форма на пролетарската диктатура. Ако теоретикът-марксист, който пише труд върху диктатурата на пролетариата, действително е изучавал това явление (а не повтаря дребнобуржоазните жалби против диктатурата, както прави Кауцки, припявайки меншевишките мелодии), то такъв теоретик би дал общо определение на диктатурата и след това би разгледал нейната особена, национална форма — Съветите, би дал критика на тях като една от формите на диктатурата на пролетариата.

Ясно е, че от Кауцки, след неговата либерална «обработка» на Марксовото учение за диктатурата, не може да се чака нещо сериозно. Но извънредно характерно е да се види как той пристъпва към разглеждане на въпроса — какво представляват Съветите — и как се е справил с този въпрос.

Съветите, пише той, като си спомня за тяхното възникване през 1905 г., създадоха такава «форма на пролетарска организация, която бе най-всеобхващаща (*umfassendste*) от всички, тъй като обхващаше всички наемни работници» (с. 31). В 1905 г. те бяха само местни корпорации, в 1917 г. станаха общоруско обединение.

«Съветската организация — продължава Кауцки — и сега вече има зад себе си велика и славна история. А предстои ѝ още по-могъща, и то не само в Русия. Навсякъде се оказва, че против гигантските сили, с които финансовият капитал разполага в икономическо и политическо отношение, предишните методи на икономическата и политическата борба на пролетариата са недостатъчни» (*versagen*; този немски израз е малко по-силен от «недостатъчни» и малко по-слаб от «безсилни»). От тях не можем да се откажем, те си остават необходими за нормални времена, но от време на време пред тях се изправят такива задачи, които те са безсилни да изпълнят, такива задачи, при които успех е възможен само като се съединяват всички, политически и икономически оръдия на силата на работническата класа» (32).

Следва разсъждение за масовата стачка и за това, че «бюрокрацията на професионалните съюзи», толкова необходима както самите професионални съюзи, «не е годна да ръководи такива могъщи масови битки, които все повече стават знамение на времето. . .»

«. . . Следователно — заключава Кауцки — съветската организация е едно от най-важните явления на нашето време. Тя обещава да придобие решаващо значение във великите решителни битки между капитала и труда, към които ние вървим.

Но имаме ли право да искаме от Съветите нещо по-голямо? Болшевиките, които след ноемврийската (по нов стил, т. е. по нашия — октомврийската) революция в 1917 г. придобиха наедно с левите социалисти-революционери мнозинство в руските Съвети на работническите депутати, преминаха след разгонването на Учредителното събрание към превръщане на Съвета, който дотогава бе *бойна организация на една класа, в държавна организация. Те унищожиха демокрацията, която руският народ завоюва в мартенската (по нов стил, по нашия — във февруарската) революция. Съобразно с това болшевиките престанаха да наричат себе си социал-демократи. Те наричат себе си комунисти*“ (с. 33, курсивът е на Кауцки).

Който познава руската меншевишка литература, той изведнъж вижда как робски Кауцки преписва Мартов, Акселрод, Щайн и К^о. Именно «робски», защото Кауцки изопачава до смешност фактите в угода на меншевишките предразсъдъци. Кауцки не се е погрижил напр. да узнае от своите информатори от рода на берлинския Щайн или на стокхолмския Акселрод *кога* са били повдигнати въпросите за преименуването на болшевиките в комунисти и за значението на Съветите като държавни организации. Ако Кауцки бе направил тая проста справка, той не би написал редове, предизвикващи смях, защото тия два въпроса бяха повдигнати от болшевиките *през април 1917 г.*, например в моите «тезиси» от 4 април 1917 г.²³, т. е. *много преди* Октомврийската революция от 1917 г. (да не говорим за разгонването на учредилката на 5 януари 1918 г.).

Но цитираното от мене изцяло разсъждение на Кауцки е *ядката* на целия въпрос за Съветите. Ядката е именно в това, трябва ли Съветите да се стремят да станат държавни организации (болшевиките през април 1917 г. издигнаха лозунга: «Цялата власт в ръцете на Съветите», и на конференцията на Болшевишката партия през същия април 1917 г. болшевиките заявиха, че те не се задоволяват с буржоазната парламентарна република, а искат работническо-селска република от типа на Комуната или от типа на Съветите); — *или* Съветите не трябва да се стремят към това, не трябва да взимат властта в ръцете си, не трябва да стават държавни организации, а трябва да си останат «боеви организации» на една «класа» (както се изразяваше Мартов, като благовидно замазваше

със своето невинно пожелание факта, че Съветите под ръководството на меншевиките бяха *оръдие за подчиняване работниците на буржоазията*).

Кауцки повтаря робски думите на Мартов, като взема *откъслечи* от теоретическия спор на болшевиките с меншевиките и пренася тия откъслечи без критика и без мисъл, върху общотеоретическа, общоевропейска почва. Получила се е такава каша, която би предизвикала хомеричен смях у всеки съзнателен руски работник, който би се запознал с цитираното разсъждение на Кауцки.

Със също такъв смях ще посрещнат Кауцки всички европейски работници (освен шепата закоравели социалимпериалисти), когато им обясним в какво се състои работата.

Кауцки оказа на Мартов мечешка услуга, като доведе с необикновена нагледност до абсурд грешката на Мартов. И наистина, вижте какво излиза у Кауцки.

Съветите обхващат всички наемни работници. Предишните методи на икономическа и политическа борба на пролетариата против финансовия капитал са недостатъчни. На Съветите предстои велика роля не само в Русия. Те ще изиграят решаваща роля във великите решителни битки между капитала и труда в Европа. Тъй казва Кауцки.

Прекрасно. «Решителни битки между капитала и труда», не решават ли те въпроса, коя от тия класи ще завладее държавната власт?

Нищо подобно. Пази боже.

В «решителните» битки Съветите, които обхващат всички наемни работници, *не трябва да стават държавна организация!*

А какво е държавата?

Държавата не е нищо друго освен машина за потискане на една класа от друга.

И тъй, потиснатата класа, авангардът на всички трудещи се и експлоатирани в съвременното общество, трябва да се стреми към «решителни битки между капитала и труда», *но не трябва да засяга машината, чрез която капиталът потиска труда! — — Не трябва да разрушава тази машина! — — Не трябва да използва своята всеобхващаща организация за смазване на експлоататорите!*

Великолепно, превъзходно, господин Кауцки! «Ние» признаваме класовата борба — както я признават всички либерали, т. е. без събаряне на буржоазията. . .

Ето къде пълното скъсване на Кауцки и с марксизма, и със социализма става явно. Това е преминаване фактически на страната на буржоазията, която е готова да допусне всичко, каквото искате, освен превръщането на организациите на потиснатата от нея класа в държавни организации. Тук вече Кауцки никак не може да спаси своята позиция, която всичко примирява и която се старае да се отърве от всички дълбоки противоречия само с фрази.

Или Кауцки се отказва от всяко преминаване на държавната власт в ръцете на работническата класа, или той допуска работническата класа да завладее старата, буржоазната държавна машина, но по никакъв начин не допуска работническата класа да разбие, да разруши тая машина, като я замени с нова, пролетарска. Както и да се «тълкува» и «разяснява» разсъждението на Кауцки, и в двата случая скъсването с марксизма и преминаването на страната на буржоазията е очевидно.

Още в «Комунистическия манифест», като говори за това, каква държава е нужна на победилата работническа класа, Маркс пише: «държавата, т. е. организираният като господстваща класа пролетариат»²⁴. Сега се явява човек с претенцията, че продължава да е марксист, и заявява, че пролетариатът, организиран в неговата цялост и водещ «решителна борба» против капитала, *не трябва* да превръща своята класова организация в държавна. Тук Кауцки проявява оная «суеверна вяра в държавата», за която Енгелс в 1891 г. писа, че тя е «прераснала в Германия в общото съзнание на буржоазията и даже на много работници»²⁵. — Борете се, работници — «съгласява се» нашият филистер (на това е «съгласен» и буржоата, щом работниците и без това се борят и трябва да се мисли само как да се пречупи острието на техния меч), — борете се, но *не смейте да побеждавате!* Не разрушавайте държавната машина на буржоазията, не заменяйте буржоазната «държавна организация» с пролетарска «държавна организация»!

Онзи, който сериозно е споделял марксисткия възглед, че държавата не е нищо друго освен машина за потискане на една класа от друга, който поне малко е вникнал в тая истина, той никога не би достигнал до безсмислицата, че пролетарските организации, способни да победят финансовия капитал, не трябва да се превръщат в държавни

организации. Именно в този пункт проличава дребният буржоа, за когото държавата «все пак» си остава нещо извънкласово, или надкласово. Защо наистина да е позволено на пролетариата, на «една класа», да води решителна война с *капитала*, който господствува не само над пролетариата, но над целия народ, над цялата дребна буржоазия, над цялото селячество, но да не е позволено на пролетариата, на «една класа», да превръща своята организация в държавна? Защото дребният буржоа се *страхува* от класовата борба и не я довежда докрай, до *най-главното*.

Кауцки се е объркал съвсем и се е издал напълно. Забележете: той сам признава, че Европа върви към решителни битки между капитала и труда и че предишните методи на икономическата и политическата борба на пролетариата са недостатъчни. А тия методи се състояха именно в използването на *буржоазната* демокрация. Следователно? . . .

Кауцки се е побоял да помисли докрай какво следва от това.

. . . Следователно само един реакционер, враг на работническата класа, слуга на буржоазията, може сега да хвали панаирджийски прелестите на буржоазната демокрация и да брътви за чиста демокрация, обръщайки лице към отживялото минало. Буржоазната демокрация *беше* прогресивна по отношение на средновековието и тя трябваше да бъде използвана. Но сега тя е *недостатъчна* за работническата класа. Сега трябва да се гледа не назад, а напред, към замяната на буржоазната демокрация с *пролетарска*. И ако подготвителната работа за пролетарската революция, обучението и формирането на пролетарската армия бяха възможни (и необходими) *в рамките* на буржоазнодемократическата държава, дошло ли се е веднъж до «решителните битки», да огрзничаваш пролетариата в тия рамки значи да бъдеш изменник на пролетарското дело, значи да бъдеш ренегат.

Кауцки е изпаднал в особено смешно положение, защото е повторил довода на Мартов, *без да забележи*, че у Мартов този довод се опира на *друг* довод, който у Кауцки липсва! Мартов казва (а Кауцки повтаря след него), че Русия още не е узряла за социализма, от което естествено следва: рано е още Съветите да се превръщат от органи за борба в държавни организации (чети: време е да се пре-

вършат Съветите с помощта на меншевишките водачи в органи за *подчиняване* на работниците на империалистическата буржоазия). А Кауцки *не може* да каже открито, че Европа не е доузряла за социализма. Кауцки писа в 1909 г., когато още не беше ренегат, че днес не бива да се боим от *преждевременна* революция, че изменник би бил той, който от страх пред поражение би се отказал от революцията. Кауцки не се решава *открито* да се откаже от това. И излиза една такава безсмислица, която разобличава напълно цялата глупост и страхливост на дребния буржоа: от една страна, Европа е узряла за социализма и върви към решителните боеве на труда с капитала, а, от друга страна, *боевата организация* (т. е. организацията, която се създава, расте и крепне в борбата), организацията на пролетариата, на авангарда и организатора, на вожда на потиснатите, *не бива* да се превръща в държавна организация!

*

В практическо-политическо отношение идеята, че Съветите са необходими като боева организация, но не трябва да се превършат в държавни организации, е безкрайно по-нелепа, отколкото в теоретическо отношение. Даже в мирно време, когато не е налице революционна ситуация, масовата борба на работниците с капиталистите, например масовите стачки, предизвиква страшно озлобление и в двете страни, извънредна страстност в борбата, постоянни позовавания от страна на буржоазията на това, че тя си остава и иска да си остане «стопанин в къщата си» и др. т. А във време на революцията, когато политическият живот кипи, такава организация като Съветите, която обхваща *всички* работници от *всички* отрасли на промишлеността, след това *всички* войници и цялото трудово селско население — такава организация от само себе си, в хода на борбата, по простата «логика» на натиска и отпора неизбежно достига до поставянето на въпроса *ребром*. Опитът да се заеме средна позиция, да се «примирят» пролетариатът и буржоазията, е тъпоумие и е осъден на жалък крах: така беше в Русия с проповедта на Мартов и другите меншевики, така също неизбежно ще бъде и в Германия, и в другите страни, ако Съветите се развият шо-годе нашироко, успеят да се обединят и укреп-

нат. Да се каже на Съветите: борете се, но не вземайте сами в ръцете си цялата държавна власт, не ставайте държавни организации — значи да се проповядва сътрудничество на класите и «социален мир» на пролетариата с буржоазията. Смешно е и да се мисли, че такава позиция в ожесточената борба може да доведе до нещо друго освен до позорен крах. Вечната съдба на Кауцки е да стои между два стола. Той си дава вид, че в теорията в нищо не е съгласен с опортюнистите, а всъщност той във всичко съществено (т. е. във всичко, което се отнася до революцията) е съгласен с тях *на практика*.

Учредителното събрание и Съветската република

Въпросът за Учредителното събрание и за разгонването му от болшевиките е центърът на цялата брошура на Кауцки. Към този въпрос той се връща постоянно. Цялото произведение на идейния водач на II Интернационал е изпълнено с намеци за това, как болшевиките «унищожили демокрацията» (виж по-горе в един от цитатите из Кауцки). Въпросът наистина е интересен и важен, защото съотношението между буржоазната и пролетарската демокрация се представя тук пред революцията *практически*. Но нека видим как нашият «теоретик-марксист» разглежда този въпрос.

Той цитира «тезисите за Учредителното събрание», които бяха написани от мен и публикувани в «Правда» на 26. XII. 1917 г.* Човек би помислил, че по-добро доказателство за сериозно пристъпване към разглеждане на въпроса от страна на Кауцки, с документи в ръце, не може и да се очаква. Но вгледайте се *как* Кауцки цитира. Той не казва, че тия тезиси бяха 19, той не казва, че в тях беше поставен въпросът както за съотношението на обикновената буржоазна република с Учредителното събрание и републиката на Съветите, така и за *историята* на разногласията на Учредителното събрание с диктатурата на пролетариата в нашата революция. Кауцки заобикаля всичко това и просто заявява на читателя, че

* Вж Съч. Т. 26, с. 376—380.

«особено важни от тях (от тия тезиси) са два»: единият — че есерите се разцепиха след изборите за Учредителното събрание, но преди неговото свикване (Кауцки премълчава, че този тезис е пети), другият — че Съветската република е изобщо по-висша демократическа форма, отколкото Учредителното събрание (Кауцки премълчава, че този тезис е трети).

И ето, само от този трети тезис Кауцки цитира напълно една частица, а именно следното положение:

«Съветската република е не само форма на по-висш тип демократически учреждения (в сравнение с *обикновената*, буржоазната република с Учредителното събрание като неин венец), но и единствената форма, способна да осигури най-безболезнен* преход към социализма» (Кауцки пропуска думата «обикновена» и встъпителните думи на тезиса: «за прехода от буржоазния строй към социалистическия, за диктатурата на пролетариата»).

След като цитира тия думи, Кауцки с великолепа ирония възкликва:

«Жалко само, че до това заключение дойдоха едва след като се оказаха малцинство в Учредителното събрание. По-рано никой не го е искал по-бурно от Ленин».

Така буквално е казано на с. 31-а от книгата на Кауцки!

Това е наистина бисер! Само един сикофант на буржоазията може да представи работата така лъжливо, та читателят да получи впечатлението като че ли всичко говорено от болшевиките за по-висш тип държава е измислица, появила се на бял свят, *след* като болшевиките се оказаха малцинство в Учредителното събрание!! Толкова гнусна лъжа може да изрече само един подлец, който се е продал на буржоазията или, което е абсолютно същото, който се е доверил на П. Акселрод и скрива своите информатори.

* Между другото Кауцки цитира многократно израза «най-безболезнен» преход, очевидно опитвайки се да иронизира. Но тъй като опитът се прави с негодни средства, Кауцки след няколко страници извършва една шмекерия с цитатите и цитира фалшиво: «безболезнен» преход! Разбира се, с такива средства не е трудно да се припише на противника безсмислица. Фалшификацията помага тъй също да се заобиколи и доводът по същество: най-безболезнен преход към социализма е възможен само при организиране на цялата бедняшка маса (Съветите) и при съдействие на центъра на държавната власт (на пролетариата) за такова организиране.

Защото на всички е известно, че аз още в първия ден след пристигането си в Русия, на 4. IV. 1917, прочетох публично тезиси, в които заявих за предимството на държавата от типа на Комуната пред буржоазната парламентарна република. Аз заявявах това по-късно *неведнъж* в печата, например в брошурата за политическите партии, която беше преведена на английски и се появи в Америка през януари 1918 г. в нюйоркския вестник «Evening Post».²⁶ Нещо повече. Конференцията на Болшевишката партия в края на април 1917 г. прие резолюция, в която заяви, че пролетарско-селската република е по-висша от буржоазната парламентарна република, че нашата партия не ще се задоволи с последната, че програмата на партията трябва да бъде съответно изменена.²⁷

Как трябва след това да се нарече постъпката на Кауцки, който уверява германските читатели, че аз бурно съм бил искал свикването на Учредителното събрание и само след като болшевиките останали малцинство в него, съм започнал да «омаловажавам» честта и достойнството на Учредителното събрание? С какво може да се оправдае такава постъпка?* С това ли, че Кауцки не е знаел фактите? Но тогава защо му е трябвало да се заема да пише за тях? или защо да не заяви честно, че аз, Кауцки, пиша на основание на сведенията, които ми дават меншевиките Щайн, П. Акселрод и К⁰? Кауцки иска с претенцията си за обективност да прикрие своята роля на слуга на обидените от своето поражение меншевики.

Но това са само цветчетата. Ягодките ще се появят после.

Да допуснем, че Кауцки не е пожелал или не е можел (??) да получи от своите информатори превода на болшевишките резолюции и декларации по въпроса, дали те се задоволяват с буржоазната парламентарна демократична република. Да допуснем даже това, макар то и да е невероятно. Но нали моите тезиси от 26. XII. 1917 г. Кауцки *направо споменава* на с. 30 от своята книга.

Тия именно тезиси Кауцки знае ли ги изцяло, или от тях знае само онова, което са му превели щайновци, акселродовци и К⁰? Кауцки цитира *третия* тезис по *основния*

* Тук му е мястото да отбележим, че в брошурата на Кауцки има твърде много подобни меншевишки лъжи. Това е памфлет на озлобен меншевик.

въпрос: съзнавали ли са болшевиките *преди* изборите за Учредителното събрание и говорили ли са те на *народа*, че Съветската република е по-висша от буржоазната република. Но *Кауцки* *премълчава* за *2-ия тезис*.

А вторият тезис гласи:

«Издигайки искането за свикване на Учредителното събрание, революционната социалдемократия от самото начало на революцията в 1917 г. *нееднократно подчертаваше*, че *Съветската република е по-висока форма на демократизма, отколкото обикновената, буржоазната република с Учредително събрание*» (курсивът е мой).

За да представи болшевиките като безпринципни хора, като «революционни опортюнисти» (този израз Кауцки, не помня във връзка с какво, употребява нейде в книгата си), господин Кауцки е *скрил от германските читатели*, че тезисите съдържат непосредствено позоваване на «*не е д н о к р а т н и*» декларации!

Такива са дребните, мизерни и презрени похвати, с които оперира господин Кауцки. По тоя начин той е изклинчил от *теоретическия* въпрос.

Вярно ли е или не, че буржоазнодемократическата парламентарна република стои *по-долу* от републиката от типа на Комуната или от типа на Съветите? Тук е ядката на въпроса, а Кауцки заобикаля това. Кауцки е «забравил» всичко, което Маркс дава в анализа на Парижката комуна. Той е «забравил» и писмото на Енгелс до Бебел от 28. III. 1875, в което особено нагледно и ясно е изразена същата мисъл на Маркс: «Комуната не беше вече държава в същинския смисъл на думата».²⁸

Ето ви най-видния теоретик на II Интернационал, който в специална брошура за «Диктатурата на пролетариата», като разсъждава специално за Русия, където непосредствено и нееднократно е поставян въпросът за формата на държавата от по-висш тип в сравнение с демократически-буржоазната република, премълчава тоя въпрос. По какво се отличава това на *практика* от преминаване на страната на буржоазията?

(Ще отбележим в скоби, че и тук Кауцки се влачи в опашката на руските меншевики. Между тях ще намерите колкото щете хора, знаещи «всичките цитати» от Маркс и Енгелс, но нито един меншевик от април 1917 г. до октомври 1917 г. и от октомври 1917 г. до октомври 1918 г.

нито веднъж не се опита да разгледа въпроса за държавата от типа на Комуната. Плеханов също заобиколи този въпрос. Навярно е трябвало да се помълчи.)

От само себе си се разбира, че да се говори за разгонването на Учредителното събрание²⁶ с хора, които се наричат социалисти и марксисти, но на практика преминават към буржоазията по *главния* въпрос, по въпроса за държавата от типа на Комуната, би значило да се хвърля бисер на свине. Достатъчно ще е да се напечатат изцяло, като приложение на настоящата брошура, моите тезиси за Учредителното събрание. От тях читателят ще види, че въпросът беше поставен на 26. XII. 1917 г. и теоретически, и исторически, и практически-политически.

Ако Кауцки, като теоретик, се е отрекъл напълно от марксизма, той би могъл като историк да разгледа въпроса за борбата на Съветите с Учредителното събрание. Ние знаем от много трудове на Кауцки, че той *умееше* да бъде марксистки историк, че *такива* негови трудове ще останат трайно достояние на пролетариата, въпреки покъсното му ренегатство. Но по дадения въпрос Кауцки и като историк *се отвърща* от истината, игнорира *общоизвестните* факти, постъпва като сикофант. На него му се *иска* да представи болшевиките за безпринципни и той разказва как болшевиките се опитвали *да смекчат* конфликта с Учредителното събрание, преди да го разгонят. В това няма абсолютно нищо лошо и ние няма от какво да се отказваме; аз печатам изцяло тезисите и в тях е казано от ясно по-ясно: господа колебаещи се дребни буржоа, настанили се в Учредителното събрание, или се помирете с пролетарската диктатура, или ние ще ви победим по «революционен път» (тезиси 18 и 19).

Така всякога е постъпвал и така всякога ще постъпва действително революционният пролетариат по отношение на колебаещата се дребна буржоазия.

По въпроса за Учредителното събрание Кауцки стои на формално гледище. В моите тезиси е казано ясно и многократно, че интересите на революцията стоят по-горе от формалните права на Учредителното събрание (виж тезиси 16 и 17). Формално-демократическото гледище е именно гледище на *буржоазния* демократ, който не признава, че интересите на пролетариата и пролетарската класова борба стоят по-високо. Кауцки, като историк, не би могъл да не признае, че буржоазните парламенти са органи на една

или друга класа. Но сега на Кауцки му е потрябвало (за мръсното дело на отричането от революцията) да забрави марксизма и Кауцки *не поставя въпроса*, на коя класа беше орган Учредителното събрание в Русия. Кауцки не разглежда конкретната обстановка, той не иска да погледне фактите, той не казва нито дума на германските читатели за това, че в тезисите е дадено не само теоретическо осветление на въпроса за ограничеността на буржоазната демокрация (тезиси № 1—3), че там са посочени не само конкретните условия, които определиха несъответствието на партийните списъци в средата на октомври 1917 г. с действителността през декември 1917 г. (тезиси № 4—6), но и *историята на класовата борба и на гражданската война* през октомври—декември 1917 г. (тезиси № 7—15). От тая конкретна история ние направихме извода (тезис № 14), че лозунгът «цялата власт в ръцете на Учредителното събрание» е станал *на практика* лозунг на кадетите и на калединовци и на техните помагачи.

Историкът Кауцки не забелязва това. Историкът Кауцки никога не е чувал, че всеобщото избирателно право дава понякога дребнобуржоазни, понякога реакционни и контрареволуционни парламенти. Историкът-марксист Кауцки не е слушал, че едно нещо е изборната форма, демократичната форма, друго нещо е класовото съдържание на дадена институция. Тоя въпрос за класовото съдържание на Учредителното събрание е открито поставен и разрешен в моите тезиси. Възможно е моето разрешение да не е вярно. За нас нищо не е тъй желателно, както една марксистка критика на нашия анализ отстрана. Вместо да пише съвсем глупави фрази (такива има много у Кауцки), че някой пречел на критиката против болшевизма, Кауцки трябваше да пристъпи към такава критика. Но работата е там, че у него няма критика. Той даже и *не поставя въпроса* за класовия анализ на Съветите, от една страна, и на Учредителното събрание, от друга страна. И затова *няма възможност* да се спори, да се дискутира с Кауцки, а остава само *да се покаже* на читателя защо не можем да наречем Кауцки другояче освен ренегат.

Разногласието на Съветите с Учредителното събрание има своя история, която не би могъл да заобиколи дори историк, който не стои върху гледището на класовата борба. Кауцки не е пожелал *да се докосне* и до тая фактическа история. Кауцки е скрил от германските читатели

общоизвестния факт (който сега скриват само злостните меншевики), че Съветите и при господството на меншевиките, т. е. от края на февруари до октомври 1917 г., са били в разногласие с «общодържавните» (т. е. с буржоазните) учреждения. Кауцки стои всъщност върху гледището на примирението, съгласуването, сътрудничеството на пролетариата с буржоазията; както и да се отрича Кауцки от него, това негово гледище е факт, който се потвърждава от цялата брошура на Кауцки. Не трябваше да се разгонва Учредителното събрание, това означава: не трябваше да се довежда докрай борбата с буржоазията, не трябваше тя да се събаря, трябваше пролетариатът да се примири с буржоазията.

А защо Кауцки премълчава, че меншевиките се занимаваха с тая малко почтена работа от февруари до октомври 1917 г. и нищо не постигнаха? Ако беше възможно да се примири буржоазията с пролетариата, защо при меншевиките примирението не се постигна, защо буржоазията се държеше настрана от Съветите, Съветите се наричаха (*от меншевиките*) «революционна демокрация», а буржоазията — «цензови елементи»?

Кауцки скрива от германските читатели, че именно меншевиките в «епохата» на своето господство (II. — X. 1917 г.) наричаха Съветите революционна демокрация, като с това признаваха тяхното превъзходство над всички други учреждения. Само поради скриването на тоя факт у историка Кауцки излиза така, че разногласието на Съветите с буржоазията няма своя история, че се е явило изведнъж, внезапно, безпричинно, поради лошото поведение на болшевиките. А в действителност тъкмо *повече от половингодишния* (за революцията това е грамаден срок) *опит* на меншевишко съглашателство, на опити за примирение на пролетариата с буржоазията именно убеди народа в безплодността на тия опити и отблъсна пролетариата от меншевиките.

Кауцки признава, че Съветите са прекрасна, с велико бъдеще, боева организация на пролетариата. Щом е така, цялата позиция на Кауцки рухва като картонена къщичка или като мечтата на дребен буржоа за избягване острата борба на пролетариата с буржоазията. Защото цялата революция е непрекъснатата, и при това отчаяна борба, а пролетариатът е челната класа на *всички* потиснати, фокус и център на всички стремежи на всички и всякакви

потиснати към своето освобождение. Съветите — орган за борба на потиснатите маси, — естествено, отразяваха и изразяваха настроението и промяната във възгледите на тия маси неизмеримо по-скоро, по-пълно, по-вярно от каквито и да било други учреждения (това е между другото една от причините, поради които съветската демокрация е по-висш тип демокрация).

Съветите успяха от 28 февруари (стар стил) до 25 октомври 1917 г. да свикат *два* всеруски конгреса на грамадното мнозинство от населението на Русия, на всички работници и войници, на седем или осем десети от селяните, без да смятаме масата местни, околийски, градски, губернтски и областни конгреси. През това време буржоазията не успя да свика нито едно учреждение, което да представлява мнозинството (освен явно фалшифицираното «Демократическо съвещание»³⁰, което бе подигравка с пролетариата и което предизвика неговото озлобление). Учредителното събрание отрази *същото* настроение на масите, *същата* политическа групировка, които отрази и първият (юнският) Всеруски конгрес на Съветите³¹. До свикването на Учредителното събрание (януари 1918 г.) се състоя вторият конгрес на Съветите (октомври 1917 г.)³² и третият (януари 1918 г.)³³, като и двата тия конгреса *показаха от ясно по-ясно*, че масите са олевели, революционизирали са се, отвърнали са се от меншевиките и есерите, преминали са на страната на болшевиките, *т. е.* отвърнали са се от дребнобуржоазното ръководство, от илюзиите за съглашение с буржоазията и са преминали на страната на пролетарската революционна борба за събарянето на буржоазията.

Следователно дори само *външната история* на Съветите показва неизбежността на разгонването на Учредителното събрание и неговата *реакционност*. Но Кауцки стои твърдо на своя «лозунг»: нека да загине революцията, нека буржоазията да тържествува над пролетариата, стига само да процъфтява «чистата демокрация!» Fiat justitia, regeat mundus!*

Ето кратка равносметка за всеруските конгреси на Съветите в историята на руската революция:

* — Нека се изпълни правосъдието, па макар и светът да загине! *Ред.*

Всеруски конгреси на Съветите	Брой на делегатите	От тях болшевики	% на бол- шевиките
1-и (3. VI. 1917 г.)...	790	103	13%
2-и (25. X. 1917 г.)...	675	343	51%
3-и (10. I. 1918 г.)...	710	434	61%
4-и (14. III. 1918 г.) ³⁴ ..	1 232	795	64%
5-и (4 VII. 1918 г.) ³⁵ ..	1 164	773	66%

Достатъчно е човек да погледне тия цифри, за да разбере защо защитата на Учредителното събрание или приказките (като тия на Кауцки), че мнозинството от населението не е с болшевиките, се посрещат у нас само със смях.

Съветската конституция

Както вече изтъкнах, лишаването на буржоазията от избирателни права не е задължителен и необходим признак на диктатурата на пролетариата. И в Русия болшевиките, които много преди Октомври издигнаха лозунга за такава диктатура, не говореха предварително за лишаване на експлоататорите от избирателни права. *Тая* съставна част на диктатурата се появи не «по плана» на някоя партия, а *израсна* от само себе си в хода на борбата. Историкът Кауцки, разбира се, не е забелязал това. Той не е разбрал, че буржоазията още при господството на меншевиките (съглашателите с буржоазията) в Съветите сама се отдели от Съветите, бойкотираше ги, противопоставяше им се, интригуваше против тях. Съветите възникнаха без всякаква конституция и *повече от година* (от пролетта на 1917 до лятото на 1918) живяха без всякаква конституция. Озлоблението на буржоазията против самостоятелната и всемогъщата (защото е всеобхващаща) организация на потиснатите, борбата — при това борба най-безсрамна, користна, мръсна — на буржоазията против Съветите, най-последно, явното участие на буржоазията (от кадетите до десните есери, от Милюков до Керенски) в корниловщината — всичко това *подготви* формалното изключване на буржоазията от Съветите.

Кауцки е слушал за корниловщината, но той плюе величествено на историческите факти и ход, на формите на борбата, определящи *формите* на диктатурата: какво общо имат тук наистина фактите, щом въпросът е за «чистата»

демократия? Поради това «критиката» на Кауцки, насочена против отнемането на изборните права на буржоазията, се отличава с такава. . . сладичка наивност, която би била умилителна, ако изхождаше от дете, но която предизвиква отвращение, когато изхожда от човек, който още не е признат официално за слабоумен.

«. . . Ако капиталистите при всеобщо изборно право биха се оказали незначително малцинство, те по-скоро биха се помирили със своята съдба» (с. 33). . . Мило, нали? Умният Кауцки много пъти е виждал в историята и изобщо прекрасно знае от наблюденията на живия живот такива помешчици и капиталисти, които зачитат волята на мнозинството на потиснатите. Умният Кауцки стои твърдо на гледището на «опозицията», т. е. на гледището на вътрешнопарламентарната борба. Той така буквално и пише: «опозиция» (с. 34 и мн. др.).

О, учен историко и политико! Не би било зле за вас да знаете, че «опозиция» е понятие на мирната и само на парламентарната борба, т. е. понятие, съответстващо на нереволуционна ситуация, понятие, съответстващо на *отсъствие на революция*. През време на революция става дума за безпощаден враг в гражданската война — тоя факт не могат да изменят никакви реакционни йеремиади на дребния буржоа, който се страхува от такава война, както се страхува от нея Кауцки. Комично е да се разглеждат от гледище на «опозиция» въпросите на безпощадната гражданска война тогава, когато буржоазията не се спира пред никакви престъпления — примерът на версайците и техните сделки с Бисмарк казват нещо на всеки човек, който се отнася към историята не както Гоголевият Петрушка, — когато буржоазията вика на помощ чуждите държави и крои с тях интриги против революцията. Революционният пролетариат трябва, подобно на «съветника на бъркотията» Кауцки, да си сложи ношната шапчица и да гледа на буржоазията, която организира дутовски, красновски и чешки контрареволуционни въстания, която плаща милиони на саботьорите — да гледа на нея като на легална «опозиция». О, дълбокомислие!

Кауцки се интересува изключително от формално-юридическата страна на въпроса, тъй че като четете неговите разсъждения за Съветската конституция, неволно си спомняте думите на Бебел: юристите — това са съвсем реакционни хора. «В действителност — пише Кауцки —

не може да се обезправят само капиталистите. Кой е капиталист в юридически смисъл? Имотният? Даже в една тъй много напреднала в икономическо отношение страна като Германия, пролетариатът на която е толкова многоброен, установяването на съветска република би обезправило политически големи маси. В 1907 г. в Германската империя броят на заетите с производствен труд и техните семейства в трите големи групи — селско стопанство, промишленост и търговия — възлизаше за групата на служителите и наемните работници на около 35 милиона души, а за групата на самостоятелните — 17 милиона. Тъй че е напълно възможно партията да бъде мнозинство сред наемните работници, но малцинство от населението» (с. 33).

Ето ви един образец от разсъжденията на Кауцки. Е, нима това не е контрареволуционен хленч на един буржоа? Защо вие, господин Кауцки, причислявате всички «самостоятелни» към безправните, когато прекрасно знаете, че грамадното мнозинство от руските селяни не си служат с наемни работници, значи не се лишават от права? Нима това не е фалшификация?

Защо вие, учен икономисте, не цитирахте от същата германска статистика за 1907 г. добре известните вам данни за наемния труд в селското стопанство по групи стопанства? Защо не показахте на германските работници — читателите на вашата брошура — тия данни, от които би станало ясно *колко са експлоататорите*, колко малка част съставляват експлоататорите от целия брой «селски стопани» по германската статистика?

Защото вашето ренегатство ви е направило обикновен сикофант на буржоазията.

Капиталистът, видите ли, е неопределено юридическо понятие и Кауцки в няколко страници громи «произвола» на Съветската конституция. На английската буржоазия тоя «сериозен учен» позволява векове да изработва и обработва новата (нова по отношение на средновековието) буржоазна конституция, а на нас, руските работници и селяни, тоя представител на лакейската наука не дава никакви срокове. От нас той изисква в няколко месеца конституция, разработена до последната буква. . .

. . . «Произвол»! Помислете само каква бездна от най-мръсно лакейство пред буржоазията, от най-тъп педанти-

зъм се разкрива *с такъв* упрек. Когато напълно буржоазните и в по-голямата си част реакционни юристи в капиталистическите страни в течение на векове или десетилетия са разработвали най-подробни правила, написали са десетки стотици томове закони и разяснения на законите, които *притесняват* работника, връзват ръцете и нозете на *бедняка*, поставят хиляди спънки и препятствия за всеки прост трудещ се човек от народа — о, тогава буржоазните либерали и господин Кауцки не виждат в това «произвол»! Тук има «ред» и «законност»! Тук всичко е обмислено и записано как може да се «доизстиска» беднякът. Тук има хиляди буржоазни адвокати и чиновници (за тях Кауцки изобщо мълчи, вероятно именно защото Маркс придаваше грамадно значение на *разрушаването* на чиновническата машина. . .) — адвокати и чиновници, които умеят да изтълкуват законите така, че работникът и средният селянин никога да не могат да се промъкнат през телените мрежи на тия закони. Това не е «произвол» на буржоазията, това не е диктатура на користните и мръсни, напили се с народна кръв експлоататори, нищо подобно. Това е «чиста демокрация», която всеки ден става все по-чиста и по-чиста.

А когато трудещите се и експлоатирани класи, които империалистическата война откъсна от техните задгранични братя, за първи път в историята образуваха *свои Съвети*, призоваха към политическо строителство тия *маси*, които буржоазията потискаше, държеше в мрак, затыпяваше, и започнаха *сами да* строят *новата*, пролетарска държава, започнаха в разгара на бясната борба, в огъня на гражданската война да *набелязват* основните положения на държавата *без експлоататори*, тогава всички мерзавци на буржоазията, цялата банда от кръвопийци с техния гласник Кауцки закрещя за «произвол»! И откъде накъде наистина тия неуки, тия работници и селяни, това «простолудие» ще съумее да изработи свои закони? Откъде ще добият чувството на справедливост те, простите трудещи се, които не се ползват от съветите на образованите адвокати, на буржоазните писатели, на кауцкиевци и мъдрите стари чиновници?

Господин Кауцки цитира от моята реч, произнесена на 28. IV. 1918 г.³⁶, думите: «. . . Масите сами определят реда и сроковете на изборите. . .» И «чистият демократ» Кауцки умозаклучава:

«. . . Следователно работата стои очевидно така, че всяко събрание на избирателите по свое желание определя реда на изборите. По този начин произволът и възможността за отървяване от неудобните опозиционни елементи вътре в самия пролетариат ще бъдат доведени до крайност» (с. 37).

По какво се отличава това от словоизлиянията на един слуга на перото, нает от капиталистите, който при всяка стачка крещи по повод насието, което масата упражнява върху прилежните работници, «желаещи да работят»? Защо чиновническо-буржоазното определяне на реда на изборите в «чисто» буржоазната демокрация *не е* произвол? Защо чувството на справедливост *у масите, които са се вдигали на борба* против своите вековни експлоататори, *у масите, които се просвещават и закаляват в тая отчаяна борба, да е по-слабо развито, отколкото у шепата възпитани в буржоазните предразсъдъци чиновници, интелектуалци, адвокати?*

Кауцки е истински социалист, не смейте да се съмнявате в искреността на този най-почтен баща на семейство, на този най-честен гражданин. Той е горещ и убеден привърженик на победата на работниците, на пролетарската революция. Той само би желал сладичките интелектуалци и филистери с ношна шапчица *отначало, преди* раздвижването на масите, *преди* тяхната яростна борба с експлоататорите и непременно *без* гражданска война, да съставят умерен и точен *устав за развитието на революцията. . .*

Нашият многоучен Юдушка Головлъв с дълбоко нравствено възмущение разказва на германските работници, че на 14. VI. 1918 г. Всеруският ЦИК на Съветите е постановил да бъдат изключени от Съветите представителите на партиите на десните есери и меншевиките.³⁷ «Тая мярка — пише Юдушка Кауцки, цял горящ от благородно негодувание — се насочва не против определени лица, които са извършили определени наказуеми действия. . . Конституцията на Съветската република не споменава нито дума за неприкосновеността на депутатите — членове на Съветите. Тук се изключват от Съветите не определени *лица*, а определени *партии*» (с. 37).

Да, това наистина е ужасно, това е нетърпимо отстъпление от чистата демокрация, по правилата на която нашият революционен Юдушка Кауцки ще прави революцията. Ние, руските болшевики, трябвало по-напред

да обещаем неприкосновеност на савинковци и К⁰, на либердановци³⁶ и потресовци («активистите»)³⁹ и К⁰, след това да напишем наказателен закон, който да обявява за «наказуемо» участието в чехословашката контрареволуционна война или съюза в Украйна или в Грузия с германските империалисти *против* работниците от своята страна, и едва *след това*, на основание на този наказателен закон, ние бихме имали право, съгласно «чистата демокрация», да изключваме от Съветите «определени лица». При това от само себе си се разбира, че чехословаците, които чрез савинковци, потресовци и либердановци (или с помощта на тяхната агитация) получаваха пари от англо-френските капиталисти, а също и красновци, които получаваха снаряди от германците със съдействието на украинските и тифлиските меншевики, биха стояли мирно дотогава, докогато ние изработим редовен наказателен закон, и като най-чисти демократи биха се ограничавали с ролята на «опозиция». . .

Не по-малко силно нравствено негодувание предизвика у Кауцки това, че Съветската конституция отнема избирателните права на ония, които «държат наемни работници с цел за печалба». «Работещият у дома си или дребният стопанин с един калфа — пише Кауцки — може да живее и да се чувства напълно по пролетарски, но той е лишен от избирателно право» (с. 36).

Какво отстъпление от «чистата демокрация»! Каква несправедливост! Досега наистина всички марксисти мислеха и с хиляди факти потвърждаваха, че дребните стопани са най-безсъвестните и най-алчните експлоататори на наемните работници, но Юдушка Кауцки взема, разбира се, не *класата* на дребните стопани (и кой ли е измислил тая пакостна теория за класовата борба?), а отделни лица, такива експлоататори, които «живеят и се чувствуват напълно по пролетарски». Знаменитата «пестелива Агнеса», която считаха за отдавна умряла, е възкръснала под перото на Кауцки. Тая пестелива Агнеса я измислил и пуснал в ход в германската литература преди няколко десетилетия «чистият» демократ, буржоата Евгений Рихтер. Той предсказал страшни бедствия от диктатурата на пролетариата, от конфискацията на капиталите на експлоататорите, той невинно питал какво значи капиталист в юридически смисъл. Той вземал за пример бедната пестелива шивачка («пестеливата Агнеса»), на която

злите «диктатори на пролетариата отнемат последните стотинки. Беше време, когато цялата германска социал-демокрация се надсмиваше над тая «пестелива Агнеса» на чистия демократ Евгений Рихтер. Но това беше отдавна, тъй отдавна, когато още беше жив Бебел, който открито и направо казваше истината, че в нашата партия има много националлиберали⁴⁰; това беше тъй отдавна, когато Кауцки още не беше ренегат.

Сега «пестеливата Агнеса» възкръсна в лицето на «дребния стопанин с един калфа, който живее и се чувства напълно по пролетарски». Злите болшевики го онеправдават, отнемат му изборителното право. Наистина, «всяко изборително събрание», както казва все същият Кауцки, може в Съветската република да приеме в редовете си един, да речем, свързан с даден завод беден майстор, ако последният, като изключение, не е експлоататор, ако той *наистина* «живее и се чувства напълно по пролетарски». Но нима може да се осланя човек на познаването на живота, на чувството за справедливост у едно заводско събрание на прости работници, действувашо без установен ред и (о, ужас!) без устав? Нима не е ясно, че е по-добре да се даде изборително право на *всички* експлоататори, на *всички*, които си служат с наемни работници, отколкото да се рискува с възможността работниците да обидят «пестеливата Агнеса» и «майстора, който живее и чувства по пролетарски»?

Нека презрените подлеци-релегати, приветствувани от буржоазията и социал-шовинистите*, хулят нашата съветска конституция за това, че тя отнема изборителното право на експлоататорите. Това е хубаво, защото ще ускори и задълбочи откъсването на революционните работници в Европа от шайдемановци и кауцкиевци, реноде-

* Току-що прочетох уводната статия във «Франкфуртски вестник»⁴¹ (22. X. 1918 г., бр. 293), която с възторг предава съдържанието на брошурата на Кауцки. Вестникът на борсовата буржоазия е доволен. Не ще и дума! А един другар от Берлин ми пише, че «Форверц», вестникът на шайдемановци, в специална статия заявил, че се подписва почти под всеки ред на Кауцки!⁴² Нашите поздравления, нашите поздравления!

ловци и лонгевци, хендерсъновци и рамсеймакдоналдовци, от старите водачи и старите предатели на социализма.

Масите на потиснатите класи, съзнателните и честните вождове от средата на революционните пролетарии ще бъдат за нас. Достатъчно е да запознаем такива пролетарии и тия маси с нашата Съветска конституция и те веднага ще кажат: ето къде са истинските *наши хора*, ето къде е истинската работническа партия, истинското работническо правителство. Защото то не залъгва работниците с брътвежи за реформи, както *ни лъгаха всички споменати водачи*, а сериозно се бори с експлоататорите, сериозно извършва революция, бори се *на дело* за пълното освобождение на работниците.

Ако Съветите отнеха изборителното право на експлоататорите след едногодишна «практика» на тези Съвети, това *означава*, че Съветите са наистина организации на потиснатите маси, а не на продалите се на буржоазията социалимперялисти и социалпацифисти. Ако тия Съвети отнеха изборителното право на експлоататорите, това *означава*, че Съветите не са органи на дребнобуржоазното съглашателство с капиталистите, не са органи за парламентарно бръщолевене (на кауцкиевци, лонгевци и макдоналдовци), а органи на *действително* революционния пролетариат, който се бори на живот и на смърт с експлоататорите.

«Книжката на Кауцки тук е почти неизвестна», ми пише от Берлин тия дни (днес 30. X.) един добре осведомен другар. Аз бих посъветвал нашите посланици в Германия и в Швейцария да не пожелат хиляди за откупуването на тая книжка и да я *раздадат безплатно* на съзнателните работници, за да стъпчат в калта тази «европейска» — чети: империалистическа и реформистка — социалдемократия, която отдавна се е превърнала във «вонящ труп».

*

В края на своята книга, на стр. 61 и 63, господин Кауцки горчиво плаче за това, че «новата теория» (както той нарича болшеvizма, като се страхува да се докосне до анализа на Парижката комуна от Маркс и Енгелс) «намира привърженици даже в старите демокрации, като например Швейцария». «Непонятно» е за Кауцки, «че германски социалдемократи приемат тази теория».

Не, това е напълно понятно, защото след сериозните поуки от войната революционните маси се отвращават и от шайдемановци, и от кауцкиевци.

«Ние» всякога сме били за демокрацията — пише Кауцки — и изведнъж пак ние да се откажем от нея!

«Ние», опортюнистите на социалдемократията, всякога сме били против диктатурата на пролетариата и колбовци и К^о *отдавна* казваха това открито. Кауцки знае това и напразно мисли, че ще скрие от читателите очевидния факт на своето «връщане в лоното» на бернщайновци и колбовци.

«Ние», революционните марксисти, никога не сме издигали в идол «чистата» (буржоазната) демокрация. Плеханов в 1903 г. беше, както е известно, революционен марксист (преди печалния му завой, който го доведе до позицията на руски Шайдеман). И Плеханов заявяваше тогава на партийния конгрес, който приемаше програмата⁴³, че пролетариатът в революцията ще отнеме, ако стане нужда, изборителното право на капиталистите, *ще разгони всеки парламент*, ако той се окаже контрареволюционен. Че именно този възглед единствено съответствува на марксизма, това ще види всеки дори и от цитираните от мен по-горе изказвания на Маркс и Енгелс. Това очевидно произтича от всички основи на марксизма.

«Ние», революционните марксисти, не сме се обръщали към народа с такива речи, с каквито обичат да се обръщат кауцкианците от всички нации, като лакейничат пред буржоазията, застават в позата на буржоазни парламентаристи, премълчават *буржоазния* характер на съвременната демокрация и искат само *нейното* разширение, *нейното* довеждане докрай.

«Ние» казвахме на буржоазията: вие, експлоататорите и лицемерите, говорите за демокрация, като в същото време на всяка крачка създавате хиляди спънки за участието на *потиснатите маси* в политиката. Ние се улавяме за вашите думи и искаме в интерес на тия маси разширение на *ваша* буржоазна демокрация, *за да подготвим масите за революция* и да съборим вас, експлоататорите. И ако вие, експлоататорите, се опитате да окажете съпротива срещу нашата пролетарска революция, ние ще ви смажем безпощадно, ще ви обезправим, нещо повече: не ще ви дадем хляб, защото в нашата пролетарска република експлоататорите ще бъдат безправни, ще бъдат

лишени от огън и вода, защото ние сме истински социалисти, а не по шайдемановски и кауцкиевски.

Ето как говорехме и ще говорим «ние», революционните марксиста, и ето защо потиснатите маси ще бъдат за нас и с нас, а шайдемановци и кауцкиевци ще бъдат в помийната яма на ренегатите.

Що е интернационализъм?

Кауцки най-убедено се смята и нарича себе си интернационалист. Той обявява шайдемановци за «правителствени социалисти». Защищавайки меншевиките (Кауцки не казва открито, че е солидарен с тях, но изцяло прокарва техните възгледи), Кауцки показва забележително нагледно от какъв сорт е неговият «интернационализъм». А тъй като Кауцки не е самичък, а е представител на течение, неизбежно изникнало в обстановката на II Интернационал (Лонге във Франция, Турати в Италия, Нобс и Грим, Грабер и Нен в Швейцария, Рамсей Макдоналд в Англия и т. н.), то да се спрем върху «интернационализма» на Кауцки е поучително.

Като подчертава, че меншевиките също бяха в Цимервалд (атестат несъмнено, но . . . атестат позагнил), Кауцки рисува по следния начин възгледите на меншевиките, с които той е съгласен:

«. . . Меншевиките искаха общ мир. Те искаха всички воюващи да възприемат лозунга: без анексии и контрибуции. Докато това не се постигне, руската армия съгласно този възглед трябваше да стои в боева готовност. Болшевиките пък искаха незабавен мир на всяка цена, те бяха готови в случай на необходимост да сключат сепаративен мир, те се стараеха да го изтръгнат със сила, като увеличаваха и без това вече голямата дезорганизация на армията» (с. 27). Според Кауцки болшевиките трябваше да не вземат властта и да се задоволят с Учредителното събрание.

И така, интернационализмът на Кауцки и на меншевиките се състои ето в какво: от империалистическото буржоазно правителство трябва да искаме реформи, но да продължаваме да го поддържаме, да продължаваме да поддържаме войната, която това правителство води, докато всички воюващи приемат лозунга: без анексии и контри-

буции. Такъв възглед изказваха неведнъж и Турати, и кауцкианците (Хаазе и др.), и Лонге и К^о, които заявяваха, че са за «защита на отечеството».

Теоретически — това е пълна неспособност за отделяне от социалшовинистите и пълна бъркотия по въпроса за защитата на отечеството. Политически — това е подменяне на интернационализма с еснафски национализъм и преминаване на страната на реформизма, отричане от революцията.

Признаване «защитата на отечеството» е от гледището на пролетариата оправдаване на водената война, признаване на нейната законност. А тъй като войната си остава империалистическа (и при монархия, и при република) — независимо от това, къде се намират в даден момент неприятелските войски, в моята или в чужда страна, — то признаването на защитата на отечеството е *на практика* поддържане на империалистическата, грабителска буржоазия, пълна измяна на социализма. В Русия и при Керенски, в буржоазнодемократическата република, войната продължаваше да бъде империалистическа, защото тя се водеше от буржоазията, като господстваща класа (а войната е «продължение на политиката»); и особено нагледен израз на империалистическия характер на войната бяха тайните договори за подялба на света и за ограбване на чужди страни, сключени от бившия цар с капиталистите на Англия и Франция.

Меншевиките гнусно лъжеха народа, като наричаха такава война отбранителна или революционна, и Кауцки, одобрявайки политиката на меншевиките, одобрява измамването на народа, одобрява ролята на дребните буржоа, които услужваха на капитала, като заблуждаваха работниците, като ги привързваха към колесницата на империалистите. Кауцки прокарва типично еснафска, филистерска политика, като си въобразява (и внушава на масите глупавата мисъл), че като се *издига лозунг*, работата се променя. Цялата история на буржоазната демокрация разобличава тази илюзия: за да заблуждават народа, буржоазните демократи винаги са издигали и винаги издигат каквито щете «лозунги». Работата е в това, *да се провери* тяхната искреност, да се съпоставят думите с *делата*, да не се задоволяваме с идеалистическата или шарлатанска *фраза*, а да се добираме до *класовата реалност*. Империалистическата война престава да бъде империа-

листическа не тогава, когато шарлатани или фразьори, или еснафи-филистери издигат сладичък «лозунг», а само тогава, когато *класата*, която води империалистическа война и е свързана с нея чрез милиони икономически нишки (а даже и въжета), се оказва на дело *свалена* и когато нейната власт бъде заменена с властта на действително революционната класа, пролетариата. *Иначе не можем да се измъкнем от империалистическата война, както и от империалистическия, грабителски мир.*

Като одобрява външната политика на меншевиките, като я обявява за интернационалистическа и цимервалдска, Кауцки, 1-во, показва с това цялата гнилост на цимервалдското, опортюнистическото мнозинство (не напразно ние, Цимервалдската *левица*⁴⁴, веднага се разграничихме от такова мнозинство!) и, 2-о — и това е най-важното. — Кауцки преминава от позицията на пролетариата върху позицията на дребната буржоазия, от революционна позиция върху реформистка позиция.

Пролетариатът се бори за революционно събаряне на империалистическата буржоазия, а дребната буржоазия — за реформистко «усъвършенствуване» на империализма, за приспособяване към него при *подчинение* на него. Когато Кауцки беше още марксист, напр. в 1909 г., когато написа «Пътят към властта», той защитаваше именно идеята за неизбежността на *революцията* във връзка с войната, той говореше за приближаване *ерата на революциите*. Базелският манифест от 1912 г. говори направо и определено за *пролетарска революция* във връзка със същата тая империалистическа война между германската и английската група, която и избухна в 1914 г. А в 1918 г., когато започнаха революциите във връзка с войната, вместо да разяснява тяхната неизбежност, вместо да обмисля и премисля докрай *революционната* тактика, средствата и начините за подготовка на революцията, Кауцки започна да нарича интернационализъм реформистката тактика на меншевиките. Нима това не е ренегатство?

Кауцки хвали меншевиките за това, че те държаха да се запази боевата готовност на армията. Той порицава болшевиките за това, че те засилваха и без това голямата «дезорганизация на армията». Това значи да хвалиш реформизма и подчинението пред империалистическата буржоазия и да порицаваш революцията, да се отказваш от

нея. Защото запазване боевата готовност означаваше и беше при Керенски запазване на армията с *буржоазно* командване (макар и републиканско). На всички е известно — и развоят на събитията нагледно потвърди това, — че тая републиканска армия запазваше *корниловски* дух поради корниловския команден състав. Буржоазното офицерство не можеше да не бъде корниловско, не можеше да не клони към империализма, към насилствено смазване на пролетариата. Да се оставят по старому всички основи на империалистическата война, всички основи на *буржоазната* диктатура, да се поправят дреболии, да се поукрасят с незначителни работи («реформи») — ето към какво се свеждаше *на дело* меншевишката тактика.

И обратно. Без «дезорганизация» на армията не се е извършвала и не може да се извърши нито една велика революция. Защото армията е най-закостенелият инструмент за поддържане на стария строй, най-затвърдялата опора на буржоазната дисциплина, на поддържане господството на капитала, на запазване и възпитаване у трудещите се робско покорство и подчинение на капитала. Контрареволуцията никога не е търпяла и не можеше да търпи наред с армията и въоръжени работници. Във Франция — пише Енгелс — след всяка революция работниците са бивали въоръжени; «затова първата заповед на буржоазта, които са се намирали при държавното кормило, е била да разоръжат работниците».⁴⁵ Въоръжените работници са били зачатък на *новата* армия, организационната ядка на *новия* обществен строй. Първата заповед на буржоазията е била да смаже тая ядка, да не ѝ позволи да се разрасне. Първата заповед на всяка победоносна революция — Маркс и Енгелс многократно са подчертавали това — е била: да разруши старата армия, да я разпусне, да я замени с нова⁴⁶. Новата обществена класа, като се бори за господство, никога не е могла и сега не може да достигне това господство и да го закрепим другояче, освен като разложи напълно старата армия (това е «дезорганизация» — надават вой по този повод реакционните или просто страхливите еснафи); като премине през най-трудния и най-мъчителния период без всякаква армия (през този мъчителен период премина и Великата френска революция); като създава постепенно в тежката гражданска война нова армия, нова дисциплина, нова военна организация на

новата класа. Историкът Кауцки по-рано разбираше това. Ренегатът Кауцки е забравил това.

Какво право има Кауцки да нарича шайдемановци «правителствени социалисти», щом той *одобрява* тактиката на меншевиките в руската революция? Меншевиките, като поддържаха Керенски и влязоха в неговото правителство, бяха също така правителствени социалисти. От тоя извод Кауцки никак не може да изклинчи, стига само да се опита да постави въпроса за *господстващата класа*, която води империалистическата война. Но Кауцки избягва да постави въпроса за господстващата класа, въпрос, задължителен за всеки марксист, защото самото поставяне на тоя въпрос би разобличило ренегата.

Кауцкианците в Германия, лонгетистите във Франция, Турати и К⁰ в Италия разсъждават така: социализмът предполага равенство и свобода на народите, тяхното самоопределение; *ето защо*, когато нападат нашата страна или когато неприятелски войски са нахлули в нашата земя, социалистите имат правото и задължението да защитават своята родина. Но това разсъждение теоретически е или само подигравка със социализма, или мошеническо извъртане, а практическо-политически това разсъждение съвпада с разсъждението на най-невеж селяк, който не умее и да помисли за социалния, за класовия характер на войната и за задачите на революционната партия във време на реакционна война.

Социализмът е против насилието над нациите. Това е безспорно. Но социализмът е изобщо против насилието над хората. Обаче от това още никой освен християнските анархисти и толстоистите не е извадил заключението, че социализмът е против *революционното* насилие. Значи да говориш изобщо за «насилие», без да анализираш условията, които отличават реакционното от революционното насилие, значи да бъдеш еснафин, който се отказва от революцията, или това значи просто да лъжеш себе си и другите със софистика.

Същото се отнася и до насилието над нациите. Всяка война е насилие над нациите, но това не пречи на социалистите да бъдат за революционната война. Класовият характер на войната — ето основния въпрос, който се поставя пред социалиста (ако той не е ренегат). Империалистическата война от 1914—1918 г. е война между две групи на империалистическата буржоазия за подялба на

света, за подялба на плячката, за ограбване и задушаване на малките и слабите нации. Такава оценка на войната даде Базелският манифест от 1912 г., тази оценка се потвърди от фактите. Който изоставя това гледище за войната, той не е социалист.

Ако един германец при Вилхелм или французин при Клемансо казва: аз имам правото и задължението като социалист да защитавам родината си, ако неприятелят нахлуе в моята страна, това разсъждение е не на социалист, не на интернационалист, не на революционен пролетарий, а на *еснафин-националист*. Защото в това разсъждение изчезва класовата революционна борба на работника против капитала, изчезва оценката на *цялата* война изобщо от гледна точка на световната буржоазия и световния пролетариат, т. е. изчезва интернационализмът, остава тесногръдият, закоравял национализъм. Обиждат моята страна, нищо друго не ме интересува — ето до какво се свежда такова разсъждение, ето в какво се състои неговото еснафско-националистическо тесногръдие. Това е все едно, ако някой по отношение на индивидуалното насилие, насилието над отделно лице, би разсъждавал: социализмът е против насилието, затова аз по-скоро ще извърша предателство, отколкото да лежа в затвора.

Французинът, германецът или италианецът, който казва: социализмът е против насилието над нациите, *затова* аз се защитавам, когато неприятелят е нахлул в моята страна — *върши предателство* спрямо социализма и интернационализма. Защото такъв човек *вижда само своята «страна»*, по-горе от всичко поставя *«своята» «буржоазия»*, без да мисли за *интернационалните връзки*, които правят войната империалистическа, които правят *неговата* буржоазия една брънка от веригата на империалистическия грабеж.

Всички еснафи и всички тъпи и невежи селяни разсъждават именно така, както разсъждават ренегатите кауцкианци, лонгетисти, Турати и К⁰, а именно: врагът е в моята страна и повече нищо не ме интересува*.

* Социалшовинистите (шайдмановци, реноделовци, хендерсъновци, гомперсовци и К⁰) се отказват от всякакви разговори за «Интернационала» през време на война. Те считат за «изменици». .. на социализма враговете на „своята“ буржоазия. Те са за завоевателната политика на „своята“ буржоазия. Социалпацифистите (т. е. социалистите на думи еснафски пацифисти на дело) изразяват

Социалистът, революционният пролетарий, интернационалистът разсъждава иначе: характерът на войната (била тя реакционна или революционна) зависи не от това, кой е нападнал и в чия страна се намира «врагът», а *от това, коя класа* води войната, каква политика се продължава с водената война. Ако водената война е реакционна империалистическа война, т. е. водена от две световни групировки на империалистическата, насилническа, грабителска, реакционна буржоазия, то всяка буржоазия (даже на една малка страна) се превръща в участница в грабежа и моята задача, задачата на представителя на революционния пролетариат, е да подготвям *световната пролетарска революция* като *единствено* спасение от ужасите на световната касапница. Аз трябва да разсъждавам не от гледна точка на «своята» страна (защото това е разсъждение на тесногръд тъпак, на националистически еснафин, който не разбира, че е играчка в ръцете на империалистическата буржоазия), а от гледна точка на *моето участие* в подготовката, в пропагандата, в приближаването на световната пролетарска революция.

Ето що е интернационализъм, ето каква е задачата на интернационалиста, на революционния работник, на действителния социалист. Ето каква *азбука* е «забравил» ренегатът Кауцки. И неговото ренегатство става още по-нагледно, когато той от одобряване тактиката на дребнобуржоазните националисти (меншевиките в Русия, лонгетистите във Франция, Турати в Италия, Хаазе и К^о в Германия) преминава към критика на болшевишката тактика. Ето тази критика:

«Болшевишката революция беше построена върху предположението, че тя ще послужи за изходен пункт на всеобща европейска революция; че смелата инициатива на Русия ще подтикне пролетарите в цяла Европа да се вдигнат.

При такова предположение беше, разбира се, безразлично какви форми ще вземе руският сепаративен мир, какви тежести и териториални загуби (буквално: самоосакатявания и осакатявания, *Verstümmelungen*) ще донесе той на руския народ, какво тълкуване ще даде той на самоопределението на народите. Тогава беше безраз-

всякакви «интернационалистически» чувства, въстават против анексите и пр., но *на дело* продължават да *поддържат с в о я т а* империалистическа буржоазия. Разликата между двата типа е несерьозна, нещо като разликата между капиталист със зли и капиталист със сладки думи на уста.

лично и това, дали Русия е способна да се защитава или не. Европейската революция съгласно този възглед съставляваше най-добрата защита на руската революция, тя трябваше да донесе пълно и истинско самоопределение на всички народи, населяващи предишната руска територия.

Революцията в Европа, която щеше да донесе там социализма и щеше да го закрепни, трябваше също да стане средство за отстраняване на ония пречки, които в Русия икономическата изостапалост на страната поставяше по пътя на осъществяването на социалистическото производство.

Всичко това беше твърде логично и добре обосновано, ако само се допусне основното предположение: че руската революция неизбежно ще предизвика революция в Европа. Но как ще бъде, в случай че това не стане?

Досега това предположение не се оправда. И днес обвиняват европейските пролетарии, че изоставили и предали руската революция. Това с обвинение против неизвестни, защото кой може да бъде държан отговорен за поведението на европейския пролетариат?» (с. 28).

И Кауцки предъква допълнително, че Маркс, Енгелс и Бебел грешили неведнъж, що се отнася до настъпването на очакваната от тях революция, но че те никога не изграждали своята тактика върху очакването на революцията «в определен срок» (с. 29), докато болшевиките били «поставили всичко само върху картата на всеобщата европейска революция».

Ние нарочно приведохме толкова дълъг цитат, за да покажем нагледно на читателя колко «ловко» Кауцки фалшифицира марксизма, като го подменя с пошъл и реакционен еснафски възглед.

1-о, да се приписва на противника явна глупост и после тя да се опровергава — това е похват на не особено умни хора. Ако болшевиките бяха изградили своята тактика върху очакването на революция в другите страни в *определен срок*, това би било несъмнена глупост. Но болшевишката партия не извърши тази глупост: в моето писмо до американските работници (20. VIII. 1918) аз открито заявявам, че нямам нищо общо с тази глупост, че ние разчитаме на американската революция, но не в определен срок*. В своята полемика против левите есери и «левите комунисти» (януари—март 1918 г.) аз нееднократно развивах същата мисъл. Кауцки е извършил една малка. . . съвсем малка фалшификация, на която е и по-

* Вж. Съч. Т. 28, с. 63.

строил своята критика на болшевизма. Кауцки смесва в едно тактиката, която разчита на европейската революция в един повече или по-малко близък, но не определен срок, и тактиката, която разчита на европейска революция в определен срок. Малка фалшификация, съвсем малка!

Втората тактика е глупост. Първата е *задължителна* за марксиста, за всеки революционен пролетарий и за интернационалиста — *задължителна* е, защото само тази тактика марксистки правилно взема под внимание обективното положение във всички европейски страни, създавано от войната, само тя отговаря на интернационалните задачи на пролетариата.

Като подменя големия въпрос за основите на революционната тактика изобщо с дребния въпрос за грешката, която революционерите-болшевики биха могли да извършат, но която те не извършиха, Кауцки благополучно се отказва изобщо от революционната тактика!

Ренегат в политиката, той в теорията *не умее да* постави *въпроса* за обективните предпоставки на революционната тактика.

И тук ние стигаме до втория пункт.

2-о. Разчитането на европейската революция е задължително за марксиста, ако е налице *революционна ситуация*. Елементарна истина на марксизма е, че тактиката на социалистическия пролетариат не може да бъде една и съща, когато съществува революционна ситуация и когато такава не съществува.

Ако Кауцки беше поставил тоя задължителен за марксиста въпрос, той щеше да види, че отговорът ще бъде непременно против него. Дълго време преди войната всички марксисти, всички социалисти бяха съгласни, че европейската война ще създаде революционна ситуация. Когато Кауцки още не беше ренегат, той ясно и определено признаваше това — и в 1902 г. («Социалната революция»), и в 1909 г. («Пътят към властта»). Това призна и Базелският манифест от името на целия II Интернационал: ненапразно социалшовинистите и кауцкианците («центристите», хората, които се колебаят между революционерите и опортюнистите) във всички страни се страхуват като от огън от съответните декларации на Базелския манифест!

Следователно очакването на революционна ситуация в Европа беше не увлечение на болшевиките, а *общо мнение* на всички марксисти. Ако Кауцки се отърва от тази

безспорна истина с такива фрази — че болшевиките «всякога са вярвали във всемогъществото на насилието и волята», то това е именно празна фраза, която *прикрива* бягството — и то позорното бягство на Кауцки от поставянето на въпроса за революционната ситуация.

По-нататък. Настъпи ли в действителност революционна ситуация, или не? Кауцки не е съумял да постави и този въпрос. На него отговарят икономическите факти: гладът и разорението, създадени навсякъде от войната, означават революционна ситуация. На дадения въпрос отговарят също политическите факти: още от 1915 г. във *всички* страни ясно се прояви процесът на разцеплението на старите, прогнили социалистически партии, процесът на *отдръпването* на пролетарските *маси* от социалшовинистическите водачи и отиването им наляво, към революционните идеи и настроения, към революционните вождове.

На 5 август 1918 г., когато Кауцки е писал своята брошура, тези факти не е можал да види само човек, който се страхува от революцията, който ѝ изменя. А сега, в края на октомври 1918 г., в *редица* страни на Европа революцията расте пред очите на всички и много бързо. «Революционерът» Кауцки, който иска да го смятат както преди за марксист, се оказва такъв кърсоглед филистер, който — подобно на филистерите от 1847 г., осмени от Маркс — не видя приближаващата се революция!

Ние стигнахме до третия пункт.

3-о. Какви са особеностите на революционната тактика, при условие че съществува европейска революционна ситуация? Кауцки, след като стана ренегат, се страхува да постави този задължителен за марксиста въпрос. Кауцки разсъждава като типичен филистер-еснафин или невеж селянин: настъпила ли е «всеобщата европейска революция», или не? Ако е настъпила, тогава *и той* е готов да стане революционер! Но тогава — ще отбележим ние — всякаква сбирщина (от рода на ония негодници, които понякога се присламчват сега към победилите болшевики) ще започне да се обявява за революционер!

Ако ли не е настъпила, тогава Кауцки обръща гръб на революцията! У Кауцки няма нито сянка от разбиране на истината, че революционерът-марксист се отличава от еснафина и дребния буржоа с уменията да *проповядва* на непросветените маси необходимостта от назряващата ре-

волюция, да доказва нейната неизбежност, да разяснява нейната полезност за народа, да подготвя за нея пролетариата и всички трудещи се и експлоатирани маси.

Кауцки приписва на болшевиките безсмислицата, че те залагали всичко на една карта, като разчитали, че европейската революция ще настъпи в определен срок. Тази безсмислица се обърна против самия Кауцки, защото у него именно излиза: тактиката на болшевиките би била правилна, ако европейската революция би настъпила към 5 август 1918 г.! Именно тази дата съобщава Кауцки като момент, в който е писал своята брошура. И когато няколко седмици след този 5 август стана ясно, че революцията настъпва в редица европейски страни, тогава се проявиха с всичките си прелести цялото ренегатство на Кауцки, цялата негова фалшификация на марксизма, цялата му неспособност да разсъждава революционно и даже да поставя въпросите революционно!

Когато обвиняват европейските пролетарии в измяна — пише Кауцки, — това е обвинение против неизвестни.

Грешите, господин Кауцки! Погледнете в огледалото и вие ще видите тия «неизвестни», против които е насочено това обвинение. Кауцки се преструва на наивен, той се прави, че не разбира *кой* е отправял това обвинение и *какъв* е неговият *смисъл*. А в действителност Кауцки прекрасно знае, че това обвинение повдигаха и повдигат германските «леви», спартакистите⁴⁷, Либкнехт и неговите другари. Това обвинение изразява *ясното съзнание*, че германският пролетариат вършеше предателство спрямо руската (и международната) революция, когато душеше Финландия, Украйна, Латвия, Естония. Това обвинение се насочва преди всичко и най-вече не против *масата*, която всякога е потисната, а против ония *водачи*, които подобно на шайдемановци и кауцкиевци *не изпълняваха* своя дълг за революционна агитация, за революционна пропаганда; за революционна работа сред масите против тяхната закостенялост, които фактически действуваха *против* революционните инстинкти и стремежи, всякога тлеещи в недрата на масата на потиснатата класа. Шайдемановци открито, грубо, цинично, в повечето случаи користно предаваха пролетариата и преминаваха на страната на буржоазията. Кауцкианците и лонгетистите вършеха същото, като се колебаеха, люшкаха се и страхливо се озъртаха към тия, които са силни в дадения момент. Кауц-

ки с всичките си писания през време на войната *гасеше* революционния дух, вместо да го поддържа, да го разпалва.

Ще остане наистина исторически паметник на еснафското затъпяване на «средния» водач на германската официална социалдемократия това, че Кауцки даже не разбира какво гигантско *теоретическо* значение, какво още по-голямо агитационно и пропагандно значение има «обвинението» против европейските пролетарии в това, че са предали руската революция! Кауцки не разбира, че това «обвинение» — при цензурните условия на германската «империя» — е едва ли не единствената форма, в която германските социалисти като Либкнехт и неговите другари, които не измениха на социализма, изразяват *своя призив към германските работници* да съборят шайдемановци и кауцкиевци, да отхвърлят такива «водачи», да се освободят от тяхната затъпяваща и опошляваща проповед, да се вдигнат *въпреки тях, без тях, през тях* към революция, *на революция!*

Кауцки не разбира това. Та как пък той ще разбере тактиката на болшевиките? Може ли да се очаква от човека, който се отказва изобщо от революцията, да претегли и оцени условията за развитието на революцията в един от най-«трудните» случаи?

Тактиката на болшевиките беше правилна, беше *единствено* интернационалистическа тактика, защото тя се основаваше не на малодушния страх от световната революция, не на еснафското «неверие» в нея, не на теснонационалистическото желание да се защити «своето» отечество (отечеството на своята буржоазия), а на всичко останало да се «плюе» — тя се основаваше на правилната (общопризната до войната, до ренегатството на социалшовинистите и социалпацифистите) *оценка* на европейската революционна ситуация. Тази тактика беше единствено интернационалистическа, защото вършеше максимума от всичко, което е осъществимо в една страна *за* развитието, поддържането и пробуждането на революцията *във всички страни*. Тази тактика се оправда от грамадния успех, защото болшевизмът (съвсем не поради заслугите на руските болшевики, а поради най-дълбокото съчувствие на *масите* във всички страни към действително революционната тактика) стана *световен* болшевизъм, даде идея, теория, програма, тактика, които конкретно, практиче-

ски се отличават от социалшовинизма и социалпацифизма. Болшевизмът *доуби* стария, гнилия Интернационал на шайдемановци и кауцкиевци, реноделовци и лонгевци, хендерсъновци и макдоналдовци, които сега ще се мотаят един другиму в краката, мечтаейки за «единство» и възкресявайки един труп. Болшевизмът *създаде* идейните и тактическите основи на III Интернационал, действително пролетарския и комунистически Интернационал, който държи сметка и за завоеванията на мирната епоха, и за опита на *започналата революционна епоха*.

Болшевизмът популяризира в целия свят идеята за «диктатурата на пролетариата», преведе тя думи от латински най-напред на руски, а след това на *всички* езици в света, като показа с примера на *съветската власт*, че работниците и бедните селяни *даже* в една изостанала страна, *даже* най-неопитните, най-необразованите, най-несвикналите към организация бяха *в състояние* цяла година, сред колосални трудности, в борбата с експлоататорите (поддържани от буржоазията в *целия* свят) да запазят властта на трудещите се, да създадат демокрация, неизмеримо по-висша и по-широка, отколкото всички предишни демокрации в света, *да започнат* чрез творческата дейност на десетки милиони работници и селяни практическото осъществяване на социализма.

Болшевизмът помогна на практика за развитието на пролетарската революция в Европа и в Америка тѣй много, както досега нито една партия в никоя страна не е могла да помогне. В това време, когато за работниците в целия свят с всеки ден става по-ясно, че тактиката на шайдемановци и кауцкиевци не можа да ги избави от империалистическата война и от наемното робство на империалистическата буржоазия, че тая тактика не може да служи като образец за всички страни — в това време на пролетарските маси във всички страни с всеки ден става по-ясно, че болшевизмът е показал верния път към спасението от ужасите на войната и империализма, че болшевизмът *може да служи като образец на тактика за всички*.

Пред очите на всички зрее не само общоевропейската, но и световната пролетарска революция; на тая революция помогна, ускори я и я подкрепи победата на пролетариата в Русия. Всичко това малко ли е за пълната победа на социализма? Разбира се, малко е. Една страна сама повече не може да направи. Но тази една страна

благодарение на съветската власт направи все пак толкова, че дори ако утре световният империализъм би успял да смаже руската съветска власт, да допуснем, чрез едно съглашение между германския и англо-френския империализъм, даже в тоя най-лош от лошите случаи би се оказало, че болшевишката тактика е принесла грамадна полза на социализма и е тласнала нарастването на непобедимата световна революция.

Лакейство пред буржоазията под формата на „икономически анализ“

Както вече казахме, книгата на Кауцки би трябвало да се нарече — та заглавието правилно да предава съдържанието — не «Диктатура на пролетариата», а «Приглашение на буржоазните нападки против болшевиките».

Старите «теории» на меншевиките за буржоазния характер на руската революция, т. е. старото изопачаване на марксизма от меншевиките (в 1905 г. *отхвърлено* от Кауцки!), сега отново са съживени от нашия теоретик. Ще трябва да се спрем на този въпрос, колкото и отегчителен да е той за руските марксисти.

Руската революция е буржоазна, казваха всички марксисти в Русия преди 1905 г. Меншевиките, подменяйки марксизма с либерализъм, заключаваха оттук: следователно пролетариатът не трябва да отива по-далеч от това, което е приемливо за буржоазията — той трябва да води политика на съглашение с нея. Болшевиките заявяваха, че това е либерално-буржоазна теория. Буржоазията се стреми да извърши преобразованието на държавата по буржоазному, *реформистки*, а не революционно, като запази по възможност и монархията, и помещническото земевладение и пр. Пролетариатът трябва да доведе буржоазнодемократическата революция до нейния край, без да се оставя да бъде «обвързан» от реформизма на буржоазията. Болшевиките формулираха *класовото* съотношение на силите в буржоазната революция така: пролетариатът, като присъединява към себе си селяните, неутрализира либералната буржоазия и разрушава докрай монархията, средновековието, помещническото земевладение.

Буржоазният характер на революцията се проявява именно в съюза на пролетариата със селяните *изобщо*, защото селяните изобщо са дребни производители, които стоят върху почвата на стоковото производство. В по-нататъшното развитие, прибавяха веднага болшевиките, пролетариатът, като присъединява към себе си *целия полупролетариат* (всички експлоатирани и трудещи се), неутрализира средните селяни и *събаря* буржоазията: в това се състои социалистическата революция за разлика от буржоазнодемократическата. (Вж моята брошура от 1905 г.: «Две тактики»*, препечатана в сборника «За 12 години», Петербург, 1907 г.)

Кауцки взе косвено участие в този спор през 1905 г.⁴⁸, като се изказа, по искане на тогавашния меншевик Плеханов, по същество *против* Плеханов, което тогава предизвика особени насмешки в болшевишкия печат. Сега Кауцки не споменава *нищо една думичка* за тогавашните спорове (страхува се да не бъде изобличен със собствените си изказвания!) и по този начин лишава германския читател от всяка възможност да разбере същността на работата. Господин Кауцки *не е можел* да разкаже на германските работници в 1918 г. за това, как в 1905 г. той беше за съюза на работниците със селяните, а не с либералната буржоазия и при какви условия той защитаваше този съюз, каква програма проектираше той за този съюз.

Направил крачка назад, Кауцки под формата на «икономически анализ», с надути фрази за «исторически материализъм», защитава сега подчинението на работниците на буржоазията, като предъвка с помощта на цитати от меншевика Маслов старите либерални възгледи на меншевиките; при това с цитати се доказва новата мисъл за изостаналостта на Русия, а от тая нова мисъл се прави старото заключение в смисъл, че при буржоазна революция не бивало да се отива по-далеч от буржоазията! И това — въпреки всичко, което Маркс и Енгелс казваха, като сравняваха буржоазната революция от 1789—1793 г. във Франция с буржоазната революция от 1848 г. в Германия!⁴⁹

Преди да преминем към главния «аргумент» и главното съдържание на «икономическия анализ» на Кауцки, ще отбележим, че още първите фрази издават куриозна

* Вж Съч. Т. 9, с. 1—134.

бъркотия в мислите или недомисленост в разсъжденията на автора:

«Икономическата основа на Русия — поучава нашият «теоретик» — е до днес селското стопанство, и то именно дребното селско производство. От него живеят около $\frac{4}{5}$, може би даже $\frac{5}{6}$ от населението» (стр. 45). Първо, любезни теоретико, помислихте ли вие колко може да са експлоататорите сред тая маса от дребни производители? Разбира се, не повече от $\frac{1}{10}$ от целия им брой, а в градовете още по-малко, тъй като там едрото производство е по-развито. Вземете даже невероятно високата цифра, допуснете, че $\frac{1}{5}$ от дребните производители са експлоататори, които губят избирателното си право. И тогава вие ще получите, че 66% болшевики в V конгрес на Съветите представляваха *мнозинството на населението*. А към това трябва да се прибави още, че всякога сред левите есери една значителна част бяха за съветската власт, т. е. принципно *всички* есери бяха за съветската власт, а когато част от левите есери се впуснаха във въстанието-авантюра през юли 1918 г., то от бившата им партия се отделиха две нови партии — «народници-комунисти» и «революционни комунисти»⁵⁰ (от видни леви есери, които още старата партия издигаше на най-важни държавни постове; към първата принадлежи например Закс, към втората — Колегаев). Следователно Кауцки сам опроверга — без да иска! — смешната басня, че с болшевиките било малцинството от населението.

Второ, любезни теоретико, помислихте ли вие върху това, че дребният селянин-производител *неизбежно* се колебае между пролетариата и буржоазията? Кауцки «забравя» твърде навреме тая марксистка истина, потвърдена от цялата най-нова история на Европа, защото тя разбива на пух и прах цялата меншевишка «теория», която той повтаря! Ако Кауцки не беше «забравил» това, той не би могъл да отрече необходимостта от пролетарската диктатура в една страна, в която преобладават дребните земеделски производители. — — —

Да разгледаме главното съдържание на «икономическия анализ» на нашия теоретик.

Че съветската власт е диктатура, това е безспорно, казва Кауцки. «Но това диктатура на *пролетариата* ли е?» (стр. 34).

«Селяните са според съветската конституция мнозинството от населението, което има право да участва в законодателството и управлението. Това, което ни поднасят като диктатура на *пролетариата*, би се оказало — ако се прокарваше това последователно и ако, изобщо казано, една класа можеше непосредствено да осъществява диктатурата, нещо, което е осъществимо само за партия, — това би се оказало диктатура на *селяните*» (стр. 35).

И извънредно доволен от толкова дълбокомисленото и остроумно разсъждение, добрият Кауцки се опитва да остроумничи: «Излиза, като че най-безболезнено осъществяване на социализма е осигурено тогава, когато то е предадено в ръцете на селяните» (стр. 35).

Нашият теоретик най-подробно, с редица извънредно учени цитати от полулибералния Маслов, доказва новата мисъл за заинтересоваността на селяните от високи цени на зърнените храни, от ниска работна заплата на градските работници и т. н. и др. т. Тия нови мисли, мимоходом казано, са толкова по-отегчително изложени, колкото по-малко внимание е обърнато на действително новите явления на следвоенния период, например на това, че селяните искат за зърнените храни не пари, а стоки, че на селяните им липсват оръдия, които не могат да се доставят в необходимото количество за никакви пари. Върху това ще се върнем специално по-долу.

И така Кауцки обвинява болшевиките, партията на пролетариата в това, че предала диктатурата, предала осъществяването на социализма в ръцете на дребнобуржоазните селяни. Прекрасно, господин Кауцки! А какви би трябвало да бъдат според вашето просветено мнение отношенията на пролетарската партия към дребнобуржоазното селячество?

По този въпрос нашият теоретик е предпочел да мълчи — изглежда, като си е спомнил пословицата: «говоренето е сребро, мълчанието — злато». Но Кауцки се е издал със следното разсъждение:

«В началото на Съветската република селските Съвети бяха организации на *селяните* изобщо. Сега тая република провъзгласява, че Съветите са организации на пролетарните и *бедните* селяни. Заможните губят избирателно право за Съветите. Бедният селянин се признава тук за постоянен и масов продукт на социалистическата аграрна реформа при «диктатурата на пролетарната» (стр. 48).

Каква убийствена ирония! Нея можете да чуете в Русия от който искате буржоа: те всички злорадствуват

и се смеят, че Съветската република открито признава съществуването на бедните селяни. Те се надсмиват над социализма. Това си е тяхно право. Но «социалист», който се надсмива над това, че след страшно разорителна четиригодишна война у нас са останали — и задълго ще си останат — бедни селяни, такъв «социалист» можеше да се роди само в условията на масовото ренегатство.

Слушайте по-нататък:

«. . . Съветската република се намесва в отношенията между богатите и бедните селяни, но не посредством ново разпределение на земята. За да се премахне нуждата на гражданите от хляб, в селото се изпращат отряди въоръжени работници, които изземват от богатите селяни излишъците от храни. Част от тези храни се дава на градското население, другата част — на бедните селяни» (стр. 48).

Разбира се, социалистът и марксистът Кауцки е дълбоко възмутен от мисълта, че такава мярка би могла да се приложи по-далеч от околностите на големите градове (а тя у нас се разпростира върху цялата страна). Социалистът и марксистът Кауцки наставнически забелязва с безподобното, несравнено, възхитително хладнокръвие (или тъпоумие) на филистер: «. . . Те (експроприациите на богатите селяни) внасят нов елемент на безпокойство и гражданска война в процеса на производството. . .» (гражданската война, внасяна в «процеса на производството» — това е вече нещо свръхестествено!), «. . . който за своето оздравяване настоятелно се нуждае от спокойствие и сигурност» (стр. 49).

Да, да, за спокойствието и сигурността на експлоататорите и спекулантите със зърнените храни, които крият излишъците от зърнени храни, саботират закона за житния монопол, довеждат до глад населението на градовете — за тях марксистът и социалистът Кауцки, разбира се, трябва да въздъхне и отрони сълза. Ние всички сме социалисти и марксисти, и интернационалисти — крещят в хор господата кауцкиевци, хенрихвеберовци (Виена), лонгевци (Париж), макдоналдовци (Лондон) и др. подобни — ние всички сме за революцията на работническата класа, само че. . . само че така, че да не се нарушават спокойствието и сигурността на спекулантите със зърнени храни! И това мръсно лакейство пред капиталистите ние прикриваме с «марксисткото» позоваване върху «процеса на производ-

ството». . . Ако това е марксизъм, то кое тогава се нарича лакейство пред буржоазията?

Погледнете какво излиза у нашия теоретик. Той обвинява болшевиките, че представят диктатурата на селяните за диктатура на пролетариата. И в същото време той ни обвинява, че внасяме гражданска война в селото (това ние считаме за своя *заслуга*), че пращаме в селото отряди въоръжени работници, които открито заявяват, че осъществяват «диктатурата на пролетариата и бедните селяни», помагат на последните, експроприират от спекулантите, от богатите селяни излишъците от зърнени храни, които последните укриват, нарушавайки закона за житния монопол.

От една страна, нашият марксист-теоретик е за чистата демокрация, за подчинението на революционната класа, вожда на трудещите се и експлоатираните, на мнозинството от населението (следователно включително и експлоататорите). От друга страна, той обяснява *противно* на нас, че революцията има неизбежно буржоазен характер, буржоазен, защото селяните, взети като цяло, стоят върху почвата на буржоазните обществени отношения, и в същото време претендира, че защитава пролетарското, класовото, марксисткото гледище!

Вместо «икономически анализ» — каша и бъркотия от първо качество. Вместо марксизъм — отломки от либерални учения и проповядване на лакейство пред буржоазията и пред кулаците.

Болшевиките разясниха напълно още в 1905 г. заплетения от Кауцки въпрос. Да, нашата революция е буржоазна, *докато* ние вървим *заедно* със селяните като *цяло*. Ние винаги от ясно по-ясно сме съзнавали това, стотици и хиляди пъти сме го казвали от 1905 г. насам и никога не сме се опитвали нито да прескочим, нито с декрети да отменим това необходимо стъпало от историческия процес. Напъните на Кауцки да ни «изобличи» в този пункт изобличават само бъркотията в неговите възгледи и страха му да си спомни това, което е писал в 1905 г., когато той не беше още ренегат.

Но в 1917 г., от месец *април*, много преди Октомврийската революция, преди да вземем властта, ние казвахме открито и разяснявахме на народа: революцията сега не може да се спре на това, защото страната отиде напред, капитализмът направи крачки напред, разорението достигна до невиждани размери, което *ще наложи* (независимо

от това, дали някой го желае или не), ще наложи да се направят крачки напред, *към социализма*. Защото другояче не може да се върви напред, не може да се спаси страната, измъчена от войната, другояче *не може да се облекчат* мъките на трудещите се и експлоатираните.

Стана именно така, както ние казвахме. Развитието на революцията потвърди правилността на нашата мисъл. *Отначало* заедно с «всички» селяни против монархията, против помещиците, против средновековието (и дотолкова революцията си остава буржоазна, буржоазнодемократическа). *След това*, заедно с бедните селяни, заедно с полупролетариите, заедно с всички експлоатирани, *против капитализма*, включително и против селските богаташи, кулаците, спекулантите, и дотолкова революцията става *социалистическа*. Опитът да се постави изкуствена, китайска стена между едната и другата, да се отделят те една от друга с нещо друго *освен* със степента на подготовката на пролетариата и степента на неговото обединение със селската беднота — това е най-голямо изопачаване на марксизма, негово опошляване, заменянето му с либерализъм. Това би означавало да се прокара реакционната защита на буржоазията срещу социалистическия пролетариат чрез квазинаучни позовавания върху прогресивността на буржоазията по отношение на средновековието.

Съветите между другото затова именно представляват неизмеримо по-висша форма и тип на демократизъм, защото, като обединяват и въвличат в политиката *масата на работниците и селяните*, те стават най-близкият до «народа» (в смисъла, в който Маркс говореше в 1871 г. за действително народна революция)⁵¹, най-чувствителният барометър на развитието и растежа на политическата, класовата зрелост на масите. Съветската Конституция не е писана по някакъв «план», не е съставяна в кабинетите, не е натрапвана на трудещите се от буржоазни юристи. Не, тази Конституция *израсна* от развитието на *класовата борба*, с назряването на *класовите противоречия*. Това се доказва именно от фактите, които Кауцки е принуден да признае.

Отначало Съветите обединяваха всички селяни като цяло. Неразвитостта, изостаналостта, невежеството именно на най-бедните селяни отдаваха ръководството в ръцете на кулаците, на по-богатите, на капиталистите, на дребнобуржоазните интелегенти. Това беше времето на господ-

ството на дребната буржоазия, на меншевиките и социалистите-революционери (само глупци или ренегати като Кауцки могат да считат едните и другите за социалисти). Дребната буржоазия неминуемо, неизбежно се колебаеше между диктатурата на буржоазията (Керенски, Корнилов, Савинков) и диктатурата на пролетариата, защото дребната буржоазия не е способна на нищо самостоятелно поради основните свойства на икономическото ѝ положение. Тук му е мястото да кажем, че Кауцки напълно се отрича от марксизма, като при анализирането на руската революция се задоволява с юридическото, формалното, служещо на буржоазията за прикриване на нейното господство и за измама на масите понятие «демокрация», и *забравя*, че «демокрацията» фактически изразява понякога *диктатурата на буржоазията*, понякога безсилния реформизъм на еснафството, което се подчинява на тая диктатура, и т. н. От това, което казва Кауцки, излиза, че в капиталистическата страна е имало буржоазни партии, имало е пролетарска партия, водеща след себе си мнозинството от пролетариата, неговата маса (болшевиките), но е *нямало* дребнобуржоазни партии! Няма *класови корени*, дребнобуржоазни корени у меншевиките и есерите!

Колебанията на дребната буржоазия, на меншевиките и есерите отвориха очите на масите и отблъснаха грамадното мнозинство на тия маси, всички «низини», всички пролетарии и полупролетарии, от такива «водачи». В Съветите болшевиките получиха мнозинство (в Питер и Москва през октомври 1917 г.), засили се разцеплението сред есерите и меншевиките.

Победилата болшевишка революция означаваше край на колебанията, означаваше пълно разрушаване на монархията и помещническото земевладение (до Октомврийската революция то *не беше* разрушено). Ние доведохме *буржоазната* революция *докрай*. *Цялото* селячество ни следваше. Неговият антагонизъм към социалистическия пролетариат не можеше да се прояви веднага. Съветите обединяваха селяните *изобщо*. Класовото делене сред селяните още не беше назряло, още не беше се изразило външно.

Този процес се разви през лятото и есента на 1918 г. Чехословашкото контрареволуционно въстание разбуди кулаците. По Русия премина вълна от кулашки въстания. Бедните селяни разбраха непримиримостта на своите интереси с интересите на кулаците, богатите и селската

буржоазия не от книгите, не от вестниците, а от *самия живот*. «Левите есери» като всяка дребнобуржоазна партия отразяваха колебанията на масите и именно през лятото на 1918 г. те се разцепиха: една част отиде заедно с чехословаците (въстанието в Москва, когато Прошян, завзел телеграфа — за един час! — оповестяваше на Русия за свалянето на болшевиките, след това измяната на Муравъов⁵², главнокомандувания армията против чехословаците, и т. н.); другата част, спомената по-горе, остана с болшевиките.

Изострянето на продоволствената нужда в градовете поставяше все по-рязко въпроса за монопол върху зърнените храни (за който теоретикът Кауцки «забравя» в своя икономически анализ, където той повтаря стари неща, прочетени още преди десет години у Маслов!).

Старата — помешчическа и буржоазна, даже демократическо-републиканска — държава изпращаше в селото въоръжени отряди, които фактически се намираха под заповедите на буржоазията. Това господин Кауцки не знае! В това той не вижда «диктатура на буржоазията», боже упаси! Това е «чиста демокрация», особено ако то би се одобрявало от буржоазния парламент! А за това, как Авксентиев и С. Маслов в съдружие с керенскиевци, цетрелиевци и друга подобна компания от есери и меншевики арестуваха през лятото и есента на 1917 г. членовете на поземлените комитети, за това Кауцки «не е чувал», за това той мълчи!

Цялата работа се състои в това, че буржоазната държава, която осъществява диктатурата на буржоазията посредством демократическата република, не може открито да признае пред народа, че служи на буржоазията, не може да каже истината, принудена е да лицемери.

А държавата от типа на Комуната, съветската държава, казва на народа открито и без заобикалки *истината*, като заявява, че тя е диктатура на пролетариата и бедните селяни, като привлича към себе си именно с тази истина десетки и десетки милиони нови граждани, тънещи в мрак при каквато и да е демократическа република, и ги въвлича в политиката, в *демокрацията*, в управлението на държавата, на Съветите. Съветската република изпраща в селото отряди въоръжени работници, преди всичко по-съзнателните работници, тези от столиците. Тези работници носят социализма в село, привличат на своя страна беднотата,

организират я и я просвещават, помагат ѝ да смаже съпротивата на буржоазията.

Всички, които познават положението и които са били в селото, казват, че нашето село едва през лятото и есента на 1918 г. само преживява «Октомврийската» (т. е. пролетарската) революция. Настъпва прелом. Вълната на кулашките въстания се заменя с подема на селската беднота, с растежа на «комитетите на беднотата». В армията расте броят на комисарите из средата на работниците, на офицерите из средата на работниците, на дивизионните и армейските командири из средата на работниците. Докато глупецът Кауцки, изплашен от юлската (1918 г.) криза⁵³ и от крясъците на буржоазията, тича след нея като пале и пише цяла брошура, проникната с убеждението, че болшевиките са в навечерието да бъдат свалени от селяните, докато тоя глупец вижда в отцепването на левите есери «стесняване» (стр. 37) кръга на тия, които поддържат болшевиките — *действителният* кръг на привържениците на болшевизма *пораства необятно*, защото се пробуждат за *самостоятелен* политически живот десетки и десетки милиони бедни селяни, освобождавайки се от опеката и влиянието на кулаците и на селската буржоазия.

Ние изгубихме стотици леви есери, безхарактерни интелегенти и кулаци из селското население, но спечелихме милиони представители на бедните селяни*.

Една година след пролетарската революция в столиците под нейното влияние и с нейната помощ настъпи пролетарската революция в дълбоката провинция, която закрепи окончателно съветската власт и болшевизма, окончателно доказа, че вътре в страната няма сили против него.

След като завърши буржоазнодемократическата революция заедно с цялото селячество, пролетариатът в Русия премина окончателно към социалистическата революция, когато той успя да разцепи селото, да присъедини към себе си пролетариите и полупролетариите, да ги обедини против кулаците и буржоазията, в това число и против селската буржоазия.

* На VI конгрес на Съветите (6—9. XI. 1918) с решаващ глас бяха 967 депутати, от тях 950 болшевики, а със съвещателен глас 351, от тях 335 болшевики. Всичко 97% болшевики.

Ако болшевишкият пролетариат от столиците и големите промишлени центрове не беше успял да обедини около себе си бедните селяни против богатите селяни, тогава с това би била доказана «незрелостта» на Русия за социалистическата революция, тогава селяните биха останали едно «цяло», т. е. биха останали под икономическото, политическото и духовното ръководство на кулаците, богаташите, буржоазията — тогава революцията не би излязла вън от рамките на буржоазнодемократическата революция. (Но и с това, нека прибавим в скоби, не би се доказало, че пролетариатът не е трябвало да вземе властта, защото само пролетариатът доведе действително докрай буржоазнодемократическата революция, само пролетариатът направи нещо сериозно за приближаването на световната пролетарска революция, само пролетариатът създаде съветската държава, втората крачка след Комуната по посока на социалистическата държава.)

От друга страна, ако болшевишкият пролетариат бе се опитал веднага, още през октомври—ноември 1917 г., без да съумее да изчака класовото разслояване на селото, без да съумее да го *подготви* и прокара, бе се опитал да «декретира» гражданската война или «въвеждането на социализма» в село, бе се опитал да мине без временния блок (съюз) със селяните изобщо, без редица отстъпки на средните селяни и пр. — тогава това би било *бланкистко*⁵⁴ изопачаване на марксизма, тогава това би било един опит на *малцинството* да наложи волята си на мнозинството, тогава това би било теоретическа безсмислица, неразбиране, че революцията на всички селяни е *още* революция буржоазна и че без *редица преходи, преходни стъпала*, тя не може в една изостанала страна да бъде превърната в социалистическа революция.

По най-важния теоретически и политически въпрос Кауцки е объркал *всичко* и на практика се е оказал просто лакей на буржоазията, който надава вой против диктатурата на пролетариата.

*

Също такава, ако не и по-голяма бъркотия е внесъл Кауцки в друг извънредно интересен и важен въпрос, а именно: беше ли принципно правилно устроена, а след това беше ли целесъобразно прокарана *законодателната*

дейност на Съветската република по аграрното преобразование, по това извънредно трудно и в същото време крайно важно социалистическо преобразование? Ние бихме били неизказано благодарни на всеки западноевропейски марксист, ако той, след като се запознае поне с най-важните документи, би направил *критика* на нашата политика, защото с това би помогнал извънредно много на нас, би помогнал и на назряващата революция в целия свят. Но вместо критика Кауцки дава една невероятна теоретическа бъркотия, която превръща марксизма в либерализъм, а на практика се свежда до празни, злобни еснафски нападки против болшевиките. Нека читателят съди сам:

«Едрото земевладение не можеше да се задържи. Революцията извърши това. Това стана ясно веднага. То не можеше да не се предаде на селското население» . . . (Не е вярно, господин Кауцки: вместо отношението на разните *класи* към въпроса вие поставяте «ясното» за вас; историята на революцията доказва, че коалиционното правителство на буржоата с дребните буржоа, меншевиките и есерите водеше политика на запазване едрото земевладение. Това доказва особено законът на С. Маслов и арестуването на членовете на поземлените комитети.⁵⁵ Без диктатурата на пролетариата «селското население» не би победило помешчика, обединил се с капиталиста.)

«. . . Но по въпроса, в какви форми трябва да се извърши това, нямаше единство. Възможни бяха различни решения. . .» (Кауцки най-много се грижи за «единството» на «социалистите», който и да нарича себе си с това име. Той забравя, че основните класи на капиталистическото общество следва да дойдат до различни разрешения на въпроса.) «. . . От социалистическа гледна точка най-рационално би било да се предадат едрите предприятия в собственост на държавата и да се предостави на селяните, които досега са били заети в тях като наемни работници, да обработват едрите земевладения във формата на кооперации. Но това решение предполага такива селски работници, каквито в Русия няма. Друго решение би могло да бъде предаването на едрото земевладение в собственост на държавата, като се раздели на дребни участъци, отдавани под аренда на малоимотните селяни. Тогава все още би било осъществено нещо от социализма. . .»

Кауцки се отървава както всякога със знаменитото: от една страна, не може да не се признае, от друга страна,

трябва да се признае. Той поставя *редом* различни решения, без да се спира на мисълта — единствено реалната, единствено марксистическата мисъл — какви трябва да бъдат *преходите* от капитализма към комунизма при такива и такива *особени* условия. В Русия има наемни селски работници, но техният брой не е голям, и Кауцки не се е докоснал до *поставения* от съветската власт въпрос, как да се премине към комунално и кооперативно обработване на земята. Но най-куриозното е, че Кауцки иска да види «нещо от социализма» в раздаването на малки парчета земя под аренда. Всъщност това е един *дребнобуржоазен* лозунг и от «социализма» тук няма *нищо*. Ако «държащата», която дава земята под аренда, *не* е държава от типа на Комуната, а парламентарна буржоазна република (именно такава е постоянната предпоставка на Кауцки), то даването на малки парчета земя под аренда ще бъде типична *либерална реформа*.

Кауцки премълчава факта, че съветската власт премахва *всякаква* собственост върху земята. Нещо по-лошо. Той извършва невероятна фалшификация и цитира така декретите на съветската власт, че изпуша най-същественото.

Като заявява, че «дребното производство се стреми към пълна частна собственост върху средствата за производство», че Учредителното събрание би било «единственият авторитет», способен да попречи на разделянето на земята (твърдение, което ще предизвика смях в Русия, тъй като всички знаят, че работниците и селяните признават за авторитетни *само* Съветите, а Учредителното събрание стана лозунг на чехословаците и помещиците) — Кауцки продължава:

«Един от първите декрети на съветското правителство постанови: 1. Помешчическата собственост върху земята се отменя незабавно без всякакъв откуп. 2. Помешчическите имения, както и всички царски, манастирски и черковни земи с целия техен жив и мъртъв инвентар, селскостопански постройки и всички принадлежности, премнават в разпореждане на общинските поземлени комитети при околийските Съвети на селските депутати до разрешаването на въпроса за земята от Учредителното събрание.»

След като цитира *само тия два пункта*, Кауцки заключава:

«Позоваването на Учредителното събрание остана мъртва буква. Фактически селяните от отделните общини можеха да правят със земята каквото си искат» (стр. 47).

Ето ви образци от «критиката» на Кауцки! Ето ви «учен» труд, който повече прилича на фалшификация. На германския читател се внушава, че болшевиките са капитулирали пред селяните по въпроса за частната собственост върху земята! че болшевиките са предоставили на селяните разпокъсано («на отделните общини») да вършат каквото си искат!

А всъщност цитираният от Кауцки декрет — първият декрет, издаден на 26 октомври 1917 г. (ст. ст.)* — се състои не от 2, а от 5 члена *плюс* една «инструкция» от осем члена, при това за инструкцията е казано, че тя «трябва да служи за ръководство».

В член 3-и на декрета се казва, че стопанствата преминават *«у народа»*, че е задължително съставянето на «точен опис на цялото конфискувано имущество» и «най-строгото му революционно пазене». А в инструкцията се казва, че «правото на частна собственост върху земята се отменя завинаги», че «поземлените участъци с висококултурни стопанства» *«не подлежат на разделяне»*, че «целият стопански инвентар на конфискуваните земи, жив и мъртъв, преминава без откуп в изключително ползуване от държавата или общината в зависимост от неговия размер и значение», че «цялата земя влиза в общонародния поземлен фонд».

По-нататък, едновременно с разтурянето на Учредителното събрание (5. I. 1918 г.), Третият конгрес на Съветите прие *«Декларация за правата на трудещия се и експлоатиран народ»***, която сега е влязла в Основния закон на Съветската република. В тая декларация, в чл. II, 1 се казва, че «частната собственост върху земята се отменя» и че «образцовите имения и селскостопанските предприятия се обявяват за национална собственост».

Следователно позоваването на Учредителното събрание *не* остава мъртва буква, защото друго общонародно представително учреждение, неизмеримо по-авторитетно в очите на селяните, се зае с разрешаването на аграрния въпрос.

По-нататък, на 6 (19) февруари 1918 г., бе публикуван закон за социализацията на земята, който още веднъж потвърждава отменянето на всяка собственост върху земя-

* Вж Съч. Т. 26, с. 252—255.

** Вж Съч. Т. 26, с. 422—426.

та, предава разпореждането и със земята, и с *цялата част* стопански инвентар в ръцете на съветските власти под контрола на федералната съветска власт: поставя като задача на разпореждането със земята

«развитието на колективното стопанство в земеделието, като по-изгодно от гледна точка на икономията на труд и продукти, за сметка на едноличните стопанства с цел да се премине към социалистическо стопанство» (чл. 11. точка д).

Като въвежда *уравнителното* земеползуване, на основния въпрос: «кой има право да се ползува от земята», този закон отговаря:

(Чл. 20). «От отделни участъци земя за обществени и лични нужди в пределите на Руската съветска федеративна република могат да се ползуват: А) За културно-просветни цели: 1) Държавата в лицето на органите на съветската власт (федерална, областна, губернска, околийска, общинска и селска). 2) Обществени организации (под контрола и с разрешението на местната съветска власт). Б) За занимаване със селско стопанство: 3) Селскостопанските комуни. 4) Селскостопанските кооперации. 5) Селските сдружения. 6) Отделните семейства и лица. . .»

Читателят вижда, че Кауцки съвсем е изопачил фактите и е представил пред германския читател аграрната политика и аграрното законодателство на пролетарската държава в Русия в абсолютно фалшив вид.

Теоретически важните, основните въпроси Кауцки не е съумял дори да постави!

Тия въпроси са следните:

(1) уравнителността на земеползуването и

(2) национализацията на земята — отношението на едното и другото мероприятие към социализма изобщо и към прехода от капитализма към комунизма в частност.

(3) Общественото обработване на земята като преход от дребното разпокъсано земеделие към едрото обществено; отговаря ли на изискванията на социализма начинът, по който се поставя този въпрос в съветското законодателство?

По първия въпрос е необходимо да се установят преди всичко следните два основни факта: (а) болшевиките и при оценката на опита от 1905 г. (ще се позова например на своя труд върху аграрния въпрос в първата руска революция*) посочваха демократически-прогресивното, демо-

* Вж Съч. Т. 13, с. 217—439.

кратически-революционното значение на лозунга за уравнителното земеползуване и в 1917 г., *преди* Октомврийската революция, напълно определено говореха за това. (б) Като прокараха закона за социализация на земята — закон, «душата» на който е лозунгът за уравнителното земеползуване, — болшевиките най-точно и определено заявиха: тази идея не е наша, ние не сме съгласни с такъв лозунг, ние се считаме длъжни да го реализираме, защото такава е искането на огромното мнозинство от селяните. А идеята и исканията на мнозинството от трудещите се трябва да бъдат *изживени от тях самите*: такива искания не могат нито да се «отменят», нито да се «прескочат». Ние, болшевиките, *ще помагаме* на селяните да изживеят дребнобуржоазните лозунги, *да преминат* колкото е възможно по-скоро и по-леко от тях към социалистическите лозунги.

Теоретикът-марксист, който би искал да помогне на работническата революция със своя научен анализ, би трябвало да отговори, първо, вярно ли е, че идеята за уравнителното земеползуване има демократически-революционно значение, значение на довеждане докрай *буржоазно* демократическата революция? Второ, правилно ли постъпиха болшевиките, като прокараха със своите гласове (и най-лоялно съблюдаваха) дребнобуржоазния закон за уравнителното земеползуване?

Кауцки даже не е могъл да *забележи* в какво се състои теоретически ядката на въпроса!

Кауцки никога не би могъл да опровергае, че идеята за уравнителността има прогресивно и революционно значение в буржоазнодемократическия преврат. По-далеч този преврат не може да отиде. Стигайки докрай, той толкова *по-ясно*, толкова *по-скоро*, толкова *по-лесно* разкрива пред масите *недостатъчността* на буржоазнодемократическите решения, необходимостта да се излезе от техните рамки, да се премине към *социализма*.

Селяните, които събориха царизма и помещиците, мечтаят за уравнително земеползуване и никаква сила не би могла да възпре селяните, освободени и от помещиците, и от *буржоазно* парламентарната, републиканска държава. Пролетариите казват на селяните: ние ще ви помогнем да достигнете до «идеалния» капитализъм, защото уравнителното земеползуване е идеализиране на капитализма от гледна точка на дребния производител. И в

същото време ние ще ви покажем, че това е недостатъчно, че е необходимо да се премине към обществено обработване на земята.

Интересно би било да видим как Кауцки би се опитал да опровергае правилността на едно *такова* ръководене борбата на селяните от страна на пролетариата.

Кауцки е предпочел да отбегне въпроса. . .

По-нататък, Кауцки просто е излъгал германските читатели, като е скрил от тях, че *в закона* за земята съветската власт даде *явно* предимство на комуните и кооперациите, като ги постави на първо място.

Със селяните до края на буржоазнодемократическата революция — с бедната, пролетарска и полупролетарска част на селяните, напред към социалистическата революция. Такава беше политиката на болшевиките и това беше единствената марксистка политика.

А Кауцки се обърква, като не умее да постави нито един въпрос. От една страна, той *не смее* да каже, че пролетариите трябваше да се разделят със селяните по въпроса за уравнилното земеползуване, защото той чувства нелепостта на подобно разделение (а освен това в 1905 г., когато не беше още ренегат, Кауцки ясно и открито защитаваше съюза на работниците със селяните като условие за победата на революцията). От друга страна, Кауцки цитира съчувствено либералните пошлости на меншевика Маслов, който «доказва» утопичността и реакционността на дребнобуржоазното равенство от *гледницето на социализма*, а премълчава прогресивността и революционността на дребнобуржоазната борба за равенство, за уравнилност *от гледницето на буржоазнодемократическата революция*.

Объркването на Кауцки няма край: забележете, че Кауцки (в 1918 г.) *държи* за буржоазния характер на руската революция. Кауцки (в 1918 г.) иска: не излизайте от тези рамки! И същият този Кауцки намира «нещо *от социализма*» (за буржоазната революция) в *дребнобуржоазната* реформа на раздаването на дребни парчета земя на *бедните* селяни (т. е. в приближаването към уравнилното земеползуване)!!

Който може, нека разбере.

Кауцки освен това проявява филистерско неумение да държи сметка за действителната политика на определена партия. Той цитира *фразите* на меншевика Маслов, *не*

желаете да види действителната политика на партията на меншевиките през 1917 г., когато тя в «коалиция» с помещиците и кадетите защитаваше фактически *либералната аграрна реформа и съглашението с помещиците* (доказателство: арестуването на членовете на поземлените комитети и законопроектът на С. Маслов).

Кауцки не е забелязал, че фразите на П. Маслов за реакционност и утопичност на дребнобуржоазното равенство прикриват фактически меншевишката политика на *съглашение* на селяните с помещиците (т. е. на измамване на селяните от помещиците) вместо *революционно събаряне* на помещиците от селяните.

Ех че «марксист» е Кауцки!

Именно болшевиките си дадоха строга сметка за различието на буржоазнодемократическата революция от социалистическата: като довеждаха докрай първата, те отваряха вратите за преминаване към втората. Това е единствено революционна и единствена марксистка политика.

И напразно Кауцки повтаря беззъбите либерални остротти: «Никъде и никога още дребните селяни не са преминавали под влиянието на теоретически убеждения към колективно производство» (стр. 50).

Много остроумно!

Никъде и никога дребните селяни на една голяма страна не са били под влиянието на пролетарската държава.

Никъде и никога дребните селяни не са достигали до открита класова борба на бедните с богатите селяни, включително до гражданска война между тях, *при условията* на пропагандистка, политическа, икономическа и военна поддръжка на бедните селяни от пролетарската държавна власт.

Никъде и никога не е имало такова забогатяване на спекулантите и богаташите от войната при такова разорение на селската маса.

Кауцки повтаря стари неща, предъква стара дъвка, като се страхува и да помисли за новите задачи на пролетарската диктатура.

А как ще бъде, любезни Кауцки, ако на селяните *не достигат* земеделски оръдия за дребното производство, а пролетарската държава им *помага* да си доставят машини за колективно обработване на земята, това «теоретическо убеждение» ли е? — — —

Да преминем към въпроса за национализацията на земята. Нашите народници, в това число и всички леви есери, отричат, че прокараната от нас мярка е национализация на земята. Те теоретически не са прави. Доколкото ние оставаме в рамките на стоковото производство и капитализма, дотолкова отменянето на частната собственост върху земята е национализация на земята. Думата «социализация» изразява само тенденция, пожелание, подготовка за преминаването към социализма.

А какво трябва да бъде отношението на марксистите към национализацията на земята?

Кауцки и тук не умее даже да постави теоретическия въпрос или — което е още по-лошо — умишлено заобикаля въпроса, макар от руската литература да е известно, че Кауцки знае за отдавнашните спорове сред руските марксиста по въпроса за национализацията на земята, за муниципализацията на земята (предаване едрите земевладения на местните самоуправления), за разделяне на земята.

Явна подигравка с марксизма е твърдението на Кауцки, че предаването на едрите земевладения на държавата и раздаването им на малки участъци под аренда на малоимотните селяни би осъществило «нещо от социализма». Ние посочихме вече, че тук няма никакъв социализъм. Нещо повече: тук няма и *буржоазнодемократическа* революция, доведена докрай. Голямо нещастие за Кауцки е, че той се е доверил на меншевиките. От това е произлязъл следният куриоз: Кауцки, който защитава буржоазния характер на нашата революция, който обвинява болшевиките, че са намислили да тръгнат към социализма, *сам* предлага под форма на социализъм либерална реформа, *без да довежда тази реформа* до пълното очистване на всичко средновековно в поземлените отношения! Излезе, че Кауцки, както и неговите съветници-меншевики, вместо да защитят последователната буржоазнодемократическа революция, са защитили либералната буржоазия, която се страхува от революцията.

И наистина. Защо само едрите земевладения да се превръщат в държавна собственост, а не всичката земя? По този начин либералната буржоазия постига най-голямо запазване на старото (т. е. най-малка последователност в революцията) и най-голяма леснота за връщане към старото. Радикалната буржоазия, т. е. тази, която довежда

докрай буржоазната революция, издига лозунга за *национализацията на земята*.

Кауцки, който много, много отдавна, преди почти 20 години, написа прекрасен марксистки труд по аграрния въпрос, не може да не знае указанията на Маркс, че национализацията на земята е именно *последователният* лозунг на *буржоазията*.⁵⁶ Кауцки не може да не знае полемиката на Маркс с Родбертус и забележителните разяснения на Маркс в «Теориите за принадлежната стойност», където особено нагледно е показано и революционното в буржоазнодемократически смисъл значение на национализацията на земята.

Меншевикът П. Маслов, когото Кауцки тъй несполучливо е избрал за свой съветник, отричаше, че руските селяни могат да се съгласят с национализацията на цялата (включително и тази на селяните) земя. Тоя възглед на Маслов можеше до известна степен да се намира във връзка с неговата «оригинална» теория (която повтарят буржоазните критици на Маркс), именно с отричането на абсолютната рента и признаването на «закона» (или «факта», както се изразяваше Маслов) на «намаляващото плодородие на почвата».

В действителност още в революцията през 1905 г. стана явно, че грамадното мнозинство от селяните в Русия, и общинниците, и отделените от поземлената община, са за национализация на цялата земя. Революцията от 1917 г. потвърди това и след преминаването на властта в ръцете на пролетариата го осъществи. Болшевиките останаха верни на марксизма, като не се опитаха (противно на Кауцки, който ни обвинява в това — без помен от доказателства) да «прескочат» буржоазнодемократическата революция. Болшевиките преди всичко помогнаха на най-радикалните, най-революционните, най-близките до пролетариата от буржоазнодемократическите идеолози на селяните, именно на левите есери, да прокарат нещо, което фактически бе национализация на земята. Частната собственост върху земята в Русия е отменена от 26. X. 1917 г., т. е. още от първия ден на пролетарската, социалистическата революция.

С това бе създаден фундамент, най-съвършен от гледище на развитието на капитализма (Кауцки не може да отрече това, без да скъса с Маркс), и в същото време бе създаден поземлен режим, *най-гъвкав* в смисъл на преми-

наване към социализма. От буржоазнодемократическо гледище революционното селячество в Русия *по-далече не може да отиде*: от това гледище *не може да има* нищо «по-идеално», нищо «по-радикално» от национализацията на земята и равенството в земеползуването. Именно болшевиките, само болшевиките, само по силата на победата на *пролетарската* революция, помогнаха на селяните да доведат буржоазнодемократическата революция действително до нейния край. И само по този начин те направиха максимума за улесняване и ускоряване прехода към социалистическата революция.

От горното може да се съди каква невероятна бъркотия поднася на своите читатели Кауцки, който обвинява болшевиките в неразбиране буржоазния характер на революцията и който сам проявява такова отстъпничество от марксизма, че *мълчи* за национализацията на земята и издига най-малко революционната (от буржоазно гледище), либералната аграрна реформа като «нещо от социализма»! — —

Ние достигнахме тук до третия от поставените погоре въпроси, до въпроса — доколко пролетарската диктатура в Русия взе под внимание необходимостта от преминаване към обществено обработване на земята. Кауцки и тук пак извършва нещо твърде прилично на фалшификация: той цитира само «тезисите» на един болшевик, които говорят за задачата да се премине към колективно обработване на земята! Като цитира един от тия тезиси; нашият «теоретик» победоносно възкликва:

«С това, че известно нещо се обявява за задача, задачата, за съжаление, не се разрешава. Колективното селско стопанство в Русия е осъдено засега да остане само на книга. Никъде и никога още дребните селяни не са преминавали към колективно производство въз основа на теоретически убеждения» (50).

Никъде и никога още не е имало такова литературно мошеничество, до каквото изпада Кауцки. Той цитира «тезисите», като премълчава за *закона* на съветската власт. Той говори за «теоретическо убеждение», като премълчава за пролетарската държавна власт, която има в ръцете си и заводите, и стоките. Всичко онова, което марксистът Кауцки писа в 1899 г. в «Аграрният въпрос» по въпроса за средствата, намиращи се в ръцете на пролетарската държава, за постепенното довеждане на дребните селяни до социализма, ренегатът Кауцки в 1918 г. е забравил.

Разбира се, поддържаните от държавата няколкостотин селскостопански комуни и съветски стопанства (т. е. обработваните за сметка на държавата от работнически колективи едри стопанства) са нещо твърде малко. Но нима може да се нарече «критика» заобикалянето на този факт от Кауцки?

Национализацията на земята, прокарана в Русия от пролетарската диктатура, най-добре осигури довеждането на буржоазнодемократическата революция докрай — даже в случай че една победа на контрареволуцията би върнала назад от национализацията към разделянето на земята (аз разглеждам този случай специално в книжката по аграрната програма на марксистите в революцията от 1905 г.). А освен това национализацията на земята даде най-големи възможности на пролетарската държава да премине към социализма в земеделието.

Заключение: теоретически Кауцки ни дава една безподобна каша с пълно отричане от марксизма, а на практика — лакейство пред буржоазията и нейния реформизъм. Няма какво да се каже, хубава критика!

Кауцки започва «икономическия анализ» на промишлеността със следното великолепно разсъждение:

В Русия има едра капиталистическа промишленост. Не може ли на тази основа да се построи социалистическо производство? «Така би могло да се мисли, ако социализмът се състоеше в това, работниците да обявят за своя собственост отделните фабрики и рудници» (буквално: да си ги присвоят), «за да водят поотделно стопанство във всяка една от фабриките» (52). «Тъкмо днес, 5 август, когато пиша тия редове — добавя Кауцки, — от Москва съобщават за една реч на Ленин от 2 август, в която той, както предават, казал: «Работниците държат здраво в ръцете си фабриките, а селяните не ще върнат земята на помещиците.» Паролата: фабриката — на работниците, земята — на селяните, беше досега не социалдемократическа, а анархосиндикалистка» (52—53).

Ние цитирахме изцяло това разсъждение, за да могат руските работници, които преди уважаваха Кауцки и го уважаваха с право, сами да видят похватите на този, който дезертира в лагера на буржоазията.

Помислете само: на 5 август, когато вече бяха издадени маса декрети за национализацията на фабриките в Русия, при което нито една фабрика не беше «присвоена» от работниците, а *всички* се предаваха в собственост на републиката, на 5 август Кауцки, въз основа на явно мошеническо тълкуване на една фраза от моята реч, внушава на германските читатели мисълта, че в Русия фабриките се предавали на отделни работници! И след това Кауцки предъква в десетки и десетки редове, че фабриките не трябвало да се предават поотделно на работниците!

Това не е критика, а похват на лакей на буржоазията, когото капиталистите са наели, за да оклевети работническата революция.

Фабриките трябва да се предават на държавата или на общината, или на потребителни кооперации — пише и повтаря Кауцки и най-последно добавя:

«По този именно път се опитаха сега да тръгнат в Русия. . .» Сега!, т. е. какво значи това? през август? Какво, та няма Кауцки не можа да поръча на своите Щайн, Акселрод или други приятели на руската буржоазия да му предават поне един декрет за фабриките?!

«. . .Колко далеч са отишли в това — още не е ясно. Тази страна на Съветската република във всеки случай представлява за нас най-голям интерес, но тя си остава още изцяло покрита с мрак. Декрети не липсват. . .» (Затова Кауцки игнорира тяхното *съдържание* или го скрива от своите читатели!) — «но липсват достоверни сведения за действието на тия декрети. Социалистическо производство е невъзможно без всеоткриваща, подробна, надеждна и бързо осведомяваща статистика. Такава статистика Съветската република досега не можа да създаде. Това, което ние узнаваме за нейните икономически действия, е крайно противоречиво и не се поддава на никаква проверка. Това е също тъй един от резултатите на диктатурата и потискането на демокрацията. Няма свобода на печата и словото. . .» (53).

Ето как се пише история! От «свободния» печат на капиталистите и дутовците Кауцки би могъл да получи сведения за фабриките, които преминават в ръцете на работниците. . . Наистина великолепен е този надкласов «сериозен учен»! До нито един от безкрайния брой факти, които свидетелствуват, че фабриките се предават *само* на републиката, че с тях се разпорежда орган на съветската власт, съставен с преобладаващо участие на изборни представители от работническите професионални съюзи, Висшият съвет на народното стопанство — до нито един

от тези факти Кауцки не желае и да се докосва. Той упорито, с упорството на човек в калъф, повтаря едно и също: дайте ми мирна демокрация, без гражданска война, без диктатура, с добра статистика (Съветската република създаде статистическо учреждение и привлече всички най-добри статистически сили в Русия, но, разбира се, скоро не може да се създаде идеална статистика). С една дума, революция без революция, без яростна борба, без насилия — ето какво иска Кауцки. Това е все едно да искаш стачки без бурна страстност на работниците и господарите. Иди, та различи подобен «социалист» от обикновения либерален чиновник!

И като се опира на такъв «фактически материал», т. е. като заобикаля умишлено с пълно презрение многобройните факти, Кауцки «заклучава»:

«Съмнително е дали руският пролетариат е получил — в смисъл на действителни практически придобивки, а не на декрети — от Съветската република повече, отколкото би получил от Учредителното събрание, в което точно тъй, както и в Съветите преобладаваха социалисти, макар и от друга боя» (58).

Бисер, нали? Ние съветваме почитателите на Кауцки да разпространяват по-широко тази сентенция сред руските работници, защото Кауцки не би могъл да даде подобър материал за оценка на своето политическо падение. Керенски също бил «социалист», другари работници, само че от «друга боя»! Историкът Кауцки се задоволява с името, названието, което са си «присвоили» десните есери и меншевиките. За фактите, които доказват, че при Керенски меншевиките и десните есери поддържаха империалистическата политика и мародерството на буржоазията, историкът Кауцки не иска и да слуша; за това, че Учредителното събрание даваше мнозинство именно на тия герои на империалистическата война и на буржоазната диктатура, той скромно премълчава. И това се нарича «икономически анализ»! . . .

В заключение още един образец на «икономически анализ»:

«. . . Съветската република след деветмесечно съществуване, вместо да създаде всеобщо благосъстояние, се оказва принудена да обяснява от какво произхожда всеобщата нужда» (41).

Такива разсъждения свикнахме да чуваме от кадетите. Всички лакеи на буржоазията в Русия разсъждават така:

дайте, казват, за 9 месеца всеобщо благосъстояние — след четиригодишната разорителна война, при всестранната помощ, оказвана от чуждия капитал на саботажа и въстанията на буржоазията в Русия. Между Кауцки и контра-революционните буржоа *фактически* не остава решително никаква разлика, нито сянка от разлика. Сладникавите фрази, подправени със «социализъм», повтарят същото, което грубо, без забикалки, без украшения ни говорят и корниловци, и дутовци, и красновци в Русия.

*

Предходните редове бяха написани на 9 ноември 1918 г. През нощта на 9 срещу 10 ноември се получи известия от Германия за започналата победоносна революция най-напред в Кил и другите северни и крайморски градове, където властта минала в ръцете на Съветите на работническите и войнишките депутати, после в Берлин, където властта също преминала в ръцете на Съвета.⁶⁷

Заключението, което трябваше да напиша към брошурата за Кауцки и за пролетарската революция, става излишно.

10 ноември 1918 г.

Н. Ленин

Приложение I

Тезиси за Учредителното събрание⁵⁸

Приложение II

Новата книга на Вандервелде за държавата

Аз можах едва след прочитането на книгата на Кауцки да се запозная с книгата на Вандервелде: «Социализмът против държавата» (Париж, 1918). Съпоставянето на тия две книги се налага неволно. Кауцки е идейният вожд на II (1889—1914) Интернационал, Вандервелде е неговият формален представител като председател на Международното социалистическо бюро. И двамата представляват пълния банкрут на II Интернационал, и двамата «изкусно», с всичката ловкост на опитни журналисти прикриват с марксистки думички този банкрут, своя собствен крах и преминаването си на страната на буржоазията. Единият особено нагледно ни показва типичното в германския опортюнизъм — тромав, теоретичен, грубо фалшифициращ марксизма чрез отсичане от марксизма това, което е неприемливо за буржоазията. Другият е типичен за романската — в известна степен може да се каже: западноевропейската (т.е. лежащата на запад от Германия) — разновидност на господстващия опортюнизъм, по-гъвкав, по-малко тромав, по-тънко фалшифициращ марксизма чрез същия основен похват.

И двамата коренно изопачават както учението на Маркс за държавата, тъй и учението му за диктатурата на пролетариата, при което Вандервелде повече се спира на първия въпрос, а Кауцки — на втория. И двамата замъгляват тясната, неразривна връзка между единия и другия въпрос. И двамата са на думи революционери и марксистки, на дело ренегати, които насочват всичките си усилия към едно — *да се отклонят* от революцията. И у двамата няма нито помен от това, което пронизва открай докрай всички произведения на Маркс и Енгелс, това,

което отличава действителния социализъм от неговата буржоазна карикатура, именно: изясняване задачите на революцията за разлика от задачите на реформата, изясняване на революционната тактика за разлика от реформистката, изясняване ролята на пролетариата в *унищожаването* на системата или режима, строя на наемното робство, за разлика от ролята на пролетариата във «великите» държави, който дели с буржоазията частичка от нейната империалистическа свръхпечалба и свръхплячка.

Ще приведем няколко от най-съществените разсъждения на Вандервелде, които потвърждават тая оценка.

Вандервелде подобно на Кауцки извънредно усърдно цитира Маркс и Енгелс. И подобно на Кауцки той цитира от Маркс и Енгелс всичко, каквото искате, с изключение на онова, което е съвсем неприемливо за буржоазията, което отличава революционера от реформиста. За завладяването на политическата власт от пролетариата — колкото искате, защото това е вкарано вече чрез практиката в изключително парламентарни рамки. За това, че Маркс и Енгелс след опита на Комуната счетоха за необходимо да допълнят отчасти остарелия «Комунистически манифест» с разяснението на истината, че работническата класа не може просто да овладее готовата държавна машина, че тя трябва да я *разруши* — за това *нищо една думичка!* Вандервелде, както и Кауцки, сякаш са се сговорили, отминават с пълно мълчание тъкмо най-същественото от *опита* на пролетарската революция, тъкмо това, което отличава революцията на пролетариата от буржоазните реформи.

Както и Кауцки, Вандервелде говори за диктатурата на пролетариата, за да се отклони от нея. Кауцки прави това с помощта на груби фалшификации. Вандервелде постига същото по-деликатно. В съответния параграф, в параграф 4, за «завладяването на политическата власт от пролетариата», той посветява пункта «b» на въпроса за «колективната диктатура на пролетариата», «цитира» Маркс и Енгелс (повтарям: като изпуска тъкмо това, което се отнася до най-главното, до *разрушаването* на старата, буржоазнодемократическата държавна машина) и заключава:

«. . . В социалистическите кръгове социалната революция обикновено си я представляват така: нова комуна, която тоя път побеждава и не само в един пункт, а в главните центрове на капиталистическия свят.

Хипотеза, но хипотеза, която не съдържа в себе си нищо невероятно в такова време, когато вече проличава, че следвоенният период в много страни ще бъде свидетел на нечувани класови антагонизми и социални конвулсии.

Но ако неуспехът на Парижката комуна, да не говорим за трудностите на руската революция — доказва нещо, то е именно невъзможността да се премахне окончателно капиталистическият строй дотогава, докато пролетариатът не се подготви достатъчно да използва тая власт, която по силата на обстоятелствата би могла да падне в ръцете му» (стр. 73).

И абсолютно нищо повече по същността на въпроса!

Това са те, водачите и представителите на II Интернационал! В 1912 г. те подписват Базелския манифест, в който открито говорят за връзката именно на тази война, която избухна в 1914 г., с пролетарската революция, открито *заплашват* с нея. А когато войната дойде и се създаде революционна ситуация, те, тези кауцкиевци и вандервелдовци, започват да се отричат от революцията. Видите ли — революцията от типа на Комуната е само не невероятна хипотеза! Това е съвсем аналогично с разсъждението на Кауцки за възможната роля на Съветите в Европа.

Но така разсъждава всеки образован *либерал*, който без съмнение ще се съгласи сега, че новата комуна «не е невероятна», че на Съветите предстои голяма роля и др. т. Пролетарският революционер се отличава от либерала по това, че като теоретик анализира именно новото *държавно* значение на Комуната и Съветите. Вандервелде *премълчава* всичко, което Маркс и Енгелс подробно излагат на тая тема, като анализират опита на Комуната.

Като практик, като политик марксистът е длъжен да обясни, че само изменниците на социализма биха могли днес да се отклонят от задачата: да обясняват необходимостта от пролетарската революция (от типа на Комуната, от типа на Съветите или, да допуснем, от някакъв трети тип), да разясняват необходимостта от подготовка за нея, да пропагандират сред масите революцията, да опровергават еснафските предразсъдъци против революцията и т. н.

Нито Кауцки, нито Вандервелде не вършат нищо подобно именно защото те сами са изменници на социализма, които желаят да запазят сред работниците репутацията си на социалисти и марксисти.

Да вземем теоретическата постановка на въпроса.

Държавата и в демократическата република не е нищо друго освен машина за потискане на една класа от друга. Кауцки знае тая истина, признава я, споделя я — но. . . заобикаля най-основния въпрос: коя класа, защо и с какви средства пролетариатът трябва да потиска, когато завладее пролетарската държава.

Вандервелде знае, признава, споделя, цитира това основно положение на марксизма (стр. 72 от книгата му), но. . . нито думица за «неприятната» (за господата капиталистите) тема за *смазване съпротивата на експлоататорите!!*

Вандервелде, както и Кауцки, съвсем са заобиколили тая «неприятна» тема. В това се състои тяхното ренегатство.

Вандервелде, както и Кауцки, е голям майстор в заменянето на диалектиката с еkleктицизъм. От една страна, не може да не се признае, от друга страна, трябва да се признае. От една страна, под държава може да се разбира «съвкупността на нацията» (виж речника на Литре — научен труд, няма какво да се каже, — стр. 87 в книгата на Вандервелде), от друга страна, под държава може да се разбира «правителството» (пак там). Тая учена пошлост Вандервелде цитира, като я одобрява, *наред* с цитати от Маркс.

Марксисткият смисъл на думата «държава» се отличава от обикновения — пише Вандервелде. Поради това са възможни «недоразумения». «Държавата, според Маркс и Енгелс, не е държавата в широкия смисъл, не е държавата като ръководен орган, като представител на общите интереси на обществото (*intérêts généraux de la société*). Това е държавата-власт, държавата — орган на авторитета, държавата — оръдие за господството на една класа над друга» (стр. 75—76 у Вандервелде).

За унищожение на държавата Маркс и Енгелс говорят само във втория смисъл. «. . .Твърде абсолютните твърдения рискуват да се окажат неточни. Между капиталистическата държава, основана върху изключителното господство на една класа и пролетарската държава, целта на която е унищожение на класите, има много преходни стъпала» (стр. 156).

Ето ви «маниера» на Вандервелде, който съвсем малко се отличава от похвата на Кауцки, а по същество е тъждествен с него. Диалектиката отрича абсолютните истини,

като обяснява смяната на противоположностите и значението на кризите в историята. Еклектикът не иска «твърде абсолютни» твърдения, за да може да прокара своето еснафско, своето филистерско пожелание да замени революцията с *«преходни стъпала»*.

Кауцкиевци и вандервелдовци не казват нито дума за това, че преходно стъпало между държавата като орган на господството на капиталистическата класа и държавата като орган на господството на пролетариата е именно *революцията*, която се състои в *събарянето* на буржоазията и в *разрушаването*, в разбиването на *нейната* държавна машина.

Кауцкиевци и вандервелдовци замазват, че диктатурата на буржоазията трябва да се смени от диктатурата на *една* класа, на пролетариата, че след *«преходните стъпала»* на *революцията* ще последват *«преходните стъпала»* на постепенното отмиране на пролетарската държава.

В това именно се състои тяхното политическо ренегатство.

В това именно се състои теоретически, философски заменяването на диалектиката с еклектизъм и софистика. Диалектиката е конкретна и революционна, тя различава *«прехода»* от диктатурата на една класа към диктатурата на друга класа — от *«прехода»* на демократическата пролетарска държава към не-държавата (*«отмирането на държавата»*). Еклектиката и софистиката на кауцкиевци и вандервелдовци замазват в угода на буржоазията всичко конкретно и точно в класовата борба, като го заменят с общото понятие *«преход»*, с което може да се прикрие (и с което *девет десети* от официалните *социалдемократи* в нашата епоха *прикриват*) отричането от революцията!

Вандервелде, като еклектик и софист, е по-изкусен, по-тънък от Кауцки, защото с *фразата* *«преход от държавата в тесен смисъл към държавата в широк смисъл»* може да се заобиколят всички — каквито и да било — въпроси на революцията, да се заобиколи всяко различие между революцията и реформата, даже различието между марксиста и либерала. Защото кой европейски образован буржоа ще помисли да отрича *«изобщо»* *«преходните стъпала»* в такъв *«общ»* смисъл?

«Аз съм съгласен с Гед в това — пише Вандервелде, — че не е възможно да се социализират средствата за производство и размяна без предварително изпълнение на следните две условия:

1. Превръщането на днешната държава, орган на господство на една класа над друга, в това, което Менгер нарича народна държава на труда, чрез завладяване на политическата власт от пролетариата.

2. Отделянето на държавата като орган на авторитета от държавата като орган за ръководене, или — ако си послужим със сенсимонисткия израз — на управлението на хората от администрирането на вещите» (89).

Това Вандервелде пише с курсив, като особено подчертава значението на тези положения. Но това е чиста еkleктическа каша, пълно скъсване с марксизма! Та «народната държава на труда» е само преименуване на старата «свободна народна държава», с която се хвалеха германските социалдемократи в 70-те години и която Енгелс клеймеше като безсмислица⁵⁹. Изразът «народна държава на труда» е фраза, достойна за дребнобуржоазния демократ (от рода на нашия ляв есер) — фраза, която заменя класовите понятия с *извънкласови*. Вандервелде поставя едно до друго и завладяването на държавната власт от *пролетариата* (от една класа), и «народната» държава, като не забелязва, че се получава каша. У Кауцки с неговата «чиста демокрация» се получава същата каша, същото антиреволюционно, еснафско игнориране на задачите на класовата революция, на класовата, пролетарска диктатура, на *класовата* (пролетарска) държава.

По-нататък. Управлението на хората ще изчезне и ще стори място на администрирането на вещите само тогава, когато отмре *всякаква* държава. С това сравнително отдалечено бъдеще Вандервелде затрупва, засенчва задачата на *утрешния ден*: *събарянето* на буржоазията.

Тоя похват също така се равнява на лакейство пред либералната буржоазия. Либералът е готов да поговори за това, какво ще бъде тогава, когато няма да е нужно хората да бъдат управлявани. Защо да не се занимаваме с толкова безвредни мечти? А пък за сломяване от пролетариата съпротивата на буржоазията, която се съпротивява срещу експроприирането ѝ — по това ще помълчим. Изисква го класовият интерес на буржоазията.

«Социализмът е против държавата». Това е поклонът, който Вандервелде прави към пролетариата. Да се покланяш не е трудно, всеки «демократически» политик умее да се покланя пред своите избиратели. А под прикритието на «поклона» се прокарва антиреволюционно, антипролетарско съдържание.

Вандервелде подробно повтаря Острогорски⁶⁰ в това —

колко много измама, насилие, подкуп, лъжа, лицемерие, притеснение на бедните се крие под цивилизованата, зализана, пригладена външност на съвременната буржоазна демокрация. Но Вандервелде не прави извод от това. Че буржоазната демокрация потиска трудещата се и експлоатирана маса, *а пролетарската демокрация* ще трябва да *потиска буржоазията* — това той не го забелязва. Кауцки и Вандервелде са слепи за това. Класовият интерес на буржоазията, след която се влачат тия дребнобуржоазни изменници на марксизма, *изисква* тоя въпрос да бъде заобикалян и премълчаван, или открито да се отрича нуждата от такова потискане.

Еснафски еkleктизъм против марксизма, софистика против диалектиката, филистерски реформизъм против пролетарската революция — ето как би трябвало да се озаглави книгата на Вандервелде.

*Написано през октомври — не по-късно от
10 ноември 1918 г. Приложение II — през
ноември, по-късно от 10, 1918 г.*

*В. И. Ленин
Съчинения. Т. 28. с. 229—333.*

*Напечатано през 1918 г.
в Москва в отделна книга
от издателство «Коммунист»*

"Левичарството" — детска болест на комунизма.

I

В какъв смисъл може да се говори
за международно значение на руската
революция?

През първите месеци след завладяването на политическата власт в Русия от пролетариата (25. X. — 7. XI. 1917) можеше да ни се струва, че грамадните различия между изостанала Русия и напредналите западноевропейски страни ще направят революцията на пролетариата в последните твърде малко прилична на нашата. Сега вече ние имаме пред себе си твърде голям международен опит, който показва напълно определено, че някои основни черти на нашата революция имат не местно, не специфично-национално, не само руско, но и международно значение. И аз говоря тук за международно значение не в широкия смисъл на думата: не някои, а всички основни и много второстепенни черти на нашата революция имат международно значение в смисъл на въздействието ѝ върху всички страни. Не, в най-тесния смисъл на думата, т. е. разбирайки под международно значение международната важност или историческата неизбежност да се повтори в международен мащаб онова, което стана у нас, ще трябва да признаем, че някои основни черти на нашата революция имат такова значение.

Разбира се, би било извънредно голяма грешка да се преувеличи тази истина, да се разпростре тя не само вър-

ху някои от основните черти на нашата революция. Също така би било погрешно да се изпусне изпредвид, че след победата на пролетарската революция, макар и в една от напредналите страни, ще настъпи по всяка вероятност рязък прелом, а именно: Русия скоро след това ще стане не образцова, а пак изостанала (в «съветски» и социалистически смисъл) страна.

Но в дадения исторически момент работата стои именно така, че руският пример показва на *всички* страни нещо, и то твърде съществено, от тяхното неизбежно и недалечно бъдеще. Съзнателните работници във всички страни отдавна разбраха това — а в повечето случаи не толкова разбраха, колкото доловиха, усетиха това със своя инстинкт на революционна класа. Оттук и международното «значение» (в тесния смисъл на думата) на съветската власт, а също така и на основите на болшевишката теория и тактика. Това не разбраха «революционните» водачи на II Интернационал от рода на Кауцки в Германия, Ото Бауер и Фридрих Адлер в Австрия, които поради това се и оказаха реакционери, защитници на най-лошия опортюнизъм и социалпредателството. Между другото анонимната брошура «Световната революция» («Weltrevolution»); излязла в 1919 година във Виена (Socialistische Bücherei, Heft 11; Ignáz Brand)*, показва особено нагледно целия ход на мисълта и целия кръг на мисълта или по-вярно цялата бездна от недомислие, педантство, подлост и предателство към интересите на работническата класа, и то под формата на «защита» на идеята за «световната революция».

Но по-подробно върху тази брошура ние ще се спрем друг път. А тук ще отбележим само още едно: в отдавна-отдавна миналите времена, когато Кауцки бе още марксист, а не ренегат, подхождайки към въпроса като историк, той предвиждаше, че е възможно да настъпи такова положение, при което революционността на руския пролетариат ще стане образец за Западна Европа. Това беше в 1902 г., когато Кауцки написа в революционната «Искра»² статията: «Славяните и революцията». Ето какво писа той в тази статия:

* — Социалистическа библиотека, свитък 11; Игнац Бранд. Ред.

«Днес обаче» (в противоположност на 1848 г.) «може да се смята, че славяните не само са влезли в редовете на революционните народи, но че и центърът на тежестта на революционната мисъл и на революционното дело все повече и повече се премества към славяните. Революционният център се премества от запад на изток. В първата половина на XIX в. той се намираще във Франция, от време на време в Англия. В 1848 г. и Германия влезе в редовете на революционните нации. . . Новото столетие започва с такива събития, които навеждат на мисълта, че ние отиваме към по-нататъшно преместване на революционния център, а именно: към преместването му в Русия. . . Русия, която възприе толкова революционна инициатива от Запада, сега може би сама е готова да му послужи като извор на революционна енергия. Разгарящото се руско революционно движение ще се окаже може би най-могъщото средство, за да се изгони оня дух на хилава еснафщина и пресметливо политиканство, който започва да се разпространява в нашите редове и ще накара отново да лумне като светъл пламък жаждата за борба и страстната преданост към нашите велики идеали. Русия отдавна вече е престанала да бъде за Западна Европа проста опора на реакцията и абсолютизма. Сега е може би тъкмо наопаки. Западна Европа става опора на реакцията и абсолютизма в Русия. . . Руските революционери може би отдавна вече биха се справили с царя, ако не бяха принудени да водят едновременно борба и против неговия съюзник — европейския капитал. Нека се надяваме, че тоя път те ще успеят да се справят и с двата врага и че новият «свещен съюз» ще рухне по-скоро, отколкото неговите предшественици. Но както и да завърши сегашната борба в Русия, кръвта и щастнето на мъчениците, които тя ще роди, за съжаление повече, отколкото трябва, не ще пропаднат напразно. Те ще оплодят къливете на социалния преврат в целия цивилизован свят и ще ги накарат да растат по-бурно и по-бързо. В 1848 г. славяните бяха лют мраз, който попари цветовете на народната пролет. Може би на тях сега е съдено да бъдат оная буря, която ще разбие леда на реакцията и неудържимо ще донесе със себе си новата, щастлива пролет за народите.» (*Карл Кауцки, «Славяните и революцията», статия в «Искра», руски социалдемократически революционен вестник, 1902 г., брой 18, 10 март 1902 г.*)

Хубаво пишеше преди 18 години Карл Кауцки!

II

Едно от основните условия за успеха на болшевиките

Навярно сега вече почти всеки вижда, че болшевиките не биха се задържали на власт не 2¹/₂ години, а 2¹/₂ месеца без най-строга, наистина желязна дисциплина в нашата партия, без най-пълната и беззаветната ѝ поддръжка от цялата маса на работническата класа, т. е. от всичко

мислещо, честно, самоотвержено, влиятелно в нея, способно да води след себе си или да увлича изостаналите слоеве.

Диктатурата на пролетариата е най-беззаветна и най-безпощадна война на новата класа срещу *по-могъщия* враг, срещу буржоазията, съпротивата на която е *удесеторена* от нейното събаряне (макар и в една страна) и могъществото на която се състои не само в силата на международния капитал, в силата и здравината на международните връзки на буржоазията, но и в *силата на навика*, в силата на *дребното производство*. Защото за съжаление дребното производство е останало по света още твърде много, а дребното производство *ражда* капитализъм и буржоазия постоянно, всекидневно, всекичасно, стихийно и в масов мащаб. По всички тези причини диктатурата на пролетариата е необходима и победата над буржоазията е невъзможна без дълга, упорита, отчаяна война не на живот, а на смърт — война, която изисква самообладание, дисциплина, твърдост, непреклонност и единство на волята.

Повтарям, опитът на победоносната диктатура на пролетариата в Русия нагледно показва на ония, които не умеят да мислят или на които не се е случвало да размишляват по дадения въпрос, че безусловната централизация и най-строгата дисциплина на пролетариата са едно от основните условия за победата над буржоазията.

Често спират дотук, но съвсем недостатъчно размишляват: какво значи това, при какви условия е възможно това? Не следва ли приветствените възгласи по адрес на съветската власт и болшевиките *по-често* да се придружават от *най-сериозен анализ* на причините — *защо* болшевиките можаха да създадат необходимата за революционния пролетариат дисциплина?

Болшевизмът като течение на политическата мисъл и като политическа партия съществува от 1903 г. Само историята на болшевизма през *целия* период на неговото съществуване може да обясни задоволително защо той можа да създаде и запази при най-трудни условия желязната дисциплина, необходима за победата на пролетариата.

И преди всичко възниква въпросът: от какво се поддържа дисциплината в революционната партия на пролетариата? с какво се проверява тя? с какво се усилва?

Първо, от съзнателността на пролетарския авангард и неговата преданост към революцията, от неговата издръжливост, самопожертвувателност, героизъм. Второ, от неговото умение да се свърже, да се сближи, до известна степен, ако искате, да се слее с най-широката маса на трудещите се, на първо място с пролетарската, *но също и с непролетарската* трудеща се маса. Трето, от правилността на политическото ръководство, осъществявано от този авангард, от правилността на неговата политическа стратегия и тактика, при условие най-широките маси *от собствения си опит* да се убедят в тази правилност. Без тия условия не е осъществима дисциплината в революционната партия, действително способна да бъде партия на прогресивната класа, на която предстои да събори буржоазията и да преустрои цялото общество. Без тия условия опитите за създаване на дисциплина се превръщат неминуемо в празна работа, във фраза, в кълчене. А, от друга страна, тия условия не могат да възникнат изведнъж. Те се изработват само с дълъг труд, с тежък опит; тяхното изработване се улеснява от правилната революционна теория, която от своя страна не е догма, а се създава окончателно само в тясна връзка с практиката на действително масовото и действително революционно движение.

Ако болшевизмът можа да създаде и успешно да осъществи в 1917—1920 г. при неவிжданo тежки условия най-строга централизация и желязна дисциплина, причината за това се крие просто в редица исторически особености на Русия.

От една страна, болшевизмът възникна в 1903 г. върху най-солидна основа — марксистката теория. А правилността на тази — и само на тази — революционна теория се доказва не само от световния опит на целия ХІХ в., но и особено от опита на лутанията и люшканията, на грешките и разочарованията на революционната мисъл в Русия. В течение на близо половин век, приблизително от 40-те до 90-те години на миналия век, прогресивната мисъл в Русия под гнета на неவிжданo дивия и реакционен царизъм жадно търсеше правилната революционна теория, следейки с изумително усърдие и старателност всяка «последна дума» на Европа и Америка в тази област. Русия през своята полувековна история на нечувани мъки и жертви, на неவிждан революционен героизъм, на невероят-

на енергия и беззаветност в търсения, обучения, изпитване на практика, разочарования, проверка, съпоставяне опита на Европа действително *изстрада* марксизма като единствено правилна революционна теория. Благодарение на наложеното от царизма емигрантство революционна Русия притежаваше във втората половина на XIX век такова богатство от интернационални връзки, такава превъзходна осведоменост относно световните форми и теории на революционното движение, както нито една страна в света.

От друга страна, болшевизмът, възникнал върху тази гранитна теоретическа база, премина петнадесетгодишна (1903—1917) практическа история, която по богатство на опита няма равна на себе си в света. Защото през тия 15 години в нито една страна не бе преживяно дори и приблизително толкова много в смисъл на революционен опит, бързина и разнообразие в сменяването на различни форми на движението, легално и нелегално, мирно и бурно, конспиративно и открито, във форма на кръжоци и масово, парламентарно и терористическо. В нито една страна не бе концентрирано в такъв кратък промеждутък от време такова богатство на форми, отънъци, методи на борба на *всички* класи на съвременното общество, при това на борба, която поради изостаналостта на страната и тежкия гнет на царизма особено бързо узряваше, особено жадно и успешно усвояваше съответната «последна дума» на американския и европейския политически опит.

III

Главните етапи в историята на болшевизма

Години на подготовка на революцията (1903—1905). Навсякъде се чувствува приближаването на великата буря. Във всички класи кипеж и подготовка. В чужбина емигрантският печат поставя теоретически *всички* основни въпроси на революцията. Представителите на трите основни класи, на трите главни политически течения, либералнобуржоазното, дребнобуржоазнодемократическото (прикрито под фирмите на «социалдемократическо» и «социалреволюционно» течение³) и пролетарско-революционното, предугаждат и подготвят с най-ожесточена борба на програмни и тактически възгледи бъдещата открита борба на

класите. *Всички* въпроси, заради които се води въоръжената борба на масите в 1905—1907 и в 1917—1920 г., може (и трябва) да се проследят в зародишна форма по тогавашния печат. А между трите главни течения има, разбира се, колкото щете междинни, преходни, половинчати образувания. По-точно: в борбата между органите на печата, партиите, фракциите, групите кристализират ония идейно-политически течения, които са действително класови; класите си изковават надлежното идейно-политическо оръжие за приближаващите битки.

Години на революцията (1905—1907). Всички класи действуват открито. Всички програмни и тактически възгледи се проверяват чрез действието на масите. Невиждана в света широчина и острота на стачната борба. Прерастване на икономическата стачка в политическа и на политическата във въстание. Практическа проверка на съотношенията между ръководещия пролетариат и ръководените, колебаещи се, неустойчиви селяни. Раждане в стихийното развитие на борбата на съветската форма на организация. Тогавашните спорове за значението на Съветите предвещават великата борба от 1917—1920 г. Смяна на парламентарните и непарламентарните форми на борба, на тактиката на бойкотиране парламентаризма с тактика на участие в парламентаризма, смяна на легалните и нелегалните форми на борба, както и на техните взаимоотношения и връзки — всичко това се отличава с удивително богатство на съдържанието. В смисъл на обучение по основите на политическата наука — и масите, и водачите, и класите, и партиите — всеки месец от този период се равняваше на година «мирно» «конституционно» развитие. Без «генералната репетиция» от 1905 г. победата на Октомврийската революция в 1917 г. би била невъзможна.

Години на реакцията (1907—1910). Царизмът победи. Всички революционни и опозиционни партии са разбити. Упадък, деморализация, разцепления, разпокъсаност, ренегатство, порнография вместо политика. Засилване влечението към философския идеализъм; мистицизъм като покривало на контрареволюционни настроения. Но в същото време именно голямото поражение дава на революционните партии и на революционната класа истински и крайно полезен урок, урок по историческа диалектика, урок по разбиране, умение и изкуство да се води полити-

ческата борба. Приятелите в нужда се познават. Разбитите армии се учат добре.

Победилният царизъм е принуден ускорено да разрушава остатъците от предбуржоазния, патриархален бит в Русия. Нейното буржоазно развитие крачи напред забележително бързо. Извънкласовите, надкласовите илюзии, илюзиите относно възможността да се избегне капитализмът се разпиляват като прах. Класовата борба се проявява съвсем по новому и още по-ясно.

Революционните партии трябва да се доучват. Те се бяха учили да настъпват. Сега се налага да разберат, че тази наука трябва да се допълни с науката, как по-правилно да се отстъпва. Налага се да разберат — и революционната класа от своя собствен горчив опит се учи да разбира, — че не можеш да победиш, ако не си се научил на правилно настъпление и правилно отстъпление. От всички разбити опозиционни и революционни партии болшевиките отстъпиха в най-голям ред, с най-малка загуба за своята «армия», с най-голямо запазване на нейното ядро, с най-малки (по своята дълбочина и неизлечимост) разцепления, с най-малка деморализация, с най-голяма способност да възобновят работата си най-широко, правилно и енергично. И болшевиките постигнаха това само защото безпощадно разобличиха и изгониха във революционерите на фразата, които не искаха да разберат, че трябва да се отстъпи, че трябва да умееш да отстъпиш, че трябва непременно да се научиш да работиш легално в най-реакционните парламенти, в най-реакционните професионални, кооперативни, застрахователни и други подобни организации.

Години на подем (1910—1914). Отначало подемът бе невероятно бавен, после, след ленските събития в 1912 г., малко по-бърз. Преодолявайки нечувани трудности, болшевиките изтласкаха меншевиките, ролята на които като буржоазни агенти в работническото движение бе отлично разбрана от цялата буржоазия след 1905 г. и които поради това бяха поддържани по хиляди начини от цялата буржоазия против болшевиките. Но болшевиките никога не биха могли да постигнат това, ако не бяха провели правилната тактика на съединяване нелегалната работа с непременно използване на «легалните възможности». В най-реакционната Дума болшевиките спечелиха цялата работническа курия.

Първата световна империалистическа война (1914—1917). Легалният парламентаризъм в условията на крайна реакционност на «парламента» изпълнява най-полезна служба за партията на революционния пролетариат, за болшевиките. Депутатите-болшевики отиват на заточение в Сибир⁴. В нашия емигрантски печат намират пълен израз всички оттенъци на възгледите на социалимпериализма, социалшовинизма, социалпатриотизма, непоследователния и последователния интернационализъм, пацифизма и революционното отричане на пацифистките илюзии. Учените глупци и старите баби от II Интернационал, които се мръщеа пренебрежително и високомерно по повод изобилието на «фракции» в руския социализъм и ожесточеността на борбата между тях, когато войната отне прехвалената «легалност» във *всички* напреднали страни, не съумяха да организират даже приблизително такава свободна (нелегална) размяна на възгледи и такава свободно (нелегално) изработване на правилни възгледи, каквито организираха руските революционери в Швейцария и в редица други страни. Именно затова и откритите социалпатриоти, и «кауцкианците» от всички страни се оказаха най-зли предатели на пролетариата. А ако болшевизмът можа да победи в 1917—1920 г., една от основните причини на тази победа е, че болшевизмът още в края на 1914 г. разобличаваше безпощадно гнусотията, низостта и подлостта на социалшовинизма и «кауцкианството» (на което съответствуват лонгетизмът⁵ във Франция, възгледите на водачите на Независимата работническа партия⁶ и на фабианците⁷ в Англия, на Турати в Италия и т. н.), а масите след това от собствения си опит се убеждаваха все повече и повече в правилността на възгледите на болшевиките.

Втората революция в Русия (от февруари до октомври 1917 г.). Невероятната застарялост и остарялост на царизма създаде (с помощта на ударите и тежестите на крайно мъчителната война) невероятна сила на разрушението, насочена срещу него. За няколко дни Русия се превърна в демократическа буржоазна република, по-свободна — в обстановката на войната — от която и да е страна в света. Водачите на опозиционните и на революционните партии почнаха да създават правителство — както в най-«строга парламентарните» републики, при което званието водач на опозиционна партия в парламента, бил той и най-реак-

ционен, *улесняваше* по-нататъшната роля на такъв водач в революцията.

Меншевиките и «социалистите революционери» за няколко седмици усвоиха великолепно всички похвати и маниери, доводи и софизми на европейските герои от II Интернационал, на министериалистите⁶ и останалата опортюнистическа папач. Всичко, което ние сега четем за шайдемановци и носкевци, за Кауцки и Хилфердинг, за Ренер и Аустерлиц, Ото Бауер и Фриц Адлер, за Турати и Лонге, за фабианците и водачите на Независимата работническа партия в Англия, всичко това ни се струва (и действително е) скучно повтаряне, припев на познат и стар мотив. Всичко това ние вече сме виждали у меншевиките. Историята си направи шега и накара опортюнистите от една изостанала страна да изпреварят опортюнистите от редица напреднали страни.

Ако всички герои на II Интернационал фалираха и се посрамяха по въпроса за значението и ролята на Съветите и съветската власт, ако особено «ярко» се посрамяха и забъркаха по този въпрос водачите на излезлите сега от II Интернационал три много важни партии (именно: германската Независима социалдемократическа партия⁷, френската лонгетистка и английската Независима работническа партия), ако всички те се оказаха роби на предразсъдъците на дребнобуржоазната демокрация (напълно в духа на дребните буржоа от 1848 г., които наричаха себе си «социалдемократи»), то ние *вече* сме виждали *всичко това* в примера с меншевиките. Историята изигра такава шега, че в Русия в 1905 г. се родиха Съветите, през февруари — октомври 1917 г. тях ги фалшифицираха меншевиките, които фалираха вследствие неспособността си да разберат тяхната роля и значение, и сега *в целия свят* се роди идеята за съветска власт, която се разпространява с невиджана бързина сред пролетариата от всички страни, при което старите герои на II Интернационал също така, както нашите меншевики, *навсякъде* фалират поради своята неспособност да разберат ролята и значението на Съветите. Опитът доказва, че по някои твърде съществени въпроси на пролетарската революция на *всички* страни неизбежно предстои да извършат същото, което извърши Русия.

Болшевиките започнаха своята победоносна борба против парламентарната (фактически) буржоазна република и против меншевиките твърде предпазливо и я подготвиха

съвсем не така просто — противно на възгледите, които често се срещат сега в Европа и Америка. Ние *не* призовавахме в началото на посочения период към събаряне на правителството, а разяснявахме, че е невъзможно неговото събаряне *без* предварителни изменения в състава и настроението на Съветите. Ние не обявявахме бойкот на буржоазния парламент, на учредителното събрание, а казвахме — от Априлската (1917) конференция на нашата партия¹⁰ насам, казвахме официално от името на партията, че буржоазна република с учредително събрание е по-добра от също такава република без учредително събрание, а «работническо-селската», съветската република е по-добра от всяка буржоазнодемократическа, парламентарна република. Без такава предпазлива, подробна, внимателна и продължителна подготовка ние не бихме могли нито да удържим победа през октомври 1917 г., нито да задържим тази победа.

IV

В борба с какви врагове
в работническото движение израсна,
закрепна и се закали болшеvizмът?

Първо и главно — в борбата против опортюнизма, който в 1914 г. окончателно прерасна в социалшовинизъм, премина окончателно на страната на буржоазията против пролетариата. Това бе естествено главният враг на болшеvizма в работническото движение. Този враг си остана главен и в международен мащаб. На този враг болшеvizмът отделяше и отделя най-много внимание. Тая страна от дейността на болшевиките сега вече е достатъчно добре известна и в чужбина.

Друго трябва да се каже за другия враг на болшеvizма в работническото движение. В чужбина още твърде недостатъчно знаят, че болшеvizмът израсна, оформи се и се закали в дългогодишна борба против *дребнобуржоазната революционност*, която прилича на анархизма или заимствува нещо от него, която отстъпва във всичко съществено от условията и изискванията на издържаната пролетарска класова борба. Теоретически за марксистите е напълно

установено — и от опита на всички европейски революции и революционни движения е напълно потвърдено, — че дребният собственик, дребният стопанин (социален тип, който в много европейски страни има твърде широко, масово представителство), изпитвайки при капитализма постоянно угнетение и много често невероятно рязко и бързо влошаване на живота и разорение, лесно преминаване към крайна революционност, но е неспособен да прояви издръжливост, организираност, дисциплина, твърдост. «Побеснелият» от ужасите на капитализма дребен буржоа — това е социално явление, присъщо, както и анархизмът, на всички капиталистически страни. Неустойчивостта на такава революционност, нейната безплодност, свойството ѝ да се превръща бързо в покорност, апатия, фантастика, даже в «бясно» увлечение от това или онова «модно» буржоазно течение — всичко това е общоизвестно. Но теоретическото, абстрактното признаване на тези истини още ни най-малко не избавя революционните партии от старите грешки, които излизат налице винаги по неочакван повод, в малко по-нова форма, в невиджан по-рано облик или обкръжение, в оригинална — повече или по-малко оригинална — обстановка.

Анархизмът често се е явявал като своеобразно наказание заради опортюнистическите грехове на работническото движение. И двете извращения са се допълняли едно друго. И ако в Русия, въпреки по-дребнобуржоазния състав на нейното население в сравнение с европейските страни, анархизмът се ползваше в периода на двете революции (1905 и 1917) и през време на подготовката за тях със сравнително нищожно влияние, това несъмнено трябва да се сметне отчасти като заслуга на болшеvizма, който винаги е водил най-безпощадна и непримирима борба против опортюнизма. Казвам: «отчасти», тъй като за отслабването на анархизма в Русия още по-важна роля изигра това, че той има възможност в миналото (през 70-те години на XIX век) да се развие необикновено буйно и да разкрие докрай своята неправилност, своята негодност като ръководна теория на революционната класа.

Болшеvizмът при своето възникване в 1903 г. възприе традицията на безпощадна борба против дребнобуржоазната, полуанархическа (или способна да кокетира с анархизма) революционност, каквато традиция е имало винаги в революционната социалдемократия и която особено се

затвърди у нас през 1900—1903 г., когато се полагаха основите на масовата партия на революционния пролетариат в Русия. Болшеvizмът възприе и продължи борбата против оная партия, която най-вече изразяваше тенденциите на дребнобуржоазната революционност, именно против партията на «социалистите революционери», по три главни пункта. Първо, тази партия, отричаща марксизма, упорито не искаше (или по-вярно ще бъде да се каже: не можеше) да разбере необходимостта да се държи строга обективна сметка за класовите сили и тяхното взаимоотношение пред всяко политическо действие. Второ, тази партия виждаше своята особена «революционност» или «левичарство» в признаването на индивидуалния терор, покушенията, което ние, марксистите, решително отхвърляме. Разбира се, ние отхвърляхме индивидуалния терор само по причини на целесъобразност, а хората, които биха били способни да осъждаг «принципиално» терора на Великата френска революция или изобщо терора от страна на победилата революционна партия, атакувана от буржоазията на целия свят, такива хора още Плеханов в 1900—1903 г., когато Плеханов бе марксист и революционер, подхвърляше на осмиване и оплюване. Трето, «социалистите-революционери» виждаха «левичарство» в това, да се надсмиват над сравнително неголемите опортюнистически грехове на германската социалдемократия, като наред с това подражаваха на крайните опортюнисти от същата тая партия, например по аграрния въпрос или по въпроса за диктатурата на пролетариата.

Между другото, историята потвърди сега в голям, световноисторически мащаб мнението, което ние винаги сме защитавали, а именно, че *революционната* германска социалдемократия (забележете, че още Плеханов в 1900—1903 г. искаше изключването на Бернщайн от партията, а болшевиките, продължавайки винаги тази традиция, в 1913 г. разобличаваха цялата низост, подлост и предателство на Легин¹¹) — че революционната германска социалдемократия бе *най-близо* до такава партия, каквато е нужна на революционния пролетариат, за да може той да победи. Сега, в 1920 г., след всички позорни крахове и кризи в епохата на войната и в първите години след войната, ясно се вижда, че от всички западни партии именно германската революционна социалдемократия даде най-добри водачи, а също по-рано от другите отново се справи,

излекува и укрепна. Това се вижда и от партията на спартакистите¹², и от лявото, пролетарско крило на «Независимата социалдемократическа партия в Германия», което води неотклонна борба против опортюнизма и безхарактерността на кауцкиевци, хилфердинговци, ледебуровци, криспиновци. Ако се хвърли сега общ поглед върху напълно завършилия исторически период, а именно: от Парижката комуна до първата социалистическа съветска република, то изобщо отношението на марксизма към анархизма приема съвсем определено и безспорно очертание. В края на краищата марксизмът се оказва прав и ако анархистите сочеха справедливо опортюнистичността на господстващите сред мнозинството социалистически партии възгледи върху държавата, то, първо, тази опортюнистичност бе свързана с изопачаването и даже с явното скриване възгледите на Маркс върху държавата (в своята книга «Държавата и революцията» аз отбелязах, че Бебел 36 години, от 1875 до 1911 г., е държал под миндера писмото на Енгелс¹³, което особено релефно, рязко, открито, ясно разобличава опортюнизма на общоразпространените социал-демократически възгледи върху държавата*); второ, поправянето на тези опортюнистически възгледи, признаването на съветската власт и нейното превъзходство над буржоазната парламентарна демокрация — всичко това идваше най-бързо и широко именно от недрата на най-марксистките течения сред европейските и американските социалистически партии.

Борбата на болшевизма против отклоненията на «ляво» в неговата собствена партия взе особено големи размери в два случая: в 1908 г. по въпроса за участието в крайно реакционния «парламент» и в ограничените от най-реакционни закони легални работнически дружества и в 1918 г. (Бресткия мир¹⁴) по въпроса за допустимостта на този или оъзи «компромис».

В 1908 г. «левите» болшевики бяха изключени от нашата партия за упоритото им нежелание да разберат необходимостта да се участвува в крайно реакционния «парламент»¹⁵. «Левите» — сред които имаше много превъзходни революционери, които впоследствие с чест бяха (и продължават да бъдат) членове на комунистическата партия — се основаваха особено на сполучливия опит с

* Вж Съч. Т. 25, с. 465—468.

бойкота в 1905 г. Когато през август 1905 г. царят обяви свикването на съвещателен «парламент»¹⁶, болшевиките му обявиха бойкот — против всички опозиционни партии и против меншевиките — и октомврийската революция в 1905 г.¹⁷ действително го помете. Тогава бойкотът се оказа правилен не затова, че изобщо да не се участвува в реакционни парламенти е правилно, а затова, защото вярно бе преценено обективното положение, което водеше към бързо превръщане на масовите стачки в политическа, след това в революционна стачка и след това във въстание. При това тогава борбата се водеше за това — да се остави ли свикването на първото представително учреждение в ръцете на царя, или да се направи опит за изтръгване на това свикване от ръцете на старата власт. Доколкото нямаше и не можеше да има увереност в наличността на аналогично обективно положение, както и в еднаквата насока и темп на неговото развитие, дотолкова бойкотът преставаше да бъде правилен.

Болшевишкият бойкот на «парламента» в 1905 г. обогати революционния пролетариат с извънредно ценен политически опит, като показва, че при съчетаването на легалните и нелегалните, парламентарните и извънпарламентарните форми на борба понякога е полезно и даже задължително да умеем да се откажем от парламентарните. Но сляпото, подражателно, некритично пренасяне на този опит в *други* условия, в *друга* обстановка е много голяма грешка. Грешка, макар и неголяма, лесно поправима*, бе вече бойкотирането на «Думата» от болшевиките в 1906 г. Грешка сериозна и трудно поправима бе бойкотът в 1907, 1908 и следващите години, когато, от една страна, не можеше да се очаква твърде бърз подем на революционната вълна и преминаването ѝ във въстание и когато, от друга страна, необходимостта от съчетаване на легалната и нелегалната работа произтичаше от цялата историческа обстановка на обновяваната буржоазна монархия. Сега, когато гледаме назад към напълно завършения, исторически период, чиято връзка със *следващите* периоди вече

* Към политиката и партиите може да се приложи — със съответни изменения — това, което се отнася и за отделните лица. Умен е не онзи, който не прави грешки. Такива хора има и не може да има. Умен е онзи, който прави не много съществени грешки и който умее лесно и бързо да ги поправя.

напълно се е разкрила — става особено ясно, че болшевиките *не биха могли* да удържат (да не говорим — да укрепят, да развият, да засилят) здравето ядро на революционната партия на пролетариата през 1908—1914 г., ако те не бяха отстояли в най-сурова борба *задължителното* съединяване на нелегалните форми на борба с легалните форми, със *задължителното* участие в крайно реакционния парламент и в редица други, ограничени от реакционни закони учреждения (осигурителни каси и пр.).

В 1918 г. работата не стигна до разцепление. «Левите» комунисти образуваха тогава само отделна група, или «фракция», вътре в нашата партия, и при това не задълго. В същата 1918 г. най-видните представители на «левия комунизъм», например др. Радек и Бухарин, открито признаха своята грешка. На тях им се струваше, че Бресткият мир е принципиално недопустим и вреден за партията на революционния пролетариат компромис с империалистите. Това бе действително компромис с империалистите, но тъкмо такъв и в такава обстановка, какъвто бе *задължителен*.

Сега, когато слушам нападки срещу нашата тактика при подписването на Бресткия мир, например от страна на «социалистите-революционери», или когато слушам забележката на др. Лансбъри, направена от него в разговор с мене: «Нашите английски водачи на трейдюнионите казват, че компромиси са допустими и за тях, щом като те бяха допустими за болшевизма», аз отговарям обикновено преди всичко с едно просто и «популярно» сравнение:

Представете си, че въоръжени бандити са спрели вашия автомобил. Вие им давате парите, паспорта, револвера, автомобила. Вие се избавяте от приятното съседство с бандитите. Компромис несъмнено има. «Don't des» («давам» ти пари, оръжие, автомобил, «за да ми дадеш» възможност да си отида здрав и читав). Но трудно е да се намери човек със здрав разум, който би обявил подобен компромис за «принципиално недопустим» или би обявил лицето, което е направило такъв компромис, за съучастник на бандитите (макар че бандитите, след като са се качили в автомобила, са могли да използват него и оръжието за нови разбойничества). Нашият компромис с бандитите на германския империализъм приличаше на такъв компромис.

А когато меншевиките и есерите в Русия, шайдеманов-

ци (и в значителна степен кауцкианците) в Германия, Ото Бауер и Фридрих Адлер (да не говорим за г. ренеровци и К⁰) в Австрия, реноделовци и лонгевци и К⁰ във Франция, фабианците, «независимите» и «трудовиките» («лейбъристите»¹⁸) в Англия правеха в 1914—1918 и в 1918—1920 г. *компромиси* с бандитите от своята собствена, а понякога и от «съюзната» буржоазия *против* революционния пролетариат на своята страна — тогава именно всички тия господа постъпваха като *съучастници в бандитизма*.

Изводът е ясен: да се отричат компромисите «принципиално», да се отрича всяка допустимост на компромиси изобщо, каквито и да са те, е детинщина, към която е трудно даже да се отнесе човек сериозно. Политик, който желае да бъде полезен на революционния пролетариат, трябва да умее да отдели *конкретните* случаи именно на такива компромиси, които са недопустими, в които се изразява опортюнизъм и *предателство*, да насочи всичката сила на критиката, цялото острие на безпощадното разобличение и на непримиримата война *против тези конкретни* компромиси, не позволявайки на много опитните, «практични» социалисти и парламентарни йезуити да извъртат и се изплъзват от отговорност чрез разсъждения за «компромисите изобщо». Господа английските «водачи» на трейдюнионите, както и тези на фабианското дружество и «независимата» работническа партия именно така се изплъзват от отговорност за *извършеното от тях предателство*, за извършения от тях *такъв* компромис, който действително означава най-лош опортюнизъм, измяна и предателство.

Има компромиси и компромиси. Трябва да умеем да анализираме обстановката и конкретните условия на всеки компромис или на всяка разновидност компромиси. Трябва да се учим да различаваме човека, който е дал на бандитите пари и оръжие, за да намали причиняването от бандитите зло и да облекчи залавянето и разстрелването на бандитите, от човека, който дава на бандитите пари и оръжие, за да участвува в дележа на бандитската плячка. В политиката това далеч не винаги е тъй лесно както в детски простото примерче. Но оня, който би поискал да измисли за работниците такава рецепта, която да дава предварително готови решения за всички случаи в живота, или който би обещал, че в политиката на революционния пролетариат не ще има никакви трудности и

никакви заплетени положения, той би бил просто шарлатанш.

За да не оставя място за погрешни тълкувания, ще се опитам да набележа, макар съвсем накратко, няколко основни положения за анализа на конкретните компромиси.

Партията, която сключи компромис с германските империалисти, състоящ се в подписването на Бресткия мир, изработваше своя интернационализъм на дело от края на 1914 г. Тя не се боеше да провъзгласи поражението на царската монархия и да клейми «защитата на отечеството» във войната между двата империалистически хищника. Депутатите на тази партия в парламента отидоха на заточение в Сибир, вместо да тръгнат по пътеката, водеща към министерските портфейли в буржоазното правителство. Революцията, която събори царизма и създаде демократическа република, даде нова и най-голяма проверка на тази партия: тя не влезе в никакви съглашения със «своите» империалисти, а подготви тяхното събаряне и ги събори. Взела политическата власт, тази партия не остави камък върху камък нито от помещическата, нито от капиталистическата собственост. Като публикува и развали тайните договори на империалистите, тази партия предложи мир на *всички* народи и се подчини на насилието на брестките хищници само след като англо-френските империалисти осуетиха мира, а болшевиките направиха всичко човешки възможно за ускоряване на революцията в Германия и в другите страни. Пълната правилност на такъв компромис, направен от такава партия при такава обстановка, всеки ден става все по-ясна и по-очевидна за всички.

Меншевиките и есерите в Русия (както всички водачи на II Интернационал в целия свят през 1914—1920 г.) започнаха с предателства, оправдавайки пряко или косвено «защитата на отечеството», т. е. защитата на *своята* грабителска буржоазия. Те продължиха предателството, като влязоха в коалиция с буржоазията на *своята* страна и се бориха заедно със *своята* буржоазия против революционния пролетариат в своята страна. Техният блок отначало с Керенски и кадетите, после с Колчак и Деникин в Русия, както и блокът на техните чуждестранни съмишленици с буржоазията на *своите* страни, бе преминаване на страната на буржоазията против пролетариата. Тех-

ният компромис с бандитите на империализма се състоеше от началото до края в това, че те ставаха съучастници в империалистическия бандитизъм.

V

«Левият» комунизъм в Германия. Водачи — партия — класа — маса

Германските комунисти, за които трябва да говорим сега, наричат себе си не «леви», а — ако не се лъжа — «принципиална опозиция»¹⁹. Но че те подпадат напълно под признаците на «детската болест — левичарството», това ще се види от по-нататъшното изложение.

Стоящата на гледището на тази опозиция брошурка «Разцеплението на Германската комунистическа партия (съюза на спартакистите)», издадена от «местната група във Франкфурт на Майн», излага във висша степен релефно, точно, ясно, кратко същността на възгледите на тази опозиция. Няколко цитата ще бъдат достатъчни за запознаване на читателите с тази същност.

«Комунистическата партия е партия на най-решителната класова борба. . .»

«. . . Политически това преходно време» (между капитализма и социализма) «е период на пролетарска диктатура. . .»

«. . . Изниква въпросът: кой трябва да бъде носител на диктатурата: комунистическата партия или пролетарската класа? . . . Принципиално към диктатура на комунистическата партия ли трябва да се стремим, или към диктатура на пролетарската класа?». . .

(Курсивът навсякъде в цитата е взет от оригинала.)

По-нататък авторът на брошурата обвинява «Цека» на комунистическата партия в Германия, че този «Цека» търси път за коалиция с *независимата социалдемократическа партия в Германия, че «въпросът за принципиалното признаване на всички политически средства»* за борба, в това число и на парламентаризма, е поставен от този «Цека» само за прикриване на неговите истински и главни стремежи към коалиция с независимите. И брошурата продължава:

«Опозицията е избрала друг път. Тя поддържа мнението, че въпросът за господството на комунистическата партия и за диктатурата

на партията е само въпрос на тактика. Във всеки случай господството на комунистическата партия е последната форма на всяко господство на партия. *Принципиално* трябва да се стремим към диктатура на пролетарската класа. И всички мероприятия на партията, нейните организации, нейната форма на борба, нейната стратегия и тактика трябва да бъдат приспособени към това. Съобразно с това най-решително трябва да се отхвърли всеки компромис с другите партии, всяко възвръщане към исторически и политически изживените парламентарни форми на борба, всяка политика на лавиране и съглашателство.» «Специфично пролетарските методи на революционната борба трябва да бъдат силно подчертани. А за включването на най-широките пролетарски кръгове и слоеве, които трябва да участвуват в революционната борба под ръководството на комунистическата партия, трябва да се създадат нови организационни форми на най-широка основа и с най-широки рамки. Това място за събиране на всички революционни елементи е *работническият съюз*, изграден върху основата на фабричните организации. В него трябва да се обединят всички работници, които последваха лозунга: *внн от професионалните съюзи!* Тук се формира борещият се пролетариат в най-широки бойни редици. Признаването на класовата борба, на съветската система и диктатурата е достатъчно за влизане. Цялото по-нататъшно политическо възпитание на борещите се маси и политическото ориентиране в борбата е задача на комунистическата партия, която стои *внн от работническия съюз. . .*»

«. . . Следователно две комунистически партии стоят сега една срещу друга:

Едната е партията на водачите, която се стреми да организира революционната борба и да я управлява *от горе*, като прибегва към компромис и парламентаризъм, за да създаде таква ситуация, които биха им позволили да влязат в едно коалиционно правителство, в чиито ръце би се намирала диктатурата.

Другата е масова партия, която очаква подем на революционната борба *от долу*, знаейки и прилагайки за тази борба само един ясно водещ към целта метод, отхвърляйки всякакви парламентарни и опортюнистически методи: този единствен метод е методът на безрезервното *събаряне на буржоазията*, за да се учреди след това пролетарската класова диктатура за осъществяването на социализма. . .»

«. . . Там диктатура на водачите — тук диктатура на масите! Такъв е нашият лозунг.»

Такива са най-съществените положения, характеризиращи възгледите на опозицията в Германската комунистическа партия.

Всеки болшевик, който съзнателно е участвувал в развитието на болшевизма от 1903 г. насам или го е наблюдавал отблизо, като прочете тези разсъждения, веднага ще каже: «Каква стара, отдавна позната смет! Каква «лява» детинщина!»

Но нека се вгледаме по-отблизо в приведените разсъждения.

Още самото поставяне на въпроса: «диктатура на партията *или* диктатура на класата? диктатура (партия) на водачите *или* диктатура (партия) на масите?» — свидетелствува за най-невероятна и безизходна бъркотия на мисълта. Тия хора се мъчат да *измислят* нещо съвсем особено и в усърдието си да мъдруват стават смешни. На всички е известно, че масите се делят на класи; — че маси и класи могат да се противопоставят само като се противопоставя грамадното мнозинство изобщо, неразчленено по положение в обществения строй на производството, на категориите, заемащи особено положение в обществения строй на производството; — че класите се ръководят обикновено и в повечето случаи, поне в съвременните цивилизовани страни, от политически партии; — че политическите партии, като общо правило, се управляват от повече или по-малко устойчиви групи от най-авторитетните, влиятелните, опитните, избирани на най-отговорните длъжности лица, наричани водачи. Всичко това е азбука. Всичко това е просто и ясно. За какво е било нужно вместо това някакво си неразбрано дърдорене? някакъв нов волапюк*? От една страна, очевидно, е че попаднали в тежко положение, когато бързата смяна на легално и нелегално положение на партията нарушава обикновеното, нормално, просто отношение между водачите, партиите и класите, хората са се объркали. В Германия, както и в другите европейски страни, са прекомерно привикнали към легалността, към свободното и правилно избиране на «водачите» от редовни конгреси на партиите, към удобна проверка на класовия състав на партиите чрез изборите за парламент, чрез митингите, пресата, настроенията на професионалните и други съюзи и т. н. Когато от това, към което бяха привикнали, по силата на бурния ход на революцията и развитието на гражданската война, трябваше да се преминава бързо към смяна на легалност и нелегалност, към тяхното съединяване, към «неудобните», «недемократичните» начини на подбор или образуване или запазване на «групите от водачи», хората се смутиха и започнаха да измислят свръхестествени глупости. Вероятно някои членове на

* Волапюк — изкуствен международен език, съставен от Йохан Мартин Шлайер. Сега изместен от есперанто. *Бълг. ред.*

Холандската комунистическа партия, които са имали нещастieto да се родят в малка страна, с традицията и условията на едно особено привилегировано и особено устойчиво легално положение, хора, които съвсем не са виждали смяна на легално и нелегално положение, сами са се забъркали и смутили и са допринесли за тия глупави измислици.

От друга страна, забелязва се едно просто необмислено, несвързано употребяване на «модните» в наше време думички за «масата» и «водачите». Тия хора много са слушали и здраво са заучили нападките срещу «водачите», противопоставянето им на «масата», но не са могли да помислят кое за какво се отнася и не са могли да си изяснят работата.

Разминаването на «водачите» и «масите» се прояви особено ясно и рязко в края на империалистическата война и след нея във всички страни. Маркс и Енгелс през 1852—1892 г. неведнъж са разяснявали с примера на Англия основната причина на това явление. Монополното положение на Англия излъчваше от «масата» една полуснафска, опортюнистическа «работническа аристокрация». Водачите на тази работническа аристокрация минаваха постоянно на страната на буржоазията и бяха — пряко или косвено — издържани от нея. Маркс си спечели почетната омраза на тази паплач за това, че ги клеймеше открито като предатели. Най-новият империализъм (на XX век) създаде монополно-привилегировано положение за няколко напреднали страни и на тази почва навсякъде във II Интернационал се очерта типът на водачи-предатели, опортюнисти, социалшовинисти, отстояващи интересите на своя цех, на своята прослойка от работническа аристокрация. Създаде се откъснатост на опортюнистическите партии от «масите», т. е. от най-широките слоеве на трудещите се, от мнозинството от тях, от най-лошо платените работници. Победата на революционния пролетариат е невъзможна без борба с това зло, без разобличаването, опозоряването и изгонването на опортюнистическите, социалпредателските водачи; такава именно политика започна III Интернационал.

Да се стигне по този повод до противопоставяне *и з о б щ о* диктатурата на масите на диктатурата на водачите, е смешна безсмислица и глупост. Особено забавно е, че на практика вместо старите водачи, които се придържат към

общочовешки възгледи върху простите неща, на практика се издигат (под прикритието на лозунга: «Долу водачите») *нови водачи*, които говорят свръхестествени дивотии и безсмислици. Такива са в Германия Лауфенберг, Волфхайм, Хорнер, Карл Шрьодер, Фридрих Вендел, Карл Ерлер.* Опитите на последния да «задълбочи» въпроса и да обяви изобщо ненужността и «буржоазността» на политическите партии представляват от себе си вече такива херкулесови стълбове на глупостта, че остава само да се чудиш. Това е наистина пример, как от една малка грешка винаги може да се направи чудовищно голяма, ако се настоява на грешката, ако тя се обосновава издълбоко, ако тя се «довежда докрай».

Отричане партийността и партийната дисциплина — ето до какво *стигна* опозицията. А това е равносилно на пълно разоръжаване на пролетариата *в полза на буржоазията*. Това е равносилно именно на онази дребнобуржоазна разпокъсаност, неустойчивост, неспособност за издръжливост, за обединение, за стройно действие, която неминуемо ще погуби всяко пролетарско революционно движение, ако тя бъде насърчена. Да се отрича партийността от гледна точка на комунизма, значи да се прави скок от навечерието на краха на капитализма (в Германия) не към низшата, не и към средната, а към висшата фаза на комунизма. Ние в Русия преживяваме (трета година след събарянето на буржоазията) първите крачки на прехода от капитализма към социализма, или към низшия стадий на комунизма. Класите останаха и ще останат още *години наред* навсякъде *след* завладяването на властта от проле-

* «Комунистически работнически вестник»²⁰ — (Хамбург, от 7 февруари 1920 г., брой 32: статията «Разпусчане на партията» от Карл Ерлер): «Работническата класа не може да разруши буржоазната държава, без да унищожи буржоазната демокрация, и тя не може да унищожи буржоазната демокрация без разрушаване на партията».

Най-забърканите глави измежду романските синдикалисти и анархисти могат да получат «удовлетворение»; солидни германци, очевидно считащи себе си за марксисти (К. Ерлер и К. Хорнер със своите статии в споменатия вестник особено солидно доказват, че те считат себе си за солидни марксисти и особено смешно приказват невероятни безсмислици, показвайки, че не разбират азбуката на марксизма), достигат до изказване на съвсем неподходящи неща. Само признаването на марксизма още не избавя от грешки. Ние, русите, знаем това особено добре, защото у нас марксизмът особено често е бивал «мода».

тариата. Може би само в Англия, където няма селяни (но все пак има дребни стопани!), този срок ще бъде по-малък. Да се премахнат класите — това значи не само да се прогонят помещиците и капиталистите — това ние направихме сравнително лесно, — то означава също така да се *премахнат дребните стокотпроизводители, а те не могат да бъдат прогонени*, те не могат да бъдат смазани, с тях *трябва да намерим общ език*, те могат (и трябва) да се преобразят, да се превъзпитат само с твърде продължителна, бавна, предпазлива организаторска работа. Те окръжават пролетариата от всички страни с дребнобуржоазна стихия, просмукват го с нея, развърщават го с нея, постоянно предизвикват в самия пролетариат рецидиви на дребнобуржоазната безхарактерност, разпокъсаност, индивидуализъм, преминаване от увлечение към униние. Нужна е най-строга централизация и дисциплина в самата политическа партия на пролетариата, за да устоява срещу всичко това, за да се провежда правилно, успешно, победоносно *организаторската* роля на пролетариата (а това е неговата *главна* роля). Диктатурата на пролетариата е упорита борба, кървава и безкръвна, насилствена и мирна, военна и стопанска, педагогическа и администраторска, срещу силите и традициите на старото общество. Силата на навика на милионите и десетките милиони е най-страшната сила. Без партия, желязна и закалена в борбата, без партия, ползваща се с доверието на всичко честно в дадената класа, без партия, способна да следи настроението на масите и да влияе върху него, е невъзможно да се води успешно такава борба. Хиляди пъти по-лесно е да се победи едрата централизирана буржоазия, отколкото да се «победят» милионите и милиони дребни стопани, а те със своята всекидневна, делнична, невидима, неуловима, разлагаща дейност осъществяват *тъкмо онези* резултати, които са нужни на буржоазията, които *реставрират* буржоазията. Който отслабва, макар и най-малко, желязната дисциплина на партията на пролетариата (особено по време на неговата диктатура), той фактически помага на буржоазията против пролетариата.

Наред с въпроса за водачите — партията — класата — масата трябва да се постави въпросът за «реакционните» профсъюзи. Но по-напред аз ще си позволя още една-две заключителни бележки въз основа на опита на нашата партия. Нападки срещу «диктатурата на водачите» в

нашата партия *е имало винаги*: пръв път аз си спомням за такива нападки в 1895 г., когато формално още нямаше партия, но централната група в Питер бе почнала да се формира и трябваше да поеме ръководството на районните групи²¹. На IX конгрес на нашата партия (IV. 1920)²² имаше неголяма опозиция, която също говореше против «диктатурата на водачите», «олигархията» и т. н. Затова няма нищо чудно, нищо ново, нищо страшно в «детската болест», каквато представлява «левият комунизъм» сред германците. Тази болест минава безопасно и след нея организъмът дори става по-здрав. От друга страна, бързата смяна на легална и нелегална работа, свързана с необходимостта особено много да се «крие», особено много да се конспирира именно главният щаб, именно водачите, довеждаше у нас понякога до дълбоко опасни явления. Най-лошото бе това, че в 1912 г. в ЦК на болшевиките влезе един провокатор, Малиновски. Той провали десетки и десетки най-добри и предани другари, като ги доведе до каторгата и ускори смъртта на мнозина от тях. Ако той не причини още по-голяма вреда, то е затова, че у нас съотношението между легалната и нелегалната работа бе поставено правилно. За да заслужи нашето доверие, Малиновски като член на ЦК на партията и депутат в Думата трябваше да ни помага да организираме легални всекидневни вестници, които умееха и при царизма да водят борба против опортюнизма на меншевиките, да проповядват основните принципи на болшевизма в съответно прикрита форма. Изпращайки с едната си ръка на каторга и смърт десетки и десетки най-добри болшевишки дейци, Малиновски трябваше с другата ръка да помага за възпитанието на десетки и десетки хиляди нови болшевики чрез легалния печат. Над този факт не е зле хубавичко да си помислят ония германски (а също така английски и американски, френски и италиански) другари, които стоят пред задачата да се научат да вършат революционна работа в реакционните професионални съюзи*.

* Малиновски бе пленник в Германия. Когато се върна в Русия при властта на болшевиките, той бе веднага даден под съд и разстрелян от нашите работници. Меншевиките ни нападнаха особено злобно за нашата грешка, която се състоеше в това, че в ЦК на нашата партия е имало провокатор. Но когато ние при Керенски нскахме арестуването на председателя на Думата Родзянко и даването му под съд, тъй като Родзянко узнал още преди войната за

В много страни, включително и в най-напредналите, буржоазията несъмнено праща сега и ще праща провокатори в комунистическите партии. Едно от средствата за борба с тази опасност е уметелото съчетаване на нелегалната и легалната работа.

VI

Трябва ли революционерите да работят в реакционните професионални съюзи?

Германските «леви» смятат за себе си решен безусловно отрицателния отговор на този въпрос. Според тяхното мнение декламациите и гневните възклицания против «реакционните» и «контрареволуционните» професионални съюзи са достатъчни (особено «солидно» и особено глупаво излиза това у К. Хорнер), за да се «докаже», че е ненужно и даже непозволено за революционерите, за комунистите да работят в жълтите, социалшовинистически, съглашателски, легионовски, контрареволуционни профсъюзи.

Но колкото и да са уверени германските «леви» в революционността на една такава тактика, в действителност тя е коренно погрешна и не съдържа в себе си нищо освен празни фрази.

За да поясня това, ще започна с нашия опит — съгласно общия план на настоящата статия, която има за цел да приложи към Западна Европа онова от историята и съвременната тактика на болшевиизма, което е общоприложимо, общозначимо, общозадължително.

Съотношението между водачите — партията — класата — масата, а заедно с това отношението на диктатурата на пролетариата и на неговата партия към професионалните съюзи има у нас сега конкретно следния вид. Диктатурата се осъществява от организирания в Съветите пролетариат, който се ръководи от комунистическата

провокаторството на Малиновски и не съобщил това на думските трудовици и работници, то нито меншевиките, нито ссерите, които участваха в правителството заедно с Керенски, не подкрепиха нашето искане и Родзянко остана на свобода, свободно отиде при Деинкин.

партия на болшевиките, наброяваща по данните на последния партиен конгрес (IV. 1920) 611 000 членове. Броят на членовете и преди Октомврийската революция, и след нея се колебаше твърде силно и по-рано, даже през 1918 и 1919 г.²³ той бе значително по-малък. Ние се боим от прекалено разширяване на партията, тъй като към правителствената партия неминуемо се стремят да се прилепят разни карьеристи и негодници, които заслужават само разстрелване. Последен път ние отворихме широко вратите на партията — само за работници и селяни — в ония дни (през зимата на 1919 г.) когато Юденич бе на няколко версти от Питер, а Деникин в Орел (около 350 версти от Москва), т. е. когато Съветската република бе заплашена от отчаяна, смъртна опасност и когато авантюристите, карьеристите, негодниците и изобщо неустойчивите хора по никой начин не мсжеха да разчитат на изгодна кариера (а по-скоро можеха да очакват бесилка и изтезания) от присъединяването си към комунистите²⁴. Партията, която свиква ежегодно конгреси (при последния: 1 делегат на 1000 членове), се ръководи от избран на конгреса Централен комитет от 19 души, при което текущата работа в Москва по необходимост се върши от още по-тесни колегии, именно от тъй наречените «Оргбюро» (Организационно бюро) и «Политбюро» (Политическо бюро), които се избират от пленарните заседания на ЦК в състав от пет членове на ЦК във всяко бюро. Излиза следователно най-същинска «олигархия». Нито един важен политически или организационен въпрос не се решава нито от едно държавно учреждение в нашата република без ръководните указания на ЦК на партията.

В своята работа партията се опира непосредствено върху *професионалните съюзи*, които са формално *безпартийни* и наброяват сега, според данните на последния (IV. 1920) конгрес, над 4 милиона члена. Фактически всички ръководни учреждения на грамадното мнозинство съюзи и на първо място, разбира се, на общопрофесионалния всеруски център или бюро (ВЦСПС — Всеруски централен съвет на професионалните съюзи) се състоят от комунисти и изпълняват всички директивни на партията. Получава се общо взето един формално некомунистически, гъвкав и сравнително широк, твърде могъщ пролетарски апарат, посредством който партията е тясно свързана с *класата* и с *масата* и посредством който при ръководството

на партията се осъществява *диктатурата на класата*. Ние, разбира се, не бихме могли да управляваме страната и да осъществяваме диктатурата не само в течение на 2¹/₂ години, но и на 2¹/₂ месеца без най-тясна връзка с професионалните съюзи, без тяхната гореща подкрепа, без тяхната най-самоотвержена работа не само в стопанското, *но и във военното* строителство. Естествено е, че тази най-тясна връзка на практика означава твърде сложна и разнообразна пропагандна, агитационна работа, съвременни и чести съвещания не само с ръководещите, но и изобщо с влиятелните дейци на професионалните съюзи, решителна борба с меншевиките, които и досега имат известен, макар и съвсем малък брой привърженици, които те учат на всевъзможни контререволюционни машинации, като се почне от идейната защита на демокрацията (*буржоазната*), от проповядването на «независимостта» на професионалните съюзи (независимост — от пролетарската държавна власт!) и се стигне до саботиране на пролетарската дисциплина и т. н. и др. т.

Връзката с «масите» чрез професионалните съюзи ние смятаме за недостатъчна. Практиката създаде у нас, в хода на революцията, едно такова учреждение като *безпартийните работнически и селски конференции*, и ние се стараем всецяло да го подкрепим, развием, разширим, за да следим настроението на масите, да се сближаваме с тях, да отговаряме на техните нужди, да издигаме най-добрите дейци от тях на държавни длъжности и т. н. В един от последните декрети за преобразуването на Народния комисариат за държавен контрол в «Работническо-селска инспекция» на такива безпартийни конференции е предоставено да избират членове на Държавния контрол за различни видове ревизии и т. н.

След това, разбира се, цялата работа на партията минава през Съветите, които обединяват трудещите се маси без разлика на професия. Околийските конгреси на Съветите са такова *демократическо* учреждение, каквото още не са виждали и най-добрите от демократическите републики в буржоазния свят, и чрез тези конгреси (които партията се старае да следи колкото се може по-внимателно), както и чрез постоянно командироване на съзнателни работници на разни длъжности в село, се осъществява ръководната роля на пролетариата спрямо селяните, осъществява се диктатурата на градския пролетариат,

системната борба с богатите, буржоазните, експлоататорските и спекулиращите селяни и т. н.

Такъв е общият механизъм на пролетарската държавна власт, разгледан «от горе», от гледна точка на практическото осъществяване на диктатурата. Можем да се надяваме, че читателят ще разбере защо на руския болшевик, който познава този механизъм и който е наблюдавал как е израствал този механизъм от малките, нелегални, тайни кръжоци в течение на 25 години, всички тия приказки за «от горе» *и* *л* *и* «от долу», за диктатура на водачите *и* *л* *и* диктатура на масата и др. т. не могат да не изглеждат смешна детинска глупост, нещо като спора: кое е по-полезно за човека — левият крак или дясната ръка.

Не могат да не ни изглеждат също такава смешна детинска глупост и важните, съвсем учени и ужасно революционни приказки на германските леви, че комунистите не могат и не трябва да работят в реакционните професионални съюзи, че могат да се отказват от тази работа, че трябва да напуснат професионалните съюзи и да създават непременно съвсем новичък, съвсем чистичък, измислен от твърде мили (и в по-голямата си част навярно твърде млади) комунисти «работнически съюз» и т. н., и т. н.

Капитализмът неизбежно оставя в наследство на социализма, от една страна, старите, от векове създадени различия между работниците по професии и занаяти, от друга страна — професионални съюзи, които само твърде бавно, в продължение на години и години, могат да се развиват и ще се развиват в по-широки, по-малко цехови производствени съюзи (обхващащи цели производства, а не само цехове, занаяти и професии), и след това чрез тези производствени съюзи да се премине към премахване разделението на труда между хората, към възпитание, обучаване и подготовка на *всестранно развити и всестранно подготвени хора, хора, които могат всичко да правят*. Към това комунизъмът върви, трябва да върви и *ще стигне*, но само след редица години. Да се опитваме днес практически да изпреварваме този бъдещ резултат на напълно развития, напълно затвърдил и оформил се, на напълно разгърналия се и узрял комунизъм — това е все едно да учим едно четиригодишно дете на висша математика.

Ние можем (и трябва) да започнем да градим социализма не от фантастически и не от специално създаден от нас човешки материал, а от онзи, който ни е оставен в наслед-

ство от капитализма. Това е много «трудно», не ще и дума, но всеки друг подход към задачата е толкова несериозен, че не си струва и да се говори за него.

Професионалните съюзи бяха гигантски прогрес на работническата класа в началото на развитието на капитализма, като преход от разпокъсаността и безпомощността на работниците към *наченки* на класово обединение. Когато започна да израства *висшата* форма на класово обединение на пролетарните—*революционната партия на пролетариата* (която не ще заслужава своето име, докато не се научи да свързва в едно цяло, в нещо неразделно водачите с класата и масите), тогава професионалните съюзи започнаха неминуемо да проявяват *известни* реакционни черти, известна цехова ограниченост, известна склонност към аполитичност, известна закостенялост и т. н. Но никъде в света развитието на пролетариата не е вървяло и не е могло да върви другояче освен чрез професионалните съюзи, чрез взаимодействието им с партията на работническата класа. Завладяването на политическата власт от пролетариата е гигантска крачка напред на пролетариата като класа и на партията се налага още повече и по новому, а не само по старому, да възпитава професионалните съюзи, да ги ръководи, не забравяйки заедно с това обаче, че те си остават и дълго време ще си останат необходима «школа за комунизъм» и подготвителна школа за осъществяването от пролетариите на тяхната диктатура, необходимо обединение на работниците за постепенно преминаване на управлението на цялото стопанство на страната в ръцете на работническата *класа* (а не на отделните професии) и след това на всички трудещи се.

Определена «реакционност» на професионалните съюзи в посочения смисъл е *неизбежна* при диктатурата на пролетариата. Неразбирането на това е пълно неразбиране на основните условия на *прехода* от капитализма към социализма. Да се боим от *тази «реакционност»*, да се опитваме да *минем* без нея, да я прескочим е най-голяма глупост, тъй като това значи да се боим от онази роля на пролетарския авангард, която се състои в обучаване, просвещаване, възпитаване и въвличане в новия живот най-изостаналите слоеве и маси на работническата класа и селяните. От друга страна, да се отлага осъществяването на диктатурата на пролетариата до онова време, когато не ще остане нито един професионално ограничен работник,

нито един работник с цехови и трейдюнионистически предразсъдъци, би било още по-дълбока грешка. Изкуството на политика (и правилното разбиране от комуниста на своите задачи) се състои именно в това, да определи вярно условията и момента, когато авангардът на пролетариата може успешно да вземе властта, когато той ще съумее и след това да получи достатъчно подкрепа от достатъчно широки слоеве на работническата класа и не непролетарските трудещи се маси, когато той ще съумее след това да поддържа, укрепва, разширява своето господство, възпитавайки, обучавайки, привличайки все по-широки и по-широки трудещи се маси.

По-нататък. В по-напредналите от Русия страни тази определена реакционност на професионалните съюзи се прояви и не можеше да не се прояви несъмнено много по-силно, отколкото у нас. У нас меншевиките имаха (а отчасти и сега имат в съвсем малко професионални съюзи) опора в професионалните съюзи именно благодарение на цеховата ограниченост, професионалния егоизъм и опортюнизъм. На Запад тамошните меншевики много по-здравоса се «загнездили» в професионалните съюзи, там се е излъчил много по-силен слой от *професионалистична, тесногръда, самолюбива, закоравяла, користна, еснафска, настроена империалистически и подкупена от империализма, развратена от империализма «работническа аристокрация»*, отколкото у нас. Това е безспорно. Борбата с гомперсовци, с господата жуовци, хендерсъновци, мерхаймовци, легиновци и К^о в Западна Европа е много по-трудна, отколкото борбата с нашите меншевики, които представляват *съвсем еднороден*, социален и политически, тип. Тази борба трябва да се води безпощадно и да се доведе непременно, както я доведохме ние, до пълното опозоряване и изгонване на всички непоправими водачи на опортюнизма и социалшовинизма от професионалните съюзи. Не може да се завоюва политическата власт (и не бива да се опитваме да вземем политическата власт), докато тази борба не се доведе до *определена* степен, при което в разните страни и при различни условия тази «определена степен» *не е еднаква* и правилно да я определят могат само проницателните, опитни и сведущи политически ръководители на пролетариата във всяка отделна страна. (У нас мерило за успеха на тази борба бяха между другото изборите за Учредително събрание през ноември 1917 г., ня-

колко дни след пролетарския преврат на 25 октомври 1917, в които избори меншевиките бяха напълно разбити, като получиха 0,7 млн. гласа — 1,4 млн., ако се добави Задкавказието — срещу 9 млн. гласа, дадени за болшевиките; вж. моята статия «Изборите за Учредително събрание и диктатурата на пролетариата»* в кн. 7—8 на «Коммунистический Интернационал».²⁵

Но борбата с «работническата аристокрация» ние водим от името на работническата маса и за привличането на последната на наша страна; борбата с опортюнистическите и социалшовинистическите водачи ние водим за привличането на работническата класа на нашата страна. Би било глупаво да се забравя тази най-елементарна и самоочевидна истина. И именно такава глупост вършат «левите» германски комунисти, които от реакционността и контрареволуционността на *върхушката* на професионалните съюзи умозаклучават, че. . . трябва да се напускат професионалните съюзи!! Трябва да се откажем от работата в тях!! трябва да се създават нови, *измислени* форми на работническа организация!! Това е такава непростима глупост, която е равносилна на най-голяма услуга, оказвана на буржоазията от страна на комунистите. Защото нашите меншевики, както и всички опортюнистически, социалшовинистически, кауцкиански водачи на професионалните съюзи, не са нищо друго освен «агенти на буржоазията в работническото движение» (както сме казвали ние винаги против меншевиките) или «работнически слуги на класата на капиталистите» (*labor lieutenants of the capitalist class*), според прекрасния и дълбоко верен израз на последователите на Даниел де Леоне в Америка. Да не работим в реакционните професионални съюзи — това значи да оставим недостатъчно развитите или изостаналите работнически маси под влиянието на реакционните водачи, на агентите на буржоазията, на работническите аристократи или «обуржоазилите се работници» (сравни Енгелс в писмото до Маркс от 1858 г. за английските работници²⁶).

Тъкмо глупавата «теория» за неучастие на комунистите в реакционните професионални съюзи показва най-нагледно колко лекомислено се отнасят тези «леви» комунисти към въпроса за влиянието върху «масите», как зло-

* Вж Съч. Т. 30, с. 250—273.

употребяват те със своите крясъци по отношение на «масата». За да можем да помогнем на «масата» и да спечелим симпатиите, съчувствието, поддръжката на «масата», трябва да не се боим от трудностите, да не се боим от заяжданията, спънките, оскърбленията, преследванията от страна на «водачите» (които като опортюнисти и социалшовинисти в повечето случаи са свързани пряко или косвено с буржоазията и с полицията) и непременно *да работим там, където е масата*. Трябва да умеем да принасяме всякакви жертви, да преодоляваме и най-големите препятствия, за да пропагандираме и агитираме системно, упорито, настойчиво, търпеливо тъкмо в ония учреждения, дружества, съюзи, били те макар и най-реакционните, където има пролетарска или полупролетарска маса. А професионалните съюзи и работническите кооперации (последните поне понякога) са именно такива организации, където има маса. В Англия, според данните на шведския вестник «Folkets Dagblad Politiken»²⁷ (от 10.III.1920), броят на членовете на трейдюнионите се е увеличил от края на 1917 г. до края на 1918 от 5,5 млн. на 6,6 млн., т. е. увеличил се е с 190%. Към края на 1919 г. този брой се изчислява на 7¹/₂ милиона. Аз нямам под ръка съответните данни за Франция и Германия, но съвсем безспорни и общоизвестни са фактите, които свидетелствуват за голямото увеличение на членовете на професионалните съюзи в тези страни.

Тези факти от ясно по-ясно говорят за това, което се потвърждава от хиляди други показатели: расте съзнателността и стремежът към организация именно сред пролетарските маси, в «низините», сред изостаналите. Милioni работници в Англия, Франция, Германия минават за *първ път* от пълна неорганизираност към елементарната, низша, най-проста, най-достъпна (за ония, които са още до мозъка на костите пропити с буржоазнодемократически предразсъдъци) форма на организация, именно към професионалните съюзи — а революционните, но неразумни леви комунисти стоят до тях, крещат «маса», «маса»! — и *се отказват да работят в професионалните съюзи!*, отказват се под предлог, че били «реакционни»!! измислят новичък, чистичък, непровинил се в буржоазнодемократически предразсъдъци, неопетнен от цехови и теснопрофесионални грехове «работнически съюз», който щял да бъде (щял да бъде!) широк и за участие в който се.

иска само (само!) «признаване на съветската система и на диктатурата» (вж. цитата по-горе)!!

По-голяма неразумност, по-голяма вреда за революцията от тази, която носят «левите» революционери, не можем и да си представим. Та ако ние в Русия сега, след 2¹/₂ години невиджани победи над буржоазията на Русия и на Антантата, поставехме като условие за влизане в професионалните съюзи «признаване на диктатурата», ние бихме направили глупост, бихме увредили на своето влияние сред масите, бихме помогнали на меншевиките. Защото цялата задача на комунистите е да умеят да *убедят* изостаналите, да могат да работят *сред* тях, а не да се *ограждат* от тях с измислени детински-«леви» лозунги.

Няма съмнение, че господа гомперсовци, хендерсъновци, жуовци, легиновци са твърде благодарни на такива «леви» революционери, които подобно на германската «принципиална» опозиция (пази, боже, от такава «принципиалност»!) или на някои революционери от американските «Световни индустриални работници»²⁶ проповядват излизане от реакционните професионални съюзи и отказ от работа в тях. Няма съмнение, че господа «водачите» на опортюнизма ще прибегнат до всевъзможните мошеничества на буржоазната дипломация, до помощта на буржоазните правителства, попове, полиция, съдилища, за да не допуснат комунистите в професионалните съюзи, да ги изтласкат по всякакъв начин оттам, да направят тяхната работа в професионалните съюзи колкото може по-неприятна, да ги оскърбяват, да насъскват срещу тях, да ги преследват. Трябва да умеем да противостоим на всичко това, да бъдем готови на всички и всякакви жертви, даже — в случай на нужда — да прибегнем до всевъзможни уловки, хитрости, нелегални похвати, премълчавания, скриване на истината, само и само да проникнем в професионалните съюзи, да останем в тях, да вършим в тях на всяка цена комунистическа работа. При царизма преди 1905 г. ние няхаме никакви «легални възможности», но когато Зубатов, от тайната полиция, устройваше черносотнически работнически събрания и работнически дружества за ловене на революционерите и за борба с тях, ние изпращахме на тях събрания и в тези дружества членове на нашата партия (аз лично помня между тях др. Бабушкин, виден питерски работник, разстрелян от царските генерали в 1906 г.), които установиха връзка с масите, лов-

ко водеха своята агитация и изтръгваха работниците от влиянието на зубатовци*. Разбира се, в Западна Европа, особено просмукана с особено закоренели легалистични, конституционни, буржоазнодемократически предрасъдъци, е по-трудно да се извърши такова нещо. Но то може и трябва да се извърши и да се върши системно.

Изпълнителният комитет на III Интернационал трябва, по мое лично мнение, да осъди открито и да предложи на следващия конгрес на Комунистическия интернационал да осъди както изобщо политиката на неучастие в реакционните професионални съюзи (с подробно мотивиране на неразумността на такова неучастие и крайната му вредност за делото на пролетарската революция), така и специално липията на поведение на някои членове на Холандската комунистическа партия, които — безразлично дали пряко или косвено, открито или прикрито, напълно или частично — поддържаха тази неправилна политика. III Интернационал трябва да скъса с тактиката на II и да не заобикаля болните въпроси, да не ги замазва, а да ги поставя ребром. Цялата истина ние казахме в очите на «независимите» (Германската независима социалдемократическа партия), цялата истина трябва да кажем и в очите на «левите» комунисти.

VII

Да участваме ли в буржоазните парламенти?

Германските «леви» комунисти с най-голямо пренебрежение — и с най-голямо лекомислие — стговарят отрицателно на този въпрос. Техните доводи? В приведения по-горе цитат ние видяхме:

«. . . най-решително да се отхвърли всяко връщане към исторически и политически изживените парламентарни форми на борба. . . »

Това е казано смешно претенциозно и е явно невярно. «Връщане» към парламентаризма! Може би в Германия

* Гомперсовци; хендерсъновци; жуовци, легиновци не са нищо друго освен зубатовци, отличаващи се от нашия Зубатов по европейския си костюм, по лустрото, по цивилизованите си, изтънчени, демократически пригладени похвати за прокарване на подлата си политика.

вече съществува съветска република? Като че не! Как може да се говори тогава за «връщане»? Нима това не е празна фраза?

«Исторически изживян» парламентаризъм. Това е вярно в смисъл на пропаганда. Но всеки знае, че от това до *практическото* преодоляване е още твърде далеч. Капитализмът можеше още преди много десетилетия, и с пълно право, да бъде обявен за «исторически изживян», но това никак не премахва необходимостта от твърде дълга и твърда упорита борба *на почвата* на капитализма. Парламентаризмът е «исторически изживян» в *световно-исторически* смисъл, т. е. *epochata* на буржоазния парламентаризъм е завършена, *epochata* на диктатурата на пролетариата *е започнала*. Това е безспорно. Но световноисторическият мащаб смята с десетилетия. 10—20 години порано или по-късно — това от гледна точка на световноисторическия мащаб е безразлично, това — от гледна точка на световната история — е дребна подробност, която дори приблизително не може да се определи. Но именно затова по въпроса за практическата политика да се позоваваме на световноисторическия мащаб е най-крещяща теоретическа грешка.

«Политически изживян» парламентаризъм? Това е вече друго нещо. Ако това беше вярно, позицията на «левите» щеше да бъде здрава. Но това трябва да се докаже с най-сериозен анализ, а «левите» не умеят даже и да се приближат до него. В «тезисите за парламентаризма», напечатани в брой 1 на «Бюлетин на временното Амстердамско бюро на Комунистическия интернационал» («Bulletin of the Provisional Bureau in Amsterdam of the Communist International», February, 1920) и изразяващи явно холандско-лявата или ляво-холандската насока, анализът е също, както ще видим, под всякаква критика.

Първо. Германските «леви», както се знае, още през януари 1919 г. считаха парламентаризма за «политически изживян» въпреки мнението на такива видни политически ръководители като Роза Люксембург и Карл Либкнехт. Знае се, че «левите» сгрешиха. Вече само това разрушава веднага и из основи положението, че парламентаризмът е «политически изживян». На «левите» се пада задължението да докажат, защо тяхната тогавашна безспорна грешка сега е пре станала да бъде грешка. Те не привеждат

нито сянка от доказателства и не могат да приведат. Отношението на една политическа партия към своите грешки е един от най-важните и най-верните критерии за сериозността на партията и за това, как тя изпълнява *на практика* задълженията си към своята *класа* и към трудещите се *маси*. Открито да се признае грешката, да се разкрият нейните причини, да се анализира породилата я обстановка, да се обсъдят внимателно средствата за поправка на грешката — ето това е признак на сериозна партия, ето това значи тя да изпълни своите задължения, ето това е възпитание и обучение на *класата*, а след това и на *масата*. Тъкмо защото не изпълняват това свое задължение, не се отнасят с изключително внимание, старателност, грижливост към изучаването на своята явна грешка, «левите» в Германия (и Холандия) доказват, че те не са *партия на класата*, а кръжок, не са *партия на масите*, а група от интелекенти и малко на брой работници, повтарящи най-лошите страни на интеллигентщината.

Второ. В същата брошура на франкфуртската група на «левите», от която приведохме по-горе подробни цитати, четем:

«. . . милиони работници, които вървят още след политиката на центъра» (на католическата партия «център»), «са контрареволуционни. Селските пролетарии дават легиони контрареволуционни войски» (стр. 3 от гореспоменатата брошура).

По всичко се вижда, че това е казано съвсем на едро и преувеличено. Но основният факт, изложен тук, е безспорен и признаването му от «левите» свидетелствува особено нагледно за тяхната грешка. Та как може да се говори, че «парламентаризмът е изживян политически», ако «милиони» и «легиони» пролетарии не само са още за парламентаризма изобщо, но са направо «контрареволуционни»? Явно е, че парламентаризмът в Германия *още не е* изживян политически. Явно е, че «левите» в Германия са взели *своето пожелание*, своето идейно-политическо отношение за обективна действителност. Това е най-опасната грешка за революционерите. В Русия, където страшно дивият и свиреп гнет на царизма особено дълго време и в особено разнообразни форми пораждаше революционери от разни течения, революционери с изумителна преданост, ентузиазъм, героизъм, сила

на волята — в Русия ние особено отблизо сме наблюдавали, особено внимателно сме изучавали, особено добре познаваме тази грешка на революционерите и затова ние я виждаме особено ясно и у другите. За комунистите в Германия парламентаризмът е, разбира се, «изживян политически», но работата е именно там, да *не* вземаме изживяното *за нас* като изживяно *за класата*, като изживяно *за масите*. Тъкмо тук ние пак виждаме, че «левите» не могат да разсъждават, не могат да се държат като партия на *класата*, като партия на *масите*. Вие сте длъжни да не слизате до равнището на масите, до равнището на изостаналите слоеве на класата. Това е безспорно. Вие сте длъжни да им казвате горчивата истина. Вие сте длъжни да наричате техните буржоазнодемократически и парламентарни предразсъдъци — предразсъдъци. Но заедно с това вие сте длъжни *трезво* да следите *действителното* състояние на съзнателността и подготвеността именно на цялата класа (а не само на нейния комунистически авангард), именно на цялата трудеща се *маса* (а не само на нейните първи хора).

Ако не само «милиони» и «легиони», а дори едно доста значително *малцинство* от индустриалните работници върви подир католическите попове, а от селските работници — подир земевладелците и кулаците (Grossbauer) — оттук вече *несъмнено* следва, че парламентаризмът в Германия *още не* е изживян политически, че участието в парламентарните избори и в борбата от парламентарната трибуна е *задължително* за партията на революционния пролетариат *именно* с цел да се възпитават изостаналите слоеве на *своята класа*, именно с цел да се пробужда и просвещава неразвитата, затъпена, невежа селска *маса*. Докато не сте в състояние да разгоните буржоазния парламент и каквито и да било реакционни учреждения от друг тип, вие сте *длъжни* да работите в тях *именно* защото там има още работници, затъпени от поповете и от селската затъпненост, иначе вие рискувате да станете просто дърдорковци.

Трето. «Левите комунисти приказват твърде много хубави работи за нас, болшевиките. Понякога ти се иска да кажеш: по-малко ни хвалете; повечко вниквайте в тактиката на болшевиките, повечко се запознавайте с нея. Ние участвувахме в изборите за руския буржоазен парламент, за Учредителното събрание, през септември—ноем-

ври 1917 г. Правилна ли беше нашата тактика, или не? Ако не, трябва ясно да се каже и да се докаже това: това е необходимо, за да си изработи международният комунизъм правилна тактика. Ако да, трябва да се направят оттук известни изводи. Разбира се, за приравняване условията на Русия към условията на Западна Европа не може и дума да става. Но специално по въпроса, какво означава понятието: «парламентаризмът е политически изживян», задължително е точно да се вземе пред вид нашият опит, тъй като, без да се вземе пред вид конкретният опит, подобни понятия се превръщат твърде лесно в празни фрази. Нямахме ли ние, руските болшевики, през септември—ноември 1917 г. *повече* от които и да било западни комунисти право да смятаме, че в Русия парламентаризмът е политически изживян? Разбира се, имахме, защото работата, знае се, не е в това, отдавна или отскоро съществуват буржоазните парламенти, а в това, доколко са *готови* (идейно, политически, практически) широките трудещи се маси да приемат съветския строй и да разгонят буржоазнодемократическия парламент (или да допуснат разгонването му). Че в Русия през септември—ноември 1917 г. работническата класа от градовете, войниците и селяните бяха, по силата на редица специални условия, подготвени така, както рядко се среща, за възприемането на съветския строй и за разгонването и на най-демократическия буржоазен парламент, това е съвършено безспорен и напълно установен исторически факт. И все пак болшевиките *не* бойкотираха Учредителното събрание, а участваха в изборите и преди, *и след* завладяването на политическата власт от пролетариата. Че тези избори дадоха извънредно ценни (и за пролетариата във висока степен полезни) политически резултати, това аз, смея да се надявам, доказах в споменатата по-горе статия, която подробно анализира данните относно изборите за Учредителното събрание в Русия*.

Изводът оттук е съвсем безспорен: доказано е, че даже няколко седмици преди победата на Съветската република, даже *след* такава победа участието в буржоазнодемократическия парламент не само не вреди на революционния пролетариат, но му улеснява възможността да *докаже* на изостаналите маси защо такива парламенти заслужават

* Вж. Съч. Т. 30, с. 250—273.

разгонване, *улеснява* успеха на тяхното разгонване, *улеснява* «политическото изживяване» на буржоазния парламентаризъм. Да не се вземе пред вид този опит и да се претендира в същото време за принадлежност към Комунистическия *интернационал*, който трябва *интернационално* да изработва своята тактика (не като тясно или едностранчиво национална, а именно като интернационална тактика), значи да се прави най-дълбока грешка и именно да се отстъпва от интернационализма на дело при признаването му на думи.

Да хвърлим сега поглед върху «холандско-левите» доводи в полза на неучастието в парламентите. Ето превод (от английски) на най-важния от споменатите по-горе «холандски» тезиси — тезис 4:

«Когато капиталистическата система на производство е разрушена и съществото се намира в състояние на революция, парламентарната дейност постепенно губи значение в сравнение с действията на своите маси. Когато при такива условия парламентът става център и орган на контрареволуцията, а, от друга страна, работническата класа гради оръдията на своята власт във вид на Съвети, може даже да се окаже необходимо да се откажем от всякакво и каквото и да било участие в парламентарната дейност.»

Първата фраза е явно невярна, защото действието на масите — например една голяма стачка — е по-важно от парламентарната дейност *винаги*, а съвсем не само по време на революция или при революционна ситуация. Този явно несъстоятелен, исторически и политически неверен довод показва само с особена нагледност, че авторите абсолютно никак не се съобразяват нито с общоевропейския (френския преди революциите от 1848, 1870 г.; германския от 1878—1890 г. и пр.), нито с руския (вж. по-горе) опит относно важността на *съчетаването* на легалната и нелегалната борба. Този въпрос има грамадно значение както изобщо, така и специално за това, че във *всички* цивилизовани и напреднали страни бързо се приближава времето, когато такова съчетаване става все повече и повече — и отчасти е станало вече — задължително за партията на революционния пролетариат поради нарастването и приближаването на гражданската война на пролетариата с буржоазията, поради бесните преследвания на комунистите от републиканските и изобщо от буржоазните правителства, които нарушават по всякакви начини легалността (достатъчен е примерът с Америка) и т. н. Холандците и

левите изобщо съвсем не разбират този извънредно важен въпрос.

Втората фраза, първо, е невярна исторически. Ние, болшевиките, участвахме в най-контрареволуционните парламенти и опитът показва, че това участие бе не само полезно, но и необходимо за партията на революционния пролетариат тъкмо след първата буржоазна революция в Русия (1905) за подготовката на втората буржоазна (февруари 1917) и след това на социалистическата (октомври 1917) революция. Второ, тази фраза е поразително нелогична. От това, че парламентът става орган и «център» (на практика «център» той никога не е бил и не може да бъде, но това между другото) на контрареволуцията, а работниците създават оръдия на своята власт във вид на Съвети, от това следва, че работниците трябва да се подготвят — да се подготвят идейно, политически, технически — за борба на Съветите против парламента, за разгонването на парламента от Съветите. Но от това съвсем не следва, че това разгонване се затруднява или не се улеснява от присъствието на една съветска опозиция *вътре* в контрареволуционния парламент. Ние не сме забелязали нито веднъж през време на своята победоносна борба против Деникин и Колчак съществуването на съветска, пролетарска опозиция у тях да е било безразлично за нашите победи. Ние прекрасно знаем, че разгонването на Учредителното събрание от нас на 5. I. 1918 бе не затруднено, а улеснено от това, че в разгонването от нас контрареволуционно Учредително събрание имаше както една последователна болшевишка, тъй и една непоследователна, левосерска съветска опозиция. Авторите на тезиса напълно са се забъркали и са забравили опита на цяла редица, ако не на всички революции, който свидетелства, че по време на революции особено полезно е *съединяването* но масовото действие извън реакционния парламент със симпатизиращата на революцията (а още по-добре: открито подкрепяща революцията опозиция в този парламент. Холандците и «левите» изобщо разсъждават тук като доктринери на революцията, които никога не са участвували в истинска революция или не са се замисляли над историята на революциите, или които наивно вземат субективното «отричане» на известно реакционно учреждение за действително негово разрушаване от съвместните сили на цяла редица обективни фактори. Най-сигурното

средство да се дискредитира една нова политическа (и не само политическа) идея и да ѝ се навреди се състои в това, в името на нейната защита да се доведе тя до абсурд. Защото всяка истина, ако се направи тя «прекалена» (както казваше Дицген-баща), ако се преувеличи, ако се разпростре извън пределите на нейната действителна приложимост, може да се доведе до абсурд и тя дори неизбежно при посочените условия се превръща в абсурд. Именно такава мечешка услуга оказват холандските и германските леви на новата истина за превъзходството на съветската власт над буржоазнодемократическите парламенти. Разбира се, ако някой би почнал да говори по старому и изобщо, че отказ от участие в буржоазните парламенти е недопустим при каквито и да било условия, той няма да бъде прав. Аз не мога да правя тук опит да дам формулировка на условията, при които бойкотът е полезен, тъй като задачата на тази статия е много по-скромна: да се вземе под внимание руският опит във връзка с някои злободневни въпроси на интернационалната комунистическа тактика. Руският опит ни даде едно сполучливо и правилно (1905), друго погрешно (1906) прилагане на бойкота от болшевиките. Анализирайки първия случай, ние виждаме: *успяхме да не допуснем свикването* на реакционен парламент от реакционната власт в една обстановка, когато нарастваше с изключителна бързина извънпарламентарното (специално стачното) революционно действие на масите, когато нито един слой от пролетариата и селяните не можеше да оказва някаква подкрепа на реакционната власт, когато революционният пролетариат си осигуряваше влияние върху широките, изостанали маси чрез стачната борба и аграрното движение. Напълно очевидно е, че към сегашните европейски условия *този* опит е неприложим. Напълно очевидно е също така — въз основа на изложените по-горе аргументи, — че защитата, макар и условна, на отказа от участие в парламентите от страна на холандците и «левите» е коренно неправилна и вредна за делото на революционния пролетариат.

В Западна Европа и Америка парламентът е станал особено смразен на челните борци-революционери от работническата класа. Това е безспорно. То е напълно естествено, защото трудно е да си представим нещо по-гнусно, по-подло и по-изменническо от поведението на грамадното мнозинство социалистически и социалдемократически депу-

тати в парламента през време на втйната и след нея. Но би било не само неразумно, а протс престъпно да се поддаваме на това настроение при решаване на въпроса, как трябва да се борим с общопризнатото зло. В многи страни на Западна Европа революционното настроение е сега, може да се каже, «новост» или «рядкост», която твърде дълго, напразно, нетърпеливо са очаквали, и може би затова тъй лесно се поддават на настроението. Оазбра се, без революционно настроение в масите, без условия, подпомагащи засилването на такова настроение, революционната тактика не може да се превърне в действие, но ние в Русия от твърде дълг, тежък, кървав опит сме се убедили в истината, че революционната тактика не бива да се гради само върху революционното настроение. Тактиката трябва да бъде построена върху трезво, строго-обективно отчитане на *всички* класови сили в дадена държава (и в оръжаващите я държави, и във всички държави в световен мащаб), както и върху отчитане опита на революционните движения. Да проявим своята «революционност» само с ругатни по адрес на парламентарния опортюнизъм, само с отричане участието в парламентите е много лесно, но именно защото това е твърде лесно, то не е решение на трудната и дори много трудна задача. Да се създаде действително революционна парламентарна фракция в европейските парламенти е много по-трудно, отколкото в Русия. Безспорно. Но това е само частен израз на общата истина, че за Русия в конкретната, исторически извънредно оригинална ситуация през 1917 г. бе лесно да започне социалистическа революция, но да я *продължава* и да я доведе докрай за Русия ще бъде по-трудно, отколкото за европейските страни. Аз още в началото на 1918 г. трябваше да изтъкна това обстоятелство и двегодишният опит след това напълно потвърди правилността на това съображение. Такива специфични условия като: 1) възможността да се съедини съветският преврат със завършването, благодарение на него, на империалистическата война, която невероятно много беше измъчила работниците и селяните; 2) възможността да се използва за известно време борбата на живот и смърт между двете световномогъщи групи империалистически хищници, групи, които не можаха да се обединят срещу съветския враг; 3) възможността да се издържи сравнително дълга гражданска война отчасти поради грамадните размери на страната и лошите средства

за съобщение; 4) наличността на такова дълбоко буржоазнодемократическо революционно движение сред селяните, че партията на пролетариата взе революционните искания от партията на селяните (социалистите-революционери, партия, в мнозинството си рязко враждебна на болшеви́зма) и веднага ги осъществи благодарение на завладяването на политическата власт от пролетариата; — такива специфични условия в Западна Европа сега няма и повтарянето на такива или подобни условия не е твърде лесно. Ето защо между другото — независимо от редица други причини — на Западна Европа е по-трудно да започне социалистическата революция, отколкото на нас. Опитът да се «заобиколи» тази трудност, като се «прескочи» трудната работа по използването на реакционните парламенти за революционни цели, е чиста детинщина. Вие искате да създадете ново общество? и се боите от трудностите при създаването в реакционния парламент на една добра парламентарна фракция от убедени, предани, героични комунисти! Нима това не е детинщина? Ако Карл Либкнехт в Германия и З. Хьоглунд в Швеция можаха даже без масова подкрепа от долу да дадат образци на действително революционно използване на реакционните парламенти, то как така една бързо растяща масова революционна партия в обстановката на следвоенното разочарование и озлобление на масите да не е в състояние да си *изкове* комунистическа фракция в най-лошите парламенти?! Именно защото изостаналите работнически маси и — още повече — дребните селяни в Западна Европа са пропити с буржоазнодемократически и парламентарни предразсъдъци много по-силно, отколкото в Русия, именно затова само *вътре* в такива учреждения като буржоазните парламенти комунистите могат (и са длъжни) да водят продължителна, упорита, неспираща се пред никакви трудности борба за разобличаване, разсейване, преодоляване на тези предразсъдъци.

Германските «леви» се оплакват от лоши «водачи» на тяхната партия и изпадат в отчаяние, като стигат до смешното «отричане» на «водачите». Но в условията, когато често се налага «водачите» да бъдат скривани в нелегалност, *изковаването* на добри, надеждни, изпитани, авторитетни «водачи» е работа особено трудна и успешното преодоляване на тези трудности е *невъзможно* без съединяването на легалната и нелегалната работа, без *проверяване*

на «водачите» между другото и на парламентарната арена. Критиката — и то най-рязка, безпощадна, непримирима критика — трябва да се насочва не срещу парламентаризма или парламентарната дейност, а срещу ония водачи, които не умеят — а още повече срещу ония, които *не искат* — да използват парламентарните избори и парламентарната трибуна по революционному, по комунистически. Само такава критика — съчетана, разбира се, с изгонване на негодните водачи и със заместването им с годни — ще бъде полезна и плодотворна революционна работа, възпитаваща едновременно и «водачите», за да бъдат те достойни за работническата класа и трудещите се маси — и масите, за да се научат те правилно да се ориентират в политическото положение и да разбират често твърде сложните и заплетени задачи, които произтичат от това положение.*

* Аз имах твърде малка възможност да се запозная с «левния» комунизъм в Италия. Несъмнено др. Бордига заедно с неговата фракция от «комунисти-бойкотисти» (Comunista-astensionista) не е прав, като защитава неучастието в парламента. Но в един пункт той, струва ми се, е прав — доколкото може да се съди от двата броя на неговия вестник «Съвет» («Il Soviet»²⁹, бр. 3 и 4 от 18. I. и от 1. II. 1920), от четирите книжки на прекрасното списание на др. Серати «Комунизъм» («Comunismo»³⁰, бр. 1—4 от 1 октомври — 30 ноември 1919) и по отделни броеве на италианските буржоазни вестници, с които можах да се запозная. Именно др. Бордига и неговата фракция са прави в нападите си срещу Турати и неговите съмишленици, които остават в партията, признаваща съветската власт и диктатурата на пролетариата, остават членове на парламента и продължават своята крайно вредна, стара, опортюнистическа политика. Разбира се, като търпят това, др. Серати и цялата Италианска социалистическа партия³¹ правят грешка, която заплашва със същата голяма вреда и опасност както в Унгария, където унгарските господа туратовци саботираха отвътре и партията, и съветската власт³². Такова погрешно, непоследователно или безхарактерно отношение към опортюнистите — членове на парламента, поражда, от една страна, «левния» комунизъм, от друга страна, оправдава *до известна степен* неговото съществуване. Др. Серати е явно неправ, като обвинява в «непоследователност» депутата Турати («Comunismo», брой 3), когато непоследователна е именно Италианската социалистическа партия, която търпи такива опортюнистични депутати като Турати и К⁰.

VIII

Никакви компромиси?

Ние видяхме в цитата, взет от франкфуртската брошура, с каква решителност «левите» издигат този лозунг. Печално е да се гледа как хора, които безсъмнено смятат себе си за марксиста и желаят да бъдат марксиста, са забравили основните истини на марксизма. Ето какво писа в 1874 г. против манифеста на 33-та комунари-бланкисти Енгелс, който подобно на Маркс принадлежи към ония извънредно редки автори, във всяка фраза на всеки голям труд на които има забележително дълбоко съдържание:

«... Ние сме комунисти» (пишат в манифеста си комунарите-бланкисти), «защото искаме да постигнем своята цел, без да спираме на междинни станции, без да се съгласяваме на компромиси, които само отдалечават деня на победата и удължават периода на робството.»

Германските комунисти са комунисти затова, защото през всички междинни станции и компромиси, създадени не от тях, а от хода на историческото развитие, те ясно виждат и постоянно преследват крайната цел: премахване на класите и създаване на такъв обществен строй, при който няма да има вече място за частна собственост върху земята и върху всички средства за производство. 33-та бланкисти са комунисти затова, защото те си въобразяват, че щом като *те* искат да прескочат междинните станции и компромисите, то всичко е в кърпа вързано и че ако — в което те са твърдо уверени — тия дни «се започне» и властта се окаже в техни ръце, то на другия ден «комунизмът ще бъде въведен». Следователно, ако това не може да се направи веднага, то и те не са комунисти.

Каква детска наивност — да издигаш собственото си нетърпение като теоретически аргумент!» (Фр. Енгелс. «Програмата на комунарите-бланкисти»³³, из германския социалдемократически вестник «Volksstaat»³⁴, 1874, брой 73, в сборника: «Статии от 1871—1875 г.», руски превод. Петроград, 1919 г., стр. 52—53).

В същата статия Енгелс изразява своето дълбоко уважение към Вайян и говори за «неоспоримата заслуга» на Вайян (който подобно на Гед бе голям водач на международния социализъм до тяхната измяна на социализма през

август 1914 г.). Но Енгелс не оставя явната грешка без подробен разбор. Разбира се, на твърде младите и неопитни революционери, както и на дребнобуржоазните революционери, дори и на доста почетна възраст и твърде опитни, им се струва извънредно «опасно», непонятно и неправилно «да се допускат компромиси». И мнозина софисти разсъждават (бидейки свръх или прекомерно «опитни» политикани) именно така, както споменатите от др. Лансбъри английски водачи на опортюнизма: «Ако на болшевиките се позволява еди-какъв си компромис, то защо на нас да не се позволяват всякакви компромиси?» Но пролетариите, възпитани от многократните стачки (да вземем само тази проява на класовата борба), обикновено прекрасно усвояват дълбоката (философска, историческа, политическа, психологическа) истина, изложена от Енгелс. Всеки пролетарий е преживявал стачка, преживявал е «компромиси» с омразните потисници и експлоататори, когато работниците е трябвало да се залавят за работа или без да постигнат нищо, или съгласявайки се на частично задоволяване на своите искания. Всеки пролетарий, благодарение на онази обстановка на масова борба и на рязко изостряне на класовите противоположности, в която той живее, наблюдава разликата между компромиса, наложен от обективните условия (касата на стачниците е бедна, подкрепа от страни няма, те са се нагладували и измъчили до немай-къде) — компромис, който никак не намалява революционната преданост и готовност за по-нататъшна борба на работниците, които сключват такъв компромис, — и, от друга страна, компромиса на предателите, които стоварват върху обективните причини своето търгашество (стачкоизменниците също сключват «компромис»!), своята страхливост, своето желание да се харесат на капиталистите, своята податливост на заплашванията, понякога на уговарянията, понякога на подаянията, понякога на ласкателствата на капиталистите (такива компромиси на предателите особено много ни дава историята на английското работническо движение в лицето на водачите на английските трейдюниони, но почти всички работници от всички страни са наблюдавали в една или друга форма аналогично явление).

Разбира се, има единични изключително трудни и сложни случаи, когато само с най-големи усилия може да се определи правилно действителният характер на един или

друг «компромис» — както има случаи на убийство, когато никак не е лесно да се реши било ли е то напълно справедливо и дори необходимо убийство (например неизбежна самоотбрана), или непростима небрежност, или дори тънко изпълнен коварен план. Разбира се, в политиката, където работата се касае понякога до крайно сложни — национални и интернационални — взаимоотношения между класите и партиите, ще има твърде много случаи, по-трудни, отколкото въпросът за законния «компромис» при стачка или за предателския «компромис» на стачкоизменника, на водача изменник и др. т. Да се съчини такава рецепта или такова общо правило («никакви компромиси!»), годно за всички случаи, е глупост. Трябва да имаш собствена глава на плещите, за да умееш да се ориентираш във всеки отделен случай. Значението на партийната организация и партийните водачи, заслужаващи това название, се състои между другото именно в това — чрез продължителна, упорита, разнообразна, всестранна работа на всички мислещи представители на дадена класа* да се създават необходимите знания, необходимият опит, необходимият — освен знанието и опита — политически усет за бързото и правилно решение на сложните политически въпроси.

Наивните и съвсем неопитни хора си въобразяват, че е достатъчно да се признае допустимостта на компромисите *изобщо* — и ще бъде заличена всяка граница между опортюнизма, против който ние водим и трябва да водим непримирима борба — и революционния марксизъм, или комунизъм. Но на такива хора, ако те още не знаят, че *всички* граници и в природата, и в обществото са подвижни и до известна степен условни, не може да се помогне с нищо освен с продължително обучение, възпитание, просвета, с политически и житейски опит. В практическите въпроси на политиката във всеки отделен или специфичен исторически момент е важно да умееш да разпознаваш ония, у

* «Във всяка класа, даже в условията на най-просветена страна, даже в най-прогресивната класа, поставена от обстоятелствата на момента в положение на изключително висок подем на всички духовни сили, всякога има — и докато съществуват класи, докато безкласовото общество напълно не се е заздравило, не се е затвърдило, не се е развило върху своя собствена основа, неизбежно *ще има* — немислещи и неспособни да мислят представители на класата. Капитализмът нямаше да бъде потискащ масите капитализъм, ако това не беше така.

които се проявява най-главният вид недопустими, предателски компромиси, възплътяващи гибелен за революционната класа опортюнизъм, и за тяхното разяснение, в борбата против тях да се насочат всички усилия. През време на империалистическата война 1914—1918 г. между двете групи еднакво разбойнически и хищнически страни такъв най-главен, основен вид опортюнизъм бе социалшовинизмът, т. е. поддържането «защитата на отечеството», което в една *такава* война беше равносилно на практика със защитата на грабителските интереси на «своята» буржоазия. След войната — защитата на грабителското «Общество на народите»³⁶; защитата на преките или косвени съюзи с буржоазията на своята страна против революционния пролетариат и «съветското» движение; защитата на буржоазната демокрация и на буржоазния парламентаризъм против «съветската власт»; — такива бяха най-главните проявления на онези недопустими и предателски компромиси, които, събрани заедно, даваха гибелния за революционния пролетариат и за неговото дело опортюнизъм.

«. . . Най-решително да се отхвърли всеки компромис с другите партии. . . всяка политнка на лавиране и съглашателство» —

пишат германските леви във франкфуртската брошура.

Чудно е, че при такива възгледи тези леви не осъждат решително болшевизма! Защото не може да бъде германските леви да не знаят, че цялата история на болшевизма и преди, и след Октомврийската революция е *пълна* със случаи на лавиране, съглашения, компромиси с другите, включително и с буржоазните партии.

Да водиш война за събаряне на международната буржоазия, война сто пъти по-трудна, по-продължителна, по-сложна, отколкото най-упоритата от обикновените войни между държавите, и при това предварително да се отказваш от лавиране, от използване противоречието между интересите (макар и временно) на враговете, от съглашателство и компромиси с възможните (макар и временни, несигурни, колебливи, условни) съюзници, нима това не е безгранично смешна работа? Нима то не прилича на това — при трудно изкачване на някоя още неизследвана и досега непристъпна планина предварително да се откажем да вървим понякога със зигзаги, да се връщаме понякога назад, да се отказваме от избраната веднъж посока и да

опитваме различни посоки? И хора, които да са до такава степен недостатъчно съзнателни и неопитни (пак добре, ако това се обяснява с тяхната младост: на младежта сам бог е отредил да приказва в течение на известно време такива глупости), са могли да получават подкрепа — взе едно пряка или косвена, открита или прикрита, пълна или частична — от някои членове на Холандската комунистическа партия!

След първата социалистическа революция на пролетариата, след събарянето на буржоазията в една страна пролетариатът в тази страна си остава за *дълго време по-слаб* от буржоазията просто по силата на нейните грамадни интернационални връзки, а след това по силата на стихийното и постоянно възстановяване, възраждане на капитализма и буржоазията от дребните стокпроизводители в страната, в която буржоазията е съборена. По-могъщият противник може да бъде победен само при най-голямо напрежение на силите и при *непременното*, най-старателно, грижливо, предпазливо, умело използване както на всяка, била тя и най-малка, «пукнатина» между враговете, на всяка противоположност в интересите между буржоазията от разните страни, между разните групи или видове буржоазия в отделните страни — така и на всяка, била тя и най-малка, възможност да получим масов съюзник, па макар и временен, колеблив, несигурен, ненадежден, условен. Който не е разбрал това, той не е разбрал нито зърно от марксизма и *изобщо* от научния, съвременен социализъм. Който не е доказал *практически* през доста значителен промеждутък от време и в доста разнообразни политически положения своето умение да прилага тази истина на дело, той не се е научил още да помага на революционната класа в нейната борба за освобождение на цялото трудещо се човечество от експлоататорите. И казаното се отнася еднакво за периода *преди* и *след* завладяването на политическата власт от пролетариата.

Нашата теория не е догма, а *ръководство за действие* — казваха Маркс и Енгелс³⁰, и най-голямата грешка, най-голямото престъпление на такива «патентовани» марксисти като Карл Кауцки, Ото Бауер и др. т. е там, че те не разбраха това, не съумяха да го приложат в най-важните моменти на пролетарската революция. «Политическата дейност не е тротоарът на Невския проспект» (чистият, широк, гладък тротоар на свършено правата главна улица

в Петербург), обичаше да казва още руският велик социалист от предмарковия период Н. Г. Чернишевски³⁷. Руските революционери от времето на Чернишевски насам заплатиха с неизброими жертви пренебрегването или забравянето на тази истина. Трябва да постигнем на всяка цена левите комунисти и преданите на работническата класа революционери от Западна Европа и Америка да *не* заплатят *така скъпо* за усвояването на тази истина, както изостаналите руснаци.

Руските революционери-социалдемократи преди падането на царизма се ползваха неведнъж от услугите на буржоазните либерали, т. е. сключваха маса практически компромиси с тях, а в 1901—1902 г., още преди възникването на болшевиизма, старата редакция на «Искра» (в тази редакция влизаха: Плеханов, Акселрод, Засулич, Мартов, Потресов и аз) сключи (наистина не задълго) формален политически съюз със Струве³⁸, политическия водач на буржоазния либерализъм, като умееше в същото време да води без прекъсване най-безпощадна идейна и политическа борба срещу буржоазния либерализъм и срещу най-малките проявления на неговото влияние в работническото движение. Болшевиките продължаваха винаги същата тая политика. От 1905 г. насам те систематически се бореха за съюз на работническата класа със селяните против либералната буржоазия и царизма, като в същото време никога не се отказваха да подкрепят буржоазията против царизма (например през втората фаза на изборите или при пребалотиранията) и не прекратяваха най-непримиримата си идейна и политическа борба срещу буржоазно-революционната селска партия, «социалистите-революционери», разобличавайки ги като дребнобуржоазни демократи, фалшиво причисляващи себе си към социалистите. В 1907 г. болшевиките сключиха със «социалистите-революционери» за късо време формален политически блок за изборите за Думата. С меншевиките ние бяхме през 1903—1912 г. по няколко години формално в единна социалдемократическа партия, без да прекратяваме *никога* идейната и политическа борба против тях като проводници на буржоазното влияние сред пролетариата и като опортюнисти. През време на войната ние сключихме известен компромис с «кауцкианците», с левите меншевики (Мартов) и част от «социалистите-революционери» (Чернов, Натансон), заседавайки заедно с тях в Цимервалд и Кинтал³⁹ и издавайки

общии манифести, но ние никога не прекратявахме и не отслабвахме идейно-политическата борба срещу «кауцкианците», срещу Мартов и Чернов (Натансон умря в 1919 г., бидейки напълно близък до нас, почти солидарен с нас «революционен комунист»-народник.)⁴⁰ В самия момент на Октомврийския преврат ние сключихме не формален, а твърде важен (и твърде успешен) политически блок с дребнобуржоазното селячество, като приехме *изцяло*, без нито едно изменение, *есеровската* аграрна програма, т. е. сключихме несъмнен компромис, за да докажем на селяните, че ние искаме не тяхното майоризиране, а съглашение с тях. Едновременно ние предложихме (и скоро осъществихме) формален политически блок с участие в правителството на «левите есери», които разкъсаха този блок с нас след сключването на Бресткия мир и след това стигнаха до въоръжено въстание против нас през юли 1918 г. и впоследствие до въоръжена борба против нас.

Естествено е поради това, че нападките на германските леви срещу ЦК на партията на комунистите в Германия за това, че той допускал мисълта за блок с «независимите» («Независимата социалдемократическа партия в Германия», кауцкианците), ни се виждат съвсем несериозни и доказващи нагледно *неправотата* на «левите». У нас, в Русия, също имаше десни меншевики (които влизаха в правителството на Керенски), съответстващи на германските шайдемановци, и леви меншевики (Мартов), които бяха в опозиция на десните меншевики и които съответствуват на германските кауцкианци. Постепенното преминаване на работническите маси от меншевиките към болшевиките ние наблюдавахме ясно през 1917 г.: на I Всеруски конгрес на Съветите през юни 1917 г. ние имахме всичко 13%. Мнозинството имаха есерите и меншевиките. На втория конгрес на Съветите (25 октомври 1917 г. ст. стил) ние имахме 51% от гласовете. Защо в Германия едно *също такова*, напълно *еднородно* влечение на работниците отдясно наляво не доведе веднага до усиляване на комунистите, а отначало на междинната партия на «независимите», макар тази партия да не е имала никога никакви самостоятелни политически идеи, никаква самостоятелна политика, а само се колебаеше между шайдемановци и комунистите?

Очевидно една от причините бе *погрешната* тактика на германските комунисти, които без страх и честно трябва

да признаят тази грешка и да се научат да я поправят. Грешката се състоеше в отричане участието в реакционния, буржоазен парламент и в реакционните професионални съюзи, грешката се състоеше в многобройните прояви на тази «лява» детска болест, която сега излезе наяве, и толкова по-добре, толкова по-скоро, с толкова по-голяма полза за организма тя ще бъде излекувана.

Германската «Независима социалдемократическа партия» е вътрешно явно нееднородна: наред със старите опортюнистически водачи (Кауцки, Хилфердинг, до голяма степен изглежда Криспин, Ледебур и др.), които доказаха своята неспособност да разберат значението на съветската власт и диктатурата на пролетариата, своята неспособност да ръководят неговата революционна борба, в тази партия се образува и със забележителна бързина расте ляво, пролетарско крило. Стотици хиляди членове на тази партия (която брои, струва ми се, около $\frac{3}{4}$ милиона членове) са пролетарии, които напущат Шайдеман и бързо вървят към комунизма. Това пролетарско крило на Лайпцигския (1919) конгрес на независимите вече предлагаше незабавно и безусловно присъединяване към III Интернационал. Да се боят от «компромис» с това крило на партията е просто смешно. Напротив, комунистите трябва *непременно да търсят и да намерят* подходяща форма за компромис с тях, за такъв компромис, който, от една страна, би улеснявал и ускорявал необходимото пълно сливане с това крило, а, от друга страна, с нищо не би ограничавал комунистите в тяхната идейно-политическа борба срещу опортюнистическото дясно крило на «независимите». Вероятно не ще бъде лесно да се изработи подходяща форма за компромис, но само един шарлатанин би могъл да обещае на германските работници и на германските комунисти «лесен» път към победата.

Капитализмът нямаше да бъде капитализъм, ако «чистият» пролетариат не беше заобиколен от маса извънредно пъстри преходни типове от пролетария към полупролетария (онзи, който си изкарва средства за живеене наполовина от продажбата на работната си сила), от полупролетария към дребния селянин (и дребния занаятчия, дребния стопанин изобщо), от дребния селянин към средния и т. н.; — ако в средата на самия пролетариат нямаше деления на повече и по-малко развити слоеве, деления земляшки, професионални, понякога религиозни и др.

т. А от всичко това за авангарда на пролетариата, за неговата съзнателна част, за комунистическата партия произтича с абсолютна необходимост нуждата — и безусловната нужда — да прибегва към лавиране, съглашателство, компромиси с разните групи пролетарии, с разните партии на работниците и дребните стопани. Цялата работа е там, да *умеем да* прилагаме тази тактика за *издигане*, а не за понижаване *общото* равнище на пролетарската съзнателност, революционност, способност за борба и за победа. Трябва да се отбележи между другото, че победата на болшевиките над меншевиките изискваше не само преди Октомврийската революция от 1917 г., *но и след нея* да се прилага тактиката на лавиране, на съглашателство, на компромиси, разбира се, на такова и на такива, които улесняваха, ускоряваха, заздравяваха, усиляваха болшевиките за сметка на меншевиките. Дребнобуржоазните демократи (а в това число и меншевиките) неизбежно се колебаят между буржоазията и пролетариата, между буржоазната демокрация и съветския строй, между реформизма и революционността, между симпатиите към работниците и страха от пролетарската диктатура и т. н. Правилната тактика на комунистите трябва да се състои в *използването* на тези колебания, а съвсем не в тяхното пренебрегване; използването изисква отстъпки на ония елементи, тогава и до толкова, които, когато и доколкото клонят към пролетариата — наред с борбата против ония, които клонят към буржоазията. Като резултат от прилагането на правилна тактика, упорито изолиране на опортюнистическите водачи и докарване в нашия лагер най-добрите работници, най-добрите елементи от дребнобуржоазната демокрация, меншевизмът у нас все повече се разпадаше и се разпада. Това е продължителен процес и със скорострелното «решение»: «никакви компромиси, никакво лавиране», може само да се навреди на засилването на влиянието на революционния пролетариат и на увеличаването на неговите сили.

Най-последно, една от несъмнените грешки на «левите» в Германия е тяхното праволинейно настояване да не се признава Версайският мир⁴¹. Колкото «по-солидно» и «по-важно», колкото «по-решително» и по-безапелационно формулира този възглед например К. Хорнер, толкова по-неумно излиза това. Не е достатъчно да се отречеш от крещящите нелепости на «националния болшевизъм» (Лау-

фенберг и др.), който достига дори дотам, да се изказва за блок с германската буржоазия за война против Антантата при съвременните условия на международната пролетарска революция. Трябва да се разбере, че е погрешна в основата си тактиката, която не допуска за съветска Германия (ако би възникнала в скоро време съветска германска република) задължителността да признае за известно време Версайския мир и да му се подчини. От това не следва, че бяха прави «независимите», които в един момент, когато в правителството влизаха шайдемановци, когато още не беше съборена съветската власт в Унгария, когато още не беше изключена възможността за помощ от страна на една съветска революция във Виена в подкрепа на Съветска Унгария — издигаха *при тогавашните условия* искането да се подпише Версайският мир. Тогава «независимите» лавираха и маневрираха много лошо, тъй като вземаха върху себе си по-голяма или по-малка отговорност за предателите шайдемановци, смъкваха се повече или по-малко от гледището на безпощадната (и най-хладнокръвна) класова война против шайдемановци към «безкласовото» или «надкласово» гледище.

Но сега положението е явно такова, че комунистите в Германия не трябва да си връзват ръцете и да обещават задължително и непременно отхвърляне на Версайския мир, в случай че победи комунизмът. Това е глупаво. Трябва да се каже: шайдемановци и кауцкианци извършиха редица предателства, които затрудниха (отчасти: просто погубиха) създаването на съюз със Съветска Русия, със Съветска Унгария. Ние, комунистите, ще *улесняваме* и *подготвяме* с всички средства такъв съюз, при което ние съвсем не сме длъжни непременно да отхвърляме Версайския мир, и то незабавно. Възможността за неговото успешно отхвърляне зависи не само от германските, но и от международните успехи на съветското движение. Шайдемановци и кауцкианци пречеха на това движение, ние му помагаме. Ето къде е същността на работата, ето къде е коренната разлика. И ако нашите класови врагове, експлоататорите, техните лакеи, шайдемановците и кауцкианците, изпуснаха цяла редица възможности за засилване и на германското, и на международното съветско движение, за засилване и на германската, и на международната съветска революция, вината пада върху тях. Съветската революция в Германия ще засили международното съвет-

ско движение, което е най-силната опора (и единствена надеждна, непобедима, световномогъща опора) против Версайския мир, против международния империализъм изобщо. Да се поставя освобождаването от Версайския мир задължително и непременно и незабавно на първо място *пред въпроса* за освобождаването на *другите* потиснати от империализма страни от гнета на империализма е еснафски национализъм (достоеен за кауцкиевци, хилфердинговци, отобауеровци и К^о), а не революционен интернационализъм. Събарянето на буржоазията в която и да е от големите европейски страни, в това число и в Германия, е такъв плюс за международната революция, че заради него можем и трябва да се съгласим — ако това бъде нужно — *с по-продължително съществуване на Версайския мир*. Щом Русия можа сама, с полза за революцията, да понесе няколко месеца Бресткия мир, няма нищо невъзможно в това, Съветска Германия в съюз със Съветска Русия да понесе с полза за революцията едно по-дълго съществуване на Версайския мир.

Империалистите на Франция, Англия и т. н. провокират германските комунисти, поставят им клопка: «кажете, че вие не ще подпишете Версайския мир». А левите комунисти като деца падат в поставената им клопка, вместо умело да маневрират против коварния и *в дадения момент* по-силен враг, вместо да му кажат: «сега ние ще подпишем Версайския мир». Да си връзваме предварително ръцете, да казваме открито на врага, който сега е въоръжен по-добре от нас, ще воюваме ли ние с него и кога, е глупост, а не революционност. Да се приема боят, когато това е явно изгодно за неприятеля, а не за нас, е престъпление и нищо не струват такива политици на революционната класа, които не ще съумеят да извършат «лавиране, съглателство, компромиси», за да избягнат едно явно неизгодно сражение.

IX

«Левият» комунизъм в Англия

В Англия няма още комунистическа партия, но има сред работниците едно свежо, широко, могъщо, бързо растящо, даващо ни право да храним най-светли надежди

комунистическо движение; има няколко политически партии и организации («Британска социалистическа партия»⁴², «Социалистическа работническа партия», «Южноуелско социалистическо дружество», «Работническа социалистическа федерация»⁴³), които желаят да създадат комунистическа партия и вече водят помежду си преговори за това. Във вестник «Работнически Дреднаут»⁴⁴ (том VI, брой 48 от 21 февруари 1920 г.), седмичен орган на последната от споменатите организации, редактиран от др. Силвия Панкхърст, е поместена нейната статия: «Към комунистическа партия». Статията излага хода на преговорите между четирите споменати организации за образуването на единна комунистическа партия на базата на присъединяването към III Интернационал, признаването на съветска система, вместо парламентаризма, и диктатурата на пролетариата. Оказа се, че една от главните пречки за незабавното създаване на единна комунистическа партия са разногласията по въпроса за участието в парламента и за присъединяването на новата комунистическа партия към старата, професионалистическа, съставена предимно от трейдюнионите, опортюнистическа и социалшовинистическа «Работническа партия». «Работническата социалистическа федерация» — както и «Социалистическата работническа партия»* — се изказват против участието в парламентарните избори и в парламента, против присъединяването към «Работническата партия», като в това отношение са несъгласни с всички или с повечето членове на Британската социалистическа партия, която в техните очи представлява «дясно крило на комунистическите партии» в Англия (стр. 5, споменатата статия на Силвия Панкхърст).

И тъй, получава се същото основно деление, каквото и в Германия — въпреки грамадните различия във формата на проявление на разногласията (в Германия тази форма е много по-близка до «руската», отколкото в Англия) и по цяла редица други обстоятелства. Но нека видим аргументите на «левите».

По въпроса за участието в парламента др. Силвия Панкхърст се позовава на поместената в същия брой статия на

* Изглежда тази партия е против присъединяването към «Раб. партия», но не цялата е против участието в парламента.

др. У. Галахър (W. Gallacher), който пише от името на «Шотландския работнически съвет» в Глазгоу:

«Този Съвет — пише той — е определено антипарламентаристки и зад него стон лявото крило на различни политически организации. Ние представляваме революционното движение в Шотландия, което се стреми към създаването на революционна организация в производствата (в разните клонове на производството) и на комунистическа партия, основана върху социални комитети в цялата страна. Дълго време ние се карахме с официалните парламентаристи. Ние не смятахме за необходимо да им обявим открита война, а те се боят да започнат атака срещу нас.

Но такова положение на работите не може да продължава дълго. Ние побеждаваме по цялата линия.

Масовите членове на Независимата работническа партия в Шотландия все повече и повече се отвращават при мисълта за парламента и почти всички местни групи са за Съвети (употребена е руската дума в английска транскрипция) или работнически съвети. Разбира се, това има твърде сериозно значение за ония господа, които гледат на политиката като на средство за препитание (като на професия), и те пуцат в ход всички и всякакви средства, за да убедят своите членове да се върнат назад в лоното на парламентаризма. Революционните другари *не трябва* (курсивът навсякъде е на автора) да поддържат тази банда. Нашата борба тук ще бъде много трудна. Една от най-лошите ѝ черти ще бъде измяната на ония, за които личните интереси са по-силен подбудител, отколкото техният интерес към революцията. Всяка подкрепа на парламентаризма е просто помощ, за да попадне властта в ръцете на нашите британски шайдемановци и носкевци, Хеидерсън, Клайнз (Clunes) и К^o са безнадеждно реакционни. Официалната Независима работническа партия все повече изпада под властта на буржоазните либерали, които са си намерили духовен приют в лагера на господата Макдоналд, Сноуден и К^o. Официалната Независима работническа партия е жестоко враждебна на III Интернационал, а масата е за него. Да се поддържат по какъвто и да е начин парламентарните депутати-опортюнисти, значи просто да се съдействува на гореказаните господа. Британската социалистическа партия тук няма никакво значение. . . Тук е нужна здрава революционна производствена (индустриална) организация и комунистическа партия, действаща върху ясни, точно определени научни основи. Ако нашите другари могат да ни помогнат в създаването на едната и другата, ние с охота ще приемем тяхната помощ, ако не могат — нека, за бога, съвсем не се намесват, ако не искат да предадат революцията чрез оказване подкрепа на реакционерите, които така усърдно се стремят към парламентското «почетно» (? — въпросителният знак е на автора) звание и които горят от желание да докажат, че те *могат да управляват* също така успешно, както и самите «господари», класовите политици.»

Това писмо до редакцията изразява според мен великолепно настроението и гледището на младите комунисти или на работниците-масовици, които току-що са почнали да се приближават до комунизма. Това настроение е в най-висша

степен радостно и ценно; ние трябва да умеем да го ценим и подкрепяме, тъй като без него победата на революцията на пролетариата в Англия — а и във всяка друга страна — би била безнадеждна. Хората, които умеят да изразяват такова настроение на масите, които умеят да извикват в масите (твърде често дремещото, неосъзнато, непробудено) подобно настроение, трябва да бъдат пазени и да им се оказва грижливо всякаква помощ. Но в същото време трябва да им се казва направо, открито, че *само* настроение е недостатъчно за ръководството на масите във великата революционна борба и че такива и такива грешки, които са готови да направят или правят най-предани на революцията хора, са грешки, които могат да причинят вреда на революцията. Писмото на др. Галахър до редакцията показва несъмнено зародишите на *всички* онези грешки, които правят германските «леви» комунисти и които се правеха от руските «леви» болшевици в 1908 и 1918 г.

Авторът на писмото е изпълнен с най-благородна пролетарска (естествена и близка обаче не само за пролетариите, но и за всички трудещи се, за всички «малки хора», ако употребим немския израз) омраза към буржоазните «класови политици». Тая омраза на представителя на угнетените и експлоатирани маси е наистина «начало на всяка мъдрост», основа на всяко социалистическо и комунистическо движение и на неговите успехи. Но авторът очевидно не си дава сметка, че политиката е наука и изкуство, което не пада от небето, не се получава даром, и че пролетариатът, ако иска да победи буржоазията, трябва да си създаде *свои*, пролетарски, «класови политици», и то такива, че да не бъдат по-лоши от буржоазните.

Авторът на писмото е разбрал отлично, че не парламентът, а само работническите съвети могат да бъдат оръдие, за постигане целите на пролетариата и, разбира се, ония, които не са разбрали това досега, са най-зли реакционери, макар те да са и най-учени хора, най-опитни политици, най-искрени социалисти, най-начетени марксисти, най-честни граждани и глави на семейства. Но авторът на писмото даже не поставя въпроса, не помисля за необходимостта да се постави въпросът — може ли да се дойде чрез Съветите до победа над парламента, без да се вкарат «*съветски*» политици *вътре* в парламента? без да се разлага парламентаризмът *отвътре*? без да се подготвя отвътре в парламента успехът на Съветите в предстоящата им задача

да разгонят парламента? А между това авторът на писмото изказва съвсем правилната мисъл, че комунистическата партия в Англия трябва да действа върху *научни* основи. Науката изисква, първо, да се държи сметка за опита на другите страни, особено ако другите, също капиталистически страни, преживяват или неотдавна са преживявали твърде сходен опит; второ, да се държи сметка за *всички* сили, групи, партии, класи, маси, действащи в дадена страна, а съвсем не да се определя политиката въз основа само на желанията и възгледите, степента на съзнателността и готовността за борба само на една група или партия.

Че хендерсъновци, клайнзовци, макдоналдовци, сноуденовци са безнадеждно реакционни, това е вярно. Вярно е и това, че те искат да вземат властта в свои ръце (предпочитайки впрочем коалиция с буржоазията), че те искат да «управляват» по същите старовремски буржоазни правила, че неминуемо ще се държат, когато бъдат на власт, както шайдемановци и носкевци. Всичко това е така. Но оттук съвсем не следва, че подкрепянето им е измяна на революцията, а следва, че в интерес на революцията революционерите на работническата класа трябва да оказат на тези господа известна парламентарна подкрепа. За пояснение на тази мисъл ще взема два съвременни английски политически документа: 1) речта на министър-председателя Лойд Джордж от 18 март 1920 г. (по изложението в «The Manchester Guardian»⁴⁶ от 19 март 1920 г.) и 2) разсъжденията на «лявата» комунистка, др. Силвия Панкхърст, в по-горе посочената нейна статия.

Лойд Джордж полемизира в своята реч с Аскуит (който бил специално поканен на събранието, но отказал да отиде) и с ония либерали, които искат не коалиция с консерваторите, а сближение с работническата партия. (От писмото на др. Галахър до редакцията ние видяхме също посочване на факта на преминаване на либерали към Независимата работническа партия.) Лойд Джордж доказва, че е необходима коалиция на либералите с консерваторите, и то *тясна*, защото иначе може да победи работническата партия, която Лойд Джордж «предпочита да нарича» социалистическа и която се стреми към «колективна собственост» върху средствата за производство. «Във Франция това се наричаше комунизъм» — популярно пояснява водачът на английската буржоазия на своите слушатели, членове на

парламентарната либерална партия, които вероятно дотогава не са знаели това, — «в Германия това се наричаше социализъм; в Русия това се нарича болшеvizъм». За либералите това е принципиално неприемливо, разяснява Лойд Джордж, тъй като либералите принципиално са за частната собственост. «Цивилизацията е в опасност», заявява ораторът, и поради това либералите и консерваторите трябва да се обединят. . .

«. . . Ако отидете в земеделските окръзи — казва Лойд Джордж, — съгласен съм, че вие ще видите там старите партийни деления, запазили се както по-рано. Там опасността е далеч. Там опасност няма. Но когато работата стигне до селските окръзи, там опасността ще бъде също тъй голяма, както е голяма сега в някои индустриални окръзи. Четири пети от населението на нашата страна е заето в индустрията и търговията; едва ли една пета — в земеделството. Това е едно от обстоятелствата, които аз имам постоянно предвид, когато мисля за опасностите, които ни носи бъдещето. Във Франция населението е земеделско и вие имате солидна база за определени схващания, която не се изменя твърде бързо и която не е твърде лесно да се възбуди от революционно движение. В нашата страна работата стои другояче. Нашата страна може да бъде катурната по-лесно, отколкото която и да е друга страна в света, и ако тя започне да се клати, то поради посочените причини крахът ще бъде тук по-силен, отколкото в другите страни.»

Читателят вижда оттук, че г. Лойд Джордж е не само твърде умен човек, но и че много е научил от марксистите. Не е грех и ние да се поучим от Лойд Джордж.

Интересно е още да се отбележи следният епизод от дискусиата, станала след речта на Лойд Джордж:

«Г-н У о л а с (Wallace): Аз бих искал да попитам как гледа министър-председателят на резултатите от своята политика в индустриалните окръзи спрямо индустриалните работници, много от които са либерали сега и от които ние получаваме толкова много подкрепа. Няма ли възможният резултат да бъде такъв, че да предизвика грамадно увеличение на силата на Работническата партия от страна на работниците, които сега са наши искрени помощници?»

М и н и с т ъ р - п р е д с е д а т е л я т: Моето мнение е съвсем друго. Фактът, че либералите се борят помежду си, несъмнено тласка твърде значителен брой либерали от отчаяние към Работническата партия, където има вече значителен брой либерали, твърде способни хора, заети сега с дискредитиране на правителството. Резултатът несъмнено е този, че се усилюва значително общественото настроение в полза на Работническата партия. Общественото мнение се насочва не към либералите, стоящи въвн от Работническата партия, а към Работническата партия — това показват частичните избори.»

Казано между другото, това разсъждение показва особено как най-умните хора на буржоазията са се забър-

кали и не могат да не вършат непоправими глупости. Това именно и ще погуби буржоазията. А нашите хора могат даже да вършат глупости (наистина при условие, че тези глупости не са много големи и че те ще бъдат навреме поправени) и все пак ще се окажат в края на краищата победители.

Другият политически документ — това са следните разсъждения на «лявата» комунистка др. Силвия Панкхърст:

«. . . Др. Инкпин (секретар на Британската социалистическа партия) нарича Работническата партия «Главна организация на движението на работническата класа.» Друг другар от Британската социалистическа партия изрази на конференцията на III Интернационал схващането на Британската социалистическа партия още по-релефно. Той каза: «Ние гледаме на Работническата партия като на организирана работническа класа.»

Ние не споделяме този възглед за Работническата партия. Работническата партия е числено много голяма, макар че една твърде значителна част от нейните членове са бездейни и апатични; това са работници и работнички, влезли в трейдъннона, защото техните другари в работилниците са трейдюнионисти и защото искат да получават помощ.

Но ние признаваме, че многобройността на Работническата партия е предизвикана също така от факта, че тя е създадена на онази школа на мисълта, извън пределите на която миозинството от британската работническа класа още не е излязло, макар да се подготвят грамадни изменения в умовете на народа, който скоро ще измени това положение. . . »

«. . . Британската работническа партия подобно на социалпатриотическите организации в другите страни неизбежно, в хода на естественото развитие на обществото, ще дойде на власт. Задачата на комунистите е да изграждат силите, които ще съборят социалпатриотите, и ние не трябва в нашата страна нито да забавяме тази дейност, нито да се колебаем.

Ние не трябва да разпиляваме нашата енергия, увеличавайки силата на Работническата партия; нейното идване на власт е неизбежно. Ние трябва да съсредоточим нашите сили за създаване на комунистическото движение, което ще я победи. Работническата партия скоро ще състави правителство, революционната опозиция трябва да бъде готова, за да го нападне. . . »

И тъй, либералната буржоазия се отказва от исторически осветената от вековен опит — и необикновено изгодна за експлоататорите — система на «две партии» (на експлоататорите), смятайки за необходимо обединението на техните сили за борба против Работническата партия. Част от либералите като плъхове от потъващ кораб бяга в Работническата партия. Левите комунисти смятат пре-

минаването на властта в ръцете на Работническата партия за неизбежно и признават, че мнозинството работници сега са с нея. Те правят отгук странния извод, който др. Силвия Панкхърст формулира така:

«Комунистическата партия не трябва да прави компромиси. . . Тя трябва да запази своята доктрина чиста, своята независимост от реформизма — неопетнена; нейната мисия е да върви напред, без да се спира и без да се отклонява от пътя, да върви по правия път към комунистическата революция.»

Напротив, от това, че мнозинството работници в Англия още върви след английските керенскиевци или шайдемановци, че то още не е направило опит с правителството от тези хора, какъвто опит бе нужен и на Русия, и на Германия за масовото преминаване на работниците към комунизма, от това несъмнено следва, че английските комунисти *трябва* да участвуват в парламентаризма, трябва *отвътре* в парламента да помогнат на работническата маса да види на практика резултатите на Хендерсъновото и Сноуденово правителство, трябва да помогнат на хендерсъновци и сноуденовци да победят обединените Лойд Джордж и Чърчил. Да се постъпи иначе, значи да се затрудни делото на революцията, тъй като без промяна в схващанията на мнозинството от работническата класа революцията е невъзможна, а тази промяна се създава от политическия опит на масите и никога само с пропаганда. «Без компромиси — напред, без да се отклоняваме от пътя» — ако това говори едно явно безсилно малцинство от работниците, което знае (или във всеки случай трябва да знае), че мнозинството след кратко време, при условие че Хендерсън и Сноуден победят Лойд Джордж и Чърчил, ще се разочарова от своите водачи и ще премине към подкрепяне на комунизма (или във всеки случай към неутралитет, и в повечето случаи благосклонен неутралитет спрямо комунистите), — такъв лозунг е явно погрешен. Това е все едно, ако 10 000 войници се хвърлят в бой срещу 50-хиляден неприятел тогава, когато те трябва «да се спрат», «да се отклонят от пътя», даже да сключат «компромис», само и само да дочакат пристигането на 100 000-но подкрепление, което не е в състояние да влезе веднага в действие. Това е интеллигентска детинщина, а не сериозна тактика на една революционна класа.

Основният закон на революцията, потвърден от всички революции, и особено от трите руски революции в ХХ век,

се състои ето в какво: за революцията не е достатъчно експлоатираните и потиснати маси да са осъзнали невъзможността да живеят по старому и да поискат изменение; за революцията е необходимо експлоататорите да не могат да живеят и да управляват по старому. Само тогава, когато «низините» не искат старото и когато «върховете» не могат по старому, само тогава революцията може да победи. Другояче тази истина се изразява с думите: революцията е невъзможна без общонационална (засягаща и експлоатираните, и експлоататорите) криза. Значи за революцията е нужно, първо, мнозинството от работниците (или във всеки случай мнозинството от съзнателните, мислещите, политически активните работници) да е разбрало напълно необходимостта от преврата и да е готово да отиде на смърт за него; второ — управляващите класи да преживяват правителствена криза*, която въвлича в политиката даже и най-изостаналите маси (признак на всяка истинска революция е: бързото удесеторяване или даже стократно увеличаване броя на способните за политическа борба представители на трудещата се и угнетена маса, дотогава апатична), обезсилва правителството и прави възможно за революционерите бързото му събаряне.

В Англия, както се вижда между другото именно от речта на Лойд Джордж, явно нарастват и двете условия за успешна пролетарска революция. И грешките от страна на левите комунисти са сега особено опасни именно затова, че у някои революционери се наблюдава недостатъчно проникателно, недостатъчно внимателно, недостатъчно съзнателно, недостатъчно пресметливо отношение към всяко от тези условия. Ако ние сме не революционна група, а партия на революционната класа, ако ние искаме да увлечем след себе си масите (а без това ние рискуваме да си останем просто дърдорковци), ние трябва, първо, да помогнем на Хендерсън или Сноуден да победят Лойд Джордж и Чърчил (по-вярно даже: да принудим първите да победят вторите, тъй като първите *се боят от своята победа!*); второ, да помогнем на мнозинството от работническата класа от личен опит да се убеди в нашата правда, т. е. в пълната негодност на хендерсъновци и сноуденовци, в тяхната дребнобуржоазна и предателска природа, в неизбежността на техния банкрут; трето, да уско-

* криза на самото управление. Ред.

рим момента, когато *на почвата* на разочарованието на мнозинството работници от хендерсъновци ще може със сериозни шансове за успех да се събори веднага правителството на хендерсъновци, което още по-объркано ще се мята насам-нататък, щом дори най-умният и най-солидният, не дребнобуржоазният, а едробуржоазният Лойд Джордж проявява пълна обърканост и обезсилва все повече и повече себе си (и цялата буржоазия) — вчера със своите «търкания» с Чърчил, днес с «търканията» си с Аскуит.

Ще говоря по-конкретно. Английските комунисти трябва според мен да съединят и четирите си (всичките много слаби, някои — съвсем, съвсем слаби) партии и групи в една комунистическа партия върху почвата на принципите на III Интернационал и *непременното* участие в парламента. Комунистическата партия предлага на хендерсъновци и сноуденовци «компромис», изборно съглашение: вървим заедно против съюза на Лойд Джордж и консерваторите, делим депутатските места според броя на гласовете, подадени от работниците за Работническата партия или за комунистите (не в изборите, а в специално гласуване), запазваме *най-пълна свобода* на агитацията, пропагандата, политическата дейност. Без това последно условие, разбира се, не бива да се съгласяваме на блок, понеже това ще бъде измяна: английските комунисти също така абсолютно трябва да отстояват и да отстоят *най-пълна свобода* за разобличаване на хендерсъновци и сноуденовци, както я отстояваха (*петнадесет години, 1903—1917*) и отстояха руските болшевики спрямо руските хендерсъновци и сноуденовци, т. е. меншевиките.

Ако хендерсъновци и сноуденовци приемат блок при тези условия, ние сме спечелили, понеже за нас съвсем не е важен броят на местата в парламента, ние не ламтим за това, ние по този пункт ще бъдем отстъпчиви (а хендерсъновци и особено техните нови приятели — или техните нови господари — либералите, преминали в Независимата работническа партия, най-много ламтят за това). Ние сме спечелили, понеже ще пренесем *нашата* агитация сред *масите* в един такъв момент, когато *сам* Лойд Джордж ги е «възбудил», и ще помогнем не само на Работническата партия по-скоро да състави свое правителство, но и на масите по-скоро да разберат цялата наша комунистическа пропаганда, която ние ще водим против хендерсъ-

новци без всякакви окастрияния, без всякакви премълчания.

• Ако хендерсъновци и сноуденовци отхвърлят блока с нас при тези условия, ние ще спечелим още повече. Защото ние ще покажем веднага на *масите* (забележете, че даже в чисто меншевишката, напълно опортюнистическа Независима работническа партия *масата* е за Съветите), че хендерсъновци предпочитат *своята* близост с капиталистите пред обединението на всички работници. Ние ще спечелим веднага пред *масата*, която особено след блестящите и твърде правилни, твърде полезни (за комунизма) разяснения на Лойд Джордж ще съчувствува на обединението на всички работници против съюза на Лойд Джордж с консерваторите. Ние ще спечелим веднага, тъй като ще демонстрираме пред масите, че хендерсъновци и сноуденовци се боят да победят Лойд Джордж, боят се да вземат властта сами, стремят се *тайно* да получат подкрепата на Лойд Джордж, който *открито* протяга ръка на консерваторите против Работническата партия. Трябва да отбележим, че у нас, в Русия, след революцията от 27 февруари 1917 (ст. стил) пропагандата на болшевиките против меншевиките и есерите (т. е. против руските хендерсъновци и сноуденовци) печелеше именно по силата на също такова обстоятелство. Ние казвахме на меншевиките и есерите: вземете цялата власт без буржоазията, тъй като вие имате мнозинство в Съветите (на I Всеруски конгрес на Съветите през юни 1917 г. болшевиките имаха всичко 13% от гласовете). Но руските хендерсъновци и сноуденовци се бояха да вземат властта без буржоазията и когато буржоазията отлагаше изборите за Учредителното събрание, знаейки прекрасно, че то ще даде мнозинство на есерите и меншевиките* (едните и другите вървяха в най-тесен политически блок, представляваха на практика *една* дребнобуржоазна демокрация), есерите и меншевиките не бяха в състояние да се борят енергично и докрай срещу тези протакания.

* Изборите за Учредителното събрание в Русия през ноември 1917 г. по сведения, обхващащи над 36 милиона избиратели, дадоха 25% от гласовете на болшевиките, 13% на разните партии на помещиците и буржоазията, 62% на дребнобуржоазната демокрация, т. е. на есерите и меншевиките, заедно с други малки родствени на тях групи.

При отказ на хендерсъновци и сноуденовци от блок с комунистите — комунистите биха спечелили веднага по отношение завладяването симпатиите на масите и дискредитирането на хендерсъновци и сноуденовци, а ако ние изгубим от това няколко депутатски места, това съвсем не е важно за нас. Ние бихме поставили свои кандидати само в най-нищожен брой абсолютно надеждни колегии, т. е. където поставянето на наши кандидати не би прокарало либерала вместо лейбъриста (член на Работническата партия). Ние ще водим изборна агитация, разпространявайки позиви в полза на комунизма и предлагайки във *всеички* колегии, където няма наш кандидат, *да се гласува за лейбъриста против буржоата*. Грешат др. Силвия Панкхърст и Галахър, ако в това виждат измяна на комунизма или отказ от борба срещу социалпредателите. Напротив, от това делото на комунистическата революция несъмнено би спечелило.

За английските комунисти сега твърде често е трудно дори да се доближат до масата, дори да я накарат да ги изслуша. Ако аз говоря като комунист и заявявам, че приканвам да гласуват за Хендерсън, против Лойд Джордж, мене сигурно ще ме слушат. И аз ще мога да обясня популярно не само защо Съветите са по-добри от парламента и диктатурата на пролетариата е по-добра от диктатурата на Чърчил (прикривана с фирмата на буржоазната «демокрация»), но също и това, че аз бих искал да поддържам Хендерсън със своето гласуване точно така, както въжето поддържа обесения; — че приближаването на хендерсъновци към тяхното собствено правителство така ще докаже моята правота, така ще привлече масите на моя страна, така ще ускори политическата смърт на хендерсъновци и сноуденовци, както това стана с техните съмишленици в Русия и в Германия.

И ако ми възразят: това е твърде «хитра» или сложна тактика, масите не ще я разберат, тя ще разпръсне, ще разпокъса нашите сили, ще попречи да ги съсредоточим за съветската революция и т. н., то аз ще отговоря на «левите» възразители: — не стоварвайте своето доктринерство върху масите! Сигурно е, че в Русия масите не са повече, а са по-малко културни, отколкото в Англия. Обаче масите разбраха болшевиките; и на болшевиките не попречи, а помогна обстоятелството, че те *в навечерието* на съветската революция, през септември 1917 г., съставяха свои

кандидатски листи за буржоазния парламент (Учредителното събрание), а *на другия ден след* съветската революция през ноември 1917 г. избираха за същото това Учредително събрание, което на 5 януари 1918 г. бе разгонено от тях.

Аз не мога тук да се спирам на второто разногласие между английските комунисти, състоящо се в това, да се присъединят ли към Работническата партия или не. Аз имам твърде малко материали по този въпрос, който е особено сложен поради извънредната оригиналност на британската «Работническа партия», която по самия си строеж съвсем не прилича на обикновените политически партии в континентална Европа. Несъмнено е само, първо, че и по този въпрос ще изпадне неизбежно в грешка оня, който намисли да извлече тактиката на революционния пролетариат от принципи като: «комунистическата партия трябва да пази своята доктрина чиста и своята независимост от реформизма неопетнена; нейното призвание е да върви напред, без да се спира и без да се отклонява от пътя, да върви по правия път към комунистическата революция.» Защото подобни принципи само повтарят грешката на френските комунари-бланкисти, които провъзгласяваха в 1874 г. «отричането» на всякакви компромиси и всякакви междинни станции. Второ, несъмнено е, че задачата се състои и тук, както винаги, в това, да умееш да приложиш общите и основните принципи на комунизма към онова *своеобразие* на отношенията между класите и партиите, към онова *своеобразие* в обективното развитие към комунизма, което е присъщо на всяка отделна страна и което трябва да умееш да изучиш, да откриеш, да отгатнеш.

Но по това трябва да се говори във връзка не само с английския комунизъм, а с общите изводи, които се отнасят до развитието на комунизма във всички капиталистически страни. Именно към тази тема преминаваме.

Х

Някои изводи

Руската буржоазна революция от 1905 г. показва един извънредно оригинален поврат на световната история: в една от най-изостаналите капиталистически страни за

първ път в света бе достигната невиждана широта и сила на стачното движение. В продължение *само на първия месец* от 1905 г. броят на стачниците надмина десет пъти средния *годишен* брой стачници през предидущите десет години (1895—1904), а от януари до октомври 1905 г. стачките растяха непрекъснато и в огромни размери. Изостанала Русия под влиянието на редица съвсем своеобразни исторически условия показва първа на света не само скокообразно нарастване на самоинициативата на угнетените маси през време на революцията (това е ставало във всички велики революции), но и значението на пролетариата, безкрайно по-голямо в сравнение с частта, която той представлява от населението, съчетаването на икономическата и политическата стачка с превръщането на последната във въоръжено въстание, раждането на нова форма на масова борба и на масова организация на угнетените от капитализма класи — Съветите.

Февруарската и Октомврийската революция от 1917 г. доведоха Съветите до всестранно развитие в национален мащаб, след това до тяхната победа в пролетарския, социалистически преврат. И не бяха необходими и две години, за да се прояви интернационалният характер на Съветите, разпростирането на тази форма на борба и организация върху световното работническо движение, историческото призвание на Съветите да бъдат гробокопач, наследник, приемник на буржоазния парламентаризъм, на буржоазната демокрация изобщо.

Нещо повече. Историята на работническото движение показва сега, че във всички страни му предстои (и то вече е почнало) да преживее борбата на израстващия, крепнещия, вървящ към победа комунизъм преди всичко и главно против *своя* (за всяка страна) «меншевизъм», т. е. против опортюнизма и социалшовинизма; второ — и, тъй да се каже, като допълнение — против «левия» комунизъм. Първата борба се разгърна във всички страни без нито едно, както се вижда, изключение като борба между II (сега вече фактически убит) и III Интернационал. Втората борба се наблюдава и в Германия, и в Англия, и в Италия, и в Америка (поне известна *част* от «Световните индустриални работници» и анархосиндикалистките течения поддържат грешките на левия комунизъм наред с почти всеобщото, почти цялостното признаване на съветската система), и във Франция (отношението на част от

бившите синдикалисти към политическата партия и към парламентаризма пак наред с признаването на съветската система), т. е. несъмнено не само в интернационален, но и в световен мащаб.

Но като минава навсякъде през еднородна по същество подготвителна школа за победа над буржоазията, работническото движение във всяка страна извършва това развитие *по свой път*. При това големите, напредналите капиталистически страни вървят по този път *много по-бързо*, отколкото болшевизмът, който получи от историята петнадесетгодишен срок за своята подготовка, като организирано политическо течение, за победата. Третият интернационал за такъв кратък срок, какъвто е една година, вече удържа решителна победа, разби II, жълтия, социалшовинистически Интернационал, който само преди няколко месеца бе несравнено по-силен от III, изглеждаше здрав и могъщ, ползваше се от всестранната — пряка и косвена, материална (министерски местенца, паспорти, печат) и идейна помощ на световната буржоазия.

| Цялата работа сега е комунистите от всяка страна да си дадат напълно съзнателно сметка както за основните принципиални задачи на борбата срещу опортюнизма и «лявото» доктринерство, така и за *конкретните особености*, които тази борба взема и не може да не взема във всяка отделна страна, съобразно оригиналните черти на нейната икономика, политика, култура, на нейния национален състав (Ирландия и др. т.), на нейните колонии, нейните религиозни деления и т. н. и т. н. Навсякъде се чувствува, шири се и расте недоволството от II Интернационал и поради неговия опортюнизъм, и поради неговото неумение или неспособност да създаде действително централизиран, действително ръководещ център, способен да насочва международната тактика на революционния пролетариат в борбата му за световна съветска република. Необходимо е да си дадем ясна сметка, че такъв ръководещ център в никой случай не може да се изгради върху шаблонизиране, върху механическо изравняване и отъждествяване тактическите правила на борбата. Докато съществуват национални и държавни различия между народите и страните — а тези различия ще се държат още твърде и твърде дълго даже след осъществяване диктатурата на пролетариата в световен мащаб, — единството на интернационалната тактика на комунистическото работническо

движение във всички страни изисква не премахване на разнообразието, не унищожаване на националните различия (за сегашния момент това е празна мечта), а такова прилагане на *основните* принципи на комунизма (съветската власт и диктатурата на пролетариата), което *правилно да видоизменя* тези принципи в *подробностите*, правилно да ги приспособява, да ги прилага към националните и националнодържавните различия. Да се изследва, да се изучи, да се открие, напипа, схване национално-особеното, национално-специфичното в *конкретните* начини, по които всяка страна пристъпва към решаването на *единната* интернационална задача, към победата над опортюнизма и лявото доктринерство в работническото движение, към събарянето на буржоазията, към учредяването на съветска република и пролетарска диктатура—ето в какво се състои главната задача на преживявания от всички напреднали (и не само напреднали) страни исторически момент. Главното — разбира се, още далеч, далеч не всичко, но главното — по привличане авангарда на работническата класа, по преминаването му на страната на съветската власт и против парламентаризма, на страната на диктатурата на пролетариата, против буржоазната демокрация е вече направено. Сега всички сили, цялото внимание трябва да се съсредоточат върху *следващата* крачка, която изглежда — и от известно гледище действително е — не така основна, но затова пък е практически по-близка до практическото решение на задачата, именно: върху намиране формата на *прехода* или на *пристъпването* към пролетарската революция.

Пролетарският авангард идейно е завоюван. Това е главното. Без това не може да се направи първата крачка към победата. Но оттук е още доста далеч до победата. Само с авангард не може да се победи. Да се хвърли само авангардът в решителния бой, докато цялата класа, докато широките маси не са заели позиция било на непосредствена подкрепа на авангарда, било поне на благосклонен неутралитет към него и на пълна неспособност да подкрепят неговия противник, би било не само глупост, но и престъпление. А за да може действително цялата класа, действително широките маси трудещи се и угнетени от капитала да дойдат до такава позиция, за това не са достатъчни само пропагандата, само агитацията. За това е необходим собствен политически опит на тия маси. Такъв е основният

закон на всички велики революции, потвърден сега с поразителна сила и релефност не само от Русия, но и от Германия. Не само за некултурните, често неграмотни маси в Русия, но и за висококултурните, поголовно грамотни маси в Германия беше необходимо да изпитат на собствена си кожа цялото безсилие, цялата безхарактерност, цялата безпомощност, цялото лакейство пред буржоазията, цялата подлост на правителството на рицарите от II Интернационал, цялата неизбежност на диктатурата на крайните реакционери (Корнилов в Русия⁴⁶, Кап и К⁰ в Германия⁴⁷) като единствена алтернатива спрямо пролетарската диктатура, за да тръгнат решително към комунизма.

Предстоящата задача на съзнателния авангард в международното работническо движение, т. е. на комунистическите партии, групи, течения — е да умеят да *доведат* широките (сега още в повечето случаи спящи, апатични, рутинерски, изостанали, непробудени) маси към това ново тяхно положение или, по-вярно, да умеят да ръководят *не само* своята партия, но и тия маси при тяхното приближаване и преминаване към новата позиция. Ако първата историческа задача (да се привлече съзнателният авангард на пролетариата на страната на съветската власт и диктатурата на работническата класа) не можеше да се реши без пълната, идейна и политическа победа над опортюнизма и социалшовинизма, то втората задача, която сега се поставя на дневен ред и която се състои в умението да се доведат *масите* на нова позиция, способна да осигури победата на авангарда в революцията, тази предстояща задача не може да се изпълни без ликвидиране на лявото доктринерство, без пълно преодоляване на неговите грешки, без избавяне от тях.

Докато ставаше дума (и доколкото още става дума) за привличане авангарда на пролетариата на страната на комунизма, дотогава и дотолкова на първо място се издига пропагандата; даже кръжоците, които имат всички слабости на кръжоковщината, тук са полезни и дават плодотворни резултати. Когато става дума за практическо действие на масите, за определяне разположението — ако можем така да се изразим — на милионни армии, за разполагане на *всички* класови сили в дадено общество за *последния и решителен бой*, тук вече само с пропагандаторски навици, само с повтаряне истините на

«чистия» комунизъм нищо не можеш направи. Тук трябва да се смята не с хиляди, както всъщност смята пропагандистът, член на малка група, която не е ръководила още маси; тук трябва да се смята с милиони и десетки милиони. Тук трябва не само да се попитаме — убедили ли сме ние авангарда на революционната класа, — а още и дали съотношението на исторически активните сили на *всички* класи, непременно на *всички* без изключение класи на дадено общество, е такова, че решителното сражение да е вече напълно назряло — такова, че (1) всички враждебни нам класови сили да са се достатъчно объркали, достатъчно да са се изпобили помежду си, достатъчно да са се обезсилили в борба, която не е по силите им; (2) всички колебаещи се, клатушкащи се, неустойчиви междинни елементи, т. е. дребната буржоазия, дребнобуржоазната демокрация за разлика от буржоазията, да са се достатъчно разобличили пред народа, достатъчно да са се опозорили със своя практически банкрут; (3) в средата на пролетариата да е възникнало и да е започнало мощно да се надига масово настроение за подкрепа на най-решителни, безгранично смели, революционни действия срещу буржоазията. Ето тогава революцията е назряла, тогава нашата победа, ако ние вярно сме отчели всички отбелязани по-горе, кратко обрисувани по-горе условия и правилно сме избрали момента, нашата победа е осигурена.

Разногласията между чърчиловци и лойдджорджовци — тези политически типове ги има във *всички* страни, с незначителни национални различия, — от една страна, след това между хендерсъновци и лойдджорджовци, от друга, са съвсем несъществени и дребни от гледна точка на чистия, т. е. абстрактния, т. е. незрял още до практическо, масово, политическо действие комунизъм. Но от гледна точка на това практическо действие на масите тези различия са крайно, крайно важни. В тяхното отчитане, в определянето момента на пълното назряване на неизбежните между тези «приятели» конфликти, които отслабват и обезсилват *всички «приятели», взети заедно* — в това е цялата работа, цялата задача на комуниста, който желае да бъде не само съзнателен, убеден, идеен пропагандист, но и практически ръководител на *масите* в революцията. Трябва да се съчетае най-строгата преданост към идеите на комунизма с уменията да се приемат всички необходими практически компромиси, лавирания, съглашения.

зигзаги, отстъпления и други подобни, за да се ускори осъществяването и изживяването на политическата власт на хендерсъновци (героите на II Интернационал, ако не назоваваме имената на отделните лица, на представителите на дребнобуржоазната демокрация, наричащи себе си социалисти); да се ускори техният неизбежен банкрут на практика, който просвещава масите именно в наш дух, именно в посока към комунизма; да се ускорят неизбежните търкания, свади, конфликти, пълното разпадане на единството между хендерсъновци — лойдджорджовци — чърчиловци (меншевики и есери — кадети — монархисти; шайдемановци — буржоазия — каповци и др. т.); и правилно да се избере такъв момент на максимално разпадане на всички тези «опори на свещената частна собственост», че всички те да бъдат разбити с решително настъпление на пролетариата и да се завоюва политическата власт.

Историята изобщо и специално историята на революциите винаги е по-богата със съдържание, по-разнообразна, по-разностранина, по-жива, «по-хитра», отколкото си въобразяват най-добрите партии, най-съзнателните авангарди и на най-прогресивните класи. Това е и естествено, тъй като най-добрите авангарди изразяват съзнанието, волята, страстта, фантазията на десетки хиляди, а революцията се осъществява в моменти на особен подем и напрежение на всички човешки способности от съзнанието, волята, страстта, фантазията на десетки милиони, тласкани от най-острата борба на класите. Оттук произтичат два много важни практически извода: първият — че за осъществяване на своята задача революционната класа трябва да умее да овладее *всички*, без ни най-малко изключение, форми или страни на обществената дейност (довършвайки след завладяването на политическата власт, понякога с голям риск и огромна опасност, онова, което тя не е довършила преди това завладяване); вторият — че революционната класа трябва да бъде готова за най-бърза и неочаквана смяна на една форма с друга.

Всеки ще се съгласи, че е неразумно или даже престъпно поведението на онази армия, която не се готви да овладее всички видове оръжия, всички средства и начини на борба, които има или може да има неприятелят. Но за политиката това се отнася още повече, отколкото за военното дело. В политиката още по-малко може да се знае отнапред какво средство за борба ще се окаже приложимо

и изгодно за нас при едни или други бъдещи условия. Ако не владеем всички средства за борба, ние можем да претърпим огромно — понякога даже решаващо — поражение, ако независещи от нашата воля промени в положението на другите класи поставят на дневен ред такава форма на дейност, в която ние сме особено слаби. Владеейки всички средства за борба, ние сигурно ще победим, щом представляваме интересите на действително прогресивната, на действително революционната класа, даже ако обстоятелствата не ни позволяват да пуснем в ход най-опасното за неприятеля оръжие, оръжието, което най-бързо на нася смъртни удари. Неопитните революционери често мислят, че легалните средства на борба са опортюнистически, защото на това поле буржоазията особено често (най-вече през «мирни», нереволуционни времена) е лъгала и изигривала работниците; — а нелегалните средства на борба са революционни. Но това не е вярно. Вярно е, че опортюнисти и предатели на работническата класа са ония партии и водачи, които не умеят или не желаят (не казвай: не мога, кажи: не искам) да прилагат нелегални средства за борба в такива например условия като през време на империалистическата война от 1914—1918 г., когато буржоазията от най-свободните демократически страни лъжеше работниците с нечувано безсрамие и свирепост, забранявайки да се говори истината за грабителския характер на войната. Но революционери, които не умеят да съединяват нелегалните форми на борба с всички легални, са твърде лоши революционери. Не е мъчно да бъдеш революционер тогава, когато революцията е вече избухнала и се е разгоряла, когато към революцията се присъединяват всички и всякакви хора от просто увлечение, от мода, понякога даже в интерес на личната си кариера. «Освобождението» от такива лъжереволуционери струва на пролетариата по-късно, след победата му, най-тежки усилия, мъка, може да се каже мъченическа. Много по-трудно е — и много по-ценно — да умееш да бъдеш революционер, когато *още няма* условия за пряка, открита, действително масова, действително революционна борба, да умееш да браниш интересите на революцията (пропагандаторски, агитационно, организационно) в нереволуционни институти, а често пъти и в открито реакционни; в нереволуционна обстановка, сред маса, неспособна да разбере незабавно необходимостта от революционен метод на действие. Да умееш да

намериш, да напипаш, да определиш вярно конкретния път или особеността поврат на събитията, който *приближава* масите към действителна, решителна, последна, велика революционна борба — това е главната задача на съвременния комунизъм в Западна Европа и Америка.

Пример: Англия. Ние не можем да знаем — и никой не е в състояние да определи предварително — кога ще се разпали там истинска пролетарска революция и *какъв повод* най-вече ще разбуди, разпали, вдигне на борба твърде широки, сега още спящи маси. Ние сме длъжни поради това да вършим цялата наша подготвителна работа така, че да бъдем напълно подковани (както обичаше да казва покойният Плеханов, когато той беше марксист и революционер). Възможно е някоя парламентарна криза да «пробие», да «счупи леда»; възможно е това да направи криза, произтичаща от безнадеждно заплетените, ставащи все по-болезнени и изострени колониални и империалистически противоречия; възможно е нещо трето и т. н. Ние говорим не за това, каква борба *ще реши* съдбата на пролетарската революция в Англия (този въпрос у никой комунист не буди съмнение, този въпрос за всички нас е решен и е решен твърдо), ние говорим за оня *повод*, който ще пробуди сега спящите още пролетарски маси да се раздвижат и ще ги доведе непосредствено до революцията. Да не забравяме, че например в буржоазната френска република, в една обстановка, която и от международно, и от вътрешно гледище беше стократно по-малко революционна, отколкото сега, достатъчно беше един такъв «неочакван» и такъв «дребен» повод като една от хилядите и хиляди безчестни машинации на реакционната военна клика (делото Драйфус¹⁸), за да доведе народа непосредствено до гражданска война!

Комунистите в Англия трябва да използват непрекъснато, неотслабващо, неотклонно и парламентарните избори, и всички перипетии на ирландската, колониалната, световноимпериалистическата политика на британското правителство, и всички други области, сфери, страни на обществения живот, работейки във всички тях по новому, по комунистически, в дух не на II, а на III Интернационал. Аз нямам тук време и място за описване похватите на «руското», на «болшевишкото» участие в парламентарните избори и в парламентарната борба, но мога да уверя комунистите от другите страни, че това съвсем не прили-

чаше на обикновените западноевропейски парламентарни компании. Оттук често правят извод: «да, така е било у вас, в Русия, но у нас парламентаризмът е друг». Неверен извод. Затова и съществуват на света комунисти, привърженици на III Интернационал във всички страни, за да *преустроят* по цялата линия, във всички области на живота, старата социалистическа, трейдюнионистка, синдикалистка, парламентарна работа в *нова*, комунистическа. И в нашите избори е имало винаги твърде и твърде много опортюнистическо и чисто буржоазно, гешефтарско мошенически-капиталистическо. Комунистите в Западна Европа и в Америка трябва да се научат да създадат нов, необикновен, неопортюнистически, некариеристичен парламентаризъм: партията на комунистите да издига свои лозунги, истинските пролетарии с помощта на неорганизираната и съвсем измъчена беднота да пръскат и разнасят позиви, да обикалят и посещават кварталите на работниците, колибите на селските пролетарии и на селяните от най-затънтените краища (в Европа, за щастие, има много по-малко селски затънтени краища, отколкото у нас, а в Англия те са съвсем малко), да проникват в най-простонародните съюзи, дружества, случайни събрания, да говорят с народа не на висок стил (и не твърде парламентски), да не ламтят ни най-малко за «местенце» в парламента, а навсякъде да будят мисълта, да въвличат масата, да поставят буржоазията на тясно, залавяйки се за думите ѝ, да използват създадения от нея апарат, насрочените от нея избори, направените от нея апели към целия народ, да запознават народа с болшевизма тъй, както никога не е могъл той до бъде запознаван (при господството на буржоазията) вън от обстановката на избори (ако не се смята, разбира се, моментът на големи стачки, когато *също такъв* апарат за всенародна агитация работеше у нас още по-интензивно). Да се направи това в Западна Европа и Америка е много трудно, много и много трудно, но то може и трябва да се направи, тъй като без труд изобщо задачите на комунизма не могат да се решат, а пък трябва да се трудим над решението на *практическите* задачи, все по-разнообразни, все повече свързани с всички клонове на обществения живот, все повече *отвоюващи от буржоазията* един клон след друг, една област след друга.

В същата тая Англия също по новому (не по социали-

стически, а по комунистически, не реформистки, а революционно) трябва да се постави работата по пропагандата, агитацията, организацията във войската и сред угнетените и непълноправни националности в «тяхната» държава (Ирландия, колониите). Защото всички тия области на обществения живот, изобщо в епохата на империализма, а сега, след войната, която измъчи народите и бързо им отваря очите за истината (именно: че десетки милиони са убити и осакатени само заради решаването на въпроса, английските ли, или германските хищници ще грабят повече страни) — всички тия области на обществения живот особено се пълнят със запалителен материал и създават особено много поводи за конфликти, кризи, за изостряне на класовата борба. Ние не знаем и не можем да знаем каква искра — из оная бездна от искри, които се сипят отвсякъде сега във всички страни под влияние на икономическата и политическата световна криза — ще се окаже в състояние да запали пожара, в смисъл на особено пробуждане на масите, и ние сме длъжни поради това с нашите нови, комунистически принципи да се заловим за «обработване» на всички и всякакви, даже на най-старите, застояли и очевидно безнадеждни поприща, понеже иначе ние не ще бъдем на висотата на задачата, не ще бъдем всеотдадени, не ще овладеем всички видове оръжие, не ще се подготвим нито за победата над буржоазията (която всички страни на обществения живот е устроила — а сега и разстроила — по буржоазному), нито за предстоящата комунистическа реорганизация на целия живот след тая победа.

След пролетарската революция в Русия и неочакваните за буржоазията и филистерите победи на тази революция в международен мащаб целият свят стана сега друг, буржоазията навсякъде стана също друга. Тя е изплашена от «болшевизма», озлобена е срещу него почти до умопомрачение и именно поради това тя, от една страна, ускорява развитието на събитията, от друга страна — съсредоточава вниманието си върху насилственото смазване на болшевизма, отслабвайки с това позицията си на цяла редица други фронтове. Комунистите от всички напреднали страни трябва да държат сметка в своята тактика и за двете тия обстоятелства.

Когато руските кадети и Керенски предприеха бясна хайка против болшевиките — особено от април 1917 и

още повече през юни и юли 1917 г., — те «го пресолиха». Милionите екземпляри буржоазни вестници, крещящи на всички гласове против болшевиките, помогнаха да се въвлечат масите в оценката на болшевизма, а и освен от вестниците целият обществен живот, именно благодарение «усърдието» на буржоазията, се запълняше със спорове относно болшевизма. Сега в международен мащаб милионите от всички страни се държат така, че ние трябва да им бъдем от душа благодарни. Те се нахвърлят срещу болшевизма със същото усърдие, с каквото се нахвърляха срещу него Керенски и К^о: те също «го пресоляват», при това и също ни *помагат*, както Керенски. Когато френската буржоазия прави от болшевизма централен пункт на изборната си агитация, ругаейки за болшевизъм сравнително умерени или колебаещи се социалисти; — когато американската буржоазия, загубила съвсем равновесие, лови хиляди и хиляди хора по подозрение в болшевизъм и създава атмосфера на паника, разнасяйки навсякъде вести за болшевишки заговори; — когато английската «най-солидна» в света буржоазия при всички си ум и опитност прави невероятни глупости, основава най-богати «дружества за борба против болшевизма», създава специална литература за болшевизма, наема допълнително, за борба против болшевизма, учени, агитатори, попове — ние трябва да се поклоним и да благодарим на господата капиталистите. Те работят в наша полза. Те ни помагат да заинтересуваме масите с въпроса за същността и значението на болшевизма. И те не могат да постъпват другояче, тъй като те *вече* не успяха да «премълчат», да задушат болшевизма.

Но заедно с това буржоазията вижда в болшевизма почти само едната му страна: въстанието, насилието, терора, поради това буржоазията се старее да се приготви за отпор и съпротива по-специално на *това* поприще. Възможно е в отделни случаи, в отделни страни, в един или друг кратък период тя да може да успее в това: за една такава възможност трябва да държим сметка и съвсем нищо страшно няма за нас в това, че то може да ѝ се удаде. Комунизмът «израства» от абсолютно всички страни на обществения живот, неговите издънки има абсолютно навсякъде, «заразата» (ако употребим любимото на буржоазията и на буржоазната полиция и най-«приятното» за нея сравнение) е проникнала много здраво в организма и

го е просмукала изцяло. Ако с особено старание се «затъкне» един от изходите — «заразата» ще си намери друг изход, понякога най-неочакван. Животът ще вземе своето. Нека буржоазията се мята, нека беснее до умопомрачение, нека прекалява и върши глупости и предварително отмъщава на болшевиките и се старае да избие (в Индия, в Унгария, в Германия и т. н.) нови стотици, хиляди, стотици хиляди утрешни или вчерашни болшевики: постъпвайки така, буржоазията постъпва, както са постъпвали всички класи, осъдени от историята на гибел. Комунистите трябва да знаят, че бъдещето във всички случаи принадлежи на тях, и поради това ние можем (и трябва) да съединяваме най-голяма страстност във великата революционна борба с най-хладнокръвно и трезво преценяване на бесните мятания на буржоазията. Руската революция бе жестоко разбита в 1905 г.; руските болшевики бяха разбити през юли 1917 г.; бяха избити повече от 15 000 германски комунисти посредством добре скроената провокация и ловките маневри на Шайдеман и Носке съвместно с буржоазията и монархистите-генерали; във Финландия и Унгария вилнее белият терор. Но във всички случаи и във всички страни комунизмът се калява и расте; неговите корени са тъй дълбоки, че преследванията не го отслабват, не го обезсилват, а го засилват. Липсва само едно, за да тръгнем по-уверено и по-твърдо към победата, именно: повсеместно и обмислено докрай разбиране от страна на всички комунисти във всички страни за необходимостта да бъдем максимално *гъвкави* в своята тактика. На великолепно растящия комунизъм особено в напредналите страни липсва сега това разбиране и умението да се приложи това разбиране на практика.

Като полезна поука би могло (и би трябвало) да послужи това, което стана с такива високоучени марксисти и предани на социализма водачи на II Интернационал като Кауцки, Ото Бауер и др. Те напълно съзнаваха необходимостта от гъвкава тактика, те се учеха и учеха другите на Марксова диалектика (и много от онова, което бе направено от тях в това отношение, ще си остане завишаги ценна придобивка на социалистическата литература), но в *приложението* на тази диалектика те направиха такава грешка или се оказаха на практика такива *недиалектици*, оказаха се хора, които дотолкова не съумяха да преценят бързото променяне на формата и бързото напълване

на старите форми с ново съдържание, че тяхната съдба не е много по-завидна от съдбата на Хайндман, Гед и Плеханов. Основната причина на техния банкрут се състоеше в това, че те се «захласнаха» в една определена форма на растежа на работническото движение и социализма, забравиха за нейната едностранчивост, побояха се да видят онова рязко пречупване, което бе станало неизбежно по силата на обективните условия, и продължаваха да повтарят простите, заучени, на пръв поглед безспорни истини: три е повече от две. Но политиката прилича повече на алгебра, отколкото на аритметика, и още повече на висша математика, отколкото на низша. В действителност всички стари форми на социалистическото движение се напълниха с ново съдържание, пред цифрите се появи поради това знак: «минус», а нашите мъдреци упорито продължаваха (и продължават) да уверяват себе си и другите, че «минус три» е повече от «минус две».

Трябва да се постареем да не се повтори с комунистите същата грешка, само че от другата страна, или по-вярно, да бъде по-скоро поправена и по-бързо, по-безболезнено за организацията изживяна *същата грешка*, само че от другата страна, вършена от «левите» комунисти. Грешка е и лявото доктринерство, а не само дясното доктринерство. Разбира се, грешката на лявото доктринерство в комунизма е в настоящия момент хиляди пъти по-малко опасна и по-малко значителна, отколкото грешката на дясното доктринерство (т. е. на социалшовинизма и кауцкианството), но това е така само защото левият комунизъм е течение още съвсем младо, едва-едва зараждащо се. Само затова болестта при известни условия може да бъде лесно излекувана и необходимо е да се заловим за нейното излекуване с максимална енергия.

Старите форми се пръснаха, защото се оказа, че новото съдържание в тях — съдържание антипролетарско, реакционно — е достигнало прекомерно развитие. Ние имаме сега от гледна точка на развитието на международния комунизъм такова здраво, такова силно, такова могъщо съдържание на нашата работа (за съветска власт, за диктатура на пролетариата), че то може и *трябва* да се прояви във всяка форма, и нова, и стара, може и трябва да прероди, да победи, да подчини на себе си всички форми, не само новите, но и старите --- не за да се помирим със

старото, но за да умеем да направим от всички и всякакви нови и стари форми средство за пълната и окончателна, решителна и безвъзвратна победа на комунизма.

Комунистите трябва да положат всички усилия, за да насочат работническото движение и общественото развитие изобщо по най-прав и бърз път към световната победа на съветската власт и диктатурата на пролетариата. Това е безспорна истина. Но стига да се направи една малка крачка по-нататък — наглед крачка в същата посока, — и истината се превръща в грешка. Стига да се каже, както казват германските и английските леви комунисти, че ние признаваме само един, само правия път, че ние не допускаме лавиране, съглашения, компромиси, и това вече ще бъде грешка, която може да донесе, отчасти вече е донесла и носи най-сериозна вреда на комунизма. Дясното доктринерство упорито признава само старите форми и банкрутира напълно, не забелязвайки новото съдържание. Лявото доктринерство упорито и безусловно отрича определени стари форми, не виждайки, че новото съдържание си пробива път през всички и всякакви форми, че наш дълг като комунисти е да усвоим всички форми, да се научим с максимална бързина да допълняме една форма с друга, да заменяваме една форма с друга, да приспособяваме своята тактика към всяка такава смяна, предизвикана не от нашата класа и не от нашите усилия.

Световната революция е така мощно подтикната и ускорена от ужасите, гнусотиите, низостите на световната империалистическа война, от безизходността на създаденото от нея положение — тая революция се развива на ширина и дълбочина с такава превъзходна бързина, с такова великолепно богатство на сменящи се форми, с такова поучително практическо опровержение на всяко доктринерство, че съществуват всички основания да се надяваме на бързо и пълно излекуване на международното комунистическо движение от детската болест — «левия» комунизъм.

27. IV. 1920.

Добавка

Докато издателствата в нашата страна, която империалистите от целия свят ограбиха, отмъщавайки си за пролетарската революция, и продължават да грабят и блокират, въпреки всички обещания пред своите работници — докато нашите издателства се справяха с издаването на моята брошура, от чужбина се получи допълнителен материал. Без да претендирам в своята брошура за нещо повече от бегли бележки на публицист, аз ще засегна накратно някои пунктове.

I

Разцеплението на германските комунисти

Разцеплението на комунистите в Германия стана факт. «Левите», или «принципиалната опозиция», образуваха отделна «Комунистическа работническа партия» за разлика от «Комунистическата партия». В Италия, както изглежда, също се върви към разцепление — казвам, както изглежда, попееже имам само допълнителните броеве (бр. 7 и 8) на левия вестник «Съвет» («Il Soviet»), където открито се обсъжда възможността и необходимостта от разцепление, при което става дума също за конгрес на фракцията на «абстенционистите» (или бойкотистите, т. е. противниците на участието в парламента), която фракция влиза досега в Италианската социалистическа партия.

Може да се опасяваме, че разцеплението с «левите», антипарламентаристите (отчасти също антиполитици, противници на политическата партия и на работата в професионалните съюзи), ще стане интернационално явление, подобно на разцеплението с «центристите» (или кауцкианците, лонгетистите, «независимите» и др. т.). Нека бъде тъй. Разцеплението е все пак по-добро, отколкото бъркотията, която пречи и на идейния, теоретически, революционен растеж, на узряването на партията, и на нейната дружна, действително организирана, действително подготвяща диктатурата на пролетариата практическа работа.

Нека «левите» изпитат себе си на практика в национален и интернационален мащаб, нека опитат да подготвят (а след това и да осъществят) диктатурата на пролетариата без строго централизирана, обладаваща желязна дисциплина партия, без уменията да овладяват всички области, клонове, разновидности на политическата и културната работа. Практическият опит бързо ще ги научи.

Трябва само да се положат всички усилия разцеплението с «левите» да не затрудни или колкото може по-малко да затрудни неизбежно предстоящото в недалечно бъдеще и необходимо сливане в една партия на всички участници

в работническото движение, които искрено и добросъвестно са за съветска власт и за диктатура на пролетариата. В Русия особено щастие за болшевиките бе това, че те имаха 15 години за системна и доведена докрай борба както против меншевиките (т. е. опортюнистите и «центристите»), тъй и против «левите», още много преди непосредствената масова борба за диктатурата на пролетариата. В Европа и Америка трябва да се извършва сега същата работа с «форсиран марш». Отделни личности, особено из средата на неуспелите претенденти за водачи, могат (ако им липсва пролетарска дисциплинираност и «честност към себе си») дълго да упорствуват в своите грешки, но работническите маси лесно и бързо, когато назрее моментът, ще се обединят сами и ще обединят всички искрени комунисти в една партия, способна да осъществи съветския строй и диктатурата на пролетариата*.

II

Комунистите и независимите в Германия

В брошурата аз изказах мнението, че компромисът между комунистите и лявото крило на независимите е необходим и полезен за комунизма, но че не ще бъде лесно

* По въпроса за бъдещото сливане на «левите» комунисти — антипарламентаристи — с комунистите изобщо ще отбележа още следното. Доколкото успях да се запозная с вестниците на «левите» комунисти и на комунистите изобщо в Германия, първите имат това предимство, че те умеят по-добре да агитират сред масите, отколкото вторите. Нещо аналогично аз съм наблюдавал неведнъж — само че в по-малки размери и в отделни местни организации, а не в общодържавен мащаб — в историята на Болшевишката партия. Например в 1907—1908 г. «левите» болшевики понякога и на някои места агитираха сред масите по-успешно, отколкото ние. Това отчасти се обяснява с обстоятелството, че в революционен момент или при живи спомени за революцията е по-лесно да се доближиш до масата с тактиката на «простото» отричане. Обаче това още не е аргумент за правилността на такава тактика. Във всеки случай не подлежи на никакво съмнение, че комунистическата партия, която иска да бъде действително авангард, преден отряд на революционната класа, на пролетариата, и която освен това иска да се научи да ръководи широката маса, не само пролетарската, но и непролетарската, масата трудещи се и експлоатирани, трябва да умее и да пропагандира, и да организира, и да агитира най-достъпно, най-разбрано, най-ясно и живо както за градската фабрична «улица», така и за селото.

той да се осъществи. Получените след това от мене броеве от вестници потвърдиха и едното, и другото. В бр. 32 на «Червено знаме», орган на ЦК на Германската комунистическа партия («Die Rote Fahne»⁴⁹, Zentralorgan der Kommunistischen Partei Deutschlands, Spartacusbund, 26. III. 1920), е поместена «декларацията» на този ЦК по въпроса за военния «пуч» (заговор, авантюра) на Кап—Лютвиц и за «социалистическото правителство». Тази декларация е съвсем правилна и от гледна точка на основната предпоставка, и от гледна точка на практическия извод. Основната предпоставка се свежда към това, че «обективна основа» за диктатурата на пролетариата в дадения момент няма, тъй като «мнозинството от градските работници» е на страната на независимите. Извод: обещание за «лоялна опозиция» (т. е. отказване от подготовка за «насилствено събаряне») към едно «социалистическо при изключване на буржоазно-капиталистическите партии» правителство.

Тактика несъмнено правилна в основата си. Но ако не трябва да се спиране върху дребни неточности във формулировката, все пак не трябва да отменим с мълчание и това, че не бива да се нарича «социалистическо» (в официална декларация на комунистическата партия) едно правителство от социалпредатели, че не бива да се говори за изключване на «буржоазно-капиталистическите партии», когато партиите и на шайдемановци, и на г-да кауцкиевци-криспиновци са дребнобуржоазнодемократически, не бива да се пишат такива неща като параграф 4 от декларацията, който гласи:

«. . . За по-нататъшното спечелване на пролетарските маси на страната на комунизма огромна важност има от гледна точка на развитието на пролетарската диктатура такова състояние, когато политическата свобода би могла да се използва неограничено и когато буржоазната демокрация не би могла да действа като диктатура на капитала. . . »

Такова състояние е невъзможно. Дребнобуржоазните водачи, германските хендерсъновци (шайдемановци) и сноуденовци (криспиновци), не излизат и не могат да излязат вън от рамките на буржоазната демокрация, която от своя страна не може да не бъде диктатура на капитала. От гледна точка на достигане практическия резултат, към който съвсем правилно се е стремил ЦК на комунистическата партия, тия принципиално неверни и полити-

чески вредни неща съвсем не е трябвало да се пишат. За тази цел достатъчно е било да се каже (ако искаш да бъдеш парламентарно вежлив): докато мнозинството от градските работници върви след независимите, ние, комунистите, не можем да пречим на тези работници да изживеят своите последни еснафско-демократически (т. е. също «буржоазно-капиталистически») илюзии чрез опит с «тяхно» правителство. Това е достатъчно за обосноваване на компромиса, който е действително необходим и който трябва да се състои в отказване за известно време от опитите за насилствено събаряне на правителството, което има доверието на мнозинството от градските работници. А във всекидневната, масовата агитация, неограничавана от рамките на официалната, парламентарна вежливост, би могло, разбира се, да се добави: нека такива негодници като шайдемановци такива филистери като кауцкиевци — криспиновци на практика разкрият колко те сами са заблудени и заблуждават работниците; тяхното «чисто» правителство «най-чисто» ще извърши тази работа по «изчистването» на авгиевите обори на социализма, социалдемократизма и другите видове социалпредателство.

Истинската природа на сегашните водачи на «Германската независима социалдемократическа партия» (на тия водачи, за които погрешно се говори, че са изгубили вече всяко влияние, и които в действителност са още по-опасни за пролетариата, отколкото унгарските социалдемократи, които се нарекоха комунисти и обещаха «поддръжка» на пролетарската диктатура) пролича още и още веднъж през време на германската корниловщина, т. е. на преврата на г-да Кап и Лютвиц*. Малка, но нагледна илюстрация дават статийките на Карл Кауцки: «Решителни минути» («*Entscheidende Stunden*») във «*Freiheit*» («Свобода» — орган на независимите)⁶¹ от 30. III. 1920, и на Артур Криспин: «За политическото положение» (14. IV. 1920, пак там). Тия господа абсолютно не умеят да мислят и разсъждават като революционери.

* Извънредно ясно, кратко и точно, марксистически е осветлено това между другото в превъзходния вестник на Австрийската комунистическа партия «Червено знаме» от 28 и 30 март 1920 г. («*Die Rote Fahne*»⁶⁰, Wien 1920, бр. 266 и 267; L. L.: «*Ein neuer Abschnitt der deutschen Revolution*») (Л. Л. «Нов етап на германската революция». *Ред.*)

Това са хленчеши еснафски демократи, които са хиляди пъти по-опасни за пролетариата, ако се обявят за привърженици на съветската власт и диктатурата на пролетариата, тъй като фактически във всяка трудна и опасна минута те неизбежно ще извършат предателство. . . оставайки си «най-искрено» убедени, че помагат на пролетариата! Та нали и унгарските социалдемократи, прекръстили се в комунисти, искаха да «помогнат» на пролетариата, когато от малодушие и безхарактерност сметнаха положението на съветската власт в Унгария безнадеждно и захленчиха пред агентите на съглашенските капиталисти и съглашенските палачи.

III

Турати и К^о в Италия

Посочените по-горе броеве от италианския вестник «Съвет» напълно потвърждават казаното от мен в брошурата за грешката на Италианската социалистическа партия, която търпи в своите редове такива членове и даже такава група депутати. Това се потвърждава още повече от такъв страничен свидетел като римския кореспондент на английския буржоазно-либерален вестник «The Manchester Guardian», който е поместил в броя от 12. III. 1920 свое интервю с Турати.

«. . . Сийнор Турати — пише този кореспондент — смята, че революционната опасност не е такава, че да предизвиква неоснователни опасения в Италия. Максималистите играят с огъня на съветските теории само за да държат масите в едно повишено и възбудено настроение. Обаче тези теории са чисто легендарни понятия, незрели програми, непригодни за практическа употреба. Те са годни само за едно — да държат работещите класи в състояние на очакване. Същите тия хора, които ги употребяват като примамка, за да ослепяват пролетарските очи, се виждат принудени да водят всекидневна борба за извоюването на някои често пъти нищожни икономически подобрения, така че да отдалечат момента, когато работническите класи ще изгубят своите илюзии и вляра в любимите си митове. Оттук и дългият низ от стачки от всякакви размери и по всякакви поводи, включително до последните стачки в пощенското и железопътното ведомство — стачки, които правят още по-тежко и без това тежкото положение на страната. Страната е раздразиена вследствие трудностите, свързани с нейната адриатическа проблема, потисната от външните си дългове, от прекомерното пускане на книжни пари, и все пак страната далеч не съзнава още необходимостта от усвояването на оная дисциплина в труда, която единичка може да възстанови реда и благосъстоянието. . . »

Ясно е като бял ден, че английският кореспондент се е изпуснал да каже истината, прикривана и украсявана вероятно и от самия Турати, и от неговите буржоазни защитници, помощници, инспиратори в Италия. Тази истина е, че идеите и политическата работа на господата Турати, Тревес, Модилиани, Дугони и К^о са действително такива и именно такива, каквито ги рисува английският кореспондент. Това е чисто социалпредателство. Какво струва само защитата на реда и дисциплината за работници, намиращи се в наемно робство, работещи за обогатяването на капиталистите! И колко познати ни са на нас, русите, всички тези меншевишки речи! Колко ценно е признанието, че масите са за съветска власт. Колко тъпоумно и пошло-буржоазно е неразбирането на революционната роля на стихийно разрастващите се стачки! Да, да, английският кореспондент на буржоазнолибералния вестник е оказал мечешка услуга на господата Турати и К^о и превъзходно е потвърдил правилността на искането на другаря Бордига и неговите приятели от вестник «Съвет», които настояват Италианската социалистическа партия, ако тя иска да бъде действително за III Интернационал, да изгони позорно от своите редове господата Турати и К^о и да стане комунистическа партия както по име, така и по делата си.

IV

Погрешни изводи от верни предпоставки

Но др. Бордига и неговите «леви» приятели правят от своята правилна критика срещу господата Турати и К^о погрешния извод, че изобщо участието в парламента е вредно. Италианските «леви» не могат да приведат нито сянка от сериозни доводи в защита на този възглед. Те просто не знаят (или се мъчат да забравят) интернационалните образци на действително революционно и комунистическо безспорно полезно за подготовката на пролетарската революция използване на буржоазните парламенти. Те просто не си представят «новото» и повтаряйки безкрай, крещат едно и също за «старото», неболшевишкото използване на парламентаризма.

В това именно се състои тяхната основна грешка. Не само на парламентарялото, но и на всички поприща за дей-

ност комунизмът *трябва да внесе* (и без дълъг, настойчив, упорит труд *не ще съумее* да внесе) нещо принципиално ново, което из основи да скъса с традициите на II Интернационал (при същевременно запазване и развиване на хубавото, което той е дал).

Да вземем например журналистическата работа. Вестниците, брошурите, позивите изпълняват необходима работа по пропагандата, агитацията, организацията. Без журналистически апарат не може да мине нито едно масово движение в що-годе цивилизована страна. И никакви викове срещу «водачите», никакви клетвени обещания да се запази чистотата на масите от влиянието на водачите не ще ни избавят от необходимостта да се ползуваме за тази работа от хора, излезли от буржоазноинтелигентска среда, не ще ни избавят от буржоазнодемократическата, «собственическа» атмосфера и обстановка, в която се извършва тази работа при капитализма. Даже след изтичането на две и половина години от събарянето на буржоазията, от завладяването на политическата власт от пролетариата ние виждаме около себе си тази атмосфера, тази обстановка на масови (селски, занаятчийски) буржоазнодемократически, собственически отношения.

Парламентаризмът е една форма на работа, журналистиката — друга. Съдържанието може да бъде комунистическо и трябва да бъде комунистическо и в двете, ако дейците от едната и другата област са действително комунисти, действително членове на пролетарската масова партия. Но и в едната, и в другата — *и в която и да било сфера на работа* при капитализма и при прехода от капитализма към социализма — не могат да се избягнат онези трудности, онези своеобразни задачи, които пролетариатът трябва да преодолее и реши, за да може да използва пришълците от буржоазната среда за своите цели, за победата над буржоазноинтелигентските предрасъдъци и влияние, за отслабване съпротивата (а по-нататък и за пълното преустройство) на дребнобуржоазната обстановка.

Нима преди войната от 1914—1918 г. ние не виждахме във всички страни извънредно изобилие от примери, когато твърде «леви» анархисти, синдикалисти и други гromяха парламентаризма, подиграваха се с буржоазноопошлилите се депутати-социалисти, бичуваха техния кариеризъм и т. н. и т. н. — а самите те *чрез журналистиката, чрез работа в синдикатите* (професионалните съюзи)

правеха *също такава* буржоазна кариера? Нима примерите с госпожа жуовци и мерхаймовци, ако се ограничим с Франция, не са типични?

Именно в това се състои детинщината на «отричането» на участието в парламентаризма, че по такъв «прост», «лесен», привидно революционен начин мислят да *«решат»* трудната задача да се води борба против буржоазно-демократическите влияния *вътре* в работническото движение, а в действителност само бягат от собствената си сянка, само затварят очи пред трудността, отърват се от нея само с думи. Най-безсрамният кариеризъм, буржоазното използване на депутатските местенца, крещящото реформистко извращаване на парламентарната работа, пошлата еснафска рутина — всичко това, няма съмнение, са обикновени и преобладаващи характерни черти, които капитализмът поражда навсякъде и не само вън, но и вътре в работническото движение. Но той, капитализмът, и създаваната от него буржоазна обстановка (изчезваща много бавно даже след събарянето на буржоазията, тъй като селячеството постоянно възражда буржоазията), поражда абсолютно във всички области на работата и във всички области на живота също такъв по същество, с незначителни варианти различен по форма буржоазен кариеризъм, национален шовинизъм, еснафско опошляване и т. н.

Вие смятате себе си за «ужасно революционни», мили бойкотисти и антипарламентаристи, но в действителност *вие сте се изплашили* от сравнително неголемите трудности на борбата против буржоазните явления в работническото движение тогава, когато вашата победа, т. е. събарянето на буржоазията и завладяването на политическата власт от пролетариата, ще създаде *същите тези* трудности в още по-голям, в неизмеримо по-голям размер. Вие сте се изплашили като деца от мъничката трудност, която ви предстои днес, не разбирайки, че утре и другиден вие ще трябва все пак да се научите, да се доучите да преодолявате същите тези трудности в неизмеримо по-големи размери.

При съветска власт във вашата и в нашата, пролетарската, партия ще поискат да влязат още повече буржоазно-интелигентски пришълци. Те ще се промъкнат и в Съветите, и в съдилищата, и в администрацията, тъй като не може, няма с какво друго да се гради комунизмът освен

с човешкия материал, създаден от капитализма, защото не може да се изгони и унищожи буржоазната интелигенция, а трябва да се победи, да се преработи, да се превари, да се превъзпита — както трябва да се превъзпитат в продължителна борба, на почвата на пролетарската диктатура, и самите пролетарии, които се освобождават от своите собствени дребнобуржоазни предразсъдъци не изведнъж, не по чудо, не по повелението на св. Богородица, не по повелението на някакъв лозунг, резолюция, декрет, а само в дълга и трудна масова борба срещу масовите дребнобуржоазни влияния. При съветската власт същите тези задачи, които сега антипарламентаристът тъй горделиво, тъй високомерно, тъй лекомислено, тъй детински отхвърля от себе си само с едно движение на ръката — *същите тези* задачи се възраждат *вътре* в Съветите, *вътре* в съветската администрация, сред съветските правозастъпници» (ние разрушихме в Русия, и правилно постъпихме, като разрушихме, буржоазната адвокатура, но тя се възражда у нас под прикритието на «съветски» «правозастъпници»⁶²). Сред съветските инженери, съветските учители, сред привилегированите, т. е. най-квалифицираните и най-добре поставените *работници* в съветските фабрики, ние виждаме постоянно възраждане на абсолютно *всички* ония отрицателни черти, които са присъщи на буржоазния парламентаризъм, и само с повторна неуморна, продължителна и упорита борба на пролетарската организираност и дисциплина ние побеждаваме — постепенно — това зло.

Разбира се, при господството на буржоазията много «трудно» е да се победят буржоазните привички в собствената, т. е. работническата партия: «трудно» е да се изгонят от партията привичките, безнадеждно покварените от буржоазни предразсъдъци водачи-депутати, «трудно» е да се подчини на пролетарската дисциплина абсолютно необходимият ни (в известно, макар и твърде ограничено количество) брой пришълци от буржоазията, «трудно» е да се създаде напълно достойна за работническата класа комунистическа фракция в буржоазния парламент, «трудно» е да се постигне комунистическите депутати да не си играят на буржоазнопарламентарни шикалки, а да се занимаят с най-насъщната работа по пропагандата, агитацията, организацията сред масите. Всичко това е «трудно», не ще и дума, трудно бе в Русия, несравнено по-труд-

но е в Западна Европа и Америка, където буржоазията е много по-силна, където е по-силна буржоазнодемократическата традиция и прочее.

Но всичките тези «трудности» са чисто и просто детински трудности в сравнение със задачите от *съвсем същия род*, които, все едно, пролетариатът неизбежно ще има да решава и за своята победа, и по време на пролетарската революция, и след завземането на властта от пролетариата. В сравнение с *тези* наистина огромни задачи, когато при диктатурата на пролетариата ще трябва да се превъзпитават милиони селяни и дребни стопани, стотици хиляди служещи, чиновници, буржоазни интелегенти, да се подчинят всички те на пролетарската държава и на пролетарското ръководство, да се побеждават в тях буржоазните привички и традиции — в сравнение с тези гигантски задачи създаването при господството на буржоазията, в буржоазния парламент, една действително комунистическа фракция на истинска пролетарска партия е детински лесно.

Ако другарите «леви» и антипарламентаристи не се научат да преодоляват сега даже такава малка трудност, то може да се каже със сигурност, че те или не ще бъдат в състояние да осъществят диктатурата на пролетариата, не ще могат в широк мащаб да подчинят и да видоизменят буржоазните интелегенти и буржоазните учреждения, или ще трябва *на бърза ръка да се доучват* и при такава прибързаност ще причинят грамадна вреда на пролетарското дело, ще направят повече грешки, отколкото обикновено, ще проявят слабости и неумение повече от средно приетото и тъй нататък и тем подобни.

Докато буржоазията не е съборена и след това, докато не е напълно изчезнало дребното стопанство и дребното стоково производство, дотогава буржоазната обстановка, собственическите привички, еснафските традиции ще вредят на пролетарската работа както вън, така и вътре в работническото движение, не само в една област на дейност — парламентарната, а неизбежно във всички и всякакви области на обществената дейност, на всички без изключение културни и политически поприща. И най-дълбока грешка, за която после неминуемо ще трябва да се разплащаме, е опитът да махнем с ръка, да се оградим от *една* от «неприятните» задачи или трудности в една област на работата. Трябва да се учим и да се научим да

усвояваме всички без изключение области на работа и дейност, да побеждаваме всички трудности и всички буржоазни навици, традиции, привички винаги и навсякъде. Друга постановка на въпроса е просто несериозна, просто детинщина.

12. V. 1920 г.

V

В руското издание на тази книга аз малко неправилно съм осветил поведението на Холандската комунистическа партия изобщо в областта на международната революционна политика. Затова използвам настоящия случай, за да публикувам приведеното по-долу писмо на нашите холандски другари по този въпрос и след това да поправам израза «холандски трибунисти», който съм употребил в руския текст, като го заменя с думите «някои членове на Холандската комунистическа партия»⁶³.

Н. Ленин

Писмото на Вайнкоп

Москва, 30 юни 1920 г.

Скъпи другарю Ленин,

Благодарение на Вашата любезност ние, членовете на холандската делегация за II конгрес на Коминтерна, имахме възможност да прегледаме Вашата книга «Левичарството — детска болест на комунизма» преди нейното публикуване в превод на западноевропейските езици. В тази Ваша книга Вие няколко пъти подчертавате своето неодобрение по повод на ролята, която някои членове на Холандската комунистическа партия са играли в международната политика.

При все това ние трябва да протестираме срещу това, че Вие възлагате върху комунистическата партия отговорността за техните постъпки. Това е крайно неточно. Нещо повече, то е несправедливо, тъй като тези членове на Холандската комунистическа партия много малко участвуват или съвсем не участвуват в текущата работа на нашата партия; те се опитват също пряко или косвено да прокарат в комунистическата партия опозиционни лозунги, против които Холандската компартия и всички нейни органи са водели и водят и до ден днешен най-енергична борба.

С братски привет

(от името на холандската делегация)

Д. И. Вайнкоп

Написано през април—май 1920 г.

Напечатано през юни 1920 г. в Петроград като отделна книга от Държавното издателство

*В.И. Ленин.
Съчинения. Т. 31, с. 1—106.*

Статии и доклади

Великият почин

(За героизма на работниците в тила).
По повод на «комунистическите съботници»

Печатът съобщава много примери на героизъм на червеноармейците. Работниците и селяните в борбата с колчаковци, с деникиновци и с другите войски на помещиците и капиталистите често проявяват чудеса от храброст и издръжливост, защитавайки завоеванията на социалистическата революция. Бавно и трудно върви изживяването на партизанщината, преодоляването на умората и разпуснатостта, но то върви напред въпреки всичко. Героизмът на трудещите се маси, които съзнателно дават жертви за победата на социализма — ето кое е основата на новата, другарската дисциплина в Червената армия, на нейното възраждане, укрепване, растеж.

Не по-малко внимание заслужава героизмът на работниците в тила. Просто гигантско значение в това отношение има устройването на работниците — по техен собствен почин — на *комунистическите съботници*. Очевидно това е още само начало, но то е начало от необикновено голяма важност. Това е начало на преврат по-труден, по-съществен, по-коренен, по-решаващ от събарянето на буржоазията, защото това е победа над собствената законстенялост, разпуснатост, дребнобуржоазен егоизъм, над

тези навици, които проклетият капитализъм остави в наследство на работника и селянина. Когато *тая* победа бъде затвърдена, тогава и само тогава ще бъде създадена новата обществена дисциплина, социалистическата дисциплина, тогава и само тогава връщането назад към капитализма ще стане невъзможно, комунизмът ще стане действително непобедим.

«Правда» от 17 май помести статията на др. А. Ж. «Работа по революционному (Комунистическата събота)». Тая статия е толкова важна, че ние ще я възпроизведем изцяло:

Работа по революционному

(Комунистическата събота)

Писмото на ЦК на РКП за работа *по революционному* даде силен гласък на комунистическите организации и на комунистите. Общият подем отправи много комунисти-железничари на фронта, но повечето от тях не можеха да оставят отговорните си постове и да намерят нови начини за работа по революционному. Сведенията от места за бавността на работата по мобилизацията и канцеларското разтакане заставиха Московско-Казанския железопътен подрайон да обърне внимание на механизма на железопътното стопанство. Оказа се, че поради недостиг на работна сила и слаба интензивност на труда се бавят спешни поръчки и спешен ремонт на локомотивите. На 7 май на общо събрание на комунистите и съчувственците от Московско-Казанския железопътен подрайон е бил поставен въпросът за преминаването от думи за съдействию на победата над Колчак към дела. Приетото предложение гласи:

«Предвид на тежкото вътрешно и външно положение, за да се преодолее класовият враг, комунистите и съчувственците отново трябва да се постегнат и да откъснат от своя отдых още един час за работа, т. е. да увеличат своя работен ден с един час, да го сумират и в събота да отработят наведнъж 6 часа физически труд, за да произведат незабавно реална ценност. Считайки, че комунистите не трябва да щадят своето здраве и живот за придобивките на революцията — работата да се извърши безплатно. *Комунистическата събота* да се въведе в целия подрайон до пълната победа над Колчак.»

След известни колебания това предложение било прието единодушно.

В събота, на 10 май, в 6 часа вечерта, комунистите и съчувственците се явили като войници на работа, строили се в редици и без суетня били разведени от майсторите по местата им.

Резултатите от работата *по революционному* са налице. Приложената таблица посочва предприятията и характера на работата.

Общата стойност на работата при нормално заплащане е 5000 рубли, а на извънредна — $1\frac{1}{2}$ пъти повече.

Място на работата	Наименование на работата	Брой на работниците	Количество на часовете		Извършена работа
			единица време	Всичко	
Москва. Главни локомотивни работилници	Товарене материали за линията, приспособления за ремонт на локомотивни и вагонни части за Перово—Муром Алатир и Сызран	48 21 5	5 3 4	240 63 20	Натоварено 75 000 пуда. Разтоварено 1,800 пуда
Москва. Пътническо депо	Сложен текущ ремонт на локомотиви	26	5	130	Общо извършен ремонт на 1 1/2 локомотива
Москва. Сортировъчна гара	Текущ ремонт на локомотиви	24	6	144	Пуснати 2 локомотива и на 4 разглобени частите, които подлежат на ремонт
Москва. Вагонен отдел	Текущ ремонт на пътнически вагони	12	6	72	2 вагона 3-та класа
„Перово“. Главни вагонни работилници	Ремонт на вагони и малък ремонт в събота, неделя	46 23	5 5	230 115	12 покрити товарни вагона и 2 платформи
	<i>Всичко . . .</i>	205	—	1,014	Общо пуснати 4 локомотива, 16 вагона и разтоварено и натоварено 9,300 пуда

Интензивността на труда при товаренето е била по-висока от тази на обикновените работници с 270%. Останалите работи са извършени приблизително със същата интензивност.

Отстранено е било задържането на поръчките (спешните) поради недостиг на работна сила и поради разтакане в размер от седем дни до три месеца.

Работата е протекла при наличността на неизправност (лесно отстраняема) в приспособленията, които забавяли отделни групи от 30 до 40 минути.

Администрацията, поставена да ръководи работата, едва успявала да подготви нова работа, и може би не е много преувеличен изразът на един стар майстор, че в *комунистическата събота* е извършена работа за една седмица в сравнение с работата на несъзнателните и разпуснатите работници.

Предвид на това, че в работата са участвували и просто искрени

привърженици на съветската власт и че се очаква наплив на такива в бъдещите съботници, както и предвид на желанието на други райони да вземат пример от комунистите-железничари от Московско-Казанската железопътна линия, аз ще се спра по-подробно върху организационната страна според съобщенията от места.

В работата са участвували 10% комунисти, които работят постоянно в тези места. Останалите са били заемачи отговорни постове и изборни длъжности — от железопътни комисари до комисари на отделни предприятия, както и от професионалния съюз и от работещите в управлението и Комисариата на пътните съобщения.

Въодушевлението и дружността в работата били небивали. Когато без ругатни и спорове работници, канцеларисти, служещи от управлението, обхванали четридесетпудов бандаж на колело за пътнически локомотив, го отъркулвали на мястото му, подобно на трудолюбиви мравки, в сърцето се раждало горещо чувство на радост от колективния труд и крепнела вярата в непоколебимата победа на работническата класа. Световните хищници не ще задушат победителите-работници. Колчак не ще дочака вътрешен саботаж.

След свършването на работата присъстващите били свидетели на невиджана картина: стотина комунисти, изморени, но с радостен огън в очите, приветствували успеха на работата с тържествените звуци на Интернационала — и изглеждало, сякаш тях победни вълни на победния химн ще прелеят отвъд стените по работническа Москва и като вълни от хвърлен камък ще се разпространят по работническа Русия и ще раздвижат изморените и отпусналите се.

А. Ж.

Преценявайки тоя презабележителен «пример, достоен за подражание», «Правда» от 20 май в статия на др. Н. Р. под това заглавие писа:

«Случан на подобен род работа на комунисти не са рядкост. Аз знам за подобни случан в една електрическа станция и на различни железопътни линии. На Николаевската железопътна линия комунистите са работили няколко ноци извънредно за вдигане на паднал във връщателния кръг локомотив; на Северната железопътна линия през зимата всички комунисти и съчувственици са работили няколко неделни дни за очистване линията от снега, ядките в много сточни гари с цел за борба против краденето на товарите вършат нощен обход на гарите — но тази работа е била случайна, несистемна. Другарите казанци внесоха онова ново, което прави тая работа системна, постоянна. «До пълната победа над Колчак», са решили другарите казанци, и в това е цялото значение на тяхната работа. Те удължават с един час работния ден на комунистите и съчувствениците за през всичкото време на военното положение; същевременно те дават пример на продуктивна работа.

Тоя пример вече е предзвикал и *трябва* да предзвика понататъшно подражанне. Общото събрание на комунистите и съчувствениците от Александровската железопътна линия, след като обсъдило военното положение и решението на другарите казанци, решило: 1) Да се въведат «съботниците» за комунистите и съчувствениците от Александровската железопътна линия. Първият съботник се определя за 17 май. 2) Да се организират комунистите и съчув-

ствениците в образцови, показни бригади, които ще трябва да покажат на работниците как трябва да се работи и какво в действителност може да се направи при сегашните материали, инструменти и хранене.

Според думите на другарите казанци техният пример произвел голямо впечатление и в близката събота те очакват на работа значителен брой *безпартийни* работници. Когато пиша тия редове, в работилищата на Александровската железопътна линия извънредната работа на комунистите още не е започнала, само се е разнесъл слухът за проектираната работа, а вече безпартийната маса се е раздвижила, заговорила. «Ние не знаехме вчера, иначе щяхме да се приготвим и също щяхме да поработим», «другата събота непременно ще дойда» — се чува от всички страни. Впечатлението, произвеждано от такъв род работа, е много голямо.

Примера на другарите казанци трябва да последват всички комунистически ядки в тила. Не само комунистическите ядки от Московския възел, а цялата партийна организация в Русия трябва да последва този пример. И в селата комунистическите ядки трябва да се заемат на първо място с обработването на нивите на червеноармейците, за да помогнат на техните семейства.

Другарите казанци завършили своята работа в първата комунистическа събота с пеене на Интернационала. Ако комунистическата организация в цяла Русия последва този пример и го прокарва неотклонно в живота — близките тежки месеци ще бъдат преживени от Руската съветска република при гръмките звуци на Интернационала на всички трудещи се от републиката. . .

На работа, другари-комунисти!»

«Правда» от 23 май 1919 г. съобщи, че

«На 17 май на Александровската железопътна линия се е състоял първият комунистически «съботник». 98 души комунисти и съчувственици са работили съгласно решението на общото събрание извънредно по 5 часа безплатно, като са получили само правото да си поръчат втори обед срещу заплащане, при което за обед, пак срещу заплащане, е било отпуснато половин фунт хляб като на физически работници».

Въпреки че работата е била слабо подготвена и слабо организирана, все пак *производителността на труда била 2—3 пъти по-висока от обикновената*.

Ето примери:

1) 5 стругари за 4 часа направили 80 цилиндъра. Производителността в сравнение с обикновената е 213%.

2) общи работници за 4 часа събрали 600 пуда стар материал и 70 вагона ресори, всеки един тежък по 3¹/₂ пуда — всичко 850 пуда. Производителността в сравнение с обикновената е 300%.

«Другарите обясняват това с обстоятелството, че работата в обикновеното време е омръзнала, дотегнала, а тук работят с жела-

ние, с въодушевление. Но сега ще бъде срамно в обикновено време да се изработва по-малко, отколкото в комунистическия съботник.»

«Сега много безпартийни работници изявяват желанне да участвуват в съботниците. Локомотивни бригади поемат задължение да вземат от «гробницето» локомотив в съботник, да го ремонтират и да го пуснат в движение.

Получени са сведения, че такива съботници се организират и по железопътната линия Вязма.»

За вървежа на работата в тия комунистически съботници пише др. А. Дяченко в «Правда» от 7 юни. Привеждаме главната част от неговата статия, озаглавена: «Бележки на един съботник»:

«С голяма радост аз и моят другар отидохме да отбием съботния «стаж» по решение на железопътния партийен подрайон и временно, за няколко часа, да дадем почивка на главата, като дадем работа на мишците. . . Предстои ни да работим в дървообработвателния завод на железопътната линия. Пристигнахме, видяхме своите, поздравихме се, пошегувахме се, преброихме силите — всичко 30. . . А пред нас лежи «чудовище» — парен котел с доста солидна тежест, 600—700 пуда, и него именно ние трябва да «преместим», т. е. да отърколим едва ли не на $\frac{1}{4}$ или $\frac{1}{3}$ верста до една платформа. В нашите мисли се заражда съмнение. . . но сто че ние вече сме на работа: другарите просто поставиха под котела дървени валяци, завързаха две въжета и работата почна. . . Котелът се поддаде неохотно, но все пак тръгна. Радваме се — та ние сме така малко. . . нали тоя същия котел са го влачили едва ли не две седмици работници-некомунисти, на брой три пъти повече, а той се е опирал, докато дочака нас. . . Работим един час, здравата, дружно, под отмерените звуци на командата: «Раз, два, три», на нашия другар десетник, и котелът върви ли върви. Изведнъж — комедия. Внезапно смешно се изпотъркаля цяла редица другари — въжето в нашите ръце ни «измени». Но задръжката е минутна: на мястото му поставяме по-дебело въже. . . Вечер е, вече забележимо се стъмва, но ние трябва да преодолеем още една малка височинка и тогава работата скоро ще бъде завършена. Пращят ръцете, дланите горят, сгорещяваме се, напъваме с всички сили — и работата спори. «Администрацията» стои и — смутена от успеха — неволно също се хваща за въжето: помагай! отдавна е време! Ето че в нашата работа се е загледал червеноармеец. В ръцете му хармоника. Какво мисли той? Какви ли са тия хора? Какво търсят тук в събота, когато всички си седят по домовете? Аз разрешавам неговите догадки и казвам: «Другарю! Изсвири ни нещо весело, ние не сме какви да е работничета, а истински комунисти — виждаш как работата пее в ръцете ни, не ни мързи, а напъваме.» Червеноармеецът грижливо слага хармониката и бърза към въжето. . .

— «Англичанин мъдрец!» — запява с красив тенор др. У. Ние му пригласяме и гръмко екват думите на работническата песен: «Ей, дубинушка, ухнем, подернем, подернем. . .»

Непривикналите мускули са изморени, плещите, гърбът болят, но. . . утре е свободен ден, ден за почивка, ще успеем да се насним. Целта е близка и след малки поклащания нашето «чудовище» е вече почти до самата платформа: подлагайте дъски, качете го на плат-

формата! — и нека тоя котел дава работата, която отдавна вече очакват от него. А ние вкупом отиваме в стаята, «клуб» на местната ядка, обкичена с плакати, с наредени до стената пушки, ярко осветена, и след добре изпетия «Интернационал» прием жадно чай с «ром» и дори с хляб. Такова угощение, устроено от местните другари, е тъкмо на място след нашата тежка работа. Братски се прощаваме с другарите и се строяваме в колони. Революционни песни огласят в нощната тишина сънната улица, отмерените звуци на стъпките пригласят на песента. «Смело, товарищи, в ногу», «Вставай, проклятьем заклейменный» — се носи нашата песен на Интернационала и труда.

Измина една седмица. Ръцете и плещите ни си отпочинаха и ние отиваме на «съботник» — сега вече на 9 версти далеч, да правим вагони. Това е в Перово. Другарите се изкачиха на покрива на «американеца» и звучно и красиво пеят «Интернационала». Пътниците във влака се прислушват, явно учудени. Отмерено тракат колелетата и ние, неуспели да се покачим горе, висим по стълбите на «американеца» като «отчаяни» пътници. Ето и спирката, ние сме вече при целта, преминаваме дълъг двор и срещаме сърдечния др. комисар Г.

— Работа има, хората са малко! Всичко 30, а трябва да извършим за 6 часа среден ремонт на една дяволска дузина вагони! Ето стоят отбелязаните шасита, има не само празни вагони, но още и пълна цистерна. . . но нищо, «ще се приспособим», другари!

Работата кипи. Заедно с петима другари аз работя с помощта на лостове. Тия колооси, тежки по 60 и 70 пуда, под напора на нашите плещи, с помощта на два лоста, направлявани от др. «десетник», живо и чевръсто прескачат от едни релси на други. Една колоос е прехвърлена — нова на нейното място. Ето че вече всички са на мястото си и ние по релсите бързо-бързо «експедираме» под сайванта тая изхабена вехтория. . . Раз, два, три — те са вдигнати във въздуха от железния въртящ се лост и вече ги няма на релсите. Там, в тъмнината, се чуват ударите на чуковете — бързо, като пчели работят другарите при своите «бслни» вагони. И дърводелска работа извършват, и сядисват, и правят покриви — работата кипи за наша и на другаря комисар радост. А там нашите ръце потрябваха и на ковачите. В подвижното ковашко огнище лежи нажежен «управляч», т. е. вагонна ос с кука, изкривена от несръчен тласък. Бяла, нскряща, тя се озовава върху чугуената плоча и от ловките ни удари, под окото на спитен другар, премеа своята нормална форма. Тя още е белочервена, а вече на нашите плещи бързо-бързо се пренася на своято място и с искри е вмъкната в железната дупка — няколко удара и тя е вече на мястото си. Забираме се под вагона. Там устройството на разните скачвания и управляващи прътове съвсем не е така просто, както изглежда — там има цяла система от заклепки и спирални пружина. . .

Работата кипи, мракът се сгъстява, по-ярко горят факлите. Скоро свършваме. Част от другарите, «настанили се» при куп наплати, сърбат горещ чай. Свежа е майската нощ и красив е на небето сърпът на новата луна. Шеги, смях, здрав хумор.

— Другарю Г., оставяй работата, стигат ти 13 вагона!

Но за др. Г. това е малко.

Чаят е изпит. Запели своите победни песни, крачим към изхода. . . »

Движението в полза на устройването на «комунистически съботници» не се ограничава с Москва. «Правда» от 6 юни съобщава:

«На 31 май в Твер се е състоял първият комунистически съботник. На железопътната линия са работили 128 комунисти. За 3¹/₂ часа са натоварени и разтоварени 14 вагона, ремонтирани са 3 локомотива, нарязани са 21 кубика дърва и са извършени други работи. Интензивността на работата на квалифицираните работници-комунисти е надминавала обикновената производителност 13 пъти.»

След това в «Правда» от 8 юни четем:

Комунистическите съботници

«С а р а т о в, 5 юни. Железничарите-комунисти, отзовали се на апела на московските другари, на общо партийно събрание решиха: да работят в съботните дни безплатно по 5 извънредни часа за подкрепяне на народното стопанство.»

*

Приведох най-подробни и пълни сведения за комунистическите съботници, защото тук без съмнение наблюдаваме една от най-важните страни на комунистическото строителство, на която нашият печат обръща недостатъчно внимание и която всички ние още недостатъчно сме оценили.

По-малко политически шум, повече внимание към най-простите, но живи, взети от живота, проверени в живота факти на комунистическото строителство — тоя лозунг трябва постоянно да повтаряме всички ние, нашите писатели, агитатори, пропагандисти, организатори и тъй нататък.

Естествено и неизбежно е, че на първо време след пролетарската революция ни занимава най-вече главната и основна задача — преодоляването на съпротивата на буржоазията, победата над експлоататорите, смазването на техния заговор (като «заговора на робовладелците» за предаването на Питер, в който заговор участваха всички, от черносотниците и кадетите до меншевиките и есерите включително¹). Но наред с тая задача също така неизбежно се поставя — и с течение на времето все повече и повече — по-съществената задача за положителното кому-

нистическо строителство, за създаването на нови икономически отношения, на ново общество.

Диктатурата на пролетариата — както вече съм имал случай не един път да посочвам, между другото и в речта си от 12 март на заседанието на Петроградския Совдеп — не е само насилие над експлоататорите, и дори не е преди всичко насилие. Икономическа основа на това революционно насилие, залог за неговата жизненост и успех е това, че пролетариатът представлява и осъществява по-висок тип обществена организация на труда в сравнение с капитализма. В това е същността. В това са източникът на силата и залогът на неизбежната пълна победа на комунизма.

Крепостническата организация на обществения труд се крепеше на дисциплината на тоягата, при крайното невежество и изостаналост на трудещите се, които ограбваха и над които се гавреха шепа помещици. Капиталистическата организация на обществения труд се крепеше на дисциплината на глада, и грамадната маса на трудещите се, въпреки целия прогрес на буржоазната култура и на буржоазната демокрация, оставаше в най-напредналите, цивилизовани и демократични републики невежа и изостанала маса от наемни роби или потиснати селяни, които ограбваха и над които се гавреха шепа капиталисти. Комунистическата организация на обществения труд, първа стъпка към която е социализмът, се крепи и колкото отиваме по-нататък, толкова повече ще се крепи на свободната и съзнателна дисциплина на самите трудещи се, които смъкнаха игото както на помещиците, така и на капиталистите.

Тази нова дисциплина не пада от небето и не се ражда от добричките пожелания, тя израства от материалните условия на едрото капиталистическо производство, само от тях. Без тях тя е невъзможна. А носител на тия материални условия или техен проводник е определена и историческа класа, създадена, организирана, сплотена, обучена, просветена, закалена от едрия капитализъм. Тая класа е пролетариатът.

Диктатурата на пролетариата, ако се преведе този латински, научен историко-философски израз на по-прост език, означава ето какво:

само определена класа, именно градските и изобщо фабрично-заводските, промишлените работници са в със-

тояние да ръководят цялата маса на трудещите се и експлоатирани в борбата за събаряне игото на капитала, в хода на самото събаряне, в борбата за задържането и укрепването на победата, в изграждането на нов, социалистически обществен строй, в цялата борба за пълно унищожение на класите. (Ще отбележим в скоби: научната разлика между социализма и комунизма е само в това, че първата дума означава първата степен на израстващото от капитализма ново общество, втората дума — по-високата, по-нататъшна негова степен.)

Грешката на «бернския», жълтия Интернационал е в това, че неговите водачи признават само на думи класовата борба и ръководната роля на пролетариата, страхувайки се да доведат мисълта си докрай, страхувайки се тъкмо от неизбежния извод, който е особено страшен за буржоазията и абсолютно неприемлив за нея. Те се страхуват да признаят, че диктатурата на пролетариата е *също* период на класова борба, която е неизбежна, докато не са унищожени класите, и която изменя своите форми, като става на първо време след събарянето на капитала особено ожесточена и особено своеобразна. След като завоюва политическата власт, пролетариатът не прекратява класовата борба, а я продължава — до унищожаването на класите, — но, разбира се, в друга обстановка, в друга форма, с други средства.

А какво значи «унищожение на класите»? Всички наричащи себе си социалисти признават тая крайна цел на социализма, но далеч не всички вникват в нейното значение. Класи се наричат големи групи от хора, които се различават по своето място в исторически определената система на общественото производство, по своето отношение (най-често закрепено и оформено в законите) към средствата за производство, по своята роля в обществената организация на труда, а следователно по начините на получаване и по размерите на оная част от общественото богатство, с която те разполагат. Класите са такива групи от хора, една от които може да си присвоява труда на друга благодарение на разликата в мястото, което заемат в дадено устройство на общественото стопанство.

Ясно е, че за пълното унищожаване на класите трябва не само да бъдат свалени експлоататорите, помещиците и капиталистите, не само да бъде отменена *тяхната* собственост, но и трябва да се *отмени* още и *всяка* частна соб-

ственост върху средствата за производство, трябва да се унищожи както различието между града и селото, така и различието между хората на физическия и хората на умствения труд. Това е много продължителна работа. За да се извърши тя, нужно е да се направи грамадна крачка напред в развитието на производителните сили, трябва да се преодолее съпротивата (често пасивна, която е особено упорита и особено трудно се поддава на преодоляване) на многочислените остатъци от дребното производство, трябва да бъде преодоляна грамадната сила на привычката и застоя, свързана с тия остатъци.

Да се предполага, че всички «трудещи се» са еднакво способни за тая работа, би било празна фраза или илюзия на допотопен, домарксов социалист. Защото тая способност не е дадена сама по себе си, а израства исторически и израства *само* от материалните условия на едрото капиталистическо производство. Такава способност в началото на пътя от капитализма към социализма притежава *само* пролетариатът. Той е в състояние да изпълни лежащата върху него гигантска задача, първо, защото той е най-силната и най-напредничавата класа на цивилизованите общества; второ, защото в най-развитите страни той е мнозинството от населението; трето, защото в изостаналите капиталистически страни, като Русия, мнозинството от населението принадлежи към полупролетариите, т. е. към хората, които прекарват постоянно една част от годината по пролетарски, постоянно изкарват прехраната си в известна степен чрез наемен труд в капиталистическите предприятия.

Тези, които се опитват да разрешават задачите на прехода от капитализма към социализма, изхождайки от общите фрази за свобода, равенство и демокрация изобщо, равенство на трудовата демокрация и др. т. (както правят това Кауцки, Мартов и други герои от бернския, жълтия Интернационал), те с това само разкриват своята природа на дребни буржоа, филистери, еснафи, които в идейно отношение робски кретат след буржоазията. Правилно разрешение на тая задача може да даде само конкретното изучаване на особените отношения между завоювалата политическата власт особена класа, именно пролетариата, и цялата непролетарска, а също и полупролетарска маса на трудещото се население, при което тия отношения се формират не във фантастически-хармонична, «идеална»

обстановка, а в реалната обстановка на бясната и многообразна съпротива от страна на буржоазията.

Грамадното мнозинство от населението в която и да е капиталистическа страна, в това число и в Русия — а трудещото се население най-много, — хиляди пъти е изпитало върху себе си и върху своите близки гнета на капитала, неговия грабеж, всякакъв род оскърбления. Империалистическата война, т. е. избиването на десет милиона хора за решаването на въпроса — дали английският или германският капитал да получи първенство в ограбването на целия свят, — необикновено изостри, разшири, задълбочи тия изпитания, застави да бъдат те осъзнати. Оттук и неизбежното съчувствие на грамадното мнозинство от населението и особено на масата на трудещите се към пролетариата за това, че той с героична смелост, с революционна безпощадност събаря игото на капитала, смъква експлоататорите, смазва тяхната съпротива, със своята кръв пробива път към създаване на ново общество, в което няма да има място за експлоататори.

Колкото и да са големи, колкото и да са неизбежни дребнобуржоазните люшкания и колебания на непролетарските и полупролетарските маси на трудещото се население назад, към буржоазния «ред», под «крилцето» на буржоазията, те все пак не могат да не признават морално-политическия авторитет на пролетариата, който не само смъква експлоататорите и смазва тяхната съпротива, но който така също строи нова, по-висша обществена връзка, обществена дисциплина: дисциплината на съзнателните и обединени труженици, незнаещи над себе си никакво иго и никаква власт освен властта на тяхното собствено обединение, на техния собствен, по-съзнателен, смел, сплотен, революционен, последователен авангард.

За да победи, за да създаде и укрепи социализма, пролетариатът трябва да реши двойка или двуетидна задача: първо, да увлече със своя беззаветен героизъм на революционната борба против капитала цялата маса на трудещите се и експлоатираните, да я увлече, да я организира, да я ръководи за събаряне на буржоазията и за пълно смазване на всяка съпротива от нейна страна; второ, да поведе след себе си цялата маса на трудещите се и експлоатираните, както и всички дребнобуржоазни слоеве по пътя на новото стопанско строителство, по пътя на създаването на нова обществена връзка, нова трудова дис-

циплина, нова организация на труда, съединяваща последната дума на науката и на капиталистическата техника с масовото обединение на съзнателните работници, творци на едрото социалистическо производство.

Тая втора задача е по-трудна от първата, защото тя в никой случай не може да бъде решена с героизма на отделния порив, а изисква най-продължителен, най-упорит, най-труден героизъм на масовата и *делнична* работа. Но тая задача е и по-съществена от първата, защото в последна сметка най-дълбок източник на сила за победите над буржоазията и единствен залог за трайността и безвъзвратността на тия победи може да бъде само новият, по-висш начин на обществено производство, замяната на капиталистическото и дребнобуржоазното производство с едро, социалистическо производство.

*

«Комунистическите съботници» имат грамадно историческо значение именно защото ни показват съзнателния и доброволен почин на работниците в развитието на производителността на труда, в преминаването към нова трудова дисциплина, в създаването на социалистически условия на стопанство и живот.

Един от малкото — по-право ще бъде да се каже: един от изключително редките буржоазни демократи в Германия, преминали след поуките от 1870—1871 г. не към шовинизма и не към национал-либерализма, а към социализма, И. Якоби, казва, че основаването на един работнически съюз има по-голямо историческо значение, отколкото боят при Садова². Това е вярно. Сражението при Садова е решавало въпроса за първенство на една от двете буржоазни монархии, австрийската или пруската, в създаването на национална германска капиталистическа държава. Основаването на един работнически съюз е било малка крачка към световната победа на пролетариата над буржоазията. Така и ние можем да кажем, че първият комунистически съботник, устроен на 10 май 1919 г. от железопътните работници по Московско-Казанската железопътна линия в Москва, има по-голямо историческо значение от която и да е победа на Хинденбург или Фош и на англичаните през империалистическата война от 1914—1918 година. Победите на империалистите са касапница за

милиони работници сгради печалбите на англо-американските и френските милиардери, те са зверства на загиващия, преситен, приживе гниещ капитализъм. Комунистическият съботник на железопътните работници от Московско-Казанската железопътна линия е една от клетките на новото, социалистическото общество, което носи на всички народи по земята избавление от игото на капитала и от войните.

Господа буржоата и техните лакеи, включително меншевиките и есерите, които са привикнали да се считат представители на «общественото мнение», разбира се, се надсмиват над надеждите на комунистите, наричат тия надежди «боабаб в саксия за резеда», смеят се над нищожното число съботници в сравнение с масовите случаи на разхищаване, безделие, спадане на производителността, похабяване на сурови материали, разваляне на продукти и т. н. Ние ще отговорим на тия господа: ако буржоазната интелигенция отдадеше своите знания в помощ на трудещите се, а не на руските и чуждестранните капиталисти за възстановяването на тяхната власт, превратът би се извършвал по-бързо и по-мирно. Но това е утопия, защото въпросът се решава от борбата на класите, а мнозинството от интелигенцията тегли към буржоазията. Не с помощта на интелигенцията, а въпреки нейното противодействие (поне в повечето случаи) пролетариатът ще победи, отстранявайки непоправимо-буржоазните интелигенти, преработвайки, превъзпитавайки, подчинявайки на себе си колебливите, постепенно спечелвайки все по-голяма част от тях на своя страна. Злорадството по повод на трудностите и неуспехите на преврата, сеенето на паника, пропагандата за връщане назад — всичко това са оръдия и похвати на класовата борба на буржоазната интелигенция. Пролетариатът няма да допусне да бъде излъган с това.

А ако разгледаме въпроса по същество, нима е имало случай в историята един нов начин на производство да пусне корени изведнъж, без дълга редица от неуспехи, грешки и рецидиви? Половин век след падането на крепостното право в руското село оставаха още немалко отживелици от крепостничеството. Половин век след отменяването на робството на негрите в Америка положението на негрите там почти навсякъде си оставаше още полуробско. Буржоазната интелигенция, в това чисто меншевиките и

есерите, са верни на себе си, служейки на капитала и запазвайки изцяло лъжливата аргументация: до пролетарската революция те ни упрекваха в утопизъм, а след нея те искат от нас фантастически бързо изживяване следите на миналото.

Но ние не сме утописти и знаем истинската цена на буржоазните «аргументи», знаем също така, че в нравите следите на старото известно време след преврата неизбежно ще преобладават над кълновете на новото. Когато новото току-що се е родило, старото в течение на известно време всякога остава по-силно от него, така бива всякога и в природата, и в обществения живот. Надсмиването над слабостта на кълновете на новото, евтиничкият интелегентски скептицизъм и други подобни — всичко това са всъщност похвати на класовата борба на буржоазията против пролетариата, защита на капитализма против социализма. Ние сме длъжни грижливо да изучаваме кълновете на новото, най-внимателно да се отнасяме към тях, по всякакъв начин да помагаме на техния растеж и да «отглеждаме» тия слаби кълнове. Някои от тях неизбежно ще загинат. Не можем да гарантираме, че именно «комунистическите съботници» ще изиграят особено важна роля. Работата не е в това. Работата е в подкрепата на всички и всякакви кълнове на новото, измежду които животът ще отбере най-жизнеспособните. Ако японският учен, за да помогне на хората да победят сифилиса, е имал търпението да изпита 605 препарата, докато не приготвил 606-ия препарат, който удовлетворявал известни изисквания, тия, които искат да решат по-трудната задача — да победят капитализма, — трябва да имат настойчивостта да изпитат стотици и хиляди нови начини, способности и средства на борба за изработване най-годните от тях.

«Комунистическите съботници» са така важни затова, защото се започнаха от работници, които съвсем не са поставени в изключително добри условия, а от работници с разни специалности, в това число и работници без специалност, общи работници, поставени в *обикновени*, т. е. *най-тежки* условия. Ние всички знаем добре основното условие за спадането на производителността на труда, което се наблюдава не само в Русия, а по целия свят: разоряването и обедняването, озлоблението и умората, предизвикани от империалистическата война, болестите и недояждането. По важност последното заема първо

място. Гладът — ето причината. А за да се премахне гладът, трябва да се увеличи производителността на труда и в земеделието, и в транспорта, и в промишлеността. Получава се следователно някакъв омагьосан кръг: за да се повдигне производителността на труда, трябва да се спасим от глада, а за да се спасим от глада, трябва да повдигнем производителността на труда.

Известно е, че подобни противоречия се разрешават на практика с разкъсването на тоя омагьосан кръг, с прелом в настроението на масите, с геройската инициатива на отделни групи, която на фона на такъв прелом нерядко играе решаваща роля. Московските черноработници и московските железничари (разбира се, като се има предвид мнозинството, а не шепа спекуланти, бюрократи от управлението и др. такава белогвардейска паплач) — това са трудещи се, които живеят в отчаяно тежки условия. Постоянно недояждане, а сега, пред новата реколта, при общото влошаване на продоволственото положение, просто глад. И ето тия гладни работници, заобиколени от злобната контрареволуционна агитация на буржоазията, меншевиките и есерите, устройват «комунистически съботници», работят извънредно *без всякакво заплащане* и достигат *грамадно повишение на производителността на труда*, въпреки че са изморени, измъчени и изтощени от недояждане. Нима това не е най-велик героизъм? Нима това не е начало на поврат, който има световноисторическо значение?

Производителността на труда — това в края на краищата е най-важното, най-главното за победата на новия обществен строй. Капитализмът създаде производителност на труда, невиджана при крепостничеството. Капитализмът може да бъде окончателно победен и ще бъде окончателно победен с това, че социализмът създава нова, много по-висока производителност на труда. Това е работа твърде трудна и твърде продължителна, но *тя е започната* — ето кое е най-главното. Ако в гладната Москва през лятото на 1919 г. гладните работници, преживели четири тежки години империалистическа война, след това година и половина още по-тежка гражданска война, можаха да започнат това велико дело, какво ще бъде развитието по-нататък, когато ние победим в гражданската война и извоюваме мир?

Комунизмът е по-висока, в сравнение с капиталисти-

ческата, производителност на труда на доброволни, съзнателни, обединени, използващи модерна техника работници. Комунистическите съботници са необикновено ценни като *фактическо* начало на *комунизма*, а това е грамадна рядкост, защото ние се намираме на такова стъпало, когато «се правят само *първите крачки* към прехода от капитализма към комунизма» (както е казано — съвсем правилно — в нашата партийна програма).

Комунизмът започва там, където се появява самоотвержената, преодоляваща тежкия труд грижа на *обикновените работници* за увеличаване производителността на труда, за запазване на *всеки пуд зърнени храни, каменни въглища, желязо* и други продукти, които служат не лично на работещите и не на техните «близки», а на «далечните», т. е. на цялото общество, на десетките и стотици милиони хора, обединени отначало в една социалистическа държава, а след това в Съюза на съветските републики.

Карл Маркс в «Капиталът» се надсмива над пищността и гръмките думи на буржоазнодемократическата велика харта на свободите и правата на човека, над всичкото това фразьорство за свобода, равенство и братство *изобщо*, което заслепява еснафите и филистерите от всички страни, включително сегашните подли герои на подлия бернски Интернационал. На тия пишци декларации за правата Маркс противопоставя простата, скромна, делова, делнична постановка на въпроса от пролетариата: намаляване на работния ден от държавата — ето един от типичните образци на такова поставяне на въпроса. Всичката точност и цялата дълбочина на бележката на Маркс се разкрива пред нас толкова по-ясно, толкова по-очевидно, колкото повече се разгръща съдържанието на пролетарската революция. «Формулите» на истинския комунизъм се различават от надутото, изкусно, тържествено фразьорство на кауцкиевци, на меншевиките и есерите с техните мили «побратими» от Берн именно с това, че те свеждат всичко към *условията на труда*. По-малко бръщолевене за «трудова демокрация», за «свобода, равенство и братство», за «народовластие» и др. такива: в тия надути фрази днешният съзнателен работник и селянин също така лесно различава мошеничеството на буржоазния интелгент, както някой житейски опитен човек, гледайки безупречно «гладката» физиономия и външност на някой «благороден чо-

век», изведнъж и безпогрешно определя: «По всяка вероятност — мошеник».

По-малко надути фрази, повече проста, *делнична* работа, грижа за пуд зърнени храни и пуд въглища. Повече грижа за това, щото тия необходими за гладния работник и окъсания, гол селянин пуд зърнени храни и пуд въглища да се доставят *не чрез търгашески* сделки, не по капиталистически, а със съзнателна, доброволна, беззаветно героична работа на простите труженици, ето такива като черноработниците и железничарите от Московско-Казанската железопътна линия.

Ние всички трябва да признаем, че следи на буржоазно-интелигентски, фразьорски подход към въпросите на революцията се разкриват на всяка крачка навред, в това число и в нашите редове. Нашият печат например малко води война с тия гнили остатъци от гнилото буржоазно-демократическо минало, малко подкрепя простите, скромни, делнични, но живи кълнове на истинския комунизъм.

Вземете положението на жената. Нито една демократическа партия в света нито в една от най-напредналите буржоазни републики за десетки години не е направила в това отношение и стотна част от това, което ние направихме още през първата година на нашата власт. Ние не оставихме в истинския смисъл на думата камък върху камък от подлите закони за неравноправието на жената, за ограниченията на развода, за гнусните формалности, с които е свързан, за непризнаването на извънбрачните деца, за издирването на техните бащи и пр. — закони, многобройни остатъци от които съществуват във всички цивилизовани страни за позор на буржоазията и капитализма. Ние имаме хиляди пъти право да се гордеем с това, което сме извършили в тая област. Но колкото *по-основно* разчистихме почвата от сметта на старите, буржоазни закони и учреждения, толкова по-ясно стана за нас, че това е само очистване земята за постройка, но още не е самата постройка.

Жената продължава да си остава *домашна робиня* въпреки всички освободителни закони, защото нея я потиска, души, затъпява, принизява *дребното домашно* стопанство, приковавайки я към кухнята и към детската стая, разхищавайки нейния труд в дивашки непроизводителна, дребнава и изнервяща до крайност, затъпяваща, убийствена работа. Истинското *освобождение на жената*, истинският

комунизъм ще започне само там и тогава, където и когато се започне масова борба (ръководена от владеещия държавната власт пролетариат) против това дребно домашно стопанство, или по-вярно неговото *масово преустройство* в едро социалистическо стопанство.

Дали на практика отделяме достатъчно внимание на този въпрос, който теоретически е безспорен за всеки комунист? Разбира се, не. Дали се отнасяме достатъчно грижливо към *кълновете* на комунизма, които днес вече имаме в тая област? Още един път не и не. Обществените столове, яслите, детските градини — ето образци на такива кълнове, ето простите, делнични средства, непредлагащи нищо пишно, високопарно, тържествено, което на *дело* са способни да *освободят жената*, на дело са способни да намалят и премахнат нейното неравенство с мъжа съответно на нейната роля в общественото производство и в обществения живот. Тия средства не са нови, те са създадени (както и всички изобщо материални предпоставки на социализма) от едрия капитализъм, но те си оставаха при него, първо, рядкост, второ — което е особено важно, — или *търгачески* предприятия с всички лоши страни на спекулата, печалбата, измамата, фалшификацията, или «акробатство на буржоазната благотворителност», която добрите работници с право ненавиждаха и презираха.

Няма съмнение, че у нас тия учреждения станаха много повече и че те *започват* да изменят своя характер. Няма съмнение, че в средата на работничките и селяните има много повече, отколкото ни е известно, *организаторски таланти*, хора, които са способни да уредят практическата работа с участието на голямо число работници и още по-голямо число потребители, без изобилнето на фрази, без суетнята, кавгите, бръщолевенето за планове, системи и др. такива, от което постоянно «страда» имащата извънредно високо мнение за себе си «интелигенция» или скорозрелите «комунисти». Но ние *не отглеждаме* както трябва тия кълнове на новото.

Погледнете буржоазията. Как великолепно умее тя да рекламира онова, което ѝ е нужно! Как «образцовите» в очите на капиталистите предприятия се рекламират в милионите екземпляри на *техните* вестници, как от «образцовите» буржоазни учреждения се създава предмет на национална гордост! Нашият печат не се грижи или почти съвсем не се грижи да описва най-добрите столове или ясли,

да постигне чрез всекидневни настоявания превръщането на някои от тях в образцови, да ги рекламира, да описва подробно каква икономия на човешки труд, какви удобства за потребителите, какво спестяване на продукти, какво освобождение на жената от домашното робство, какво подобрене на хигиенните условия се постига при *образцова комунистическа работа*, може да бъде постигнато, да бъде разпространено върху цялото общество, върху всички трудещи се.

Образцовото производство, образцовите комунистически съботници, образцовата грижа и добросъвестност при добиването и разпределянето на всеки пуд зърнени храни, образцовите трапезарии, образцовата чистота в даден работнически дом, в даден квартал — всичко това трябва да стане предмет на внимание и грижи десет пъти повече, отколкото досега, както за нашия печат, така и на *всяка* работническа и селска организация. Всичко това са кълнове на комунизма и грижата за тях кълнове е наш общ и най-пръв дълг. Колкото и да е трудно нашето продоволствено и производствено положение, все пак за година и половина болшевишка власт движението ни напред по *целия фронт* е несъмнено: доставките на зърнени храни на държавата се увеличиха от 30 милиона пуда (от 1. VIII. 1917 до 1. VIII. 1918) на 100 милиона пуда (от 1. VIII. 1918 до 1. V. 1919); зеленчуковото стопанство е увеличено, недозасяването на зърнени храни е намалено, железопътният транспорт започна да се подобрява, въпреки грамадните трудности с горивото, и т. н. На този общ фон и при подкрепата на пролетарската държавна власт кълновете на комунизма няма да завехнат, а ще се разраснат и ще се развият в пълен комунизъм.

*

Трябва добре да се обмисли значението на «комунистическите съботници», за да се извлекат от този велик почин всички практически поуки от грамадна важност, които произтичат от тях.

Всестранна подкрепа на този почин — това е първата и главна поука. Думата «комуна» у нас започна да се употребява твърде леко. Всяко предприятие, което се основава от комунисти или при тяхно участие, почти винаги веднага се обявява за «комуна» — и при това често се

забравя, че *такова почетно название трябва да се извоюва с дълъг и упорит труд, да се извоюва с доказан практически успех в действително комунистическо строителство.*

Ето защо напълно правилно е според мене решението, назряло в мюзинството на ЦИК — *да се отмени декретът на Съвета на народните комисари относно наименованието на «потребителните комуни»³. Нека наименованието бъде по-просто — тогава и грешките, и недостатъците на първите стъпки на новата организаторска работа няма да се стоварват на «комуните», а ще се отдават (както това е и справедливо) на лошите комунисти. Би било твърде полезно думата «комуна» да се изгони от всекидневна употреба, да се забрани на всеки срещнат да се хваща за тази дума или да се признава това наименование само на действителните комуни, които действително са доказали на практика (и чрез единодушното признание на цялото околно население са потвърдили) способността, умението да организират работата комунистически. По-напред докажи своята способност за безвъзмездна работа в интерес на обществото, в интерес на всички трудещи се, способността «да работиш по революционному», способността да повишаваш производителността на труда, да организираш работата образцово, а след това протягай ръка за почетното звание «комуна».*

В това отношение «комунистическите съботници» са най-ценното изключение. Защото тук черноработниците и железопътните работници от Московско-Казанската железопътна линия *по-напред* показаха на дело, че са способни да работят като комунисти, а след това поставиха на своя почин названието «комунистически съботници». Трябва да се стремим и да постигнем това и за напред да бъде така, че всички и всеки, който нарича своето предприятие, учреждение или дело комуна, *без да доказва с тежък труд и с практически дълговременен успех в труда, с образцово и действително комунистическо организиране на работата, да бъде безпощадно осмиван и опозоряван като шарлатанин или дърдорко.*

Великият почин на «комунистическите съботници», трябва да бъде използван също и в друго отношение, именно: за *чистка* на партията. Съвсем неизбежно беше на първо време след преврата, когато маса «честни» и еснафски настроени хора се отнасяха особено страхливо, когато буржоазната интелигенция, включително, разбира се,

меншевиките и есерите, поголовно саботираше, лакейничейки пред буржоазията — свършено неизбежно беше към управляващата партия да се присламчат авантюристи и други крайно вредни елементи. Не е имало и не може да има нито една революция без това. Цялата работа е там — управляващата партия, опирайки се на здравата и силна ръководна класа, да умее да провежда чистка в своите редове.

В това отношение ние започнахме работа отдавна. Трябва да я продължаваме неотклонно и неуморно. Мобилизацията на комунистите за война ни помогна: страхливците и негодяите избягаха от партията. Прав им път! Такова намаляване броя на партийните членове е *грамадно увеличение* на нейната сила и тежест. Чистката трябва да се продължава, като се използва починът на «комунистическите съботници»: да се приемат в партията само след полугодишно, да кажем, «изпитание» или «стаж», състоящ се в «работа по революционному». Също такава проверка да се изисква от *всички* членове на партията, които са влезли в партията след 25 октомври 1917 година и не са доказали с особен труд или заслуги своята безусловна надеждност, вярност и способност да бъдат комунисти.

Чистката на партията, свързана с неотклонното *повишаване на нейната взискателност* по отношение на действително комунистическата работа, ще подобрява *апарата* на държавната власт и гигантски ще приближава *окончателното преминаване* на селяните на страната на революционния пролетариат.

Между другото, «комунистическите съботници» хвърлиха необикновено ярка светлина върху класовия характер на апарата на държавната власт при диктатурата на пролетариата. Цека на партията пише писмо за «работа по революционному». Идеята е дадена от Централния комитет на партия със 100—200 хиляди членове (предполагам, че толкова ще останат след сериозна чистка, защото сега са повече).

Идеята е подхваната от професионално организирани работници. Тяхното число у нас, в Русия и в Украйна, достига 4 милиона души. В грамадното си мнозинство те са за пролетарската държавна власт, за диктатурата на пролетариата. 200 000 и 4 000 000 — ето съотношението на «зъбчатите колела», ако мога така да се изразя. А по-нататък идват *десетките милиони* селяни, които се раз-

падат на три главни групи: най-многобройната и най-близката до пролетариата — полупролетариите или беднотата; след това — средните селяни; най-после, съвсем немногочислената — кулаците или селската буржоазия.

Докато съществува възможност да търгува със зърнени храни и да спекулира с глада, селянинът си остава (и това е неизбежно за известен период от време при диктатурата на пролетариата) полутруженик, полуспекулант. Като спекулант той е враждебен на нас, враждебен е на пролетарската държава, той е склонен да влиза в съглашение с буржоазията и нейните верни лакеи, включително меншевика Шер или есера Б. Черненко, които държат за свободата на търговията със зърнени храни. Но *като труженик* селянинът е приятел на пролетарската държава, най-верен съюзник на работника в борбата против помещика и капиталиста. Като труженик в своята граматна многомилionна маса селянинът поддържа оная държавна «машина», начело на която стои сто-двеста-хиляден комунистически пролетарски авангард и която се състои от милиони организирани пролетарии.

По-демократическа в истинския смисъл на думата, потясно свързана с трудещите се експлоатирани маси държава *досега не е имало в света*.

Именно такава пролетарска работа, която се ознаменува с «комунистическите съботници» и се провежда от тях, носи със себе си окончателно укрепване на уважението и любовта към пролетарската държава от страна на селячеството. Такава работа — и само тя — окончателно убеждава селянина в нашата правда, в правотата на комунизма, прави селянина беззаветен наш привърженик, а това значи: води към пълното преодоляване на производствените трудности, към пълната победа на комунизма над капитализма по въпроса за производството и разпределението на зърнените храни, води към безусловно укрепване на комунизма.

28 юни 1919 г.

*Напечатано през юли 1919 г.
в отделна брошура, Москва
Подпис: Н. Л е н и н*

*В. И. Ленин
Съчинения. Т. 29, с. 403—429.*

Икономика и политика в епохата на диктатурата на пролетариата

За двегодишния юбилей на съветската власт аз проектирах да напиша малка брошура на темата, посочена в заглавието. Но в залисията на всекидневната работа досега не успях да отида по-далече от предварителната подготовка на отделните части. Затова реших да направя опит да изложа накратко, конспективно най-съществените по мое мнение мисли по дадения въпрос. Разбира се, конспективният характер на изложението има много неудобства и минуси. Но може би за една неголяма статия в списание ще се окаже при все това постижима скромната цел: да се даде постановка на въпроса и канава за обсъждането му от комунистите на различните страни.

1

Теоретически не подлежи на съмнение, че между капитализма и комунизма лежи известен преходен период. Той не може да не съединява в себе си черти или свойства от тези две устройства на общественото стопанство. Този преходен период не може да не бъде период на борба между умиращия капитализъм и раждащия се комунизъм; или с други думи: между победения, но неунищожен капитализъм и родилия се, но още съвсем слаб комунизъм.

Необходимостта от цяла историческа епоха, която се отличава с тия черти на преходен период, трябва да бъде ясна сама по себе си не само за марксиста, но и за всеки образован човек, запознат така или иначе с теорията на развитието. И при все това всички разсъждения за преминаването към социализма, които слушаме от днешните представители на дребнобуржоазната демокрация (а такива са, въпреки своя уж социалистически етикет, всички

представители на II Интернационал, включително такива хора като Макдоналд и Жан Лонге, Кауцки и Фридрих Адлер), се отличават с пълно забравяне на тази очевидна истина. На дребнобуржоазните демократи е присъщо отвращението от класовата борба, мечтанието да минат без нея, стремежът да изгладят и примирят, да притъпят остриите ъгли. Затова такива демократи или отхвърлят всякакво признаване на целия исторически период на преминаване от капитализма към комунизма, или смятат за своя задача да измислят планове за примиряване на двете борещи се сили, вместо да ръководят борбата на едната от тия сили.

2

В Русия диктатурата на пролетариата неизбежно трябва да се отличава с някои особености в сравнение с напредналите страни вследствие твърде голямата изостаналост и дребнобуржоазния характер на нашата страна. Но основните сили — и основните форми на общественото стопанство — в Русия са същите, както във всяка друга капиталистическа страна, тъй че тия особености могат така да се отнасят само до второстепенни неща.

Тия основни форми на общественото стопанство са: капитализъм, дребно стоково производство, комунизъм. Тия основни сили са: буржоазия, дребна буржоазия (особено селячеството), пролетариат.

Икономиката на Русия в епохата на пролетарската диктатура представлява борба на първите стъпки на комунистически обединения труд — в общия мащаб на грамадната държава — с дребното стоково производство и със запазващия се, както и с възраждащия се върху неговата база капитализъм.

Трудът в Русия е комунистически обединен доголкова, доколкото, първо, е отменена частната собственост върху средствата за производство и доколкото, второ, пролетарската държавна власт организира в общонационален мащаб едро производство върху държавна земя и в държавни предприятия, разпределя работната сила между различните клонове на стопанството и предприятията, разпределя между трудещите се масови количества продукти за потребление, които принадлежат на държавата.

Ние говорим за «първи стъпки» на комунизма в Русия (както е казано това и в нашата партийна програма, приета през март 1919 г.), защото всички тия условия са осъществени у нас само частично или с други думи: осъществяването на тия условия се намира едва в началния стадий. Отведнъж, с един революционен удар, е направено това, което изобщо може да се направи отведнъж: например още в първия ден на диктатурата на пролетариата, на 26 октомври 1917 г. (8 ноември 1917 г.), бе отменена частната собственост върху земята без обезщетяване на едрите собственици, експроприирани бяха едрите собственици на земя. В няколко месеца бяха експроприирани също без обезщетяване почти всички едри капиталисти, собственици на фабрики, заводи, акционерни предприятия, банки, железници и тъй нататък. Държавна организация на едрото производство в индустрията, преминаване от «работнически контрол» към «работническо управление» на фабриките, заводите, железниците — това в основните и най-главни черти е вече осъществено, но по отношение на земеделието то е едва започнато («съветските стопанства», едрите стопанства, организирани от работническата държава върху държавна земя). Също така едва е започнато организирането на различни форми на кооперации на дребните земеделци като преход от дребното стоково земеделие към комунистическото*. Същото трябва да се каже за държавната организация на разпределението на продуктите вместо частната търговия, т. е. за закупуването от държавата и доставянето на зърнени храни за града и на индустриални продукти за селото. По-долу ще бъдат посочени статистическите данни, които имаме по този въпрос.

Селското стопанство продължава да си остава дребно стоково производство. Тук имаме извънредно широка и с твърде дълбоки, твърде здрави корени база на капитализма. Върху тази база капитализмът се запазва и се възражда отново — в най-ожесточена борба с комунизма.

* Броят на «съветските стопанства» и «земеделските комуни» в Съветска Русия се определя приблизително на 3536 и 1961; броят на земеделските кооперации — на 3696. Нашето Централно статистическо управление извършва сега точно преброяване на всички съветски стопанства и комуни. Резултатите от преброяването ще почнат да се получават през ноември 1919 годи на.

Формите на тази борба са: скрита търговия на дребно и спекула срещу системата на държавното доставяне на зърнени храни (а също и на други продукти) — изобщо срещу държавното разпределение на продуктите.

3

За да илюстрираме тия абстрактни теоретични положения, ще приведем конкретни данни.

Системата на държавното доставяне на зърнени храни в Русия по данните на Компрода (Народния комисариат на продоволствието) от 1 август 1917 г. до 1 август 1918 г. е дала около 30 милиона пуда. На следната година — около 110 милиона пуда. За първите три месеца на следващата (1919—1920) кампания доставките очевидно достигат приблизителната цифра 45 милиона пуда срещу 37 милиона пуда за същите месеци (август—октомври) на 1918 година.

Тези цифри говорят ясно за бавно, но неотклонно подобрене на работите в смисъл на победа на комунизма над капитализма. Това подобрене се постига въпреки нечуваните никъде в света трудности, причинявани от гражданската война, която руските и задграничните капиталисти организират, като напрягат всички сили на най-мощните държави в света.

Ето защо, колкото и да лъжат и да клеветят буржоата от всички страни и техните открити и прикрити помощници («социалистите» от II Интернационал), остава несъмнено: от гледна точка на основната икономическа проблема на диктатурата на пролетариата у нас е осигурена победата на комунизма над капитализма. Буржоазията от целия свят затова именно беснее и изпада в ярост против болшевиизма, организира военни нашествия, заговори и прочее против болшевиките, защото тя разбира превъзходно неизбежността на нашата победа в преустройството на общественото стопанство, ако не ни смаже с военна сила. А да ни смаже по тоя начин тя няма да успее.

Доколко именно ние сме победили вече капитализма в този кратък срок, който ни бе даден, и при тия невиждани в света трудности, при които трябваше да действуваме, се вижда от следните цифри. Централното статистическо управление току-що е приготвило за печат данните за

производството и потреблението на зърнени храни не в цяла Съветска Русия, а в 26 нейни губернии.

Получени са следните резултати:

26 губернии на Съветска Русия	Население (в милиони)	Производство на зърнени храни (без семена и фураж) (милиони пуда)	Доставени зърнени храни		Цялото количество зърнени храни, с което е разполагало населението (млн. пуда)	Потребление на зърн. храни — на 1 човек (пуда)
			от Ком-прода (млн. пуда)	от др. търг. спекулант		
Произвеждащи губернии	градове 4,4	—	20,9	20,6	41,5	9,5
	села 28,6	625,4	—	—	481,8	16,9
Консумиращи губернии	градове 5,9	—	20,0	20,0	40,0	6,8
	села 13	114,0	12,1	27,8	151,4	11,0
Всичко (26 губернии) 52,7		739,4	53,0	68,4	74,7	13,6

Следователно Компродът дава приблизително половината от зърнените храни за градовете, другата половина я дават дребните спекуланти. Точното проучване на прехраната на градските работници в 1918 година дава именно тази пропорция. При това за зърнените храни, доставени от държавата, работникът плаща *девет пъти по-малко*, отколкото на дребните спекуланти. Спекулативната цена на зърнените храни е *десет пъти по-висока* от държавната цена. Това показва точното проучване на работническите бюджети.

4

Приведените данни, ако хубавичко се замислим върху тях, дават точен материал, който рисува всички основни черти на съвременната икономика на Русия.

Трудещите се са освободени от вековните си потисници и експлоататори, помещиците и капиталистите. Тази крачка напред към истинска свобода и към истинско равенство, крачка по своята големина, размер, бързина невидана в света, не се взема предвид от привържениците на буржоазията (в това число и от дребнобуржоазните демократи), които говорят за свобода и равенство в смисъл на парламентарна буржоазна демокрация, като лъжливо я

обявяват за «демокрация» изобщо или за «чиста демокрация» (Кауцки).

Но трудещите се вземат предвид именно истинското равенство, истинската свобода (свобода от помещиците и капиталистите) и затова стоят така здраво за съветската власт.

В нашата селска страна първи спечелиха, спечелиха най-много, отведнъж спечелиха от диктатурата на пролетариата селяните изобщо. При помещиците и капиталистите селянинът в Русия гладуваше. Селянинът никога досега в течение на дълги векове от нашата история не е имал възможност да работи за себе си: той е гладувал, давайки стотици милиони пуда зърнени храни на капиталистите, за града и за чужбина. *За първи път* при диктатурата на пролетариата селянинът започва да работи за себе си и да *се храни по-добре от гражданина*. За първи път селянинът видя свободата на практика: свободата да яде своя хляб, свободата да не гладува. Както е известно, установи се максимално равенство при разпределението на земята: в грамадното мнозинство случаи селяните разделят земята «на гърло».

Социализмът е унищожаване на класите.

За да се унищожат класите, трябва, първо: да се съборят помещиците и капиталистите. Ние изпълнихме тази част от задачата, но това е само една част, и при това *не* най-трудната. За да се унищожат класите, трябва, второ, да се унищожат разликата между работника и селянина, *всички* да се направят *работници*. Това не може да се направи изведнъж. Това е несравнено по-трудна задача и по силата на необходимостта — продължителна. Това е задача, която не може да се реши със събарянето на каквато и да било класа. Тя може да се реши само с организационно преустройство на цялото обществено стопанство, с преход от единичното, обособеното, дребното стопанство към общественото едро стопанство: Такъв преход по необходимост е извънредно продължителен. Такъв преход може само да се забави и затрудни от прибързани и непредпазливи административни и законодателни мерки. Този преход може да се ускори само с такова подпомагане на селянина, което би му дало възможност да подобри в грамадни размери цялата си земеделска техника, да я преобразува коренно.

За да реши втората, най-трудната част от задачата,

пролетариатът, който е победил буржоазията, трябва неотклонно да следва следната основна линия в своята политика по отношение на селяните: пролетариатът трябва да отделя, да разграничава трудещия се селянин от селянина-собственик, селянина-работник от селянина-търгаш, селянина-труженик от селянина-спекулант.

И това разграничаване е *цялата същност* на социализма.

И не е чудно, че социалистите на думи, а дребнобуржоазни демократи на дело (мартовци и черновци, кауцкиевци и К⁰) не разбират тази същност на социализма.

Посоченото тук разграничение е твърде трудно, защото в живота всички свойства на «селянина», колкото и да са различни те, колкото и да са противоречиви, са слети в едно цяло. Но все пак разграничението е възможно и не само е възможно, но то неизбежно произтича от условията на селското стопанство и на селския живот. Помещчиците, капиталистите, търгащите, спекулантите и *тяхната* държава, включително и най-демократическите буржоазни републики, векове са потискали трудещия се селянин. Трудещият се селянин е възпитал в себе си омраза и вражда към тези потисници и експлоататори в течение на векове, а това «възпитание», дадено от живота, *заставя* селянина да търси съюза с работника против капиталиста, против спекуланта, против търгаша. А в същото време икономическата обстановка, обстановката на стоковото стопанство, неизбежно превръща селянина (не винаги, но в граматното мнозинство случаи) в търгаш и спекулант.

Приведените от нас по-горе статистически данни показват нагледно разликата между трудещия се селянин и селянина спекулант. Селянинът, който даде в 1918—1919 година на гладните работници от градовете 40 милиона пуда зърнени храни по твърди, държавни цени, в ръцете на държавните органи, въпреки всички недостатъци на тия органи, прекрасно съзнавани от работническото правителство, но неотстраними в първия период на прехода към социализма, този именно селянин е трудещ се селянин, пълноправен другар на социалиста-работник, най-надеждният му съюзник, родният му брат в борбата против игото на капитала. А селянинът, който е продал тайно 40 милиона пуда храни по десет пъти по-висока цена от държавната, като е използвал нуждата и глада на градския работник, като е лъгал държавата, засилвал и пораждал

навсякъде измама, грабеж, мошеничество, тоя селянин — спекулант, съюзник на капиталиста, той е класов враг на работника, експлоататор. Защото да имаш излишък от храни, събрани от общодържавната земя с помощта на оръдия, в създаването на които е вложен така или иначе трудът не само на селянина, но и на работника, и тъй нататък, да имаш излишък от храни и да спекулираш с тях, значи да бъдеш експлоататор на гладния работник.

Вие сте нарушители на свободата, равенството, демокрацията — ни крещят от всички страни, като посочват неравенството на работника и селянина в нашата Конституция, разгонването на учредилката, принудителното отнемане излишъка от храни и др. т. Ние отговаряме: не е имало в света държава, която да е направила толкова много за отстраняване на фактическото неравенство, на фактическата липса на свобода, от които векове е страдал селянинът-труженик. Но на селянина-спекулант ние никога няма да признаем равенство, както няма да признаем «равенство» на експлоататора с експлоатирания, на сития с гладния, «свободата» на първия да граби втория. И с ония образовани хора, които не искат да разберат тази разлика, ние ще се отнасяме като с белогвардейци, макар и тия хора да се наричат демократи, социалисти, интернационалисти, кауцкиевци, черновци, мартовци.

5

Социализмът е унищожаване на класите. Диктатурата на пролетариата направи за това унищожаване всичко, което можа. Но да се унищожат класите изведнъж е невъзможно.

И класите *останаха* и *ще си останат* през епохата на пролетарската диктатура. Диктатурата ще бъде ненужна, когато изчезнат класите. Те няма да изчезнат без диктатурата на пролетариата.

Класите *останаха*, но *всяка* от тях се видоизмени в епохата на пролетарската диктатура; измениха се и техните взаимоотношения. Класовата борба не изчезва при диктатурата на пролетариата, а само приема други форми.

Пролетариатът беше при капитализма потисната класа, класа, лишена от всякаква собственост върху средствата за производство, класа, която единствена бе непосред-

ствено и всецяло противопоставена на буржоазията и затова бе единствена способна да бъде революционна докрай. Като събори буржоазията и завоюва политическата власт, пролетариатът стана *господстваща* класа: той държи в ръцете си държавната власт, той се разпорежда с обществените вече средства за производство, той ръководи колебаещите се, междинните елементи и класи, той смазва порасналата енергия за съпротива у експлоататорите. Всичко това са *особени* задачи на класовата борба, задачи, които по-рано пролетариатът не си поставяше и не можеше да си поставя.

Класата на експлоататорите, помешчиците и капиталистите не изчезна и не може изведнъж да изчезне при диктатурата на пролетариата. Експлоататорите са разбити, но не са унищожени. Остана им международната база, международният капитал, част от който са те. У тях останаха отчасти известни средства за производство, останаха пари, останаха грамадни обществени връзки. Съпротивителната им енергия порасна стотици и хиляди пъти именно поради тяхното поражение. «Изкуството» на държавното, военното и стопанското управление им дава твърде голям превес, тъй че тяхното значение е несравнено по-голямо от техния процент в общия брой на населението. Класовата борба на съборените експлоататори против победилия авангард на експлоатираните, т. е. против пролетариата, стана неизмеримо по-ожесточена. И това не може да бъде другояче, ако се говори за революция, ако не се подменя това понятие (както правят всички герои на II Интернационал) с реформистки илюзии.

Най-сетне, селячеството, както и всяка дребна буржоазия изобщо, заема и при диктатурата на пролетариата средно, междинно положение: от една страна, това е твърде значителна (а в изостанала Русия грамадна) маса от трудещите се, обединявана от общия интерес на трудещите се да се освободят от помешчика и капиталиста; от друга страна, това са отделни дребни стопани, собственици и търговци. Такова икономическо положение неизбежно предизвиква колебания между пролетариата и буржоазията. А при изострената борба между тях последните, при невероятно резкия прелом във всички обществени отношения, при извънредно силната привичка към старото, рутинното, неизменяемото от страна именно на селяните и дребните буржоа изобщо естествено е, че ние неизбежно

ще наблюдаваме сред тях преминаване от едната страна към другата, колебания, поврати, неувереност и т. н.

По отношение на тази класа — или на тия обществени елементи — задачата на пролетариата се състои в ръководството, в борба за влияние върху нея. Да води след себе си колебаещите се, неустойчивите — ето какво трябва да прави пролетариатът.

Ако съпоставим всички основни сили или класи и тяхното видоизменено от диктатурата на пролетариата взаимоотношение, ще видим каква безгранична теоретическа нелепост, какво тъпоумие е разпространената дребнобуржоазна представа за преминаването към социализма «през демокрацията» изобщо, която ние виждаме у всички представители на II Интернационал. Наследеният от буржоазията предразсъдък за безусловното, извънкласово съдържание на «демокрацията» — ето основата на тази грешка. В действителност при диктатурата на пролетариата и демокрацията преминава в съвсем нова фаза, и класовата борба се издига на по-висока степен, като подчинява на себе си всички и всякакви форми.

Общите фрази за свобода, равенство, демокрация на практика са равносилни на сляпо повтаряне на понятията, които са копие на отношенията на стоковото производство. Да се решават чрез тия общи фрази конкретните задачи на пролетарската диктатура, значи да се премине по всички линии върху теоретическата, принципиалната позиция на буржоазията. От гледна точка на пролетариата въпросът се поставя само така: свобода от потисничество на коя класа? Равенство на коя класа с коя? Демокрация върху почвата на частната собственост ли или на базата на борбата за отменяване частната собственост? и т. н.

Енгелс отдавна е изяснил в «Анти-Дюринг», че понятието равенство, представлявайки копие на отношенията в стоковото производство, се превръща в предразсъдък, ако равенството не се разбира в смисъл на *унищожаване на класите*. Тази азбучна истина за разликата между буржоазнодемократическото и социалистическото понятие за равенството постоянно забравят. А ако не се забравя, щеше да бъде очевидно, че пролетариатът, който събори буржоазията, прави с това най-решителна крачка към унищожаване на класите и че за довършването на това пролетариатът трябва да продължава класовата си борба, като използва апарата на държавната власт

и като прилага различните методи на борба, влияние, въздействие по отношение на съборената буржоазия и по отношение на колебаещата се дребна буржоазия.

(Продължението следва.)⁴

30. X. 1919

*«Правда», бр. 250 от 7 ноември 1919 г.
Подпис: Н. Ленин*

*В. И. Ленин
Съчинения. Т.30, с. 99—10*

Задачите на младежките съюзи

*(Реч, произнесена пред III Общоруски конгрес
на руския комунистически младежки съюз)
2 октомври 1920 г.⁶*

(Ленин бива посрещнат с бурна овация на конгреса.) Другари, днес искам да ви поговоря по въпроса, кои са основните задачи на Съюза на комунистическата младеж, и във връзка с това — какви трябва да бъдат изобщо организациите на младежта в социалистическата република.

На този въпрос трябва да се спрем толкова повече поради това, че в известен смисъл може да се каже, че именно на младежта предстои същинската задача за създаването на комунистическото общество. Защото ясно е, че поколението работници, което е възпитано в капиталистическото общество, в най-добрия случай ще съумее да разреши задачата за разрушаване основите на стария капиталистически бит, изграден върху експлоатацията. То в най-добрия случай ще съумее да реши задачите за създаване на такова обществено устройство, което би помогнало на пролетариата и на трудовите класи да задържат властта в своите ръце и да създадат здравата основа, върху която може да гради само поколението, което започва да работи вече при новите условия, при обстановка, когато няма експлоататорско отношение между хората.

И ето, като пристъпвам от тая гледна точка към въпроса за задачите на младежта, аз трябва да кажа, че тези задачи на младежта изобщо и специално на съюзите на комунистическата младеж и на каквито и да било други организации, бихме могли да изразим с една дума: задачата се състои в това, да се учим.

Разбира се, че това е само «една дума». Тя не дава още отговор на главните и най-съществени въпроси — на

какво да се учим и как да се учим. А тук цялата работа е в това, че заедно с преобразуването на старото капиталистическо общество учението, възпитанието и образованието на новите поколения, които ще създават комунистическото общество, не могат да останат старите. Учението, възпитанието и образованието на младежта трябва да изхождат от оня материал, който ни е останал от старото общество. Ние можем да строим комунизма само изхождайки от онази сума от знания, организации и институти, при онзи запас от човешки сили и средства, които ни е оставило старото общество. Само като преобразуваме коренно учебното дело, организацията и възпитанието на младежта, ние ще можем да постигнем, резултат от усилията на младото поколение да бъде създаването на общество, което да не прилича на старото, т. е. създаването на комунистическо общество. Затова ние трябва подробно да се спрем на въпроса: на какво трябва да учим и как трябва да се учи младежта, ако тя действително иска да оправдае името комунистическа младеж, и как да я подготвим за това, че тя да може да дострой и да довърши онова, което ние сме започнали.

Трябва да кажа, че първият и наглед най-естественият отговор на този въпрос е, че младежният съюз и цялата младеж въобще, която иска да премине към комунизма, трябва да се учи на комунизъм.

Но този отговор — «да се учи на комунизъм» — е твърде общ. Какво именно ни трябва, за да се научим на комунизъм? Какво трябва да отделим ние от сбора на общите знания, за да постигнем знание на комунизма? Тук ни заплашват цяла редица опасности, които изскачат на всяка стъпка, щом задачата да се учим на комунизъм се поставя неправилно, или когато тя се разбира твърде едностранчиво.

Естествено е, че на пръв поглед идва мисълта, че да се учиш на комунизъм, това значи да усвоиш оня сбор от знания, който е изложен в комунистическите учебници, брошури и съчинения. Но таква определение на изучаването на комунизма би било твърде грубо и недостатъчно. Ако изучаването на комунизма се заключаваше само в усвояването на онова, което е изложено в комунистическите трудове, книжки и брошури, тогава твърде лесно биха могли да се получат комунистически зубрачи или самохвалковци, а това на всяка крачка би ни носило

вреда и ущърб, тъй като тези хора, заучили и зазубрили онова, което е изложено в комунистическите книги и брошури, биха се оказали неспособни да съединят всички тези знания и не биха съумели да действуват така, както наистина изисква комунизмът.

Една от най-големите злини и беди, които ни останаха от старото капиталистическо общество, това е пълното откъсване на книгата от живата практика, защото ние имахме книги, където всичко е изобразено в най-хубав вид, и тия книги в повечето случаи бяха една най-отвратителна лицемерна лъжа, която ни рисуваше капиталистическото общество невярно.

Затова простото книжно усвояване на това, което се казва в книгите за комунизма, би било крайно неправилно. Сега в нашите речи и статии няма просто повтаряне на онова, което се е говорело по-рано за комунизма, тъй като нашите речи и статии са свързани с всекидневната и всестранна работа. Без работа, без борба книжното знание на комунизма от комунистическите брошури и произведения абсолютно нищо не струва, тъй като то би продължавало стария разрыв между теорията и практиката, оня стар разрыв, който съставляваше най-отвратителната черта на старото буржоазно общество.

Още по-опасно би било, ако бихме започнали да заучаваме само комунистическите лозунги. Ако ние не разберем навреме тая опасност и ако не насочим всичките си усилия към отстраняване на тая опасност, тогава наличността на половин или един милион младежи, момчета и момичета, които след такова комунистическо обучение ще се наричат комунисти, би принесла само най-голяма вреда на делото на комунизма.

Тук пред нас се поставя въпросът, как именно трябва да съгласуваме всичко това за комунистическото обучение? Какво трябва да вземем от старото училище, от старата наука? Старото училище заявяваше, че то иска да създаде всестранно образован човек, че то учи на науките въобще. Ние знаем, че това беше от край до край лъжа, защото цялото общество беше основано и се крепеше върху разделението на хората на класи — на експлоататори и потиснати. Естествено е, че цялото старо училище, изцяло пропито с класов дух, даваше знание само на децата на буржоазията. Всяка негова дума беше нагодена към интересите на буржоазията. В тези училища не толкова въз-

питаваха младото поколение на работниците и селяните, колкото го настройваха в интерес на същата тая буржоазия. Възпитаваха ги така, че да създават за нея добри слуги, които биха били способни да ѝ дават печалба и заедно с това не биха смущавали нейното спокойствие и безделие. Затова, като отрекохме старото училище, ние си поставихме за задача да вземем от него само онова, което ни е потребно, за да получим същинско комунистическо образование.

Тук аз идвам до ония упреци, до ония обвинения против старото училище, които постоянно чуваме и които водят често до съвършено неправилно тълкуване. Казват, че старото училище било училище на книжното обучение, училище за дресиране, зубраческо училище. Това е вярно, но все пак човек трябва да умее да различава лошото в старото училище от полезното за нас и трябва да умее да избере от него онова, което е необходимо за комунизма.

Старото училище беше училище на книжно обучение, то караше хората да заучават грамада ненужни, излишни, мъртви знания, които затъпяваха главата и превръщаха младото поколение в чиновници по общия калъп. Но вие бихте направили грамадна грешка, ако бихте се опитали да извадите от това заключение, че може да се стане комунист, без да се усвои онова, което е натрупано от човешкото знание. Би било погрешно да се мисли, че е достатъчно да се усвоят комунистическите лозунги, изводите на комунистическата наука, без да се усвои оня сбор от знания, последствие от които е самият комунизъм. Образец на това, как се е появил комунизмът от натрупаните човешки знания, е марксизмът.

Вие сте чели и слушали как комунистическата теория, комунистическата наука, създадена главно от Маркс, как това марксистко учение е престанало да бъде произведение на един, макар и гениален социалист от XIX век, как това учение стана учение на милиони и десетки милиони пролетарии от целия свят, които прилагат това учение в своята борба против капитализма. И ако вие бихте поставили въпроса: защо учението на Маркс е могло да завладее милиони и десетки милиони сърца от най-революционната класа — ще можете да получите само един отговор: това е станало, защото Маркс се е опирал на здравата основа на човешките знания, завоювани при капитализма; изучил законите на развитието на човешкото

общество. Маркс е разбрал неизбежността на развитието на капитализма, което води към комунизма, и главно той е доказал това само въз основа на най-точно, най-подробно, най-дълбоко изучаване на това капиталистическо общество чрез пълното усвояване на всичко онова, което е дала науката преди него. Всичко, което е било създадено от човешкото общество, той го е преработил критически, като не е оставил нито една точка без внимание. Всичко, което е било създадено от човешката мисъл, той го е преработил, подложил го е на критика, като го е проверил в работническото движение и е направил ония изводи, които ограничените от буржоазните рамки или свързаните с буржоазните предразсъдъци хора не са могли да направят.

Това трябва да се има предвид, когато например говорим за пролетарска култура. Без ясно разбиране, че само с точно знание на културата, създадена от цялото развитие на човечеството, само с нейното преработване може да се строи пролетарска култура — без такова разбиране ние не ще разрешим тая задача. Пролетарската култура не идва неизвестно откъде, не е измислица на хора, които се наричат специалисти по пролетарската култура, всичко това е една голяма глупост. Пролетарската култура трябва да се яви като закономерно развитие на ония запаси от знания, които човечеството е създавало под гнета на капиталистическото общество, на земевладелското общество, на чиновническото общество. Всички тия пътища и пътечки са водели, водят и ще продължават да водят към пролетарската култура също така, както политическата икономия, преработена от Маркс, ни показва до какво трябва да дойде човешкото общество, показва ни преминаването към класовата борба, към началото на пролетарската революция.

Когато чуваме често и сред представителите на младежта, и сред някои защитници на новото образование нападки срещу старото училище, че старото училище било училище на зубренето, ние им казваме, че трябва да вземем онова хубаво, което имаше в старото училище. Ние не трябва да вземаме от старото училище претрупването на паметта на младия човек с безмерно количество знания, в девет десети ненужни и в една десета изопачени, но това не значи, че можем да се ограничим с комунистическите изводи и да заучим само комунистическите лозунги. Само с това комунизъм не ще създадем. Комунист можеш да станеш само

тогава, когато обогатиш своята памет със знанието на всички богатства, които е изработило човечеството.

На нас не ни трябва зубрене, но ни трябва да развием и да усъвършенствуваме ума на всеки ученик със знанието на основните факти, защото комунизмът ще се превърне в пустота, ще се превърне в празна фирма, комунистът ще бъде само обикновен самохвалко, ако в съзнанието му не бъдат преработени всички получени знания. Вие трябва не само да ги усвоите, но да ги усвоите така, че да се отнесете към тях критично, за да не тъпчете ума си с боклука, който е ненужен, а да го обогатите със знанието на всички факти, без които не може да има днес образован човек. Ако един комунист би намислил да се хвали с комунизъм на основание на получените от него готови изводи, без да е извършил най-сериозната, най-трудната, най-голямата работа, без да се е ориентирал във фактите, към които той е длъжен да се отнесе критично, такъв комунист би бил твърде жалък. Такава повърхностност би била решително гибелна. Ако зная, че зная малко, ще постигна да зная повече, но ако човек говори, че е комунист и че не му и трябва да знае нищо здраво — от него няма да излезе никакъв комунист.

Старото училище изкарваше слуги, необходими за капиталистите, старото училище от хората на науката правеше хора, които трябваше да пишат и да говорят както на капиталистите се иска. Това значи, че трябва да премахнем това училище. Но ако трябва да го премахнем, ако трябва да го разрушим, значи ли това, че не трябва да вземем от него всичко онова, което е било натрупано от човечеството и което е необходимо за хората? Значи ли, че не трябва да съумеем да различим онова, което беше необходимо за капитализма, от онова, което е необходимо за комунизма?

На мястото на старото дресиране, което се извършваше в буржоазното общество против волята на мнозинството, ние поставяме съзнателната дисциплина на работниците и селяните, които съединяват омразата към старото общество с решителност, умение и готовност да обединят и организират силите за тая борба, та от волята на милионите и на стотиците милиони хора, разпръснати, разпокъсани, разхвърляни по цялото пространство на грамадната страна, да създадат единна воля, защото без тая единна воля ще бъдем неизбежно разбити. Без това сплотяване,

без тая съзнателна дисциплина на работниците и селяните нашето дело е безнадеждно. Без това не ще можем да победим капиталистите и помещиците от целия свят. Ние не ще закрепим даже основата, а камо ли върху тази основа да построим новото, комунистическото общество.

Така и отричайки старото училище, изпитвайки съвършено законна и необходима омраза към това старо училище, ценейки готовността да се разруши старото училище, ние трябва да разберем, че на мястото на старото обучение, на старото зубрене, на старото дресиране ние трябва да поставим умението да вземем за себе си целия сбор от човешките знания, и то да ги вземем така, че комунизмът да не бъде у нас нещо заучено, а да бъде нещо от вас самите всестранно обмислено, да бъде изводи, които са неизбежни от гледна точка на съвременното образование.

Ето как трябва да се поставят основните задачи, когато говорим за задачата: да се научим на комунизъм.

За да ви поясня това, пристъпвайки в същото време към въпроса, как трябва да се учите, ще взема практически пример. Всички вие знаете, че пред нас веднага след военните задачи, задачите на защитата на републиката, се изправя стопанската задача. Ние знаем, че комунистическото общество не може да се изгради, ако не бъдат възродени промишлеността и земеделието, и то трябва да бъдат възродени не по старому. Трябва да бъдат възродени на съвременна, изградена по последната дума на науката основа. Вие знаете, че тази основа е електричеството, че само когато се извърши електрификацията на цялата страна, на всичките клонове на промишлеността и земеделието, когато вие заживеете с тая задача, само тогава ще можете да изградите за себе си онова комунистическо общество, което старото поколение не ще може да изгради. Пред вас стои задачата на стопанското възраждане на цялата страна, реорганизацията, възстановяването и на земеделието, и на промишлеността върху съвременна техническа основа, която почива на съвременна наука, на техниката, на електричеството. Вие прекрасно разбирате, че до електрификация неграмотни хора не ще достигнат и не стига тука простата грамотност. Тук не е достатъчно да разбираме какво нещо е електричеството: трябва да знаем как да го приложим технически и към промишлеността, и към земеделието, и към отделните клонове на промишлеността и земеделието. Трябва да се научим на

това самите ние, трябва да научим на това цялото подрастващо трудещо се поколение. Ето задачата, която стои пред всеки съзнателен комунист, пред всеки младеж, който се счита за комунист и който си дава ясна сметка, че като е влязъл в редовете на комунистическия младежки съюз, той се е нагърбил със задачата да помогне на партията в изграждането на комунизма и да помогне на цялото младо поколение в създаване на комунистическото общество. Той трябва да разбере, че само върху основата на съвременното образование той може да създаде това и ако не притежава това образование, комунизмът ще остане само пожелание.

Задачата на предишното поколение се свеждаше към смъкването на буржоазията. Тогава главна задача беше критиката на буржоазията, развиване у масите омраза към нея, развиване у тях на класовото съзнание, на умение да сплотяват своите сили. Пред новото поколение стои по-сложна задача. Не е достатъчно да обедините всичките си сили, за да подкрепите работническо-селската власт против нашествието на капиталистите. Това вие трябва да направите. Това вие сте разбрали прекрасно, това е ясно за всеки комунист. Но това не е достатъчно. Вие трябва да изградите комунистическото общество. Първата половина от работата в много отношения е извършена. Старото е разрушено, както и следваше да бъде разрушено, то представлява купчина развалини, както и следваше да бъде превърнато в купчина развалини. Почвата е разчистена и на тази почва младото комунистическо поколение трябва да строи комунистическото общество. Пред вас стои задачата на строителството и вие можете да я разрешите само ако овладеете цялото съвременно знание, ако умеете да превърнете комунизма от готови, заучени формули, съвети, рецепти, предписания, програми в онова живо, което обединява нашата непосредствена работа, да превърнете комунизма в ръководство за вашата практическа работа.

Ето вашата задача, от която вие трябва да се ръководите в делото на образованието, възпитанието и издигането на цялото младо поколение. Вие трябва да бъдете първите строители на комунистическото общество между милионите строители, каквито трябва да бъдат всеки млад човек, всяка млада девойка. Без привличането на цялата маса на работническата и селската младеж към това из-

граждане на комунизма вие няма да изградите комунистическото общество.

Тук аз естествено идвам до въпроса, как трябва да се учим на комунизъм, в какво трябва да се състои особеността на нашите методи.

Тук ще се спра преди всичко на въпроса за комунистическия морал.

Вие трябва да възпитате от себе си комунисти. Задачата на младежкия съюз е да насочи своята практическа дейност така, че като се учи, организира, сплотява, бори, тая младеж да възпитава себе си и всички ония, които виждат в нея своя вожд, да възпитава комунисти. Трябва цялата работа по възпитанието, образованието и учението на днешната младеж да бъде възпитаване у нея на комунистически морал.

Но съществува ли комунистически морал? Съществува ли комунистическа нравственост? Разбира се, да. Често представят работата така, че ние нямаме свой морал, и твърде често буржоазията ни обвинява, че ние, комунистите, отричаме всякакъв морал. Това е един начин за фалшифициране понятията, за хвърляне прах в очите на работниците и селяните.

В какъв смисъл ние отричаме морала, отричаме нравствеността?

В този смисъл, в който я проповядваше буржоазията, която извеждаше тая нравственост от повеленията на бога. Ние по този въпрос, разбира се, казваме, че в бог не вярваме, и твърде добре знаем, че от името на бога говореше духовенството, говореха помещиците, говореше буржоазията, за да прокарат своите експлоататорски интереси. Или вместо да извеждат тоя морал от повелите на нравствеността, от повелите на бога, те го извеждаха от идеалистически или полуидеалистически фрази, които винаги са се свеждали също към нещо твърде прилично на повеления на бога.

Всяка такава нравственост, взета като надчовешко, надкласово понятие, ние отричаме. Ние казваме, че това е лъжа, че това е измамничество и затъпяване умовете на работниците и селяните в интереса на помещиците и капиталистите.

Ние казваме, че нашата нравственост е подчинена напълно на интересите на класовата борба на пролетариата. Нашата нравственост се определя от интересите на класовата борба на пролетариата.

Старото общество бе основано на потискането на всички работници и селяни от помешчиците и капиталистите. Ние трябваше да разрушим това, трябваше да ги смъкнем, но за тая цел трябваше да се създаде обединение. Такова обединение не може да го създаде дядо господ.

Таксва обединение можеха да създадат само фабриките, заводите, само пролетариатът, обучен, пробуден от стария сън. Едва тогава, когато тази класа се създаде, тогава започна масовото движение, което доведе до това, което виждаме сега — до победата на пролетарската революция в една от най-слабите страни, която три години се защитава успешно срещу натиска на буржоазията от целия свят. И ние виждаме как пролетарската революция расте в целия свят. Ние казваме сега въз основа на опита, че само пролетариатът можеше да създаде такава сплотена сила, подир която върви разпокъсаното, разпръснатото селячество, която устоя пред всички атаки на експлоататорите. Само тази класа може да помогне на трудещите се маси да се обединят, да се сплотят и окончателно да защитят, окончателно да затвърдят комунистическото общество, окончателно да го изградят.

Ето защо ние казваме: за нас нравственост, взета въвн от чсвешкото общество, не съществува; това е измама. За нас нравствеността е подчинена на интересите на класовата борба на пролетариата.

А в какво се състои тази класова борба? Тя се състои в това, да се свали царят, да се свалят капиталистите, да се унищожи капиталистическата класа.

Но какво нещо са класите изобщо? То е това, което позволява на една част от обществото да присвоява труда на друга част. Ако една част от обществото присвоява цялата земя — имаме класа на помешчиците и класа на селяните. Ако една част от обществото има фабриките и заводите, има акциите и капиталите, а другата работи в тия фабрики — имаме класа на капиталистите и класа на пролетариите.

Не беше трудно да прогоним царя — за това бяха нужни само няколко дни. Не беше много трудно да прогоним помешчиците — това можа да се направи в няколко месеца; не е много трудно да се прогонят и капиталистите. Но да се унищожат класите е несравнено по-трудно; все още остава разделянето на работници и селяни. Ако селянинът стои върху отделно парче земя и си присвоява

излишъците от храни, т. е. храните, които не са нужни нито на него, нито на неговия добитък, а всички други остават без хляб — селянинът вече се превръща в експлоататор. Колкото повече оставя той за себе си храни, толкова за него е по-добре, а другите нека гладуват: «колкото повече те гладуват, толкова по-скъпо аз ще продам това жито». Трябва всички да работят по един общ план, на обща земя, в общи фабрики и заводи и под общо ръководство. Лесно ли е да се направи това? Вие виждате, че тук не може да се получи решение тъй лесно, както да се прогонят царят, помещиците и капиталистите. Тук е нужно пролетариатът да превъзпита, да пренаучи част от селяните, да привлече на своя страна ония, които са трудещи се селяни, за да сломи съпротивлението на ония селяни, които са богати и се обогатяват от нуждата на останалите. Значи задачата на борбата на пролетариата още не е завършена с това, че свалихме царя, прогонихме помещиците и капиталистите, а в нейното завършване именно се състои задачата на обществения ред, който наричаме диктатура на пролетариата.

Класовата борба продължава; тя само е изменила своите форми. Това е класовата борба на пролетариата против връщането на старите експлоататори, за обединяване на разпокъсаната маса на изостаналото селячество в един съюз. Класовата борба продължава и нашата задача е да подчиним всички интереси на тая борба. И ние подчиняваме своята комунистическа нравственост на тая задача. Ние казваме: нравственост е това, което служи на разрушението на старото експлоататорско общество и на обединението на всички трудещи се около пролетариата, който създава новото, комунистическото общество.

Комунистическата нравственост е оная нравственост, която служи на тая борба, която обединява трудещите се против всякаква експлоатация, против всякаква дребна собственост, защото дребната собственост дава в ръцете на едно лице онова, което е създадено от труда на цялото общество. Земята у нас се счита за обща собственост.

Е, добре, а ако от тая обща собственост аз вземам за себе си известно парче, произвеждам на него два пъти повече жито, отколкото ми е нужно, и с излишното жито спекулирам? Ако разсъждавам, че колкото повече гладни има, толкова по-скъпо ще ми плащат? Нима тогава постъпвам като комунист? Не — като експлоататор, като соб-

ственик. С това трябва да се борим. Ако оставим това така, всичко ще се търколи назад, към властта на капиталистите, към властта на буржоазията, както това е ставало не един път в предишните революции. И за да не дадем възможност властта на капиталистите и на буржоазията отново да се възстанови, нужно е за тази цел да не допуснем търгашество, нужно е за тази цел отделни лица да не могат да разбогатяват за сметка на останалите, нужно е за тази цел трудещите се да се сплотят с пролетариата и да образуват комунистическо общество. В това именно се състои главната особеност на онова, което е основна задача на съюза и на организацията на комунистическата младеж.

Старото общество беше основано на принципа: или ти ограбваш другото, или другият ограбва тебе, или ти работиш за другото, или той работи за тебе, или си робовладелец, или си роб. И, разбира се, възпитаните в това общество хора, може да се каже, с майчиното мляко възприемат психиката, навика, понятието: или робовладелец, или роб, или дребен собственик, дребен служещ, дребен чиновник, интелегент — с една дума, човек, който се грижи само за това, да има за себе си, а за другите пет пари не дава.

Ако аз стопанисвам дадено парче земя, пет пари не давам за другите; ако другите гладуват, толкова по-добре — по-скъпо ще продам житото си. Ако си имам свое местенце като лекар, като инженер, учител, служещ — другите съвсем не ме интересуват. Може би, като се подмилквам, като угаждам на властниците, ще запазя своето местенце, та дори ще успея и да се издигна, да стана и сам буржоа. Комунистът не може да има такава психика и такива стремежи. Когато работниците и селяните доказаха, че ние умеем със собствените си сили да се защитим и да създадем ново общество — тук именно и започна новото комунистическо възпитание, възпитание в борба против експлоататорите, възпитание в съюз с пролетариата против егоистите и дребните собственици, против оная психика и ония привички, които казват: аз се стремя да спечеля за себе си и за нищо друго пет пари не давам.

Ето в какво се състои отговорът на въпроса, как трябва да се учи на комунизъм младото, подрастващо поколение.

То може да се учи на комунизъм само като свързва всяка стъпка от своето учение, възпитание и образование

с непрекъснатата борба на пролетариите и на трудещите се против старото, експлоататорско общество. Когато ни говорят за нравственост, ние казваме: за комуниста цялата нравственост е в тази сплотена солидарна дисциплина и съзнателна масова борба против експлоататорите. Във вечна нравственост ние не вярваме и разобличаваме лъжата на всякакви приказки за такава нравственост. Нравствеността служи, за да се издигне човешкото общество по-високо, да се избави от експлоатацията на труда.

За осъществяването на това е нужно младото поколение, което започна да се превръща в съзнателни хора в обстановката на дисциплинираната отчаяна борба с буржоазията. В тая борба то ще възпита истински комунисти, на тая борба то трябва да подчини и да свърже с нея всяка стъпка от своето учение, образование и възпитание. Възпитанието на комунистическата младеж трябва да се състои не в това, да ѝ се поднасят всевъзможни сладки приказки и правила за нравственост. Възпитанието не се състои в това. Когато хората виждаха как техните бащи и майки са живели под гнета на помещиците и капиталистите, когато и те самите понасяха мъките, които се стоварваха върху ония, които започваха борба против експлоататорите, когато те виждаха какви жертви костваше продължаването на тая борба, за да се отстои завоюването, какви яростни врагове са помещиците и капиталистите — тогава тия хора се възпитават в тая обстановка като комунисти. В основата на комунистическата нравственост лежи борбата за закрепване и пълно осъществяване на комунизма. Ето в какво се състои и основата на комунистическото възпитание, образование и учение. Ето в какво се състои отговорът на въпроса, как трябва да се учим на комунизъм.

Ние не бихме вярвали на учението, възпитанието и образованието, ако то би било затворено само в училището и би било откъснато от бурния живот. Докато работниците и селяните остават потиснати от помещиците и капиталистите, докато училищата остават в ръцете на помещиците и капиталистите, младото поколение остава сляпо и невежо. А нашето училище трябва да дава на младежите основите на знанието, умение да си изработват сами комунистически възгледи, трябва да прави от тях образовани хора. То трябва през това време, когато хората се учат в него, да прави от тях участници в борбата

за освобождението от експлоататорите. Комунистическият младежки съюз ще оправдае името си Съюз на комунистическия младо поколение само ако свързва всяка крачка на своето обучение, възпитание, образование с участие в общата борба на всички трудещите се против експлоататорите. Защото вие прекрасно знаете, че докато Русия си остава единствената работническа република, а в целия останал свят съществува старият буржоазен ред, ние сме по-слаби от тях; че всеки миг нас ни заплашва нов натиск; че само ако се научим на сплотеност и единодушие, ние ще победим в по-нататъшната борба и — закрепнали — ще станем действително непобедими. Така че да бъдеш комунист — значи да организираш и да обединяваш цялото подрастващо поколение, да даваш пример на възпитание и дисциплина в тая борба. Тогава вие ще можете да започнете и да довършите строежа на сградата на комунистическото общество.

За да направя всичко това по-ясно, ще ви приведа пример. Ние наричаме себе си комунисти. Какво значи комунист? Комунист е латинска дума. Комунист значи — общ. Комунистическо общество значи — всичко е общо: земята, фабриките, общ труд — ето какво е комунизъм.

Може ли трудът да бъде общ, ако всеки човек води свое отделно стопанство на отделно парче земя? Изведенъж общ труд не може да се създаде. Това не може да бъде. То не пада от небето. То трябва да се постигне с работа, да се изстрада, да се създаде. То се създава в хода на борбата. Тук не се касае за някоя стара книжка — на книжката никой не би повярвал. Тук се касае за собствения жизнен опит. Когато Колчак и Деникин настъпваха от Сибир и от юг, селяните бяха на тяхната страна. Болшеvizмът не им се харесваше, тъй като болшевиките вземат житото по твърда цена. А когато селяните изпитаха в Сибир и Украйна властта на Колчак и Деникин, те разбраха, че за селянина избор няма: или върви при капиталиста и той ще те даде в робство на помещика, или върви с работника, който наистина реки от мед и масло не ти обещава, който иска от теб желязна дисциплина и твърдост в тежката борба, но който те измъква от робуването на капиталистите и помещиците. Когато даже простите селяни разбраха и видяха това от собствен опит, тогава те станаха съзнателни, минали тежка школа, привърженици на комунизма. Такъв именно опит трябва да положи

в основата на цялата своя дейност Комунистическият младежки съюз.

Аз отговорих на въпросите: на какво трябва да се учим, какво трябва да вземем от старото училище и от старата наука. Аз ще се постарая да отговоря и на въпроса, как трябва да се учим на това: само свързвайки неразривно всяка стъпка от работата в училището, всяка стъпка от възпитанието, образованието и обучението с борбата на всички трудещи се против експлоататорите.

С няколко примера, взети от опита от работата на една или друга младежка организация, ще ви покажа нагледно как трябва да се води това комунистическо възпитание. Всички говорят за ликвидиране на неграмотността. Вие знаете, че в неграмотна страна не може да се построи комунистическо общество. Не е достатъчно съветската власт да заповядва или партията да даде определен лозунг, или да се хвърли известна част от най-добрите работници в това дело. За тази цел е нужно самото младо поколение да се заеме с това дело. Комунизмът се състои в това, ония младежи, онези момчета и момичета, които влизат в младежкия съюз, да кажат: това е наша работа, ние ще се обединим и ще отидем в селата, за да ликвидираме с неграмотността, за да няма в нашето, подрастващо поколение неграмотни. Ние ще се стремим самодейността на подрастващата младеж да бъде посветена на това дело. Вие знаете, че не може бързо да се превърне Русия от изостанала, неграмотна страна в грамотна; но ако с тая работа се заеме Младежкия съюз, ако цялата младеж работи в полза на всички, тогава тоя съюз, който обединява 400 000 младежи и девойки, има право да се нарича Комунистически младежки съюз. Задачата на Съюза се състои още в това, усвоявайки едни или други знания, да помогне на оная младеж, която сама не може да се освободи от мрака на невежеството. Да бъдеш член на Младежкия съюз, значи да водиш работата така, че да отдаваш своя труд, своите сили за общото дело. Ето в това се състои комунистическото възпитание. Само в такава работа младежът или девойката се превръща в истински комунист. Само в случай, че в тая работа успеят да постигнат практически успехи, те стават комунисти.

Вземете за пример работата в зеленчуковите градини край градовете. Нима това не е работа? Това е една от

задачите на Комунистическия младежки съюз. Народът гладува, по фабриките и заводите има глад. За да се спасим от глад, трябва да се разработят градини, а земеделieto се кара по старому. И ето нужно е по-съзнателни елементи да се заловят за работа и вие тогава ще видите, че броят на градините ще се увеличи, площта им ще се разруши, резултатите ще се подобрят. В тая работа Комунистическият младежки съюз трябва да взема активно участие. Всеки съюз или всяка ядка на съюза трябва да счита това дело като свое дело.

Съюзът на комунистическата младеж трябва да бъде ударна група, която във всяка работа да оказва своята помощ, да проявява своята инициатива, своя почин. Съюзът трябва да бъде такъв, че който и да е работник да вижда в него хора, чието учение може би му е непонятно, на чието учение той изведнъж може би няма и да повярва, но в живата работа на които, в тяхната дейност, той би виждал, че това са действително хората, които му показват правилния път.

Ако Комунистическият младежки съюз не съумее да постави така своята работа във всички области, това значи, че той се отклонява по стария, буржоазния път. Ние трябва да съединим нашето възпитание с борбата на трудещите се против експлоататорите, за да помогнем на първите да решават задачите, които произтичат от учението на комунизма.

Членовете на Съюза трябва да употребяват всеки свой свободен час да подобрят някоя градина или да организират в някоя фабрика или завод обучението на младежта и т. н. Ние искаме да превърнем Русия от страна бедна и изостанала в страна богата. И нужно е Комунистическият младежки съюз да съедини своето образование, своето учение и своето възпитание с труда на работниците и селяните, да не се затваря в своите училища и да не се ограничава само в четене на комунистически книги и брошури. Само в труда заедно с работниците и селяните може да стане човек истински комунист. И трябва всички да видят, че всеки, който влиза в Младежкия съюз, е грамотен, а заедно с това умее и да се труди. Когато всички видят как ние сме прогонили от старото училище старото дресиране, като сме го заменили със съзнателна дисциплина, как всеки младеж участва в съботниците, как младежите използват всяко крайградско стопанство, за да

подпомагат населението, народът ще гледа на труда не тъй, както се е гледало на него по-рано.

Задача на Комунистическия младежки съюз е да организира в селото или в своя квартал помощта си в такава работа — вземам един мъничък пример, — каквото е осигуряването на чистотата или разпределението на храната. Как се вършеше това в старото, капиталистическо общество? Всеки работеше само за себе си и никой не гледаше има ли тук стари и болни и не ляга ли цялото стопанство върху гърба на жената, която поради това се намира в потиснато и робско състояние. Кой трябва да се бори против това? Съюзите на младежта, които трябва да кажат: ние ще променим това положение, ние ще организираме отряди от младежи, които ще помагат за осигуряване на чистотата или за разпределяне на храната, като системно обикалят къщите, които ще действуват организирано в полза на цялото общество, разпределяйки правилно силите и показвайки, че трудът трябва да бъде организиран труд.

Поколението, чиито представители сега са на около 50 години, не може да разчита, че ще види комунистическото общество. Дотогава това поколение ще измре. А поколението, което сега е на петнадесет години, то именно ще види комунистическото общество и само ще гради това общество. И то трябва да знае, че цялата задача на неговия живот е именно изграждането на това общество. В старото общество трудът се упражняваше от отделното семейство и никой не го обединяваше освен помещиците и капиталистите, които потискаха народните маси. Ние трябва да уредим така всеки труд, колкото и да е черен и тежък, че всеки работник и селянин да гледа на себе си тъй: аз съм част от великата армия на свободния труд и ще съумея да изградя своя живот сам, без помещиците и капиталистите, ще съумея да установя комунистически ред. Необходимо е Комунистическият младежки съюз да възпитава всички от млади години към съзнателен и дисциплиниран труд. Ето как можем да разчитаме, че задачите, които са поставени сега, ще бъдат разрешени. Ние трябва да имаме предвид, че ни са нужни не по-малко от 10 години за електрификация на страната, за да може нашата обедняла страна да бъде обслужена по последните постижения на техниката. И ето поколението, което сега е на 15 години и което след 10—20 години ще живее в

комунистическо общество, е длъжно да поставя така всичките задачи на своето учение, че всеки ден във всяко село, във всеки град младежта да решава практически една или друга задача на общия труд, била тя и най-малката, била и най-простата.

Доколкото това ще става във всяко село, доколкото ще се развива комунистическото съревнование, доколкото младежта ще доказва, че умее да обедини своя труд — до толкова ще бъде осигурен и успехът на комунистическото строителство. Само като гледа на всяка своя крачка от гледна точка на успеха на това строителство, само като се пита всичко ли сме направили, за да бъдем обединени съзнателни трудещи се, Комунистическият младежки съюз ще обедини своите половин милион членове в една армия на труда и ще гонори общо уважение към себе си.
(Г р ъ м о т а п л о д и с м е н т и.)

*«Правда», бр. 221, 222 и 223;
5, 6 и 7 октомври 1920 г.*

*В. И. Ленин,
Съчинения. Т. 31, с. 279—298*

Още веднъж за профсъюзите, за текущия момент и за грешките на Троцки и Бухарин⁶

Партийната дискусия и фракционната борба от пред-конгресен характер, т. е. преди изборите и във връзка с предстоящите избори на X конгрес на РКП, се разпалиха. След първата фракционна проява, именно след излизането на др. Троцки от името на «цяла редица отговорни дейци» с «брошура-платформа» («Ролята и задачите на профсъюзите», предговорът е датиран 25 декември 1920 г.), последва рязкото (читателят ще види по-нататък, че то бе заслужено рязко) изложение на петроградската организация на РКП («Обръщение към партията», публикувано на 6 януари 1921 г. в петроградския «Правда»⁷, а след това на 13 януари 1921 г. в ЦО на партията, в московската «Правда»). След това срещу петроградската организация излезе Московският комитет («Правда» от същата дата). По-сетне излезе издадението от бюрото на фракцията на РКП във ВЦСПС стенографски отчет за дискусията от 30 декември 1920 г. на грамадното и доста отговорно партийно събрание, именно на фракцията на РКП в VIII конгрес на Съветите. Този стенографски отчет е озаглавен: «За ролята на професионалните съюзи в производството» (предговорът е датиран 6 януари 1921 г.). Разбира се, това далече още не е целият дискуссионен материал. А партийни събрания, обсъждащи спорните въпроси, се свикват едва ли не навсякъде. Наложил ми се да говоря на 30 декември 1920 г. при условия, «нарушаващи реда», както се изразих аз, а именно: при такива условия, когато не можех да слушам нито предшествуващите, нито следващите оратори. Ще се опитам сега да възстановя нарушения ред, да се изкажа при по-«редни» условия.

Опасността за партията от фракционните прояви

Представлява ли брошурата на др. Троцки «Ролята и задачите на профсъюзите» фракционна проява? Има ли в една проява от подобен род, независимо от нейното съдържание, нещо опасно за партията? Особено обичат да премълчават този въпрос (освен, разбира се, др. Троцки) членовете на МК, които виждат фракционност у питерци, и др. Бухарин, който обаче, вземайки думата на 30 декември 1920 г. от името на «буферната фракция», се сметна принуден да заяви:

... «когато влакът има някакво отклонение, което води към катастрофа, тогава буферите не са вече такова лошо нещо» (стр. 45 от отчета за дискусиата на 30 декември 1920 г.).

И така, известно отклонение, водещо към катастрофа, съществува. Е добре, можем ли да си представим такива съзнателни членове на партията, които са безгрижни по отношение на въпроса, къде именно, в какво именно и как именно е започнало това отклонение?

Брошурата на Троцки започва с декларацията, че «тя е плод на колективна работа»; че в нейното съставяне са взели участие «цяла редица отговорни работници, особено профсъюзни дейци (членове на президиума на ВЦСПС, на ЦК на металоработниците, на Цектран и др.); че това е «брошура-платформа». А в края на тезис № 4 четем, че «предстоящият партиен конгрес ще трябва да избира (курсивът е на Троцки) между двете тенденции в областта на професионалното движение».

Ако това не е образуване на фракция от един член на Цека, ако това не е «известно отклонение към катастрофа», то нека др. Бухарин или който и да е от неговите съмишленици се опита да обясни на партията какъв друг смисъл имат руските думи: «фракционност» и «отклонение към катастрофа» на партията?? Може ли да си представи човек по-чудовищно заслепение от заслепението на хора, които желаят да играят ролята на «буфер» и *затварят очи* пред *такова* «отклонение към катастрофа»??

Помислите само: след двата пленума на Цека (9 ноември и 7 декември), посветени на нечувано подробното, дълго, горещо обсъждане първоначалния проект на тезисите на др.

Троцки и цялата защитавана от него политика на партията в профсъюзите, един член на Цека остава *сам между 19 души*, подбира си група вън от Цека и с «колективния» «труд» на тази група излиза като с «платформа», предлагайки на партийния конгрес «да избира между *двете* тенденции»!! Аз и не говоря, че това провъзгласяване от др. Троцки на 25 декември 1920 г. именно на две и само на две тенденции, макар че Бухарин още на 9 ноември се прояви като «буферист», нагледно разобличава истинската роля на групата на Бухарин като съучастник в най-лоша и най-вредна фракционност. Това между другото. Но аз питам който и да е партиен член: такъв натиск и таква напирание за «избор» между двете тенденции в областта на профдвижението не учудва ли със своята главозамайваща стремителност? Не трябва ли само да се чудим, щом след три години пролетарска диктатура е могъл да се намери в партията макар само един неин член, способен *по такъв начин* «да напират» на въпроса за двете тенденции в областта на профдвижението?

Нещо повече. Погледнете фракционните нападки, с които е изпъстрена тази брошура. Още в 1-ия тезис четем страшна «закана» срещу «някои дейци в профдвижението», отхвърляни «назад на трейдюнионистки позиции, принципиално отдавна ликвидирани от партията» (очевидно само един от 19-те членове на Цека представлява партията). В тезис 8-и високопарно се осъжда «професионалистическият консерватизъм в ръководния слой профсъюзни дейци» (забележете, това е истински бюрократично насочване вниманието срещу «ръководния слой»!). В тезис 11-и в началото има удивително тактичен, доказателен, делови. . . не знам как по-вежливо да се изразя? . . . «намек», че «мнозинството профсъюзни дейци», «формално, *т. е. на думи*, признават» резолюциите на IX конгрес на РКП.

Ето какви авторитетни съдии твърдят пред нас, че *мнозинството* (!!) профсъюзни дейци признават *на думи* партийните решения!

В тезис 12-и:

. . . «мнозина профсъюзни дейци все по-рязко и по-непримиримо се обявяват против перспективата за срастването. . . Между тях профсъюзни дейци са др. Томски и Лозовски. Нещо повече. Отклонявайки се от новите задачи и методи, много профсъюзни дейци развиват в своята среда дух на корпоративна затвореност, на неприязън

към новите дейци, привлечани в дадена област на стопанството, и по такъв начин фактически поддържат отживелиците на цеховщината сред професионално-организираните работници.»

Нека читателят препрочете внимателно тези разсъждения и хубавичко вникне в тях. Тук изобилието на «бисери» е поразително. 1-о, преценете това твърдение от гледна точка на неговата фракционност! Представете си какво би казал и как би постъпил Троцки, ако Томски публикуваше платформа, в която обвинява Троцки и «мнозина» военни работници, че развиват дух на бюрократизъм, че поддържат отживелиците на диващината и др. т.? Каква е «ролята» на Бухарин, Преображенски, Серебряков и др., които не виждат — или просто не забелязват, съвсем не забелязват — рязкост и фракционност *тук*, не виждат колко пъти това е по-фракционно от акцията на питерци?

2-о. Вникнете в този подход към работата: мнозина профсъюзни дейци «развиват в своята среда дух». . . Подход напълно бюрократичен. Цялата работа, виждате ли, е в това, какъв «дух» развиват «в своята среда» Томски и Лозовски, а съвсем не в равнището на развитието и условията за живот на масите, на милионите.

3-о. Без да иска, др. Троцки е изразил тук *същината* на целия спор, толкова грижливо заобикаляна и прикривана както от него, така и от «буферите» Бухарин и К^о.

Дали същината на целия спор и източникът на борбата е в това, че мнозина профсъюзни дейци се отклоняват от новите задачи и методи, насаждайки в своята среда дух на неприязън към новите дейци?

Или в това, че масите на професионално-организираните работници законно протестират и неизбежно изразяват готовност да отхвърлят настрана онези от новите дейци, които не искат да поправят ненужните и вредни крайности на бюрократизма?

Дали същината на спора е в това, че някой не иска да разбере «новите задачи и методи»?

Или в това, че някой несполучливо прикрива защитата на някои ненужни и вредни крайности на бюрократизма с голи думи относно новите задачи и методи?

Нека читателят запомни тази *същина* на целия спор.

Формален демократизъм и революционна целесъобразност

«Работническата демокрация не признава фетиши» — пише др. Троцки в своите тезиси, които са «плод на колективна работа». «Тя признава само революционната целесъобразност» (тезис 23).

С тия тезиси на др. Троцки стана неприятна история. Онова, което в тях е вярно, то не само че не е ново, но се обръща *против* Троцки. А пък онова, което е ново в тях, то е изцяло невярно.

Аз посочих точни цитати от др. Троцки. Те се обръщат против него не само по този въпрос (за Главполитпут), който се засяга в тезис 23, но и по другите въпроси.

От формално-демократическа гледна точка Троцки *имаше право* да излезе с фракционна платформа, макар и против целия Цека. Това е безспорно. Безспорно е и това, че Цека потвърди това формално право с решението си от 24 декември 1920 г. за свободата на дискусията. Буферният Бухарин признава това формално право на Троцки, но не го признава на питерската организация — вероятно затова, че Бухарин сам стига на 30 декември 1920 г. до «свещения лозунг на работническата демокрация» (стр. 45 на стенографския отчет). . .

Е добре, ами революционната целесъобразност?

Ще се намери ли поне един сериозен човек, незаслепен от фракционното самолюбие на «цектрановската» или «буферната» фракция, който със здрав ум и твърда памет би намерил за *революционно-целесъобразна такава* акция по въпросите на профдвижението на *такъв* авторитетен водач като Троцки?

Може ли да се отрече, че даже ако «новите задачи и методи» биха били посочвани от Троцки толкова високо правилно, колкото те в действителност са посочени изцяло неправилно от него (за което ще стане дума по-долу), то само с подобен подход към работата Троцки би нанасял вреда и на себе си, и на партията, и на профдвижението, и на възпитанието на милионите профсъюзни членове, и на републиката??

Добрият Бухарин и неговата група вероятно затова се наричат «буферни», защото твърдо са решили *да не мислят* какви задължения налага това звание.

Политическата опасност от разцепления в профдвижението

Всеки знае, че големите разногласия израстват понякога от най-малки — дори в началото нищожни — различия. Всеки знае, че една нищожна раничка или дори драскотина, каквито всекиму се е случвало да получи десетки пъти през живота си, е в състояние да се превърне в най-опасна, а даже и в безусловно смъртоносна болест, ако раничката е почнала да гнои, ако е настъпило заразяване на кръвта. Това става във всички, дори чисто лични конфликти. Това става и в политиката.

Всяко, даже нищожно различие може да стане политически опасно, ако има възможност да се разрасне в разцепление, и при това в такова именно разцепление, което е в състояние да разклати и да разруши цялата политическа сграда да доведе — според сравнението на др. Бухарин — до катастрофа на влака.

Ясно е, че в такава страна, която преживява диктатурата на пролетариата, разцеплението сред пролетариата или между пролетарската партия и масата на пролетариата е вече не само опасно, но и крайно опасно, особено ако в тази страна пролетариатът представлява неголямо малцинство от населението. А разцепленията в профдвижението (което, както се постарях с всички сили да подчертая в речта си на 30 декември 1920 г., е движение на почти поголовно организирания в профсъюзи пролетариат) означават разцепления именно в масата на пролетариата.

Ето защо, когато започна бъркотията на V Всеруска конференция на профсъюзите от 2—6 ноември 1920 г. (а тя започна именно на нея), когато веднага след тази конференция . . . не, аз греша, *по време* на тази конференция в Политбюро се яви нечувано възбуден др. Томски и при пълната поддръжка на крайно уравнилния др. Рудзутак започна да разказва как др. Троцки говорил на тази конференция за «претръскване» на професионалните съюзи и как той, Томски, се обявил против това — когато стана това, аз веднага и безвъзвратно реших за себе си, че същината на спора е именно в политиката (т. е. в политиката на партията по отношение на профсъюзите) и че др. Троцки е коренно неправ в този спор със своята политика на «претръскване» против др. Томски. Защото

политиката на «претръскване», *даже ако тя отчасти би била оправдана* от «новите задачи и методи» (тезис 12 у Троцки), е политика в дадения момент и при дадената обстановка съвсем недопустима като такава, която застрашава с разцепление.

На др. Троцки сега му се струва, че приписването нему на политиката на «претръскване отгоре» «представлява най-чиста карикатура» (Л. Троцки: «Отговор на петроградските другари», «Правда», бр. 9 от 15 януари 1921 г.). Но думичката «претръскване» е истинска «крилата думичка» не само в смисъл, че след като др. Троцки я каза на V Всеруска конференция на профсъюзите, тя вече «облетя», така да се каже, и партията, и профсъюзите. Не. Тя си остава за съжаление вярна и сега, и то в много подълбок мисъл. Именно: тя единствена изразява в най-кратка форма *целия дух, цялата тенденция* на брошурата-платформа «Ролята и задачите на профсъюзите». От началото и до края цялата тази брошура-платформа на др. Троцки е напълно проникната именно от духа на тая политика на «претръскване отгоре». Достатъчно е да си спомним обвинението срещу др. Томски или срещу «мнозина профсъюзни дейци», че те «развиват в своята среда дух на неприязън към новите дейци»!

Но ако на V Всеруска конференция на профсъюзите (2—6 ноември 1920 г.) едва започваше да се създава атмосфера, заплашваща с разцепления, то в началото на декември 1920 г. разцеплението в Цектран стана факт.

Това събитие е основното, главното, коренното за оценка на политическата същина на нашите спорове; и напразно мислят другарите Троцки и Бухарин, че премълчаването тук нещо ще помогне. Премълчаването не изпълнява ролята на «буфер», а разпалва в дадения случай, тъй като въпросът не само е поставен на дневен ред от живота, но е и подчертан от др. Троцки в неговата брошура-платформа. Защото именно тази брошура многократно в цитираните от мен места, особено в тезис 12, поставя въпроса: дали същината е в това, че «мнозина професионални дейци развиват в своята среда дух на неприязън към новите дейци», или в това, че «неприязънта» на *масите* е законна поради някои ненужни и вредни крайности на бюрократизма, например в Цектран?

Др. Зиновиев още в първата си реч на 30 декември 1920 г. напълно основателно постави този въпрос направо,

като каза, че за разцеплението са виновни «неумерените привърженици на др. Троцки». Може би заради това др. Бухарин обруга речта на др. Зиновиев като «празнословие»? Но в несправедливостта на този упрек може да се убеди сега всеки член на партията, който прочете стенографския отчет за дискусиата на 30 декември 1920 г. и види, че точни факти цитира и на точни факти се опира именно др. Зиновиев, а интеллигентската «словесност» без всякакви факти преобладава именно у Троцки и Бухарин.

Когато др. Зиновиев каза: «Цектран стои на глинени крака, той вече се е разцепил на три части», др. Сосновски го прекъсна, като извика: «А вие насърчавахте това» (Стенографският отчет, стр. 15).

Ето това е сериозно обвинение. Ако то би било доказано, тогава, разбира се, за виновните в *насърчаване на разцеплението* дори само на един профсъюз не би имало място нито в Цека, нито в партията РКП, нито в профсъюзите на нашата република. За щастие това сериозно обвинение е повдигнато в несериозна форма от другар, който вече неведнъж за съжаление е поднасял примери на своите несериозни полемически «увлечения». Др. Сосновски дори в своите превъзходни статии, например из областта на производствената пропаганда, влага понякога такава «лъжичка катран», която много пъти надминава всички плюсове на самата производствена пропаганда. Има такива щастливи натури (като напр. Бухарин), които даже при най-голямото ожесточение на борбата най-малко са способни да заразяват с отрова своите нападки; има и такива не много щастливи натури, които прекомерно често заразяват с отрова своите нападки. За др. Сосновски би било полезно да следи за себе си в това отношение и дори да помоли своите приятели да го понаглеждат.

Но — могат да кажат — обвинението все пак е повдигнато. Нека да е в несериозна, несполучлива, явно «фракционна» форма. Но по-добре е несполучливо да кажеш истината, отколкото да я премълчаваш, когато работата е сериозна.

Работата несъмнено е сериозна, тъй като тук, повтарям, повече, отколкото се мисли, е *същината* на целия спор. И за щастие ние имаме достатъчно убедителни и достатъчно обективни данни, за да дадем отговор *по-същество* на повдигнатия от др. Сосновски въпрос.

1-о, на същата страница на стенографския отчет четем

декларацията на др. Зиновиев, който не само отговори на др. Сосновски: «Не е вярно!», но и посочи точни цитати за решаващите факти. Др. Зиновиев изтъкна, че др. Троцки се опитваше да повдигне (ще добавя от себе си: явно намирайки се във фракционно увлечение) далеч не такова обвинение, каквото повдигна др. Сосновски, а обвини др. Зиновиев, че той, Зиновиев, със своята *реч на септемврийската Всеруска конференция на РКП* е допринесъл за разцеплението или е предизвикал разцеплението. (Това обвинение, ще забележа в скоби, е несъстоятелно вече заради това, че септемврийската реч на Зиновиев по същество бе одобрена и от Централния комитет, и от партията, а и нито веднъж формално не е оспорвана от никого.)

И др. Зиновиев отговори, че др. Рудзутак в заседание на Цека с протоколи в ръка доказва, че «този въпрос (въпът за някои ненужни и вредни крайности на бюрократизма в Цектран) е бил разглеждан и в Сибир, и на Волга, и на Север, и на Юг много време преди каквито и да било мои (т. е. на Зиновиев) изказвания и много време преди Всеруската конференция».

Това е съвсем ясна, точна, фактическа декларация. Тя бе направена от др. Зиновиев в първата негова реч пред хиляди най-отговорни членове на РКП, при което нито др. Троцки, който говори *два пъти след* тази реч на Зиновиев, нито др. Бухарин, който *също* говори *след* тази реч на Зиновиев, не опровергаха фактическите указания на Зиновиев.

2-о. Още по-точно и официално опровержение на обвинението на др. Сосновски е поместената в същия стенографски отчет *резолюция на пленума на ЦК на РКП по въпроса за конфликта между комунистите от водния транспорт и комунистическата фракция в съвещание на Цектран*, гласувана на 7 декември 1920 г. Онази част от резолюцията, която е посветена на Цектран, гласи:

«Във връзка с конфликта между Цектран и работниците от водния транспорт ЦК постанови: 1) Да се създаде в обединения Цектран секция на работниците от водния транспорт. 2) Да се свика през февруари конгрес на железничарите и на работниците от водния транспорт, на който да се проведе нормален избор за нов Цектран. 3) Дотогава да се остави да функционира старият състав на Цектран. 4) Незабавно да се разформирова Главполитвод и Главполитпут, като се прехвърлят на професионалната организация всички техни сили и средства на началата на нормалния демократизъм.»

Читателят вижда оттук, че не само няма нито дума за осъждане на работниците от водния транспорт, но, напротив, във всичко съществено е призната *тяхната правота*. Между това за тази резолюция *не гласува нито един* (освен Каменев от онези цекисти, които са подписали общата платформа от 14 януари 1921 г. («За ролята и задачите на профсъюзите»). Проектопостановление на X конгрес на РКП, внесено в ЦК от група членове на ЦК и членове на профсъюзната комисия. Нечлен на ЦК, но член на профкомисията е подписан Лозовски, останалите са: Томски, Калинин, Рудзутак, Зиновиев, Сталин, Ленин, Каменев, Петровски, Артџом Сергеев).

Тази резолюция е прокарана *против* споменатите цекисти, т. е. против нашата група. Защото ние бихме гласували против временното оставане на стария Цектран. И неизбежността на победата на нашата група принуди Троцки да гласува за резолюцията на Бухарин, тъй като иначе щеше да се приеме нашето решение. Др. Риков, който през ноември беше за Троцки, участвуваше през декември в работата на профкомисията по разглеждане конфликта между работниците от водния транспорт и Цектран и се убеди в правотата на работниците от водния транспорт.

Извод: декемврийското (от 7 декември) болшинство на Цека се състоеше от др. Троцки, Бухарин, Преображенски, Серебряков и т. н., т. е. такива цекисти, които никой не може да заподозре в пристрастие *против* Цектран. И това болшинство по съществото на неговото решение осъди не работниците от водния транспорт, а Цектран, като се отказа само от неговото незабавно сменяване. Значи несъстоятелността на обвинението на Сосновски е доказана.

За да не остане място за неяснота, трябва да се засегне още един пункт. В какво се състояха тези «някои ненужни и вредни бюрократически крайности», за които аз неведнъж споменавах? Нямах ли и няма ли голословност или преувеличаване в *това* обвинение?

Тук също: отговорът е даден от др. Зиновиев още в първата негова реч на 30 декември 1920 г., и то такъв отговор, който по своята точност не оставя нищо повече да се желае. Др. Зиновиев прочете цитат от публикуваната заповед на др. Зоф по водния транспорт (от 3 май 1920 год.) със заявление: «комитетщината отпада». Др. Зиновиев правилно нарече това основна грешка. Ето това е то обра-

зец на ненужна и вредна крайност на бюрократизъм и «назначенство». При това др. Зиновиев веднага добави, че има «много по-малко изпитани и по-малко опитни другари» — назначенци, — отколкото др. Зоф. Аз съм слушал в Цека мнения за Зоф като за извънредно ценен работник и моите наблюдения в Съвета на отбраната напълно потвърждават тази преценка. Никой не смята нито да подбива авторитета на такива другари, нито да прави от тях «козли отпущения» (както подозира др. Троцки в своя доклад на стр. 25, без да има за това ни най-малко основание). Авторитетът на «назначенците» се подбива не от онзи, който поправя техните грешки, а от този, който би помислил да ги защитава дори и тогава, когато те правят грешки.

Ние виждаме по такъв начин, че опасността от разцепление в профдвижението не бе измислена, а реална. Ние виждаме също така нагледно в какво именно бе преувеличената същност на разногласията; в борбата за това, да не се защитават, да не се оправдават, а да се поправят някои ненужни и вредни крайности на бюрократизма и назначенството. Това е всичко.

За принципиалните разногласия

Но ако има основни и дълбоки принципиални разногласия — може да ни кажат, — нима те не оправдават даже и най-резките и фракционни постъпки? Ако трябва да се каже нещо ново и непонятно, не оправдава ли това понякога даже и едно разцепление?

Разбира се, оправдава, ако разногласията действително са крайно дълбоки и ако поправянето на погрешната насока на политиката на партията или на работническата класа не може да се постигне другояче.

Но бедата е именно там, че такива разногласия няма. Др. Троцки се мъчеше да посочи такива, но не можа. И ако *до* появяването на неговата брошура (25 декември) можеше — и трябваше — да се говори условно или примирително («не може да се пристъпва така към въпроса даже при условие че има неосъзнати нови задачи, има разногласия»), то *след* тази брошура трябваше да се каже: в това, което у него е ново, др. Троцки не е прав по същество.

Най-ясно се вижда това при сравняване тезисите на

др. Троцки с тезисите на Рудзутак, които бяха приети от V Всеруска конференция на профсъюзите (2—6 ноември). Аз ги цитирах в речта си на 30 декември и в «Правда» от 21 януари. Тия тезиси са и по-правилни, и по-пълни от тезисите на Троцки. Това, по което се различават тезисите на Троцки от тезисите на Рудзутак, у Троцки е неправилно.

Да вземем най-напред прословутата «производствена демокрация», която др. Бухарин побърза да вмъкне в резолюцията на ЦК от 7 декември. Разбира се, би било смешно да се придирва за този нескопосан и интеллигентски-изкуствен термин («извъртаници»), ако той бе употребен в реч или статия. На тъкмо самите Троцки и Бухарин се поставиха в такова смешно положение, защото *държат в тезисите* именно за този термин, който отличава тяхната «платформа» от приетите от профсъюзите тезиси на Рудзутак!

Този термин е теоретически неправилен. Всяка демокрация, както и въобще всяка политическа надстройка (неизбежна, докато не е завършено унищожаването на класите, докато не е създадено безкласовото общество), служи в последна сметка на производството и се определя в последна сметка от производствените отношения на дадено общество. Затова отделянето на «производствената демокрация» от всяка друга демокрация нищо не означава. Това е бърканица и празнотумство. Това, първо.

Второ. Погледнете как разяснява този термин самият Бухарин в написаната от него резолюция на пленума на ЦК на 7 декември. «Затова — писа Бухарин там — методите на работническата демокрация трябва да бъдат методи на производствената демокрация. Това означава» — забележете: «това означава»! Бухарин започва обръщението към масите с такъв заплетен термин, че трябва *да се обяснява отделно*: според мене от гледна точка на демократизма това е *недемократично*; за масите трябва да се пише без такива нови термини, които искат особено обяснение; от «производствена» гледна точка това е вредно, защото налага да се губи време напразно за обясняване на ненужния термин — «това означава, че всички избори, поставянето на кандидатури, тяхното поддържане и т. н. трябва да стават не само от гледна точка на политическата издържаност, но и на стопанските способности, административния стаж, организаторските качества и провере-

ната на практика грижа за материалните и духовните интереси на трудещите се маси».

Това разсъждение е явно пресилено и неправилно. Демокрацията не означава само «избори, поставяне на кандидатури, тяхното поддържане и т. н.». Това, от една страна. А, от друга, не всички избори трябва да стават от гледна точка на политическата издържаност и стопанските способности. Необходимо е, въпреки Троцки, в една милионна организация да има и известен процент пълномощници, бюрократи (без добри бюрократи не ще минем още дълги години). Но ние не говорим за «пълномощническа» или «бюрократическа» демокрация.

Трето. Неправилно е да се гледат само избираемите, само организаторите, администраторите и пр. Това все пак е едно малцинство от изтъкнати хора. Трябва да се гледат и обикновените хора, масата. У Рудзутак това е изразено не само по-просто, по-ясно, но и теоретически по-правилно (тезис 6-и):

. . . «Необходимо е всеки участник в производството да разбере необходимостта и целесъобразността на изпълняваните от него производствени задачи; всеки участник в производството да участвува не само в изпълнението на поставените отгоре задачи, но и съзнателно да взема участие в поправянето на всички грешки, технически и организационни в областта на производството.»

Четвърто. «Производствена демокрация» е термин, който поражда възможност за неправилно тълкуване. Той може да бъде разбран в смисъл на отричане диктатурата и единоначалието. Той може да бъде изтълкуван в смисъл на отлагане обикновената демокрация или отказ от нея. И двете тези тълкувания са вредни, а за да бъдат избягнати, не може да се мине без особени и дълги коментари.

Простото излагане на същите мисли у Рудзутак е и по-правилно и отстранява всички тези неудобства. И Троцки в своята статия «Производствената демокрация» в «Правда» от 11 януари не само не опровергава, че тези неправилности и неудобства съществуват (той заобикаля целия този въпрос, не сравнява своите тезиси с Рудзутаковите), а, напротив, косвено потвърждава неудобството и неправилността на своя термин именно с това, че употребява за сравнение с него: «военна демокрация». За щастие ние никога, както се знае, не сме повдигали фракционни спорове заради подобен термин.

Още по-несполучлив е такъв термин на Троцки като

«производствена атмосфера». Зиновиев с право се подигра с него. Троцки се разсърди силно и възрази: «У нас имаше военна атмосфера. . . Сега трябва да се създаде в работническата маса, в низините ѝ, а не само на повърхността, производствена атмосфера, т. е. също такава напрежение, делови интерес, внимание към производството, каквито имаше към фронтовете». . . Но там именно е работата, че на «работническата маса, на нейните низини» трябва да се говори така, както се говори в тезисите на Рудзутак, а не да се употребяват думи като «производствена атмосфера», които ще предизвикат недоумение или усмивка. По същество, употребявайки израза «производствена атмосфера», др. Троцки изразява същата мисъл, която изразява понятието производствена пропаганда. Но именно за работническата маса, за нейните низини производствената пропаганда трябва да се води така, че подобни изрази да бъдат избягвани. Този израз може да бъде посочен за образец на това, как *не* бива да се води производствена пропаганда сред масите.

Политика и икономика. Диалектика и еkleктизъм

Чудно е, че трябва да се поставя отново един толкова елементарен, азбучен въпрос. За съжаление Троцки и Бухарин принуждават да направя това. Те и двамата ме упрекват, че аз «подменям» въпроса, или че пристъпвам към него «политически», а те пристъпвали «стопански». Бухарин дори вмъкна това в своите тезиси и се опита «да застане над» двамата спорещи: виждате ли, аз обединявам и едното, и другото.

Теоретическата неправилност е крещяща. Политиката е концентриран израз на икономиката — аз повторих това в моята реч, тъй като и по-рано бях чувал този с нищо неоправдан, съвсем недопустим в устата на един марксист упрек за моя «политически» подход. Политиката не може да няма първенство над икономиката. Да разсъждаваш другояче — значи да забравяш азбуката на марксизма.

Може би моята политическа оценка е неправилна? Кажете и докажете това. Но да се говори (или дори косвено да се допуска мисълта), че политическият подход е равноценен на «стопанския», че може да се вземе «и едно-

то, и другото», това значи да се забравя азбуката на марксизма.

С други думи, политически подход, това значи: ако се пристъпи към профсъюзите неправилно, това ще погуби съветската власт, диктатурата на пролетариата. (Разцеплението между партията и профсъюзите при условие, че партията не е права, сигурно би погубило съветската власт в такава селска страна като Русия.) Може (и трябва) да се проверява това съображение по същество, т. е. да се изследва, да се вниква, да се решава правилен ли е или е неправилен даденият подход. Но да кажеш: аз «ценя» вашия политически подход, *«но»* той е само политически, а на нас ни е нужен *«и стопански»* подход, това е все едно да кажеш: аз «ценя» вашето съображение за това, че като правите еди-каква стъпка, вие си чупите главата, *но* помислете също и върху това, че да бъдеш сит и облечен е по-добре, отколкото гладен и гол.

Бухарин теоретически се смъкна до *еклектиката*, проповядвайки съединяването на политическия *и* стопанския подход.

Троцки и Бухарин представят работата така, че ето нã, ние се грижим за растежа на производството, а вие само за формалната демокрация. Такова представяне е неправилно, тъй като въпросът стои (и помарксистически *може* да стои) *само* така: без правилен политически подход към работата дадена класа не ще задържи своето господство, а *следователно* не ще може да реши и *своята производствена задача*.

По-конкретно. Зиновиев казва: «Вие правите политическа грешка, като довеждате до разцепления в профсъюзите. А за растежа на производството аз говорих и писах още през януари 1920 г., сочейки за пример построяването на една баня.» Троцки отговаря: «Голяма работа, брей (стр. 29), да напишеш брошура с пример за една баня, а да не кажеш «нито дума», «нито една дума» (стр. 22) за това, какво трябва да правят профсъюзите».

Не е вярно. Примерът за банята струва, извинете за каламбура, колкото десет «производствени атмосфери» и плюс това още няколко «производствени демокрации». Примерът за банята говори ясно, просто, именно на масите, именно на «низините» какво трябва да правят профсъюзите, а «производствените атмосфери» и «демокрации» са смет, която замъглява очите на работническите маси, *затруднява* тяхното разбиране.

Др. Троцки също ме упрекуваше, че «Ленин не казва нито дума» (стр. 66) за това, «каква роля играят и трябва да играят онези лостове, които се наричат профсъюзен апарат».

Извинете, др. Троцки: като прочетох изцяло тезисите на Рудзутак, като се присъединих към тях, аз казах за това *повече, по-пълно, по-вярно, по-просто, по-ясно*, отколкото всички ваши тезиси и целият ваш доклад или съдоклад и заключително слово. Тъй като, повтарям, премиите в натура и другарският дисциплинарен съд струват сто пъти повече за овладяване на стопанството, за ръководене на промишлеността, за издигане производствената роля на профсъюзите от съвсем абстрактните (и затова празни) приказки за «производствена демокрация», за «срастване» и др. т.

Под предлог, че изтъкват «производствена» гледна точка (Троцки) или преодоляват едностранчивостта на политическия подход и съединяват този подход със стопанския (Бухарин), поднесоха ни:

1) забравяне на марксизма, изразено в теоретически неправилното, еkleктическо определяне отношението на политиката към икономиката;

2) защита или прикриване на оная политическа грешка, която е изразена в политиката на претръскването, проникваща открай докрай *цялата* брошура-платформа на Троцки. А тази грешка, ако не бъде съзната и не бъде поправена, *води* към падане диктатурата на пролетариата;

3) крачка назад в областта на чисто производствените, стопанските въпроси, въпросите, как да се увеличи производството; именно крачка назад от *деловите* тезиси на Рудзутак, които поставят конкретни, практически, жизнени, живи задачи (развивайте производствената пропаганда, учете се хубавичко да разпределяте премиите в натура и правилно да прилагате принудата под формата на другарски дисциплинарен съд), към абстрактните, отвлечени, «опустошени», теоретически неправилни, интелегентски формулирани общи *тезиси*, в които е *забранено* онова, което е най-делово и практично.

Ето какво е всъщност съотношението между Зиновиев и мен, от една страна, и Троцки и Бухарин, от друга, по въпроса за политиката и икономиката.

Затова аз не можех без усмивка да чета възражението,

което ми отправи на 30 декември др. Троцки: «Др. Ленин в своето заключително слово пред VIII конгрес на Съветите по доклада за нашето положение каза, че нам е нужно по-малко политика, повече стопанственост, а по въпроса за профсъюзите той издигна на пръв план политическата страна на работата» (стр. 65). На др. Троцки тия думи са се сторили «извънредно сполучливи». Всъщност те изразяват най-отчаяна бърканица на понятията, «идейна безпътица» — наистина безгранична. Разбира се, аз всякога съм изказвал, изказвам и ще изказвам пожелание да се занимаваме по-малко с политика и повече със стопанство. Но не е мъчно да се разбере, че за изпълнението на тези пожелания е потребно да няма политически опасности и политически грешки. Политическите грешки, направени от др. Троцки и задълбочени и разширени от др. Бухарин, *отклоняват* нашата партия от стопанските задачи, от «производствената» работа, *заставят ни за съжаление да губим време* за поправяне на тия грешки, да спорим със синдикалисткия уклон (водещ към падане на пролетарската диктатура), да спорим срещу неправилния подход към профдвижението (подход, водещ към падане на съветската власт), да спорим за общи «тезиси», вместо да водим делови, практически, «стопански» спор за това, кой по-добре и по-успешно е раздавал премии в натура, организиран е съд, осъществявал е срастването въз основа на тезисите на Рудзутак, приети на 2—6 ноември от V Все-руска конференция на профсъюзите: дали саратовските мелничарски работници, миньорите от Донбас, металиците от Питер и т. н.

Вземете въпроса за ползата от «широката дискусия». Тук също ще видим как политическите грешки отклоняват от стопанските задачи. Аз бях против така нар. «широка» дискусия и като грешка, политическа грешка на др. Троцки смятах и смятам осуетяването от него на профкомисията, в която трябваше да се поведе делова дискусия. Аз смятам за политическа грешка на буферната група начело с Бухарин, че те не разбраха задачите на буфера (замениха и тук диалектиката с еkleктизъм); именно от гледна точка на «буфера» те трябваше с бясна енергия да се обявят против широката дискусия, за пренасяне на дискусията в профкомисията. Вижте какво излезе.

На 30 декември Бухарин стигна дотам, че заяви: «Ние обявихме нов свещен лозунг — работническа демокрация,

който се изразява в това, че всички въпроси трябва да се обсъждат не в тесни колегии, не на малки събрания, не в някаква собствена корпорация, а да се изнасят на широки събрания. И ето аз твърдя, че като изнасяме въпроса за ролята на профсъюзите пред такова грамадно събрание като днешното, с това ние правим крачка не назад, а напред» (стр. 45). И този човек обвиняваше Зиновиев в празнословие и в преувеличаване на демокрацията! Непрекъснато празнословие и недомислие, пълно неразбиране на това, че формалният демократизъм трябва да бъде подчинен на революционната целесъобразност!

Никак не стои по-добре и работата с Троцки. Той излиза с обвинението: «Ленин иска на всяка цена да сHEME, да провали дискусиата по същината на въпроса» (стр.65). Той заявява: «Защо не влязох в комисията, аз го казах ясно в ЦК: дотогава, докато не ми бъде разрешено наравно с всички други другари да поставя тези въпроси в техния пълен обем в партийния печат, дотогава аз не очаквам никаква полза от килийното разглеждане на тези въпроси, а следователно и от работата в комисията» (стр. 69).

Резултатът? Не мина и месец, откакто на 25 декември Троцки започна «широката дискусия», а вече едва ли ще се намери 1 от 100 отговорни партийни работници, комуто да не е омръзнала тази дискусия, който да не съзнава нейната безполезност (ако не и нещо по-лошо). Защото Троцки отне време на партията да спори за думи, за лоши тезиси, нападайки като «килийно» разглеждане именно *деловото*, стопанското разглеждане в комисията, която щеше да си постави за задача да изучи и провери практическия опит, та учейки се от този опит, *да вървим напред* в истинската «производствена» работа, *а не назад*, от живото дело към мъртвата схоластика на всякакви «производствени атмосфери».

Вземете прословутото «срастване». На 30 декември аз посъветвах да мълчим по него, защото *не сме изучили* нашия собствен практически опит, а без това условие споровете за срастването неизбежно се израждат в празнодумство, в безсъдържателно отклоняване силите на партията *от* стопанската работа. Аз нарекох бюрократическо фантазърство тезисите на Троцки по този пункт и предложенията да се вмъкват в състава на народностопанските съвети от $\frac{1}{3}$ до $\frac{1}{2}$ и от $\frac{1}{2}$ до $\frac{1}{3}$ представители на профсъюзите.

За това много ми се разсърдил Бухарин, който, както виждам от стр. 49 на отчета, обстойно и подробно ми доказва, «че когато хората се събират и говорят за нещо, те не трябва да се преструват на глухонеми» (буквално тъй е напечатано на посочената страница!). Разсърдил се и Троцки, който извикал:

«Аз моля всеки от вас да си запише в бележника, че др. Ленин на еди-коя дата нарече това бюрокрализъм, а аз се осмелявам да предсказвам, че след няколко месеца ще бъде прието и за сведение, и за ръководство във ВЦСПС и ВСНХ, и ЦК на металниците и в металния отдел и т. н. да има общи работници от една трета до половината. . .» (стр. 68).

Като прочетох това, аз помолих др. Милютин (заместник-председател на Висшия съвет на народното стопанство) да ми изпрати наличните *печатни* отчети по въпроса за срастването. Мисля си: я да започна *да изучавам*, макар по мъничко, *нашия практически опит*, защото е нетърпимо скучно да се занимаваш с «общопартийно говорене» (израз на Бухарин, стр. 47, който май ще стане «крилата думичка» не по-малко от знаменитото «претръскване») — напразно, без материал, без факти, изсмуквайки из пръстите си разногласия, дефиниции, «производствени демокрации».

Др. Милютин ми изпрати няколко книги, между които и «Отчета на ВСНХ пред VIII Всеруски конгрес на Съветите» (М., 1920 г.; предговорът е датиран 19 декември 1920 г.). На стр. 14 на този отчет се намира таблица, която показва степента на участието на работниците в управителните органи. Цитирам тази табличка (която обхваща само част от губернските народностопански съвети и предприятия):

Управляващ апарат:	О т т я х						
	Общ брой	Работ- ници	%	Специа- листи	%	Служ. и др.	%
Президиум на ВСНХ и Губсов- наркози	187	107	57,2	22	11,8	58	31,0
Колегия на глав- ните управления, отдели, центрове и главни управления	140	72	51,4	31	22,2	37	26,4
Колегиални и едно- лични фабр. зав. управления	1143	726	63,5	398	34,8	19	1,7
<i>Всичко</i>	1470	905	61,6	451	30,7	114	7,7

И така, сега вече участието на работниците съставлява средно 61,60%, т. е. по-близо до $\frac{2}{3}$, отколкото до половината! Бюрократическо-фантазьорският характер на писаното по това в тезисите на др. Троцки е вече доказан. Да се говори, да се спори, да се пишат платформи «от $\frac{1}{3}$ до $\frac{1}{2}$ » или « $\frac{1}{2}$ до $\frac{2}{3}$ », всичко това е най-безсъдържателно «общопартийно говорене», отклоняване силите, средствата, вниманието, времето от *производствената* работа, само политиканствуване без сериозно съдържание. А виж в комисията, където щяха да се намерят хора с опит, където нямаше да се съгласят да пишат тезиси, без да са изучили фактите, би могло с полза за работата да се заловят с проверка на опита — например да се разпитат десетина-двадесетина души (измежду хиляда «общци, работници»), да се сравнят техните впечатления и изводи с обективните данни на статистиката, да се направи опит за извличане делови, практически указания за в бъдеще: трябва ли при такива и такива изводи от опита още сега да се придвижим напред в същата посока, или малко да променим и как именно да променим посоката, начините, подхода, или в интереса на работата да спрем, да проверим опита още и още веднъж, да преработим може би това-онова, и т. н. и др. т.

Истинският «стопански деятел», другари (хайде позволете и на мен да направя малко «производствена пропаганда»), знае, че капиталистите и организаторите на тръстове даже и в най-напредналите страни много години, понякога десет и повече години, са се занимавали с изучаване и проверка на своя (и чуждия) практически опит, поправяйки, преработвайки започнатото, връщайки се назад, поправяйки много пъти, докато създадат напълно подходяща за дадената работа система на управление, докато направят подбор на висши и низши администратори и т. н. Така е било при капитализма, който в целия цивилизован свят се е опирал в своята стопанска дейност на *опита и навиците през вековете*. А ние строим на нова почва, изискваща извънредно продължителна, упорита и търпелива работа за превъзпитаване на навиците, които капитализмът ни е оставил в наследство и изменянето на които е възможно само постепенно. Да се пристъпва към този въпрос така, както пристъпва Троцки, е основно неправилно. «Има ли — провикна се той в речта си на 30 декември, — има ли у нашите работници, у партийните и

профсъюзните дейци производствено възпитание? Да или не? Аз отговарям: няма» (стр. 29). Да се пристъпва така към дадения въпрос е смешно. Все едно да запитате: има ли в дадена дивизия достатъчно количество валенки? Да или не?

Ние сигурно и след десет години ще трябва да кажем, че не всички партийни и профсъюзни дейци имат достатъчно производствено възпитание. Както и не всички дейци на партията, профсъюзите, военното ведомство ще имат след 10 години достатъчно военно възпитание. Но *началото* на производственото възпитание у нас е положено с това, че около хиляда работници, членове и делегати на профсъюзите, участвуват в управлението и управляват предприятията, главни управления и по-висши инстанции. Основният принцип на «производственото възпитание», на възпитанието на *самите нас*, стари нелегални дейци и професионални журналисти, се състои в това, че самите ние трябва да се заемем и да учим и другите да се заемат с най-внимателното и най-подробното изучаване нашия собствен практически опит според правилото: «Седем пъти мери, веднъж режи». Настойчива, бавна, внимателна, практическа, делова проверка на това, което са извършили тези хиляди работници, още по-внимателно и делово поправяне на техната работа и придвижване напред само след напълно доказана полза от дадения начин, от дадената система на управление, от дадената пропорция, от дадения подбор на лицата и т. н. Ето главното, основното, безусловното правило на «производственото възпитание», а тъкмо това правило нарушава др. Троцки с всички свои тезиси, с целия свой подход към въпроса. Именно всички тезиси, цялата брошура-платформа на др. Троцки са такива, че със своите грешки отклониха вниманието и силите на партията от делова «производствена» работа към празни, безсъдържателни препирни.

Диалектика и еkleктизъм. „Школа“ и „апарат“

Едно от многобройните извънредно ценни качества на др. Бухарин е неговата теоретическа способност и интерес да издирва теоретическите корени по всеки въпрос. Това е много ценно качество, тъй като невъзможно е да си

уясниш напълно някаква грешка, в това число и политическа, ако не издириш теоретическите корени на грешката у този, който я допуска, излизайки от определени, съзнателно възприемани от него положения.

Съобразно с този свой стремеж теоретически да задълбочи въпроса др. Бухарин, започвайки от дискусиата на 30 декември, ако не и по-рано, пренася спора именно в посочената област.

«Аз смятам за абсолютно необходимо» — казваше др. Бухарин на 30 декември — «в това се състои теоретическата същност на онова, което тук се нарича «буферна фракция» или нейна идеология — и ми се струва съвършено безспорно, че не може да се отхвърли нито политическият, нито стопанският момент. . .» (стр. 47).

Теоретическата същност на грешката, която тук прави др. Бухарин, се състои в това, че той заменя диалектичното съотношение между политиката и икономиката (на което ни учи марксизмът) с еkleктизъм. «И това, и онова», от «една страна, от друга страна» — ето теоретическата позиция на Бухарин. Това е то еkleктизмът. Диалектиката изисква всестранно да се имат предвид отношенията в тяхното конкретно развитие, а не да се изскубва частица от едното, частица от другото. В примера с политиката и икономиката аз вече показах това.

В примера с «буфера» това също така е несъмнено. Буферът е полезен и нужен, ако партийният влак върви по наклон към катастрофа. Безспорно Бухарин постави «буферната» задача еkleктически, вземайки нещо от Зиновиев, нещо от Троцки. Би трябвало Бухарин като «буферист» да определи самостоятелно къде, кога, в какво правят грешка единият или другият, едните или другите, грешка теоретическа или грешка на политическа нетактичност, или грешка на фракционност в изказването, или грешка на преувеличаване и др. т., и с *всичката си сила* да се нахвърли върху *всяка* такава грешка. Бухарин не е разбрал тази своя «буферна» задача. Ето едно нагледно доказателство за това:

Фракцията на комунистите в Петроградското бюро на Центран (ЦК на съюза на железничарите и работниците от водния транспорт) — организация, която съчувствува на Троцки и открито заявява, че по нейно мнение «по главния въпрос за производствената роля на профсъюзите, позициите на др. Троцки и Бухарин представляват раз-

новидност на една и съща гледна точка» — издаде в Петроград в брошурка съдоклада на др. Бухарин на 3 януари 1921 г. в Петроград (Н. Бухарин: «За задачите на професионалните съюзи». П., 1921). В този съ доклад четем:

«Първоначално др. Троцки формулира така, че е нужно да се смени ръководният състав на профсъюзите, че е нужно да се подберат съответни другари и пр., а още по-преди той стоеше дори на гледна точка на «претръскването», от което сега се отказва, и затова съвсем нелепо е да се изтъква «претръскването» като аргумент против др. Троцки» (стр. 5).

Аз не ще се спирам върху многобройните фактически неточности на това изложение. (Думицата «претръскване» е употребена от Троцки на V Всеруска конференция на профсъюзите, 2—6 ноември. За «подбор на ръководния персонал» Троцки говори в § 5 на своите тезиси, внесени от него в Цека на 8 ноември и издадени впрочем от някой привърженик на Троцки във вид на печатан лист. Цялата брошура на Троцки «Ролята и задачите на професионалните съюзи», 25 декември, е открай докрай проникната от същия този начин на мислене, от същия този дух, както беше вече показано от мен по-рано. Къде и в какво е изразен «отказът», е съвсем неизвестно.) Моята тема сега е друга. Ако «буферът» е еkleктичен, той изпуска едни грешки, споменава други: мълчи за грешките от 30 декември 1920 в Москва пред хиляди дейци на РКП от цяла Русия; говори за грешките в Питер от 3 януари 1921. Ако «буферът» е диалектичен, той с цялата си сила напада всяка грешка, която забелязва в двете страни или във всички страни. Но Бухарин не прави тъкмо това. Той дори не се опитва да анализира брошурата на Троцки от гледна точка на политиката на претръскването. Той просто мълчи за нея. Не е чудно, че такова изпълнение от буфера на неговата роля предизвиква у всички смях.

По-нататък. В същата тази петроградска реч на Бухарин на стр. 7-а четем:

«Грешката на др. Троцки се състои в това, че той недостатъчно защитава момента за школата за комунизъм.»

На дискусиата на 30 декември Бухарин разсъждава така:

«Др. Зиновиев говореше, че профсъюзите са школа за комунизъм, а Троцки говореше, че това е административно-технически апарат за управление на производството. Аз не виждам никакви логи-

чески основания, които биха доказали, че е вярно не първото и не второто: верни са и двете тези положения, и съединяването на тези две положения» (стр. 48).

Същата мисъл се среща и в 6-и тезис на Бухарин и неговата «група» или «фракция»: . . . «от една страна, те (профсъюзите) са «школа за комунизъм». . . от друга страна, те — и при това в растяща степен — са съставна част на стопанския апарат и на апарата на държавната власт въобще». . . («Правда» от 16 януари.)

Тъкмо тук се заключава основната теоретическа грешка на др. Бухарин, заменянето на диалектиката на марксизма с еkleктизъм (особено разпространен у авторите на разни «модни» и реакционни философски системи.)

Др. Бухарин говори за «логически» основания. Цялото негово разсъждение показва, че той — може би несъзнателно — стои тук на гледището на формалната или схоластична логика, а не на диалектичката или марксистка логика. За да поясня това, ще започна с един най-прост пример, който сам др. Бухарин е взел. На дискусията на 30 декември той каза:

«Другари, може би на мнозина от вас споровете, които стават тук, правят впечатление приблизително от такъв характер: идват двама души и се питат един другото какво нещо е чашата, която стои на катедрата. Единият казва: «Това е стъклен цилиндър и нека бъде проклет всеки, който казва, че това не е така.» Вторият казва: «Чашата — това е инструмент за пиене, и да бъде проклет онзи, който казва, че това не е така»» (стр. 46).

С този пример Бухарин искаше, както вижда читателят, популярно да ми обясни вредата от едностранчивостта. Приемам това пояснение с благодарност и за да докажа на дело своята благодарност, аз отговарям с популярно обяснение на това, какво нещо е еkleктизмът за разлика от диалектиката.

Чашата е безспорно и стъклен цилиндър, и инструмент за пиене. Но чашата има не само тия две свойства или качества, или страни, а безкрайно количество други свойства, качества, страни, взаимоотношения и «опосредствувания» с целия останал свят. Чашата е тежък предмет, който може да бъде инструмент за хвърляне. Чашата може да служи като попивателна преса, като помещение за хваната пеперудка, чашата може да има ценност като предмет с художествена резба или рисунка съвсем независимо от това, годна ли е тя за пиене, направена ли е от

стъкло, дали формата ѝ е цилиндрична, или не съвсем и така нататък и други такива.

По-нататък. Ако сега ми е потребна чаша като инструмент за пиене, то за мене съвсем не е важно да знам дали нейната форма е напълно цилиндрична и действително ли е направена от стъкло, но затова пък е важно дъното да не бъде пукнато, да не одраска устните ми, когато я употребявам, и др. т. Ако ли пък ми е нужна чаша не за пиене, а за такова употребление, за което е годен всеки стъклен цилиндър, тогава за мен е годна и чаша с пукнато дъно или даже и съвсем без дъно и т. н.

Формалната логика, с която се ограничават в училищата (и трябва да се ограничават — с известни поправки — за долните класове на училището), взема предвид формалните определения, ръководейки се от онова, което е най-обикновено или което най-често се хвърля в очи, и се ограничава с него. Ако при това се вземат две или повече различни определения и се съединят заедно съвсем случайно (и стъклен цилиндър, и инструмент за пиене), ние получаваме еkleктично определение, което посочва разни страни на предмета и нищо повече.

Диалектичeската логика изисква да отидем по-нататък. За да познаваме действително предмета, трябва да обхванем, да изучим всички негови страни, всички връзки и «опосредствувания». Ние никога не ще постигнем това напълно, но настояването за всестранно изучаване ще ни предпази от грешки и застои. Това, 1-о, 2-о, диалектичeската логика изисква да вземаме предмета в неговото развитие, «самодвижение» (както се изразява понякога Хегел), изменение. По отношение на чашата това не става ясно изведнъж, но и чашата не остава неизменна, а се изменя особено назначението на чашата, нейното употребление, нейната връзка с окръжаващия свят. 3-о, цялата човешка практика трябва да влезе в пълното «определение» на предмета и като критерий на истината, и като практически определител на връзката на предмета с онова, което е пужно на човека. 4-о, диалектичeската логика учи, че «абстрактна истина няма, истината всякога е конкретна», както обичаше да се изразява след Хегел покойният Плеханов. (В скоби, струва ми се, уместно е да забележа за младите партийни членове, че *не може* да станеш съзнателен, *истински* комунист, без да изучаваш — именно *да изучаваш* — всичко, написано от Плеханов по

философията, тъй като това е най-хубавото в цялата международна литература на марксизма*.)

Аз, разбира се, не съм изчерпал понятието диалектическа логика. Но засега е достатъчно и това. Можем да преминем от чашата към профсъюзите и към платформата на Троцки.

«От една страна — школа, от друга — апарат» — говори Бухарин и пише това в своите тезиси. Грешката на Троцки е, че той «недостатъчно защитава момента на школата». . . , а недостатъкът на Зиновиев е в «момента» на апарата.

Защо това разсъждение на Бухарин е мъртъв и безсъдържателен еkleктизъм? Затова защото у Бухарин няма и сянка от опит самостоятелно, от своята гледна точка, да проанализира както цялата история на дадения спор (марксизмът, *тоест* диалектическата логика, безусловно иска това), така и целия подход към въпроса, цялата постановка — или ако щете, цялото направление на постановката — на въпроса в даденото време, при дадените конкретни обстоятелства. Нито сянка от опит у Бухарин да направи това. Той пристъпва към въпроса без ни най-малко конкретно изучаване, с голи абстракции и взема нещичко от Зиновиев, нещичко от Троцки. Това е еkleктизъм.

За да поясня още по-нагледно това, ще взема един пример. Аз почти нищо не знам за въстаниците и революционерите в Южен Китай (освен 2—3 статии от Сун Ятсен и няколко книги и вестникарски статии, които съм чел преди много години). Щом там има въстания, вероятно има и спорове между китаец № 1, който казва, че въстанието е продукт на извънредно изострена и обхванала цялата нация класова борба, и китаец № 2, който казва, че въстанието е изкуство. Тезиси като тия на Бухарин аз

* Във връзка с това не може да не се изкаже пожелание, 1-о, излизащото сега на бял свят издание на съчиненията на Плеханов да събере всички статии по философия в отделен том или отделни томове с най-подробен указател и пр., защото това трябва да влезе в серията на задължителните учебници по комунизма. 2-о, работническата държава трябва според мен да иска от професорите по философия да познават изложението на марксистката философия от Плеханов и да умеят да предадат на учащите се това знание. Но всичко това вече е отстъпление от «пропагандата» към «администрирането».

мога да напиша, без да знам нищо повече: «от една страна. . . от друга страна». Единият недостатъчно е отчел «момента» на изкуството, а другият — «момента на изострянето» и т. н. Това ще бъде мъртъв и безсъдържателен еkleктизъм, тъй като няма *конкретно* изучаване на *дадения* спор, на *дадения* въпрос, на *дадения* подход към него и т. н.

Профсъюзите са, от една страна, школа; от друга — апарат; от трета — организация на трудещите се; от четвърта — организация почти само на промишлените работници; от пета — организация по производства* и т. н. и т. н. Никакво обоснование, никакъв самостоятелен анализ у Бухарин няма, дори няма и сянка от доказателство, защо трябва да се вземат първите две «страни» на въпроса или предмета, а не третата, четвъртата, петата и т. н. Затова и тезисите на Бухариновата група са пълно еkleктическо празнодумство. Бухарин основно погрешно, по еkleктически, поставя целия въпрос за съотношението между «школа» и «апарат».

За да се постави този въпрос правилно, трябва от празните абстракции да се премине към конкретния, т. е. *дадения* спор. Вземете този спор, както искате, било както той възникна на V Всеруска конференция на профсъюзите, било както го постави и *насочи* сам Троцки със своята брошура-платформа от 25 декември — вие ще видите, че *целият* подход на Троцки, цялото направление у него е неправилно. Той не е разбрал, че трябва и можеш да пристъпиш към профсъюзите като към школа и тогава, когато поставяш темата за «съветския трейдюнионизъм», и тогава, когато говориш за производствената пропаганда изобщо, и тогава, *така* както Троцки поставяше въпроса за «срастването», за участието на профсъюзите в управлението на производството. И в този последен въпрос, така както е поставен той в цялата брошура-платформа на Троцки, неправилността се състои в неразбирането на това, че профсъюзите са *школа за административно-техническо управление на производството*. Не «от една

* Между другото Троцки и тук греша. Той мисли, че производствен съюз, това значи съюз, който има за цел да завладее производството. Това не е вярно. Производствен съюз означава, че организира работниците по производства, което е неизбежно при *даденото* (и в Русия, и в целия свят) равнище на техниката и културата.

страна — школа, а от друга — нещо друго», а *от всички страни* при дадения спор, при дадената от Троцки постановка на въпроса *профсъюзите са школа*, школа за обединяване, школа за солидарност, школа за защита на собствените интереси, школа за стопанисване, школа за управление. Вместо да разбере и поправи тази основна грешка на др. Троцки, др. Бухарин направи смешната поправчица: «от една страна, от друга страна».

Да се приближим още по-конкретно към въпроса. Нека видим какво нещо са сегашните профсъюзи като «апарат» за управление на производството. Ние видяхме: по непълни сведения около 900 работници, членове и делегати на профсъюза управляват производството. Увеличете това число, ако искате, още десет, пък дори и сто пъти, нека да допуснем за разбирателство с вас и за да разясним вашата основна грешка, такава невероятна бързина на «движение напред» в най-близко време — и все пак получаваме нищожен брой непосредствено *управляващи* в сравнение с 6-милионната обща маса на профсъюзните членове. И оттук още по-ясно се вижда, че да насочваш цялото внимание към «ръководния слой», както прави Троцки, да говориш за производствената роля на профсъюзите и за управлението на производството, без да държиш сметка, че $98\frac{1}{2}\%$ се учат (6 000 000—90 000) = 5 910 000 = $98\frac{1}{2}\%$ от общия брой) и дълго време трябва да се учат, значи да правиш основна грешка. Не школа и управление, а *школа за управление*.

Спорейки против Зиновиев на 30 декември и обвинявайки го съвсем голословно и неправилно в отричане на «назначенството», т. е. правото и задължението на Цека да назначава, др. Троцки, без да иска, изтърва крайно характерното противопоставяне:

... «Зиновиев — каза той — твърде пропагандистки пристъпва към всеки практически делови въпрос, забравяйки, че тук има не само материал за агитация, но и въпрос, който трябва да се реши административно» (стр. 27).

Сега ще разясня подробно какъв *би могъл* да бъде администраторският подход към дадения въпрос. Но тъкмо в това именно се състои основната грешка на др. Троцки, че *към тези въпроси*, които сам той е поставил в своята брошура-платформа, той пристъпи (по-точно, прилетя) като *администратор*, тогава когато към *тези* въпроси

той можеше и трябваше да пристъпи *изключително като пропагандист*.

И наистина. Кое е хубавото у Троцки? Не в неговите тезиси, а в неговите *речи* — особено когато забравя за своята нещастна полемика с уж «консервативното» крило на профсъюзните дейци — несъмнено хубаво и полезно нещо е *производствената пропаганда*. В деловата «стопанска» работа в профкомисията, в ораторските и литературните речи, като участник и деец на Всеруското бюро за производствена пропаганда, др. Троцки несъмнено би принесъл (и несъмнено ще принесе) немалка полза в работата. Грешка са неговите «тезиси-платформа». Като червена нишка преминава през тях подходът на администратора към «кризата» в профорганизацията, към двете «тенденции» в профсъюзите, към тълкуването на програмата на РКП, към «съветския трейдюнионизъм», към «производственото възпитание», към «срастването». Аз засегнах сега всички главни теми на «платформата» на Троцки и именно към такива теми правилният подход в даденото време и с този материал, който се намира у Троцки, може да бъде изключително пропагандаторски.

Държавата, това е област на принудата. Би било лудост да се отричаме от принудата, особено в епохата на диктатурата на пролетариата. «Администрирането» и администраторският подход към работата тук са задължителни. Партията — това е непосредствено управляващият авангард на пролетариата, тя е ръководителят. Изключването от партията, а не принудата, ето кое е специфичното средство за въздействие, средство за очистване и закаляване на авангарда. Профсъюзите са резервоар на държавната власт, школа за комунизъм, школа за ръководене на стопанството. В тази област специфичното и главното е *не* управляването, а *«връзката»* «между централното» (а също и местното, разбира се) «държавно управление, народното стопанство и *широките маси* на трудещите се» (както гласи нашата партийна програма, § 5 от икономическата част, посветена на профсъюзите).

Като червена нишка преминава през цялата брошура-платформа на Троцки неправилността на цялата постановка на този въпрос, неразбирането на това съотношение.

Представете си, че Троцки беше разработил същото това прословуто «срастване» във връзка с останалите теми

на своята платформа, като пристъпи от друга страна към целия въпрос. Представете си, че неговата брошура бе посветена изцяло на задачата да изследва подробно, да речем, 90 от 900 случаи на «срастване», случаи на съвместяване длъжности във ВСНХ по управлението на промишлеността и длъжности по избор от профсъюзите, съвместяване на членовете на профсъюзите и постоянните дейци на профдвижението. Представете си, че тези 90 случая бяха анализирани заедно с данните на груповото статистическо изследване, заедно с докладите и отчетите на ревизорите и инструкторите на Рабкрин и съответните наркомати, т. е. бяха анализирани по данните на администрациите учреждения, анализирани от гледна точка на изводите и резултатите от работата, на успехите на производството и др. т. Такъв подход към работата щеше да бъде правилен администраторски подход и той щеше напълно да оправдае линията на «претръскването», т. е. насочване вниманието към това, кой да бъде уволнен, кой да бъде преместен, кой да бъде назначен, какви изисквания да поставиш сега пред «ръководния слой». Ако Бухарин каза в своята, издадена от цектранистите, питерска реч от 3 януари, че Троцки по-рано стоял на гледището за «претръскването», а сега се отказал от него, то Бухарин и тук изпада в практически смешна и теоретически съвсем недопустима за един марксист еkleктика. Бухарин взема въпроса абстрактно, не умеейки (или не желаейки) да пристъпи към него конкретно. Докато ние, Цека на партията и цялата партия, администрираме, т. е. управляваме държавата, ние никога не ще се откажем и не можем да се откажем от «претръскването», т. е. от сменяване, преместване, назначаване, уволняване и пр. Но в брошурата-платформа на Троцки е взет съвсем не такъв материал, поставен е съвсем не «практически делови въпрос». Не за «практически делови въпрос» спореха Зиновиев и Троцки, спорим ние с Бухарин, спори цялата партия, а по въпроса за «тенденциите в областта на профдвижението» (4-и тезис на Троцки, краят).

Този въпрос е по същество политически. Поправянето на грешката на Троцки с еkleктически поправчици и допълнения, както иска Бухарин, изпълнен, разбира се, с най-хуманни чувства и намерения, по самото същество на работата — на дадената, конкретна «работа» — е невъзможно.

Тук може да има едно и само едно решение.

Правилно е да бъде решен политическият въпрос за «тенденциите в областта на профдвижението», за съотношението на класите, за съотношението на политиката и икономиката, за специфичната роля на държавата, на партията, на профсъюзите като «школа» и апарат и др. т. Това, първо.

Второ: въз основа на правилното политическо решение да се проведе, по-точно да се провежда продължителна, системна, упорита, търпелива, разностранна, повторна производствена пропаганда, да се провежда тя в държавен мащаб, от името и под ръководството на едно държавно учреждение.

Трето: «практическите делови въпроси» да не се смесват със споровете за тенденциите, които (спорове) съставляват законно достойние на «общопартийното говорене» и широките дискусии, а да се поставят практически, в делови комисии, с разпитване на свидетели, с изучаване на доклади, отчети, статистики, и въз основа на всичко това — само въз основа на всичко това, само при такива условия — само по решение на съответния съветски или партийен орган или и на двата такива органа да се «претръсква».

А у Троцки и Бухарин се получи една бърканица от политически грешки в подхода, от разкъсване на предавателната връзка, средните трансмисии, от подлитане или налитане на безполезно «администриране» на празен ход. «Теоретическият» източник на грешката — щом като Бухарин постави чрез своята «чаша» въпроса за теоретическия източник — е ясен. Теоретическата — в дадения случай гносеологическата — грешка на Бухарин се състои в заменянето на диалектиката с еkleктика. Поставяйки въпроса еkleктически, Бухарин съвсем се обърка и стигна до синдикализъм. Грешката на Троцки е: едностранчивост, увлечение, преувеличение, упорство. Платформата на Троцки се състои от това, че чашата е инструмент за пиене, тогава когато дадената чаша няма дъно.

Заклучение

Остава ми още само да засегна накратко някои пунктове, премълчаването на които би могло да даде повод за недоразумения.

В тезис 6-и на своята «платформа» др. Троцки цитира § 5 от икономическата част на програмата на РКП относно профсъюзите. След две странички, в тезис 8-и, др. Троцки заяви:

. . . «Като изгубиха старата основа на своето съществуване, класовата икономическа борба, съюзите». . . (това не е вярно, това е прибързано преувеличение: съюзите изгубиха такава основа, каквато е *класовата* икономическа борба, но далеч не са изгубили и още дълги години за съжаление не ще могат да изгубят такава основа, каквато е *некласовата* «икономическа борба» в смисъл на борба срещу бюрократическите извращения на съветския апарат, в смисъл на защита на материалните и духовните интереси на трудещите се маси чрез пътища и средства, недостъпни за този апарат и др. т.). . . — «съюзите по силата на редица условия не успяха да съберат в своите редове необходимите сили и да изработят необходимите методи, за да се окажат способни да разрешат новата задача, поставена пред тях от пролетарската революция и формулирана в нашата програма: *да организират производството*» (курсивът е на Троцки, стр. 9, тезис 8-и).

Това е също така едно прибързано преувеличение, което крие в себе си зародиша на голяма неправилност. Програмата не дава такава формулировка и не поставя пред съюзите такава задача като «да организират производството». Нека проследим стъпка по стъпка всяка мисъл, всяко положение в нашата партийна програма в същия ред, в който тези положения се намират в програмата:

(1) «Организационният» (а не всеки) «апарат на обществената промишленост трябва да се опира преди всичко» (а не изключително) «на професионалните съюзи».

(2) «Те трябва все повече да се освобождават от цеховата ограниченост» (как да се освобождават? под ръководството на партията и в процеса на възпитателното и всяко друго въздействие на пролетариата върху непролетарските трудещи се маси) «и да се превръщат в големи производствени обединения; които да обхванат болшинството, а постепенно и всички до един трудещи се от даден клон на производството». . .

Това е първата част от отдела на партийната програма, посветен на профсъюзите. Както виждате, тази част поставя изведнъж много «строги» и изискващи много продъл-

жителна работа «условия» занапред. А ето какво следва по-нататък:

. . . «Бидейки вече съгласно законите на Съветската република и установената практика участници». . . (дума, както виждате, много предпазлива: само участници). . . «във всички местни и централни органи на управлението на промишлеността, професионалните съюзи трябва да стигнат до фактическо съсредоточаване цялото управление на цялото народно стопанство като единно стопанско цяло в свои ръце». . . (забележете: трябва да стигнат до фактическо съсредоточаване управлението не на отделни клонове на промишлеността и не само на промишлеността, а на цялото народно стопанство и при това като единно стопанско цяло: това условие, като икономическо условие, може да се сметне действително изпълнено едва тогава, когато дребните производители и в промишлеността, и в земеделието ще останат по-малко от половината от населението, и в народното стопанство). . . «Осигурявайки по такъв начин». . . (именно «по такъв начин», който осъществява постепенно всички посочени по-горе условия). . . «неразривна връзка между централното държавно управление, народното стопанство и широките трудещи се маси, професионалните съюзи трябва в най-широки размери да въвличат последните». . . (т. е. масите, т. е. мнозинството от населението). . . «в непосредствената работа по ръководене на стопанството. Участието на професионалните съюзи в ръководенето на стопанството и привличането от тях към това на широките маси е в същото време и главно средство за борба срещу бюрократизирането на икономическия апарат на съветската власт и дава възможност да се организира действително народен контрол върху резултатите от производството.»

И така, в последната фраза пак много предпазлива дума: «участие в ръководенето на стопанството»; пак посочване привличането на широките маси като главно (но не единствено) средство за борба срещу бюрократизма; и в заключение извънредно предпазливо указание: «дава възможност» да се организира «народен», т. е. работническо-селски, а съвсем не само пролетарски «контрол».

Да се резюмира всичко това по такъв начин, че нашата партийна програма е «формулирала» задачата на профсъюзите «да организират производството», е явно неправилно.

вилно. И ако се държи на тази неправилност, ако тя се внася в тезиси-платформи, от това не може да се получи нищо друго освен антикомунистически, синдикалистки уклон.

И така, др. Троцки пише в своите тезиси, че «ние през последния период не се приближихме към поставената в програмата цел, а се отдалечихме от нея» (стр. 7, тезис 6-и). Това е голословно и според мен не е вярно. То не може да се доказва, както правеше Троцки в дискусиите, с позоваване на това, че «самите» профсъюзи признавали този факт. За партията това не е окончателна инстанция. И въобще да се докаже това е възможно само след най-сериозно обективно изучаване на голям брой факти. Това, първо. И, второ, ако това дори беше доказано, тогава щеше да си остане открит въпросът: защо сме се отдалечили? Дали поради това, че «мнозина профсъюзни дейци» «се отклоняват от новите задачи и методи», както мисли Троцки, или поради това, че «ние» «не успяхме да съберем в своите редове необходимите сили и да изработим необходимите методи, за да» пресечем и поправим някои ненужни и вредни бюрократически крайности.

Във връзка с това ще бъде уместно да засегна и упрека, който ни направи др. Бухарин на 30 декември (а Троцки го повтори вчера, 24 януари, на нашата дискусия в комунистическата фракция на II конгрес на рудничарите), именно упрека в «отричане от оная линия, която набеляза IX парт. конгрес» (стр. 46 на отчета за дискусията на 30 декември): Значи Ленин на IX конгрес защитаваше милитаризацията на труда и се присмиваше над доводите за демокрация, а сега «се отрече» от това. В заключителното си слово на 30 декември др. Троцки прибави към този упрек един особен, тъй да се каже, пипер: «Ленин държи сметка за този факт, че в профсъюзите става... групиране на опозиционно настроените другари» (стр. 65); Ленин пристъпва «от дипломатическа гледна точка» (стр. 69); «лавиране вътре в партийните групировки» (стр. 70) и др. т. Такова изложение на работата от др. Троцки е, разбира се, много ласкателно за др. Троцки, а за мен не само не е ласкателно, но и нещо по-лошо. Но да видим фактите:

На същата дискусия на 30 декември Троцки и Крестински установяват факта, че «др. Преображенски още през юли (1920) повдигна в ЦК въпроса, че ние трябва да

премином на нови релси по отношение вътрешния живот на нашите работнически организации» (стр. 25). През август др. Зиновиев пише проект на писмо и в ЦК утвърждава *писмото на ЦК* за борбата срещу бюрократизма и за разширяване на демократизма. През септември въпросът се поставя пред партийната конференция и нейното решение се утвърждава от ЦК. През декември въпросът за борбата срещу бюрократизма е поставен на VIII конгрес на Съветите. Значи целият ЦК, цялата партия и цялата работническо-селска република сметнаха за необходимо да се постави на дневен ред въпросът за бюрократизма и борбата срещу него. Произтича ли оттук «отричане» от IX конгрес на РКП? Не. Никакво отричане няма тук. Решенията за милитаризацията на труда и т. н. са неоспорими и аз не чувствавам абсолютно никаква нужда да оттегля своите насмешки над доводите за демократизъм от страна на ония, които оспорваха тези решения. Оттук произтича само това, че в работническите организации ние ще разширяваме демократизма, без да правим от него фетиш; — че на борбата срещу бюрократизма ние ще отделяме извънредно голямо внимание; — че ние особено грижливо ще поправяме всички ненужни и вредни бюрократически крайности, безразлично кой ги посочва.

Още една последна забележка по неголемия въпрос за ударността и изравняването. На дискусиата на 30 декември аз казах, че формулировката на тезис 41-и на др. Троцки по този пункт е теоретически неправилна, тъй като у него излиза, че в потреблението има изравняване, а в производството — ударност. Ударността е предпочитане, отговарях аз, а предпочитането без потреблението е нищо. Др. Троцки ме упреква за това и за «крайно голямото забравяне», и за «тероризирането» (стр. 67 и 68) — учудвам се само, че липсва и упрек в лавиране, дипломатичене и др. т. Той, Троцки, правел отстъпки в полза на моята изравнителна линия, а пък аз съм го нападал.

В действителност пред читателя, който се интересува от партийните работи, има точни партийни документи: ноемврийската резолюция на пленума на ЦК, т. 4 и тезисите-платформа на Троцки, тезис 41-и. Колкото аз и да «забравям», колкото и добра да е паметта на др. Троцки, остава си фактът, че тезис 41-и съдържа теоретическа не-

правилност, каквато няма в резолюцията на ЦК от 9 ноември. Тази резолюция гласи: «Признавайки, че е необходимо да се запази принципът на ударността при провеждането на стопанския план, ЦК в пълна солидарност с решението на последната (т. е. септемврийската) Всеруска конференция намира за необходимо постепеното, но неотклонно преминаване към изравняване в положението на различните групи работници и съответните профсъюзи, засилвайки през цялото време общосъюзната организация». Ясно е, че това е насочено срещу Цектран, и никак не е възможно да се изтълкува другояче точният смисъл на тази резолюция. Ударността не се отменява. Предпочитанието на ударното (при провеждане на стопанския план) предприятие, профсъюз, обединение, ведомство си остава, но наред с това «изравнителната линия», която се защитава не от «др. Ленин», а се утвърди от партийната конференция и ЦК, т. е. от цялата партия, изисква ясно: *п р е м и н а в а й* към изравняване постепенно, но неотклонно. Че Цектран не изпълни тази ноемврийска резолюция на ЦК, се вижда от декемврийското (проведено от Троцки и Бухарин) решение на ЦК, където пак четем напомняне за «принципите на нормалния демократизъм». Теоретическата неправилност на тезис 41-и е в това, че там се казва: в областта на потреблението — изравняване, а в областта на производството — ударност: Това е икономически абсурд, защото това е откъсване на потреблението от производството. Нищо подобно аз не съм говорил и не можех да говоря. Щом не е потребен някой завод — да се затвори. Да се затворят всички не абсолютно необходими заводи. А измежду абсолютно необходимите — предпочитане на ударния. Да кажем, предпочитане на транспорта. Безспорно. Но за да не бъде това предпочитане извънмерно и предвид на това, че у Цектран то беше извънмерно, директивата на *партията* (а не на Ленин) е: *п р е м и н а в а й* постепенно, но неотклонно към изравняване. Ако Троцки след ноемврийския пленум, който даде точно и теоретически правилно решение, излиза с фракционна брошура за «двете тенденции» и в тезис 41-и предлага своя формулировка, която икономически е неправилна, то нека се сърди на себе си.

Днес, 25 януари, се навърши точно един месец от фракционната реч на др. Троцки. Че партията беше отвлечена с тази нецелесъобразна по форма и неправилна по същество реч от нейната делова практическа, стопанска, производствена работа, за да поправа политически и теоретически грешки, това сега вече се вижда съвсем ясно. Но една стара пословица не напразно казва: «Всяко зло за добро».

За вътрешните разногласия в Цека се говореха по слухове чудовищни работи. Около опозицията се скривах а (и се крият несъмнено) меншевики и есери, които надуват слуховете, измислят нечувано злобни формулировки, съчиняват измислици с цел по всякакъв начин да опорочат, да дадат нечисто тълкуване, да изострят конфликтите, да разстроят работата на партията. Това е политически похват на буржоазията, в това число и на дребнобуржоазните демократи, меншевиките и есерите, у които кипи бясна злоба срещу болшевиките и не може да не кипи по причини твърде ясни. Всеки съзнателен партиен член познава този политически похват на буржоазията и знае неговата цена.

Разногласията в Цека ни накараха да се обърнем към партията. Дискусията показва нагледно същността и размера на тези разногласия. На слуховете и клеветите е сложен край. Партията се учи и закалява в борбата срещу новата (в този смисъл, че след Октомврийския преврат ние бяхме забравили за нея) болест, фракционността. Всъщност това е стара болест, рецидивите на която са вероятно неизбежни в течение на няколко години, но излекуването от която може и трябва сега да върви по-бързо и по-лесно.

Партията се учи да не преувеличава разногласията. Тук е уместно да повторим правилните забележки на др. Троцки по адрес на др. Томски: «И в най-острата полемика с др. Томски аз винаги говорех, че на мене ми е абсолютно ясно, че наши ръководители в профсъюзите могат да бъдат само хора с опит, с авторитет, каквито др. Томски има. Това го казвах и във фракцията в V профсъюзна конференция, казах го и тия дни в театър «Зимин». Идейната борба в партията не означава взаимно отхвърляне, а означава взаимно въздействие» (стр. 34 на отчета за дискусията от 30 декември). Разбира се от само себе си, че партията ще приложи това правилно разсъждение и спрямо др. Троцки.

Синдикалният уклон се прояви през време на дискусиата най-вече у др. Шляпников и неговата група, така наречената «работническа опозиция». Тъй като това е очевиден уклон към скъсване с партията, към скъсване с комунизма, то за този уклон ще трябва да се държи особена сметка, за него ще трябва отделно да се поговори, върху пропагандирането и разясняването на погрешността на тези възгледи и на опасността от такава грешка ще стане нужда да се обърне особено внимание. Др. Бухарин, който стигна до синдикалистката фраза «задължителни кандидатури» (на профсъюзите в органите на управлението), се защитава днес в «Правда» много несполучливо, явно неправилно. Виждате ли, той в други пунктове бил говорил за ролята на партията! Как не! Ами че иначе това би означавало напускане на партията. Иначе това нямаше да бъде само една *грешка*, която иска поправяне и се поддава на лесно поправяне. Ако говориш за «задължителни кандидатури» и не добавиш още веднага, че те са задължителни *не* за партията, тогава това е синдикалистки уклон, това е *непримиримо* с комунизма, *непримиримо* с партийната програма на РКП. Ако пък добавяш: «задължителни *не* за партията», то ще излезе, че измамваш безпартийните работници с призрака на някакво уж увеличение на техните права, тогава когато на практика не ще има ни най-малка промяна в сравнение с това, което е сега. Колкото по-нататък др. Бухарин защитава това теоретически явно неправилно и политически лъжливо свое отклонение от комунизма, толкова печални ще бъдат плодовете на упорството му. Но да се защити незащитимото не ще се удаде. Партията не е против всяко разширяване правата на безпартийните работници, но достатъчно е човек да поразмисли малко, за да разбере по кой път може и по кой път не може да се върви.

На дискусиата в комунистическата фракция във II Всеруски конгрес на рудничарите платформата на Шляпников, макар че беше защищавана от др. Кисельов, особено авторитетен в този съюз, претърпя поражение: за нашата платформа се получиха 137 гласа, за Шляпниковата — 62, за тази на Троцки — 8. Синдикалисткият уклон трябва да бъде излекуван и ще бъде излекуван.

В продължение на един месец и Питер, и Москва, и редица провинциални градове вече показаха, че партията се отзова на дискусиата и с преобладаващо мнозинство

отхвърли погрешната линия на др. Троцки. Ако по «върховете» и в «периферията», в комитетите, в учрежденията несъмнено имаше колебания, то масата на редовите партийни членове, работническата партийна маса с болшинство, действително преобладаващо, се изказа против тази погрешна линия.

Др. Каменев ми съобщи, че на дискусиата в Замосворецкия район на Москва на 23 януари др. Троцки заявил, че сменя своята платформа и се обединява върху нова платформа с групата на Бухарин. За съжаление нито на 23 януари, нито на 24 януари аз не чух по това нито думица от др. Троцки, който излезе да говори против мен в комунистическата фракция на миньорския конгрес. Дали отново са се променили намеренията и платформите на др. Троцки, или тази работа се обяснява по някакъв друг начин, аз не знам. Но във всеки случай декларацията на др. Троцки от 23 януари показва, че партията даже преди още да бе мобилизирала всички свои сили, след като изрази разбиранията само на Питер, Москва и по-малкото от провинциалните центрове, все пак поправи веднага твърдо, решително, бързо, непреклонно грешката на др. Троцки.

Враговете на партията тържествуваха напразно. Те не можаха и не ще могат да използват неизбежните понякога разногласия в партията в нейна вреда и във вреда на диктатурата на пролетариата в Русия.

25 януари 1921 г.

*Напечатано през януари 1921 г.
в отделна брошура, издадена
от отдела по печата при Мос-
ковския съвет на р., с. и в.д.*

*В. И. Ленин,
Съчинения. Т. 32, с. 57—98.*

За продоволствения данък

(Значението на новата политика и нейните условия)

Вместо увод

Въпросът за продоволствения данък възбужда понастоящем особено много внимание, обсъждане и спорове. И напълно естествено, защото това действително е един от главните въпроси на политиката при сегашните условия.

Обсъждането носи донякъде безразборен характер. От този грях, поради напълно ясни причини, страдаме всички. Затова толкова по-полезен ще бъде опитът да се пристъпи към този въпрос не от негова «злободневна», а от общо-принципиалната му страна. С други думи: да хвърлим поглед върху общия, основния фон на оная картина, върху която ние сега чертаем модела на определените практически мероприятия на днешната политика.

За да направя такъв опит, ще си позволя да приведа един дълъг цитат из моята брошура: «Главната задача на нашите дни. — За «лявата» детинщина и за дребнобуржоазността». Тази брошура е издадена от Петроградския Совдеп* в 1918 година и съдържа, 1-о, вестникарска статия от 11 март 1918 година по повод Бресткия мир, 2-о, полемика с тогавашната група на левите комунисти с дата 5 май 1918 година. Сега полемиката не е необходима и аз я изхвърлям. Оставям това, което се отнася до разсъжденията за «държавния капитализъм» и за основните елементи на нашата съвременна, преходна от капитализма към социализма икономика.

Ето какво писах тогава:

* Совдеп — Совет депутатов — Съвет на депутатите. *Бълг. ред.*

За съвременната икономика на Русия

(Из брошурата от 1918 година)

«. . . Държавният капитализъм би бил крачка¹ напред спрямо сегашното положение на работите в нашата Съветска република. Ако приблизително след половин година у нас би се установил държавен капитализъм, това би било грамаден успех и най-сигурна гаранция, че след една година социализмът у нас ще се утвърди окончателно и ще стане непобедим.

Представям си с какво благородно негодуване някой ще се отвърнат от тези думи. . . Как? В Съветската социалистическа република преходът към държавния капитализъм би бил крачка напред? . . . Та това ли не е измяна към социализма?

Именно върху този пункт трябва да се спрем по-подробно.

Първо, трябва да се разгледа какъв именно е *преходът* от капитализма към социализма, който ни дава право и основание да се наричаме социалистическа република на Съветите.

Второ, трябва да се разкрие грешката на ония, които не виждат дребнобуржоазните икономически условия и дребнобуржоазната стихия като *главен* враг на социализма у нас.

Трето, трябва добре да се разбере значението на *Съветската* държава, що се отнася до нейното икономическо различие от буржоазната държава.

Да разгледаме и трите тези обстоятелства.

Струва ми се, че не е имало още такъв човек, който, задавайки си въпроса за икономиката на Русия, да е отричал преходния характер на тази икономика. Нито един комунист, струва ми се, не е отричал и това, че изразът «Социалистическа съветска република» означава решимостта на съветската власт да осъществи прехода към социализма, а съвсем не признаване на сегашните икономически порядки за социалистически.

Но какво значи думата преход? Не означава ли тя, приложена в икономиката, че в сегашния строй има елементи, частици, късчета от капитализма и от социализма? Всеки ще признае, че има. Но не всеки, признавайки това, размисля какви са именно съществуващите в Русия

елементи от различните общественно-икономически системи. А в това е цялата същност на въпроса.

Да изброим тези елементи:

- 1) патриархално — т. е. в значителна степен натурално — селско стопанство;
- 2) дребно стоково производство (тук се отнася мнозинството от ония селяни, които продават зърнени храни);
- 3) частностопански капитализъм;
- 4) държавен капитализъм;
- 5) социализъм.

Русия е толкова голяма и толкова пъстра, че в нея се преплитат всички тия различни типове общественно-икономически системи. Своеобразието на положението се състои именно в това.

Пита се — какви елементи преобладават? Ясно е, че в една дребноселска страна преобладава и не може да не преобладава дребнобуржоазната стихия: мнозинството, и то грамадното мнозинство, земеделци са дребни стокови производители. Обвивката на държавния капитализъм (монополът на зърнените храни, намиращите се под контрол предприемачи и търговци, буржоазните кооператори) се разкъсва у нас ту тук, ту там от *спекулантите* — и главен предмет на спекулата са *зърнените храни*.

Главната борба се разгръща именно в тази област. Между кого и кого се води тази борба, ако се изразяваме с термини на икономическите категории като «държавен капитализъм»? Дали между четвъртата и петата степени в реда, в който току-що ги изброих? Разбира се, не. Не държавният капитализъм се бори тук против социализма, а дребната буржоазия плюс частностопанския капитализъм се борят заедно, дружно — и против държавния капитализъм и против социализма. Дребната буржоазия се съпротивява против *всяка* държавна намеса, проверка и контрол, както държавнокапиталистически, така и държавносоциалистически. Това е съвсем неоспорим факт на действителността, в неразбирането на който именно лежи коренът на цяла редица икономически грешки. Спекулантът, мародерът в търговията, рушителят на монопола — ето нашия главен «вътрешен» враг, врага на икономическите мероприятия на съветската власт. Ако преди 125 години за френските дребни буржоа, най-ярките и най-искрени революционери, все пак е бил извинителен

стремежът да победят спекуланта чрез скзекутиране на отделни, малцина «избрани» и чрез гръмогласни декларации, то сега чисто френското отношение на някакви си леви есери към въпроса възбужда във всеки съзнателен революционер само отвращение или погнуса. Ние прекрасно знаем, че икономическата основа на спекулата е дребнособственическият, необикновено широк в Русия слой и частностопанският капитализъм, който има свой агент в лицето на *всеки* дребен буржоа. Ние знаем, че милионите пипала на тази дребнобуржоазна хидра обхващат ту тук, ту там отделни работнически прослойки и че спекулата вместо държавния монопол се вмъква във всички пори на нашия общественно-икономически живот.

Който не вижда това, той тъкмо със своята слепота показва именно, че е в плен на дребнобуржоазните предразсъдъци. . .

Дребният буржоа си има в запас парици, няколко хиляди, натрупани «честно» и особено нечестно през време на войната. Такъв е икономическият тип, характерен като основа на спекулата и на частностопанския капитализъм. Парите — това е свидетелство за получаване на обществено богатство, и многомилionenният слой дребни собственици, държейки здраво това свидетелство, го крие от «държавата», не вярвайки в никакъв социализъм и комунизъм, «спотайвайки се», догдето премине пролетарската буря. Или ние ще подчиним този дребен буржоа под своя контрол и проверка (ние ще можем да направим това, ако организираме беднотата, т. е. мнозинството от населението или полупролетариите, около съзнателния пролетарски авангард), или той неизбежно и неминуемо ще провали нашата работническа власт, както са проваляли революцията наполеоновци и кавеняковци и които са изниквали именно върху тази дребнособственическа почва. Така стои въпросът. Само така стои въпросът. . .

Дребният буржоа, който крие своите хилядарки, е враг на държавния капитализъм и тези хилядарки той желае да реализира непременно за себе си, против беднотата, против всякакъв общодържавен контрол, а сумата на хилядарките дава многомиллиардната база на спекулата, която срива нашето социалистическо строителство. Да допуснем, че известен брой работници дават за няколко дена сума от ценности, която се изразява с цифрата 1000. Да допуснем по-нататък, че 200 от тая сума пропадат у

нас поради дребната спекула, всякакво разхищаване и дребнособственическо заобикаляне на съветските декрети и на съветските разпоредби. Всеки съзнателен работник ще каже: ако аз бих могъл да дам 300 от хилядата, за да се създаде по-голям ред и организация, аз на драго сърце бих дал триста вместо двеста, защото при съветската власт ще бъде съвсем лесна задача да се намали след това тази «дан», да кажем, до сто или до петдесет, щом се създадат ред и организация, щом бъде сломено окончателно дребно-собственическото сриване на всякакъв държавен монопол.

С този прост цифров пример — който нарочно е опростен до крайна степен за популярно изложение — се пояснява съотношението между сегашното положение на държавния капитализъм и социализма. Работниците имат в свои ръце държавната власт, те имат пълната юридическа възможност «да вземат» цялата хиляда, т. е. да не дадат нито копейка без социалистическо предназначение. Тази юридическа възможност, която се опира на фактическото преминаване на властта в ръцете на работниците, е елемент на социализъм. Но по много пътища дребно-собственическата и частнокапиталистическата стихия подриват юридическото положение, промъкват спекулата, провалят изпълнението на съветските декрети. Държавният капитализъм би бил гигантска крачка напред *дори ако бихме* (и аз нарочно взех такъв цифров пример, за да посоча рязко това) заплатили *повече*, отколкото сега, защото да се заплати «за науката» си заслужава, защото това е полезно за работниците, защото победата над безредието, разрухата, разпуснатостта е по-важна от всичко друго, защото продължаването на дребнособственическата анархия е най-голямата, най-страшната опасност, която *безусловно* ще ни погуби (ако ние не я победим), докато заплащането на по-голяма дан на държавния капитализъм не само не ще ни погуби, но ще ни изведе по най-сигурен път към социализма. Работническата класа, която се научи как да отстои държавния ред против дребнособственическата анархистичност, която се научи как да постави едрата общодържавна организация на производството върху държавнокапиталистически начала, ще има тогава — извинете за изрази — всички козове в ръцете си и укрепването на социализма ще бъде осигурено.

Държавният капитализъм стои *икономически* несрав-

нено по-високо от нашата днешна икономика — това, първо.

И, второ, в него няма нищо страшно за съветската власт, защото съветската държава е държава, в която е осигурена властта на работниците и беднотата. . .

*

За да разясним въпроса още повече, ще приведем преди всичко най-конкретен пример на държавен капитализъм. На всички е известно какъв е този пример: Германия. Тук ние имаме «последна дума» на съвременна едрокапиталистическа техника и на планомерна организация, *подчинена на юнкерско-буржоазния империализъм*. Изхвърлете подчертаните думи, поставете на мястото на военната, юнкерската, буржоазната, империалистическата държава също така държава, но държава от друг социален тип, с друго класово съдържание — съветска, т. е. пролетарска държава, — и вие ще получите цялата оная сума от условия, която дава социализма.

Социализмът е немислим без едрокапиталистическа техника, построена по последната дума на най-новата наука, без планомерна държавна организация, която подчинява десетки милиони хора на най-строгото спазване на една единна норма в производството и разпределението на продуктите. Ние, марксистите, винаги сме говорили за това и с хора, които *дори* и това не са разбрали (анархистите и по-голямата част от левите есери) — не заслужава да се губят дори и две секунди за разговор.

В същото време социализмът е немислим без господството на пролетариата в държавата — това е също азбучна истина. Историята (от която никой, освен може би меншевиките първоразредни тъпаци, не е очаквал да даде гладко, спокойно, лесно и просто «цялостен» социализъм) тръгна така своеобразно, че към 1918 година роди две отделни половинки от социализма, една до друга, сякаш две бъдещи пилета под една черупка — черупката на международния империализъм. Германия и Русия въплътиха в себе си през 1918 година най-нагледно материалното осъществяване на икономическите, производствените, общественостопанските, от една страна, и политическите условия за социализъм, от друга страна.

Победоносната пролетарска революция в Германия би

счупила изведнъж, с грамадна леснота, всякаква черупка на империализма (направена за съжаление от най-добра стомана и поради това неразрушима от усилията на всяко пиле), би осъществила победата на световния социализъм сигурно, без трудности или с нищожни трудности, разбира се, ако се вземе световноисторически, а не еснафско-кръжоковският мащаб за «трудното».

Докато в Германия революцията още не бърза «да се роди», наша задача е *да се учим* от държавния капитализъм на немците, *с всички сили* да го заимствуваме, да не жалим диктаторските похвати, за да ускорим това заимстване на западничеството от страна на варварска Русия, без да се спираме пред варварските средства за борба против варварството. Ако между анархистите и левите есери (случайно си спомних думите на Карелин и Ге в ЦИК) има хора, които са способни по карелински да разсъждават, че за нас, революционерите, не подобавало, видите ли, «да се учим» от немския империализъм — трябва да се каже едно: безнадеждно би загинала (и напълно заслужено) революцията, която гледа сериозно на такива хора.

В Русия днес преобладава именно дребнобуржоазният капитализъм, от който *един и същ път* води и към държавен, едър капитализъм, и към социализъм, води *през една и съща* междинна станция, наречена «общонародна проверка и контрол над производството и разпределението на продуктите». Който не разбира това, той прави непростима икономическа грешка било като не познава фактите на действителността, не вижда онова, което е, не умее да гледа истината в лицето, ~~било~~ като се ограничава с абстрактно противопоставяне «капитализма» на «социализма» и не вниква в конкретните форми и степени на този преход сега у нас.

В скобки казано: това е същата теоретическа грешка, която обърка най-добрите хора от лагера на «Новая Жизнь» и «Вперед»⁸: по-лошите и средните от тях поради гъпост и безхарактерност се влачат в опашката на буржоазията, наплашени от нея; по-добрите не разбраха, че учителите на социализма ненапрасно говореха за цял период на преход от капитализма към социализма и ненапрасно подчертаваха «продължителните родилни мъки» на новото общество, при което това ново общество все пак е абстракция, която не може да се въплъти в живота иначе освен чрез редица разнообразни, несъвършени кон-

кретни опити да се създаде една или друга социалистическа държава.

Именно защото от сегашното икономическо положение на Русия не може да се върви напред, без да се мине през онова, *което е общо* и за държавния капитализъм, и за социализма (всенародна проверка и контрол), да плашим другите и сами себе си с «еволюция към държавния капитализъм» е пълна теоретическа нелепост. Това значи именно да се впускаш надълго и нашироко «встрани» от действителния път на «еволюцията», да не разбираш този път; а на практика това е равносилно *да теглиш назад* към дребнособственическия капитализъм.

За да се убеди читателят, че аз давам «висока» оценка на държавния капитализъм не само сега, а съм я давал и *преди* завземането на властта от болшевиките, ще си позволя да приведа следния цитат от моята брошура: «Застрашаващата катастрофа и как да се борим против нея», написана през септември 1917 г.

. . . «Опитайте се да поставите вместо юнкерско-капиталистическата, вместо помещическо-капиталистическата държава революционно-демократическа държава, т. е. държава, която по революционен път разрушава всякакви привилегии и която не се бои по революционен път да осъществява най-пълен демократизъм? Вие ще видите, че държавно-монополистическият капитализъм при действително революционно-демократическа държава неминуемо, неизбежно означава крачка към социализма,

. . . «Защото социализмът не е нищо друго освен най-близката крачка напред от държавнокапиталистическия монопол.

. . . «Държавно-монополистическият капитализъм е най-пълна материална подготовка на социализма, той е негово преддверие, онова стъпало на историческата стълба, между което (стъпало) и стъпалото, наречено социализъм, няма никакви междинни стъпала» (стр. 27 и 28).

Забележете, че това е писано при Керенски, че тук става дума *не* за диктатура на пролетариата, *не* за социалистическа, а за «революционно-демократическа» държава. Нима не е ясно, че *колкото по-високо* сме се издигнали над това политическо стъпало, *колкото по-пълно* сме въплътили в Съветите социалистическата държава и диктатурата на пролетариата, *толкова по-малко* ни е позволено да се боим от «държавния капитализъм»? Нима не

е ясно, че в *материален*, икономически, производствен смисъл ние още не сме в «преддверието» на социализма? И че иначе освен през това недостигнато още от нас «преддверие» не ще влезем във вратата на социализма? . . .

*

Крайно поучително е и следното обстоятелство.

Когато спорехме в ЦИК с др. Бухарин, той забеляза между другото: по въпроса за високите заплати на специалистите «ние» сме «по-десни от Ленин», защото не виждаме тук никакво отстъпление от принципите, помнейки думите на Маркс, че при известни условия за работническата класа би било най-целесъобразно «да се откупи от тази банда» (именно от бандата на капиталистите, т. е. *да откупи* от буржоазията земята, фабриките, заводите и другите средства за производство).

Това е извънредно интересна забележка. . .

. . . Вникнете в мисълта на Маркс.

Касаеше се за Англия от 70-те години на миналия век, за кулминационния период на домонополистическия капитализъм, за страната, в която тогава имаше най-малко военщина и бюрокрация, за страната, в която тогава имаше най-много възможности за «мирна» победа на социализма в смисъл на «изкупване» на буржоазията от работниците. И Маркс казваше: при известни условия работниците съвсем не ще се откажат да изкупят буржоазията. Маркс не си свързваше ръцете — както и ръцете на бъдещите дейци на социалистическата революция, — що се отнася до формите, методите, начините на преврата, разбирайки прекрасно каква маса нови проблеми ще се явят тогава, как ще се измени цялата обстановка в хода на преврата и колко често и силно ще се променя тя в хода на преврата.

Е добре, а в Съветска Русия *след* завземането на властта от пролетариата, *след* сломяването на военната и саботажническа съпротива на експлоататорите — нима не е очевидно, че се създадоха *някои* условия от типа на онези, които можеха да се създадат преди половин век в Англия, ако тя тогава бе почнала да преминава мирно към социализма? Подчиняването на капиталистите от работниците в Англия би могло тогава да бъде осигурено от следните обстоятелства: 1) от най-пълното преобладаване на работ-

ниците, на пролетариите сред населението, поради липсата на селячество (в Англия през 70-те години имаше признаци, които даваха надежда за извънредно бързи успехи на социализма сред селските работници); 2) от превъзходната организираност на пролетариата в професионални съюзи (Англия бе тогава първата страна в света в това отношение); 3) от сравнително високата културност на пролетариата, школуван от вековното развитие на политическата свобода; 4) от дългата привычка на великолепно организираните английски капиталисти — тогава те бяха най-добре организираните капиталисти от тия на всички страни на света (сега това първенство премина към Германия) — да решават чрез компромис политическите и икономическите въпроси. Ето по силата на какви обстоятелства можеше тогава да възникне мисълта за възможността за *мирно* подчиняване капиталистите в Англия на нейните работници.

У нас в дадения момент това подчинение е осигурено от известни конкретни предпоставки (победата през октомври и смазването от октомври до февруари на военната и саботажническа съпротива на капиталистите). У нас *вместо* най-пълно преобладаване на работниците, на пролетариите сред населението и тяхната висока организираност като фактор за победата се яви подкрепата на пролетариите от бедното и бързо разорено селячество. У нас, най-сетне, няма нито висока културност, нито привычка към компромиси. Ако се вникне в тези конкретни условия, ще стане ясно, че ние можем и трябва да постигнем сега *съединение* на методите на безпощадна разправа с некултурните капиталисти, които не приемат никакъв «държавен капитализъм», които не помислят за никакъв компромис, а продължават чрез спекула, подкупване на беднотата и пр. да провалят съветските мероприятия с *методите на компромиса* или изкупването по отношение на културните капиталисти, които приемат «държавния капитализъм», които са способни да го провеждат на дело, които са полезни за пролетариата като умни и опитни организатори на най-едри предприятия, действително обхващащи снабдяването с продукти на десетки милиони хора.

Бухарин е превъзходно образован марксист-икономист. Затова той си е спомнил, че Маркс бе дълбоко прав, когато учеше работниците, че е важно да бъде запазена органи-

зацията на най-едрото производство именно с цел да бъде улеснен преходът към социализъм и че е напълно допустима мисълта *да се заплати добре на капиталистите*, да се откупят те, ако (като изключение: Англия бе тогава изключение) обстоятелствата се стекат така, че заставят капиталистите да се подчинят мирно и да преминат културно, организирано към социализма при условие на изкупване.

Но Бухарин изпадна в грешка, защото не е вникнал в конкретното своеобразие на сегашния момент в Русия, момент, именно изключителен, когато ние, пролетариатът на Русия, сме *по-напред* от всякаква Англия и всякаква Германия по нашия политически строй, по силата на политическата власт на работниците и заедно с това сме *по-назад* и от най-изостаналата от западноевропейските държави по организирането на порядъчен държавен капитализъм, по висотата на културата, по степента на подготовката за материално-производствено «въвеждане» на социализма. Не е ли ясно, че от това своеобразно положение произтича за сегашния момент именно необходимостта от своеобразно «изкупване», което работниците трябва да предложат на най-културните, най-талантливите, най-способните като организатори капиталисти, готови да приемат да служат на съветската власт и честно да помагат за организирането на едрото и най-едрото «държавно» производство? Не е ли ясно, че при такова своеобразно положение ние трябва да се стараем да избягваме двойкия вид грешки, всяка от които е по-своему дребнобуржоазна? От една страна, непоправима грешка би било да обявим, че щом е признато несъответствието между нашите икономически «сили» и политическата сила, то «следователно» не е трябвало да вземаме властта. Така разсъждават «хората в калъфи», които забравят, че «съответствие» няма да има никога, че не може да го има в развитието на обществото, както и в развитието на природата, че само по пътя на редица опити, всеки от които отделно взет, ще бъде едностранчив, ще страда от известно несъответствие — се създава победоносният социализъм чрез революционното сътрудничество на пролетариите от *всички* страни.

От друга страна, явна грешка би било да се даде свобода на креслювците и фразьорите, които си позволяват да се увлекат от «ярка» революционност, но са неспо-

собни за издържана, обмислена, добре съобразена, отчитаща и най-трудните преходи революционна работа.

За щастие, историята на развитието на революционните партии и на борбата на болшевизма с тях ни е оставила в наследство рязко очертани типове, от които левите есери и анархистите илюстрират достатъчно нагледно тип на лоши революционери. Сега те крещат — до истерия, задъхвайки се, крещат с всички сили против «съглашателството» на «десните болшевики». Но те не могат да проумеят *защо* е било лошо и *защо* справедливо е осъдено от историята и от хода на революцията «съглашателството».

Съглашателството от времето на Керенски предаваше властта в ръцете на империалистическата буржоазия, а въпросът за властта е основният въпрос на всяка революция. Съглашателството на част от болшевиките през октомври—ноември 1917 година или се боеше от вземането на властта от пролетариата, или искаше *да дели* властта по равно не само с «ненадеждните спътници» от рода на левите есери, но и с враговете, с черновци, с меншевиките, които неизбежно биха ни пречили главно: при разгонването на учредилката, при безпощадното смазване на богаевскиевци, при пълното провеждане мероприятията на съветските учреждения, при всяка конфискация.

Днес властта е взета, задържана, укрепена в ръцете на една партия, партията на пролетариата, дори без «ненадеждните спътници». Да говори човек за съглашателство сега, когато няма и не може дори дума да става за разделяне на *властта*, за отказване от диктатурата на пролетариите против буржоазията, значи просто да повтаря като сврака заучени, но неразбрани думи. Да нарича човек «съглашателство» това, че стигнали до положение, когато можем и трябва да управляваме страната, ние се стараем да привлечем на своя страна — без да жалим парите — най-културните от обучените от капитализма елементи, да ги вземем на служба против дребнособственческото разложение, това значи изобщо да не умее да мисли за икономическите задачи на строителството на социализма».

За продоволствения данък, за свободата на търговията, за концесиите

В приведените разсъждения от 1918 година има редица грешки, що се отнася до сроковете. Сроковете се оказаха по-дълги, отколкото се предполагаше тогава. Това не е чудно. Но основните елементи на нашата икономика си останаха същите. Селската «беднота» (пролетарии и полупролетарии) се превърна — в доста много на брой случаи — в средни селяни. От това дребнособственическата, дребнобуржоазната «стихия» се засили. А гражданската война през 1918—1920 г. засили извънредно много разорението на страната, забави възстановяването на нейните производителни сили, обезкръви най-вече именно пролетариата. Към това се прибави слабата реколта през 1920 година, липсата на фураж, морът по добитъка, което още повече забави възстановяването на транспорта и на промишлеността, като се отрази например върху превоза на дърва — нашето главно топливо — с помощта на селски коне.

В резултат на това към пролетта на 1921 година се създаде такава политическа обстановка, че стана абсолютно необходимо да бъдат взети незабавни, най-решителни, най-екстрени мерки за подобряване положението на селячеството и за повдигане на неговите производителни сили.

Защо именно на селячеството, а не на работниците?

Защото за подобряване положението на работниците са необходими хляб и топливо. Сега «задръжката» е най-голяма — от гледна точка на цялото държавно стопанство — именно поради това. А да се увеличи производството и събирането на зърнени храни, приготвянето и доставянето на топливо не може иначе, освен като се подобри положението на селячеството, като се повдигнат неговите производителни сили. Трябва да се почне със селячеството. Който не разбира това, който е наклонен да вижда в това издигане селяните на първо място «отричане» или подобие на отричане от диктатурата на пролетариата, той просто не вниква в работата, а изпада във властта на фразата. Диктатурата на пролетариата е ръководена на политиката от страна на пролетариата. Пролетариатът като ръководна, като господстваща класа трябва да умее да насочи политиката така, че да разреши на първо място най-

неотложната, най-«болната» задача. Най-неотложни сега са ония мерки, които са способни да повдигнат производителните сили на селското стопанство незабавно. Само *чрез* това може да се постигне и подобряване положението на работниците, и укрепване съюза на работниците и селяните, укрепване диктатурата на пролетариата. Онзи пролетарий или представител на пролетариата, който би поискал *не по този път* да подобри положението на работниците, би се оказал *на практика* помощник на белогвардейците и капиталистите. Защото да се върви не по този път значи: цеховите интереси на работниците да бъдат поставени по-високо от класовите интереси, значи: на интересите на непосредствената, краткотрайната, частичната полза за работниците да бъдат принесени в жертва интересите на цялата работническа класа, на нейната диктатура, на нейния съюз със селянството против помещиците и капиталистите, на нейната ръководна роля в борбата за освобождение на труда от игото на капитала.

И така: на първо място са необходими незабавни и сериозни мерки за повдигане производителните сили на селяните.

Това не може да бъде направено без сериозни изменения на продоволствената политика. Такова изменение беше заменяването на изземването с продоволствения данък, свързано със свобода на търговията след изплащането на данъка, поне в местния стопански оборот.

В какво се състои същността на заменяването на изземването с продоволствения данък?

По този въпрос има разпространени много неправилни схващания. Неправилността произтича в повечето случаи от това, че мнозина не вникват в същността на прехода, не си задават въпроса — от какво и към какво води този преход. Те си представят работата така, като че ли се извършва преход от комунизма изобщо към буржоазността изобщо. Срещу тази грешка става нужда неизбежно да посочваме онова, което бе говорено през месец май 1918 година.

Продоволственият данък е една от формите на прехода от своеобразния «военен комунизъм», предизвикан от крайната нужда, от разорението и войната, към правилен социалистически продуктообмен. А този последният от своя страна е една от формите на прехода от социализма с

особеностите, предизвикани от преобладаването на дребните селяни в населението, към комунизма.

Своеобразният «военен комунизъм» се състоеше в това, че ние фактически вземахме от селяните всички излишъци и понякога дори не само излишъците, а и част от необходимото за селяните продоволствие, вземахме го за покриване разходите за армията и за издържане на работниците. Вземахме по-голямата част на кредит, срещу книжни пари. Другояче ние не можехме да победим помещиците и капиталистите в разорената дребноселска страна. И фактът, че ние победихме (въпреки подкрепата, оказана на нашите експлоататори от страна на най-могъщите държави в света), показва не само на какви чудеса от героизъм са способни работниците и селяните в борбата за своето освобождение. Този факт показва също така каква роля на буржоазни лакеи играха всъщност меншевиките, есерите, Кауцки и К^о, когато ни *обвиняваха* заради този «военен комунизъм». Той трябва да ни се признае като заслуга.

Но не по-малко необходимо е да се знае истинската големина на тази заслуга. «Военният комунизъм» бе предизвикан от войната и разорението. Той не бе и не можеше да бъде отговаряща на стопанските задачи на пролетариата политика. Той бе временна мярка. Правилната политика на пролетариата, който осъществява своята диктатура в дребноселска страна, се състои в обмяната на зърнени храни срещу необходими на селянина промишлени продукти. Само такава продоволствена политика отговаря на задачите на пролетариата, само тя е способна да закрепим основите на социализма и да доведе до неговата пълна победа.

Продоволственият данък е преход към нея. Ние сме все още така разорени, така потиснати от гнета на войната (която бе вчера и която може — поради алчността и злобата на капиталистите — да избухне утре), че не можем да дадем на селянина за *всичките* потребни нам зърнени храни, промишлени продукти. Знаейки това, ние въвеждаме продоволствения данък, т. е. вземаме минимално необходимото (за армията и за работниците) количество зърнени храни като данък, а останалото ще обменяме срещу промишлени продукти.

При това трябва да не забравяме и следното. Нуждата и разорението са такива, че ние не можем *изведнъж* да въз-

становим едрото, фабричното, държавното, социалистическото производство. За това са нужни огромни запаси от зърнени храни и топливо в централите на едрата промишленост, нужно е заменяването на изхабените машини с нови и т. н. Ние от опит се убедихме, че това не може да се направи изведнъж, и ние знаем, че след разорителната империалистическа война дори и най-богатите и напреднали страни ще могат да решат такава задача само в течение на известна достатъчно дълга редица години. Значи необходимо е да се помага до известна степен за възстановяване на *дребната* индустрия, която не иска машини, не иска нито държавни, нито огромни запаси от суровини, гориво, продоволствие — която може незабавно да окаже известна помощ на селското стопанство и да повдигне неговите производителни сили.

Какво се получава обаче от това?

Получава се — въз основа на известна (макар и само местна) свобода на търговията — възраждане на дребната буржоазия и на капитализма. Това е несъмнено. Да си затваряме очите пред това е смешно.

Пита се, необходимо ли е това? Може ли да бъде оправдано това? Не е ли опасно това?

Такива въпроси биват задавани много и в повечето случаи те показват само наивността (изразявайки се меко) на задаващия тия въпроси.

Обърнете внимание върху това, как аз през м. май 1918 година определях съществуващите в нашата икономика елементи (съставни части) на различните общественоекономически системи. Че са налице всички тези пет степени (или съставни части) на всички тези пет системи — от патриархалната, т. е. полудиваческата, до социалистическата, — това не ще може да бъде оспорено от никого. Че в една дребноселска страна преобладава дребноселската «система», т. е. отчасти патриархална, отчасти дребнобуржоазна — това е очевидно от само себе си. Развитието на дребното стопанство е дребнобуржоазно развитие, то е капиталистическо развитие, щом като съществува обмяна — това е безспорна истина, азбучна истина за политическата икономия, потвърждавана при това от всекидневния опит и от наблюдението дори на обикновения еснаф.

А каква политика може да поведе социалистическият

пролетариат пред лицето на такава икономическа действителност? Да бъдат дадени на дребния селянин *всички* необходими нему продукти от производството на едрата социалистическа фабрика в замяна на зърнени храни и суровини? Това би било най-желателната и най-«правилната» политика — и ние започнахме именно такава политика. Но ние не можем да дадем *всички* продукти, съвсем не можем и не твърде скоро ще можем — най-малко дотогава не ще можем, докато не завършим поне първите работи по електрификацията на цялата страна. Какво да се прави? Или трябва да се опитаме да забраним, свършено да спрем всяко развитие на частната, недържавна размяна, т. е. на търговията, т. е. на капитализма, което е неизбежно при съществуването на милиони дребни производители. Такава политика би била глупост и самоубийство за онази партия, която би се опитала да я приложи. Глупост, защото тази политика е икономически невъзможна; самоубийство, защото партии, които се опитват да приложат такава политика, претърпяват неизбежно крах. Няма защо да крием, че някои от комунистите «с помисъл, със слово и дело» грешаха, изпадайки именно в *такава* политика. Ще се постараем да поправим тези грешки. Непременно трябва да ги поправим, иначе ще бъде съвсем лошо.

Или (последната *възможна* и единствено разумна политика) да не се опитваме да забраним или да спрем развитието на капитализма, а да се стараем да го насочим в руслото на *държавния капитализъм*. Икономически това е възможно, защото държавният капитализъм е налице — в една или друга форма, в една или друга степен — навсякъде, където има елементи на свободна търговия и на капитализъм изобщо.

Възможно ли е съчетаване, съединяване, съгласуване на съветската държава, на диктатурата на пролетариата с държавния капитализъм?

Разбира се, че е възможно. Това аз именно и доказвах през м. май 1918 година. Това аз именно, надявам се, и доказах през м. май 1918 година. Нещо повече: пак тогава аз доказах, че държавният капитализъм е крачка напред в сравнение с дребнособственическата (и дребнопатриархалната, и дребнобуржоазната) стихия. Множество грешки се правят, като се съпоставя или като се сравнява държавният капитализъм само със социализма, тогава когато при

сегашната политико-икономическа обстановка държавният капитализъм непременно трябва да бъде сравняван и с дребнобуржоазното производство.

Целият въпрос — както теоретически, така и практически — се състои в това, да се намерят правилни начини как именно трябва да бъде насочено неизбежното (до известна степен и за известен срок) развитие на капитализма в руслото на държавния капитализъм, при какви условия да бъде поставено то и как да бъде осигурено превръщането в близко бъдеще на държавния капитализъм в социализъм.

За да пристъпим към разрешаване на този въпрос, трябва преди всичко да си представим по възможност ясно какъв ще бъде и може да бъде на практика държавният капитализъм вътре в нашата съветска система, в рамките на нашата съветска държава.

Най-простият случай или пример за това, как съветската власт насочва развитието на капитализма в руслото на държавния капитализъм, как тя «насажда» държавния капитализъм — са концесиите. Днес всички у нас са съгласни, че концесиите са необходими, но не всички разсъждават върху въпроса, какво е значението на концесиите. Какво представляват концесиите при съветската система от гледна точка на общественно-икономическите системи и тяхното съотношение? Това е договор, блок, съюз на съветската, т. е. на пролетарската, държавна власт с държавния капитализъм против дребнособственическата (патриархалната и дребнобуржоазната) стихия. Концесионерът — това е капиталистът. Той върши работата по капиталистически, за печалба, той се съгласява да сключва договор с пролетарската власт, за да получи извънредна печалба, свръх обикновената, или за да получи такива сурови материали, които му е невъзможно или извънредно трудно да си достави другояче. Ползата за съветската власт се състои в развиване на производителните сили и увеличаване количеството на продуктите незабавно или в най-кратък срок. Ние имаме, да кажем, стотина такива и такива предприятия, рудници, горски участъци. Ние не можем да разработваме всичко — липсват машини, продоволствие, транспорт. По същите причини ние зле разработваме и останалите участъци. Поради лошата и недостатъчна разработка на едрите предприятия се идва до засилване дребнособственическата стихия във всички нейни

прояви: отслабване на местното (а след това и на цялото) селско стопанство, подкопаване на неговите производителни сили, спадане на доверието му към съветската власт, разхищаване и масова дребна (най-опасна) спекула и т. н. «Насаждайки» държавен капитализъм във вид на концесии, съветската власт засилва едрото производство против дребното, напредналото против изостаналото, машинното против ръчното, увеличава количеството на продуктите от едрата индустрия в свои ръце (припадащата ѝ се част), засилва държавноурегулираните икономически отношения в противоположност на дребнобуржоазно-анархистическите. С мярка и предпазливо проведена, концесионната политика несъмнено ще ни помогне бързо да подобрим (до известна — неголяма — степен) състоянието на производството, положението на работниците и селяните — разбира се, с цената на известни жертви, като се предават в ръцете на капиталиста десетки и десетки милиони пуда най-ценни продукти. Определянето на степента и условията, при които концесиите са изгодни и не са опасни за нас, зависи от съотношението на силите, то се решава с борба, защото концесията е също така един вид борба — тя е продължение на класовата борба под друга форма и в никой случай не е заменяване на класовата борба с класов мир. Методите за борба ще ни покаже практиката.

Държавният капитализъм във вид на концесии — в сравнение с другите форми на държавния капитализъм вътре в съветската система — е едва ли не най-простата, отчетлива, ясна, точно очертана форма. Тук ние имаме просто формален, писмен договор с най-културен, напреднал, западноевропейски капитализъм. Ние точно знаем своите печалби и своите загуби, своите права и задължения, ние точно знаем срока, за който даваме концесията, знаем условията за предсрочното изкупуване — ако договорът предвижда право за такова предсрочно изкупуване. Ние ще платим известна «дан» на световния капитализъм, ние се «откупваме» от него в известни отношения, като незабавно добиваме възможност да закрепим до известна степен положението на съветската власт, да подобрим условията на нашето стопанисване. Цялата трудност на задачата по отношение на концесиите се свежда към това, да обмислим и съобразим всичко при сключването на концесионния договор, а след това да умеем да следим за неговото изпълнение. Трудности тук несъмнено има и греш-

ките на първо време тук вероятно са неизбежни, но тези трудности са най-малки в сравнение с другите задачи на социалната революция и по-специално в сравнение с другите форми на развитието, допускането, насаждането на държавния капитализъм.

Най-важната задача на всички партийни и съветски дейци във връзка с въвеждането на продоволствения данък е да съумеят да приложат принципите, началата, основите на «концесионната» (т. е. подобната на «концесионния» държавен капитализъм) политика към останалите форми на капитализма, на свободната търговия, на местния оборот и т. н.

Да вземем кооперацията. Не напразно декретът за продоволствения данък предизвиква незабавно ревизия на правилника за кооперацията и известно разширение на нейната «свобода» и на нейните права. Кооперацията е също така един вид държавен капитализъм, но по-малко опростен, по-малко ясно очертан, по-забъркан и поради това поставящ на практика пред нашата власт по-големи трудности. Кооперацията на дребните стокотрошители (за нея, а не за работническата кооперация става тук дума, като преобладаваща, като типична в дребноселска страна) неизбежно поражда дребнобуржоазни, капиталистически отношения, съдействува за тяхното развитие, изтъква на първо място капиталистическата и им дава най-голяма изгода. И не може да бъде иначе, щом като преобладават дребните стопани и щом е налице възможността, както и необходимостта от обмяна. Свобода и права на кооперацията, при сегашните условия в Русия, означават свобода и права на капитализма. Да си затваряме очите пред тази очевидна истина би било глупост или престъпление.

Но «кооперативният» капитализъм, за разлика от частностопанския капитализъм, при съветската власт е разновидност на държавния капитализъм и като такъв днес той е изгоден и полезен за нас — разбира се, до известна степен. Доколкото продоволственият данък означава свобода за продаване на останалите (невземани във вид на данък) излишъци, дотолкова за нас е наложително да положим усилия, за да може *това* развитие на капитализма — тъй като свободата на продаването, свободата на търговията е развитие на капитализма — да бъде насочено в руслото на кооперативния капитализъм. Кооперативният капитализъм прилича на държавния в това отношение, че

улеснява проверката, контрола, надзора, договорните отношения между държавата (в дадения случай съветската) и капиталиста. Кооперацията, като форма на търговия, е по-изгодна и по-полезна от частната търговия не само поради посочените причини, но и поради това, че тя улеснява обединяването, организирането на милиони хора от населението, след това и на цялото население без изключение, а това обстоятелство от своя страна е гигантски плюс от гледна точка на по-нататъшния преход от държавния капитализъм към социализма.

Нека сравним концесиите и кооперацията като форми на държавния капитализъм. Концесията се основава върху едрата машинна промишленост, кооперацията — върху дребната, ръчната, отчасти дори патриархална промишленост. Концесията се отнася до един капиталист или до една фирма, до един синдикат, картел, тръст във всеки отделен концесионен договор. Кооперацията обхваща много хиляди, дори милиони дребни стопани. Концесията допуска и дори предполага точен договор и точен срок. Кооперацията не допуска нито напълно точен договор, нито напълно точен срок. Да бъде отменен законът за кооперацията е много по-лесно, отколкото да бъде скъсан договорът за концесията, но скъсването на договора означава веднага, просто, незабавно скъсване на фактическите отношения на икономически съюз или икономическо «съжителство» с капиталиста, докато никакво премахване на закона за кооперацията, никакви закони изобщо не само не ще разкъсат изведнъж фактическото «съжителство» на съветската власт с дребните капиталистчета, но и изобщо не са в състояние да разкъсат фактическите икономически отношения. «Следенето» на концесионера е лесно, а «следенето» на кооператорите — трудно. Преходът от концесиите към социализма е преход от една форма на едро производство към друга форма на едро производство. Преходът от кооперацията на дребните стопани към социализма е преход от дребното производство към едро производство, т. е. преход, който е по-сложен, но който в замяна на това е в състояние да обхване — в случай на успех — по-широки маси от населението, който е в състояние да изтръгне по-дълбоките и по-жизнеспособни корени на старите, досоциалистически, дори докапиталистически отношения, най-упорити в смисъл на съпротива срещу всяка «новост». Политиката на концесии, в случай на успех,

ще ни даде малък брой образцови — в сравнение с нашите — едри предприятия, стоящи на нивото на съвременния напреднал капитализъм; след няколко десетки години тези предприятия ще преминат изцяло в наши ръце. Кооперативната политика, в случай на успех, ще ни осигури подем на дребното стопанство и улесняване на неговия преход, в неопределен срок, към едрото производство върху принципите на доброволното обединение.

Да вземем третия вид държавен капитализъм. Държавата привлича капиталиста като търговец, плаща му определен комисионен процент за продаване държавни продукти и за закупуване продуктите на дребния производител. Четвърти вид: държавата дава под аренда на предприемача-капиталист принадлежащото на държавата заведение или производство, или участък гора, земя и т. и., при което арендният договор прилича най-много на концесионен договор. За тези два последни вида държавен капитализъм у нас никой не говори, никой не мисли, никой не ги забелязва. Но това става не защото сме силни и умни, а защото сме слаби и глупави. Ние се боим да погледнем право в лицето на «жалката истина» и твърде често изпадаме във властта на «възвишаващата ни измама». Ние постоянно се забъркваме от това, че «ние» преминаваме от капитализма към социализма, като забравяме да си представим точно и отчетливо кои сме именно това «ние». Трябва да се има пред очи списъкът на всички — непременно на всички без изключение — съставни части, на всички разнородни формации на общественото стопанство в нашата икономика, даден от мен в една статия от 5 май 1918 г., за да не се забравя тази точна представа. «Ние», авангардът, предният отред на пролетариата, преминаваме непосредствено към социализма, но предният отред е само малка част от целия пролетариат, който от своя страна е само малка част от цялата маса на населението. И за да можем «ние» успешно да решим задачата за нашето непосредствено преминаване към социализма, трябва за целта да разберем какви *междинни* пътища, похвати, средства, помагала са необходими за преминаване от *докапиталистическите* отношения към социализма. В това е същността на въпроса.

Погледнете картата на РСФСР. На север от Вологда, на югоизток от Ростов на Дон и от Саратов, на юг от Оренбург и от Омск, на север от Томск се простират необятни

пространства, в които биха се поместили десетки грамадни културни държави. И във всички тия пространства цари патриархалност, полудивачество и истинско дивачество. А в селските затънтени места по цялата останала Русия? Навсякъде, където десетки километри селски пътища — по-вярно казано: десетки километри непроходими пътища — отделят селото от железниците, т. е. от материалната връзка с културата, с капитализма, с едрата промишленост с големия град. Нима навсякъде в тия места не преобладава също патриархалност, обломовщина, полудивачество?

Мислимо ли е осъществяването на непосредствен преход от това преобладаващо в Русия състояние към социализма? Да, мислимо е до известна степен, но само при едно условие, което сега ние — благодарение на една грамадна и завършена научна работа — знаем точно. Това условие е електрификацията. Ако ние построим десетки районни електрически станции (днес ние знаем къде и как можем и трябва да ги построим), ако прокараме енергия от тях във всяко село, ако доставим достатъчно количество електромотори и други машини, тогава няма да стане или почти няма да стане нужда от преходни стъпала или междинни звена от патриархалността към социализма. Но ние прекрасно знаем, че това «едно» условие изисква най-малко десет години само за стоящите на пръв план работи, а съкратяването на този срок от своя страна е мислимо само в случай че пролетарската революция победи в такива страни като Англия, Германия и Америка.

В най-близките години трябва да умеем да мислим за междинните звена, способни да улеснят прехода от патриархалността, от дребното производство към социализма. «Ние» все още често се забъркваме от разсъждението: «Капитализмът е зло, социализмът е благо». Но това разсъждение е неправилно, защото се забравя цялата съвкупност от съществуващите общественоекономически системи, като се вземат само две от тях.

Капитализмът е зло по отношение на социализма. Капитализмът е благо по отношение на Средновековието, по отношение на дребното производство, по отношение на свързания с разпокъсаността на дребните производители бюрократизъм. Доколкото ние още не сме в състояние да осъществим непосредствения преход от дребното производство към социализма, дотолкова капитализмът е неизбе-

жен в известна степен като стихиен продукт на дребното производство и размяната и дотолкова ние трябва да използваме капитализма (особено насочвайки го в руслото на държавния капитализъм) като междинно спомагателно звено между дребното производство и социализма, като средство, път, похват и начин за повишение на производителните сили.

Вземете въпроса за бюрократизма и погледнете на него от икономическа гледна точка. На 5 май 1918 година бюрократизмът е въвн от полето на нашето зрение. Половин година след Октомврийската революция, след като разрушихме стария бюрократически апарат от горе до долу, ние още не чувствуваме това зло.

Минава още една година. На VII конгрес на РКП, 18—23 март 1919 година, бе приета новата програма на партията — и в тази програма ние говорим открито, без да се боим да признаем злото, а желаем да го разкрием и разобличим, да го изложим на позор, да предизвикаме мисъл и воля, енергия и действие за борба със злото, ние говорим за *«частично възраждане на бюрократизма в съветския строй»*.

Минаха още две години. През пролетта на 1921 година, след VIII конгрес на Съветите, който обсъди (декември 1920 г.) въпроса за бюрократизма, след X конгрес на РКП (март 1921 г.), който обобща резултатите от споровете, най-тясно свързани с анализа на бюрократизма, ние виждаме *това* зло пред себе си още по-ясно, още по-точно, още по-страшно. Какви са икономическите корени на бюрократизма? Тези корени са главно два вида: от една страна, развилата се буржоазия именно против революционното движение на работниците (отчасти и на селяните) има нужда от бюрократически апарат, на първо място военен, после съдийски и т. н. Това у нас го няма. Съдилищата у нас са класови, против буржоазията. Армията у нас е класова, против буржоазията. Бюрократизмът не е в армията, а в обслужващите я учреждения. У нас икономическият корен на бюрократизма е друг: разпокъсаността, разпръснатостта на дребния производител, неговата мизерия и некултурност, липсата на пътища, неграмотността, липсата на *оборот* между земеделието и промишлеността, липсата на връзка и взаимодействие между тях. В грамадна степен това е резултат от гражданската война. Когато ни блокираха, когато ни обкръ-

жиха от всички страни и ни отрязаха от целия свят, а след това и от богатия със зърнени храни юг, от Сибир, от каменните въглища, ние не можехме да възстановяваме промишлеността. Ние бяхме длъжни не да се спрем пред «военния комунизъм», не да се изплашим от най-отчаяната крайност: да изтърпим полугладно и дори по-лошо от полугладно съществуване, но да защитим на всяка цена, въпреки нечуваното разорение и липсата на оборот, да защитим работническо-селската власт. И ние не се оставихме да бъдем изплашени от това, от което се изплашиха есерите и меншевиките (които фактически вървяха с буржоазията в голяма степен от страх, от уплаха). Но опова, което беше условие за победата в блокираната страна, в обсадената крепост, разкри своята отрицателна страна тъкмо през пролетта на 1921 година, когато бяха окончателно изгонени последните белогвардейски войски от територията на РСФСР. Да бъде «спрян» всякакъв оборот в една обсадена крепост може и трябва; при особено голям героизъм на масите това може да се понесе в продължение на три години. След това разорението на дребния производител се засили още повече и възстановяването на едрата промишленост също се проточи и забави още повече. Бюрократизмът като наследство от «обсадата», като надстройка над разпокъсаността и разорението на дребния производител се прояви напълно.

Трябва да умеем да признаем злото без страх, за да поведем по-твърдо борбата с него, за да почнем още и още веднъж отначало — ние ще трябва още много пъти във всички области на нашето строителство да почваме повторно отначало, поправяйки недовършеното и избирайки различни пътища за приближаване към задачата. Разкри се, че възстановяването на едрата промишленост е забавено, разкри се непоносимостта на «запрения» оборот между промишлеността и земеделието — значи трябва да се наблегне на по-достъпното: възстановяването на дребната промишленост. Трябва да се подпомогне делото откъм тази страна и трябва да бъде подпряна именно тази страна на полуразрушената от войната и блокадата сграда. Трябва по всякакъв начин и на всяка цена да бъде развит оборотът, без да се боим от капитализма, защото рамките, в които той е поставен у нас (чрез експроприацията на помещиците и на буржоазията в икономиката, чрез работническо-селската власт в политиката), са достатъчно тесни, до-

статъчно «умерени». Такава е основната мисъл на продоволствения данък, такава е неговото икономическо значение:

Всички дейци, партийни и съветски, трябва да насочат всички свои усилия и цялото си внимание към създаване и предизвикване на по-голяма инициатива по места — в губерниите; още повече в околните; и още повече в общините и селищата; — в делото на стопанското строителство именно от гледна точка на незабавното повдигане, макар и с «малки» средства и в малки размери, на селското стопанство, в подпомагането му чрез развиване на дребната, местната промишленост. Общодържавният единен стопански план изисква център на вниманието и грижите, център на «ударните» работи да стане именно това. Известно подобрене, достигнато тук, най-близо до «фундамента» — до най-широкия и най-дълбок фундамент, — ще даде възможност да се премине в най-кратък срок към по-енергично и по-успешно възстановяване на едрата промишленост.

Работникът по продоволствието знаеше досега една основна директива: изпълни 100% изземването. Сега директивата е друга: събери 100% данъка в най-кратък срок, а след това събери още 100% чрез размяна срещу произведения на едрата *и на дребната* промишленост. Онзи, който събере 75% данък и 75% (от втората стотица) чрез размяна срещу произведения на едрата и дребната промишленост, ще извърши по-полезно държавно дело от оня, който събере 100% данък и 55% (от втората стотица) чрез размяна. Задачата на работника по продоволствието се усложнява. От една страна, тя е фискална задача. Събери данък колкото може по-бърже, колкото е възможно по-рационално. От друга страна, тя е общоикономическа задача. Постарай се така да насочиш кооперацията, така да подпомогнеш дребната промишленост, така да развиеш инициативата и почина по места, че да се увеличи и засили оборотът между земеделието и промишлеността. Ние вършим това още твърде и твърде зле; доказателство за това е бюрократизмът. Ние трябва да не се боим да признаем, че тук *можем и трябва още много да научим от капиталиста*. Да сравним по губернии, по околии, по общини, по села резултатите от практическия опит: на едно място частните капиталисти и капиталистчета са постигнали еди-какво. Тяхната печалба е приблизително еди-как-

ва. Това е данък, възнаграждение, което ние сме платили «за наука». Да се плати за наука не е жалко, стига само учението да бъде на място. А ето в съседно място по кооперативен път е постигнато еди-какво. Печалбата на кооперацията е еди-каква. А на трето място по чисто държавен, по чисто комунистически път постигнали еди-какво (този трети случай в сегашния момент ще бъде рядко изключение).

Задачата трябва да се състои в това, всеки областен стопански център, всяко губернско икономическо съвещание при изпълнителния комитет да постави веднага, като най-важно дело, незабавното организиране на различните видове опит или системи на «оборот» на онези излишъци, които остават след заплащането на продоволствения данък. След няколко месеца трябва да имаме практическите резултати, за да ги сравняваме и изучаваме. Местна или вносна сол; петрол от центъра; кустарна-дърводелска промишленост, занаят, който дава от местни суровини някои, макар и не тъй важни, но необходими и полезни за селянина продукти, «зелените въглища» (използуване на местните водни сили от не особено значение за електрификацията) и така нататък и така нататък — всичко трябва да бъде пуснато в ход за съживяване оборота между промишлеността и земеделието на всяка цена. Който постигне в тази област най-големи резултати, макар и по пътя на частностопанския капитализъм, макар и дори без кооперацията, без прякото превръщане на този капитализъм в държавен капитализъм, той ще принесе по-голяма полза за делото на всеруското социалистическо строителство, отколкото онзи, който ще «мисли» за чистотата на комунизма, ще пише регламенти, правила, инструкции за държавния капитализъм и за кооперацията, но практически не ще движи оборота.

Това може да ви се види парадокс: частностопанският капитализъм в ролята на помагач на социализма?

Но това съвсем не е парадокс, а е икономически съвършено неоспорим факт. Щом като е налице дребноселска страна с особено разорен транспорт, излизаща от войната и блокадата, ръководена политически от пролетариата, който държи в свои ръце транспорта и едрата промишленост, то от тези предпоставки съвсем неизбежно произтича, първо, първостепенното значение на местния оборот в сегашния момент и, второ, възможността да се окаже

съдействие на социализма чрез частностопанския капитализъм (без да говорим вече за държавния).

По-малко спорове за думи. Ние и досега безмерно много грешим в това отношение. Повече разнообразие в практическия опит и повече да се изучава той. Съществуват условия, когато образцовото организиране на местната работа, дори и в най-малък мащаб, има по-голямо държавно значение, отколкото много отрасли на централната държавна работа. И ето че у нас в този момент — що се отнася до селското стопанство изобщо и до размяната на излишъците от селскостопанското производство срещу промишлени произведения по-специално — условията са именно такива. Образцовото организиране на работата в посоченото отношение дори и за една община има по-голямо общодържавно значение, отколкото «образцовото» подобряване на централния апарат на един или друг народен комисариат. Защото нашият централен апарат в продължение на три и половина години се е подредил вече дотолкова, че е успял да придобие известен вреден застой; ние не можем значително и бързо да го подобрим, ние не знаем как да направим това. Подпомагането му за по-радикалното му подобряване, за нов приток на свежи сили, за успешна борба с бюрократизма, за преодоляване на вредния застой трябва да иде от местата, от низините, от образцовата организация на малкото «цяло», но именно «цяло», т. е. не на едно стопанство, не на един клон от стопанството, не на едно предприятие, а на *сбора от всички* стопански отношения, на *сбора от целия* стопански оборот, макар и в малка местност.

Онези от нас, които са осъдени да останат на централна работа, ще продължават работата по подобряване на апарата и чистенето му от бюрократизма макар и в скромни, непосредствено достъпни размери. Но главната помощ в това отношение иде и ще дойде от местата. По места у нас работата стои изобщо по-добре — доколкото аз мога да схвана, — отколкото в центъра, но това е и понятно, защото злото на бюрократизма естествено се съсредоточава в центъра; Москва не може да не бъде в това отношение най-лошият град и въобще най-лошото «място» в републиката. По места има отклонения от средното в две направления: отклоненията към по-лошата страна са по-малко, отколкото отклоненията към по-добрата. Отклоненията към по-лошата страна са злоупотребленията на прис-

ламчилите се към комунистите стари чиновници, помещици, буржоа и друга сган, която понякога върши отвратителни своеволия и безобразия, която се гаври със селяните. Тук е необходима терористическа чистка: съд на място и непременно разстрел. Нека мартовци, черновци и подобните на тях безпартийни еснафи се бият в гърдите и възклищават: «Слава тебе, господи, че не приличам на «тях», че не съм признавал и не признавам терора», Тези глупци «не признават терора», защото са си избрали ролята на лакейски помощници на белогвардейщината за измамване на работниците и селяните. Есерите и меншевиките «не признават терора», защото изпълняват своята роля — под знамето на «социализма» да *поставят масите под белогвардейски терор*. Това бе доказано от керенщината и корниловщината в Русия, от колчаковщината в Сибир, от меншевизма в Грузия; това бе доказано от героите на Втория интернационал и на «две и половина» Интернационал⁹ във Финландия, Унгария, Австрия, Германия, Италия, Англия и т. н. Нека лакействащите помощници на белогвардейския терор възхваляват себе си за това, че отричат всякакъв терор. А ние ще казваме тежката, но безспорна истина: в страните, които преживяват нечувана криза, разпадане на старите връзки, изостряне на класовата борба след империалистическата война от 1914—1918 г. — а такива са всички страни в света, — не може да се мине без терор въпреки лицемерите и фразьорите. Или белогвардейски, буржоазен терор по американски, английски (Ирландия), италиански (фашистите), германски, унгарски и други фасони, или червен, пролетарски терор. Среден път няма, «трето» положение няма и не може да има.

Отклонения към по-добрата страна: успешна борба с бюрократизма, най-внимателно отношение към нуждите на работниците и селяните, най-грижливо повдигане на стопанството, повишаване производителността на труда, развиване на местния оборот между земеделието и промишлеността. Тези отклонения към по-добрата страна, макар и да са по-чести от отклоненията към по-лошата страна, все пак са редки. Обаче те съществуват. Подготовка на нови, млади, свежи комунистически сили, закалени в гражданската война и от лишенията, се извършва навсякъде по места. Ние правим все още далеч и далеч недостатъчно за системно и неотклонно издигане на тези сили

от долу на горе. А възможно е и необходимо е това да се прави по-широко и по-настойчиво. Някои дейци може и трябва да бъдат снемани от централна работа и назначавани на местна работа: като ръководители на околии и *общини*, създавайки там *образцова* организация на *цялата* стопанска работа, *общо взето*, те ще принесат гражданна полза и ще извършат *общодържавно* дело, което ще е по-важно, отколкото друга някоя централна функция. Защото образцовото организиране на работата ще послужи като разсадник за дейци и като пример за подражание, чието възприемане ще бъде вече сравнително лесно, а ние ще успеем от центъра да помогнем «възприемането» на образцовия пример да бъде широко разпространявано навсякъде и да стане задължително.

Работата по развитието на «оборота» между земеделието и промишлеността, що се отнася до излишъците след заплащането на продоволствения данък, както и до дребната, предимно кустарната промишленост, изисква по самата своя същност самостоятелна, компетентна, умна *инициатива по места*, поради което образцовото организиране на околийската и общинската работа придобива в сегашния момент съвсем изключително значение от общодържавно гледище. Във военното дело например през време на последната война с Полша ние не се бояхме да отстъпваме от бюрократическата йерархия, не се бояхме да «понижаваме по чин», да преместваме членовете на Революционния военен съвет на републиката (като си запазвахме тази висока централна длъжност) на по-ниски места. Защо пък сега да не преместим някои членове на ВЦИК или членове на колегите, или други високопоставени другари дори на околийска, дори и на общинска работа? Всъщност ние не сме се «бюрократизирали» дотолкова, че «да се смущаваме от това». И ще се намерят у нас десетки централни дейци, които на драго сърце ще се съгласят на това. А работата по стопанското строителство на цялата република ще спечели от това извънредно много и образцовите общини или образцовите околии ще изиграят не само голяма, но непосредствено решаваща историческа роля.

Между другото. Като дребно, но все пак от значение обстоятелство трябва да се отбележи необходимата промяна в принципиалното поставяне на въпроса за борбата със спекулата. «Правилната» търговия, която не се отклонява от държавния контрол, ние трябва да подкрепим,

за нас е полезно да я развием. А спекулата *не може* да бъде различена от «правилната» търговия, ако тя, спекулата, бъде схващана в политико-икономически смисъл. Свободата на търговията е капитализъм, капитализмът е спекула — да си затваряме очите пред това е смешно.

Но какво да се прави? Да обявим спекулата за ненаказуема?

Не. Трябва да бъдат ревизирани и преработени всички закони за спекулата, като бъде обявено за наказуемо (и като бъде преследвано фактически с тройна в сравнение с предишната строгост) всяко *разхищение* и всяко *отклонение* — пряко или косвено, открито или прикрито — от *държавния контрол, надзор и проверка*. Именно чрез такова поставяне на въпроса (в СНК работата вече е започната, т. е. Совнаркомът вече нареди да бъде започната работата във връзка с ревизирането на законите за спекулата) ние ще успеем да насочим неизбежното, до известна степен, и необходимото за нас развитие на капитализма в руслото на *държавния* капитализъм.

Политически резултати и изводи

Остана ми още да засегна, макар и накратко, политическата обстановка, както тя се създаде и видоизмени във връзка с очертаната по-горе икономика.

Каза се вече, че основните черти на нашата икономика през 1921 година са същите, каквито бяха през 1918 година. Пролетта на 1921 година донесе — главно поради неурожая и мора по добитъка — крайно влошаване на положението на селяните, и без това извънредно тежко по причина на войната и блокадата. Като резултат на това влошаване възникнаха политическите колебания, които съставляват, казано изобщо, самата «природа» на дребния производител. Най-ярък израз на тези колебания беше кронщадският метеж.

Най-характерното в кронщадските събития са именно колебанията на дребнобуржоазната стихия. Напълно оформеното, ясното, определеното е твърде малко. Мъгливи лозунги за «свобода», за «свобода на търговията», за «разкрепостяване», за «Съвети без болшевиките» или за преизбирането на Съветите, или за избавяне от «партийната диктатура» и така нататък и така пататък. И меншеви-

ките, и есерите обявяват кронщадското движение за «свое». Виктор Чернов изпраща куриер в Кронщад: за «Учредителното събрание» гласува в Кронщад, по предложението на този куриер, меншевикът Валк, един от кронщадските водачи. Цялата белогвардейщина се мобилизира «за Кронщад» моментално, с бързина, може да се каже, радиотелеграфическа. Белогвардейските военни специалисти в Кронщад, редица специалисти, а не само Козловски, разработват план за десант в Ораниенбаум, план, който изплаши колебаещата се меншевишко-есеровско-безпартийна маса. Повече от петдесет белогвардейски руски вестници в странство развиват бясна по своята енергия кампания «за Кронщад». Големите банки, всички сили на финансовия капитал откриват подписка за помощ на Кронщад. Умният водач на буржоазията и помещиците, кадетът Милюков, търпеливо разяснява на глупака Виктор Чернов пряко (а на затворените в Петербургския затвор заради връзките им с Кронщад меншевики Дан и Рожков косвено), че няма защо да се бърза с Учредителното събрание, *че може и трябва да се обявят за съветска власт — само че без болшевиките.*

Разбира се, не е трудно да бъде човек по-умен от такива самовлюбени глупаци като Чернов, герой на дребнобуржоазната фраза, или като Мартов, рицар на подправения «под формата на марксизъм» еснафски реформизъм. И работата собствено не е в това, че Милюков като личност е по-умен, а в това, че партийният водач на едрата буржоазия, по силата на своето класово положение, вижда ясно и разбира по-добре класовата същност на работата и политическите взаимоотношения от водачите на дребната буржоазия — черновци и мартовци. Защото буржоазията е действително класова сила, която при капитализма господства неизбежно и в монархията, и дори във възможно най-демократичната република, като се ползува също така неизбежно от подкрепата на световната буржоазия. А дребната буржоазия, *тоест* всички герои на Втория Интернационал и на «две и половина» Интернационал, не може да бъде нищо друго по икономическата си същност освен израз на класово безсилие — отгук колебанията, фразата, безпомощността. В 1789 година дребните буржоа можеха все пак да бъдат велики революционери; в 1848 година те бяха смешни и жалки; в 1917 — 1921 година те — по своята действителна роля — са отвратителни помагачи

на реакцията, истински нейни лакеи, все едно дали се наричат черновци и мартовци, или кауцкиевци, макдоналдовци и така нататък и така нататък.

Когато Мартов в своето берлинско списание заявява, че Кронщад не само прокарвал меншевишки лозунги но и дал доказателство, че е възможно противоболшевишкото движение, което да не служи напълно на белогвардейщината, на капиталистите и помещиците — това е именно образец на самовлюбен еснафски Нарцис. Хайде просто да си затворим очите пред факта, че всички истински белогвардейци поздравяваха кронщадци и събираха чрез банките фондове в помощ на Кронщад. Милюков е прав против черновци и мартовци, защото той разкрива *действителната* тактика на *действителната* белогвардейска сила — силата на капиталистите и помещиците: хайде да подкрепяме когото и да било, дори анархистите, дори каквато и да било съветска власт, *само и само* да свалим болшевиките, *само и само* да бъде осъществено *придвижване на властта!* Все едно дали надясно или наляво, дали към меншевиките или към анархистите, само и само да се получи придвижване на властта от ръцете на болшевиките; а останалото — а останалото «ние», милюковци, «ние» капиталистите и помещиците, «сами» ще го свършим; анархистчетата, черновци, мартовци — с плесници ще ги прогоним, както бе сторено в Сибир с Чернов и Майски, както бе сторено в Унгария с унгарските черновци и мартовци, както бе сторено в Германия с Кауцки, във Виена с Фр. адлеровци и К^о. Тези еснафски нарциси — меншевики, есери, безпартийни — със стотици са бивали измамвани и прогонвани от истинската практична буржоазия във всички революции, десетки пъти във всички страни. Това е доказано от историята. То е проверено чрез факти. Нарцисите ще бръщолевят. Милюковци и белогвардейщината ще вършат работа.

«Само и само да се получи придвижване на властта от ръцете на болшевиките, безразлично дали малко надясно или малко наляво, а останалото ще се нареди от само себе си» — в това отношение Милюков е свършено прав. Това е класова истина, потвърдена от цялата история на революциите във всички страни, от цялата многовековна епоха на новата история след Средновековието. Разпокъсаните дребни производители, селяни, биват обединявани икономически и политически или от буржоазията (така е бивало

винаги при капитализма, във всички страни, във всички революции от ново време, така ще бъде винаги при капитализма), или от пролетариата (така е бивало, в зародишна форма, при висшето развитие на някои от най-великите революции в новата история, за най-късо време; така беше в Русия през 1917—1921 година в по-развита форма). За «трети» път, за «трета сила» могат да бръщолевят и да мечтаят само влюбени в себе си нарциси.

С грамаден труд, в отчаяна борба болшевиките създадоха способен да управлява пролетарски авангард, създадоха и защитиха диктатурата на пролетариата — и съотношението на класовите сили в Русия стана от ясно поясено след проверката през време на четиригодишния опит и практика. Стомапен и закален авангард на единствената революционна класа, дребнобуржоазна колебаеща се стихия и спотаили се в чужбина и имащи подкрепата на световна буржоазия милюковци, капиталисти, помещици. Работата е от ясна по-ясна. Всяко «придвижване на властта» бива използвано и може да бъде използвано само от тях.

В цитираната брошурка от 1918 година се говори за това открито: «главният враг» е «дребнобуржоазната стихия». «Или ние ще я подчиним под своя контрол и проверка, или тя ще провали работническата власт неизбежно и неминуемо, както са проваляли революцията наполеоновци и кавеняковци, които изникват именно върху тази дребнособственическа почва. Така стои въпросът. Само така стои въпросът.» (Из брошурата от 5 май 1918 г.)

Нашата сила се състои в пълната ясност и трезвост при преценяването на *всички* налични класови величини — и руски, и международни, — както и в произтичащите оттук желязна енергия, твърдост, решителност и беззаветност в борбата. Ние имаме много врагове, но те са разединени или не знаят какво искат (както всички дребни буржоа, всички мартовци и черновци, всички безпартийни, всички анархисти). А ние сме обединени — непосредствено помежду си и косвено с пролетариите от всички страни; ние знаем какво искаме. И затова ние сме непобедими в световен мащаб, макар че с това ни най-малко не е изключена възможността от поражение на отделни пролетарски революции за по-малко или по-продължително време.

Дребнобуржоазната стихия ненапразно се нарича

стихия, тъй като тя действително е нещо съвсем безформено, неопределено, несъзнателно. Нарцисите от дребната буржоазия мислят, че «всеобщото гласуване» унищожават природата на дребния производител при капитализма, но всъщност то *помага* на буржоазията с помощта на църквата, пресата, учителството, полицията, военщината, икономическото потисничество в хиляди форми, *помага ѝ да подчинява* разпокъсаните дребни производители. Разорението, нуждата, тежестта на положението предизвиква колебания: днес към буржоазията, утре към пролетариата. Само закаленият авангард на пролетариата е способен да устои и противостои срещу колебанията.

Пролетните събития през 1921 година още веднъж показва ролята на есерите и меншевиките: те помагат на колебаещата се дребнобуржоазна стихия да се отдръпне от болшевиките, да извърши «придвижване на властта» в полза на капиталистите и помещиците. *Меншевиките и есерите се научиха сега да се пребоядисват като безпартийни*. Това е напълно доказано. И само глупците могат да не виждат днес това и да не разбират, че не трябва да се оставяме да ни мамят. Безпартийните концепции не са фетиш. Те са ценни, ако дават възможност за сближение с още непокътнатата маса, със слоевете на милионите трудещи се, стоящи извън политиката, но те са вредни, ако дават платформа на меншевиките и есерите, пребоядисани като «безпартийни». Такива хора подпомагат метежите, подпомагат белогвардейщината. Мястото на меншевиките и на есерите — както на откритите, така и на пребоядисаните като безпартийни — е в затвора (или в чуждестранните списания, наред с белогвардейците; ние на драго сърце пуснахме Мартов в чужбина), а не на безпартийна конференция. Може и трябва да бъдат намерени други начини за проверяване настроението на масите, за сближаване с тях. Нека отиде в чужбина онзи, който иска да си поиграе на парламентаризъм, на учредителка, на безпартийни конференции — отивайте там, при Мартов, заповядайте, опитайте прелестите на «демократията», разпитайте Врангеловите войници за тези прелести, бъдете тъй добри. А на нас не ни е до игра на «опозиция» на «конференциите». Ние сме заобиколени от световната буржоазия, която дебне всяка минута на колебание, за да върне «своите», за да върне помещиците и буржоазията. Ние ще държим меншевиките и есерите — безразлично дали са

открити, или са се пребоядисали като «безпартийни» — в затвора.

Ние ще завързваме по всички начини по-тесни връзки с незасегнатата от политиката маса на трудещите се, с изключение на ония начини, които дават простор на меншевиките и на социалистите-революционери, дават *простор на колебания, изгодни за Милюков*. С особено усърдие ние ще издигаме на съветска работа и на първо място ще издигаме на стопанска работа стотици и стотици безпартийни, истински безпартийни от масата, измежду редовите работници и селяни, а не измежду ония, които са се «пребоядисали» като безпартийни, за да четат по скрити листчета меншевишките и есеровските инструкции, тъй изгодни за Милюков. У нас работят стотици и хиляди безпартийни, от които десетки заемат извънредно важни и отговорни постове. Повече проверка на тяхната работа. Повече да се издигат за нова проверка хиляди и хиляди редови трудещи се, да се проверяват, системно и постоянно да се издигат на по-високи постове стотици от тях въз основа на проверяването им на опит.

Комунистите у нас и досега още малко умеят да разберат своята истинска задача в управлението: не да се стараем «сами» да вършим «всичко», като се пресилваме и не успяваме, заемайки се с 20 работи и не свършвайки нито една, а да проверяваме работата на десетките и стотиците помощници и да организираме проверката на тяхната работа от долу, т. е. от истинската маса; *да ръководим работата и да се учим от онези, които имат знания (специалистите) и опит за уреждане на едро стопанство (капиталистите)*. Умният комунист не се бои да се учи от военния специалист, макар че $\frac{9}{10}$ от военните специалисти са способни за измяна при всеки случай. Умният комунист не ще се побои да се учи от капиталиста (безразлично дали този капиталист е едър капиталист-концесионер, или търговец-комисионер, или дребно капиталистче-кооператор и т. н.), макар че капиталистът не е по-добър от военния специалист. В Червената армия се научихме да ловим изменниците военни специалисти, да отделяме честните и добросъвестните, да използваме изобщо хиляди и десетки хиляди военни специалисти. Учим се да вършим същото, (в своеобразна форма) с инженерите и учителите, макар че вършим това много по-зле, отколкото в Червената армия (там Деникин и Колчак хубаво ни подтикваха, за-

ставяха ни да се учим по-бързо, по-усърдно, по-разумно). Ще се научим да вършим същото (все пак в своеобразна форма) с комисионерите-търговци, с прекупвачите, които работят за държавата, с кооператорите-капиталистчета, с концесионерите-предприемачи и т. н.

Необходимо е незабавно подобряване положението на работническата и селската маса. Ние ще достигнем това, като поставим на полезна работа нови сили, в това число и безпартийни. За това ще ни помогнат продоволственият данък и редицата свързани с него мероприятия. С това ние ще подрежем икономическия корен на неизбежните колебания на дребния производител. А с политическите колебания, които ползват само Милюков, ние ще се борим безпощадно. Колебливите са много. Ние сме малко. Колебливите са разединени. Ние сме обединени. Колебливите са икономически несамостоятелни. Пролетариатът е икономически самостоятелен. Колебливите не знаят какво искат: хем сърби, хем боли, а и Милюков не позволява. А ние знаем какво искаме.

И затова ние ще победим.

Заклучение

Да резюмираме.

Продоволственият данък е преход от военния комунизъм към правилен социалистически продуктообмен.

Извънредно голямото разорение, изострило се поради слабата реколта през 1920 година, направи този преход неотложно необходим поради невъзможността да бъде възстановена бързо едрата промишленост.

Оттук следва: на първо място да бъде подобро положението на селяните. Средство: продоволствен данък, развиване на оборота между земеделието и промишлеността, развиване на дребната промишленост.

Оборотът е свобода на търговията, е капитализъм. Той е полезен за нас дотолкова, доколкото ще ни помогне да се борим с разпокъсаността на дребния производител, а до известна степен и с бюрократизма. Мярката ще бъде установена от практиката, от опита. Тук няма нищо страшно за пролетарската власт, докато пролетариатът твърдо държи властта в свои ръце, докато той твърдо държи в свои ръце транспорта и едрата промишленост.

Борбата със спекулата трябва да се превърне в борба с разхищаванията и с отбягването от държавния надзор, проверка и контрол. С този контрол ние насочваме неизбежния до известна степен и необходимия за нас капитализъм в руслото на държавния капитализъм.

Развиване всестранно, с всички средства и на всяка цена на инициатива, почин и самостоятелност по места за поощряване на оборота между земеделието и промишлеността. Изучаване на практическия опит в това отношение. По възможност той да бъде по-разнообразен.

Подпомагане на дребната промишленост, която обслужва селското земеделие и му помага да се съвземе; подпомагане на тази промишленост до известна степен и чрез раздаване на държавни сурови материали. Няма нищо по-престъпно от това, суровите материали да бъдат оставяни необработени.

Комунистите да не се «боят да се учат» от буржоазните специалисти, в това число и от търговците, и от капиталистчетата-кооператори, и от капиталистите. Да се учат от тях по форма другояче, а всъщност също така, както са се учили и научили от военните специалисти. Резултатите от «науката» да се проверяват само чрез практическия опит: направй по-добре, отколкото са направили редом буржоазните специалисти, съумей да повдигнеш така или иначе земеделието, да повдигнеш промишлеността, да развиеш оборота между земеделието и промишлеността. Не се скъпи да заплатиш «за наука», не е жалко да се заплати скъпо за наука, стига учението да бъде резултатно.

Да подпомагаме всестранно масата на трудещите се, да се сближаваме с нея, да издигаме от нейната среда стотици и хиляди безпартийни труженици на стопанска работа. А «безпартийните», които всъщност не са нищо друго освен преоблечени в модно, кронщадски-безпартийно облекло меншевики и есери — да ги държим внимателно в затвора или да ги изпращаме в Берлин при Мартов за свободно използване на всички прелести на чистата демокрация, за свободна размяна на мисли с Чернов, с Милюков, с грузинските меншевики.

21 април 1921 г.

За кооперацията

I

Струва ми се, у нас се обръща недостатъчно внимание на кооперацията. Едва ли всички разбират, че сега от времето на Октомврийската революция и независимо от непа (напротив, в това отношение трябва да се каже: именно поради непа) кооперацията придобива у нас съвсем изключително значение. В мечтанията на старите кооператори има много фантазия. Те често пъти са смешни със своята фантастичност. Но в какво се състои тяхната фантастичност? В това, че тези хора не разбират основното, коренното значение на политическата борба на работническата класа за събаряне господството на експлоататорите. Сега у нас това събаряне се извърши и сега много от онова, което бе фантастично, дори романтично, дори банално в мечтите на старите кооператори, става най-неподправена действителност.

У нас, действително, щом вече държавната власт е в ръцете на работническата класа, щом вече на тази държавна власт принадлежат всички средства за производство, у нас, действително, като задача остана само кооперирането на населението. При условия на максимално коопериране на населението сам по себе си постига своята цел онзи социализъм, който по-рано предизвикваше основателни насмешки, подсмиване, пренебрежително отношение към себе си от страна на хора, справедливо убедени в необходимостта от класова борба, борба за политическа власт и т. н. И ето че не всички другари си дават сметка какво гигантско, необятно значение придобива днес за нас кооперирането на Русия. С непа ние направихме отстъпка на селянина като на търговец, на принципа на частната търговия; именно от това произтича (обратно на онова, което мислят) огромното значение на кооперацията. Всъщност да се кооперира в достатъчна степен широко и

дълбоко руското население при господството на непа е всичко, което ни е нужно, тъй като сега ние намерихме онази степен на съединяване частния интерес, частния търговски интерес, на проверката и контролирането му от държавата, степента на подчиняването му на общите интереси, която по-рано представляваше камен преткновения* за много и много социалисти. И действително властта на държавата върху всички крупни средства за производство, властта на държавата в ръцете на пролетариата, съюзът на този пролетариат с многото милиони дребни и най-дребни селяни, осигуряването на ръководството на този пролетариат по отношение на селячеството и т. н. — нима това не е всичко, което е нужно, та от кооперацията, която ние по-преди третирахме като търгашеска и която откъм известна страна имаме право днес при непа да третираме също тъй, нима това не е всичко необходимо за построяване на пълно социалистическо общество? Това още не е построяване на социалистическото общество, но това е всичко необходимо и достатъчно за това построяване.

Ето това именно обстоятелство е недооценено от мнозина наши практически дейци. На кооперацията у нас се гледа пренебрежително, като не се разбира какво изключително значение има тази кооперация, първо, откъм принципиална страна (собствеността върху средствата за производство е в ръцете на държавата), второ, откъм преминаване към нов ред по колкото е възможно *по-прост, по-лесен и по-достъпен за селянина път*.

А именно в това все пак е главното. Едно нещо е да фантазираме по отношение на разни работнически сдружения за изграждане на социализма, друго нещо е да се научим практически да градим този социализъм така, че *всеки* дребен селянин да може да участва в това изграждане. Именно до това стъпало ние сме стигнали днес. И несъмнено е, че след като сме го достигнали, ние се ползуваме от него извънредно малко.

Преминавайки към непа, ние прекалихме не в това отношение, че отделихме твърде много място на принципа на свободната индустрия и търговия, а преминавайки към непа, ние прекалихме в това отношение, че забравихме да мислим за кооперацията, че подценяваме сега коопе-

* — Камък за препъване. *Бълг. ред.*

рацията, че започнахме да забравяме вече грамадното значение на кооперацията в посочените по-горе две страни на това значение.

Аз възнамерявам сега да поговоря с читателя относно това, какво практически може и трябва да се направи веднага, като изхождаме от този «кооперативен» принцип. С какви средства може и трябва веднага да започнем да развиваме този «кооперативен» принцип така, че на всички и на всекиго да бъде ясно неговото социалистическо значение?

Кооперацията трябва да бъде поставена политически така, че кооперацията изобщо и винаги не само да има известна привилегия, но и тази привилегия да бъде чисто материална привилегия (височината на банковата лихва и други подобни). Трябва да подпомагаме кооперацията с такива държавни средства, които да надминават макар и с малко онези средства, с които подпомагаме частните предприятия, включително дори и до тежката индустрия и т. н.

Всеки обществен строй възниква само при финансовата подкрепа на определена класа. Няма защо да напомняме за стотиците и стотици милиони рубли, които е струвало раждането на «свободния» капитализъм. Сега ние трябва да съзнаем и превърнем в дело това, че в днешно време общественият строй, който ние сме длъжни да подкрепяме повече, отколкото обикновено става това, е кооперативният строй. Но ние трябва да го подкрепяме в истинския смисъл на тази дума, т. е. под такава подкрепа не е достатъчно да разбираме подкрепянето на всеки кооперативен оборот — под такава подкрепа трябва да разбираме подкрепянето на такъв кооперативен оборот, в който *наистина участвуват действителните маси на населението*. Да се дава премия на селянина, който участвува в кооперативния оборот — това е безусловно правилна форма, но при туй да проверяваме това участие и да проверяваме неговата съзнателност и неговата доброткачество — ето къде е същността на въпроса. Когато кооператорът пристига в село и урежда там кооперативно дюкянче, населението, строго казано, съвсем не участвува в това, но в същото време то, ръководейки се от собствената си изгода, ще побърза да се опита да участвува в него.

Тази работа има също така и друга страна. От гледна точка на «цивилизацията» (преди всичко грамотния)

европеец ние трябва да направим още твърде малко, за да заставим всички до един да участвуват и да участвуват не пасивно, а активно в кооперативните операции. Собствено казано, остава ни «само» едно: да направим нашето население дотолкова «цивилизовано», че то да разбере всичките изгоди от всеобщото участие в кооперацията и да уреди това участие. «Само» това. Никакви други премъдрости не са ни нужни сега, за да преминем към социализма. Но за да извършим това «само», нужен е цял преврат, цял период на културно развитие на цялата народна маса. Поради това нашето правило трябва да бъде: колкото може по-малко мъдрувания и колкото може по-малко хитрувания. Непът представлява прогрес в това отношение, че той се приспособява към нивото на най-обикновения селянин, че той не изисква от него нищо по-висше. Но за да се постигне чрез непа участие в кооперацията на цялото население изобщо — ето затова се изисква цяла историческа епоха. При благоприятни условия ние можем да преминем тази епоха в едно-две десетилетия. Но все пак това ще бъде особена историческа епоха и без тази историческа епоха, без всеобща грамотност, без достатъчна степен на разумност, без достатъчна степен на приучване населението да се ползува от книжките и без материална основа на това, без известна подсигуреност, да речем, срещу неурожай, срещу глад и т. н. — без това ние не ще можем да постигнем нашата цел. Целият въпрос сега се състои в това, да умеем да съединим онзи революционен размах, онзи революционен ентузиазъм, който ние вече проявихме — и го проявихме в достатъчно количество, и го увенчахме с пълен успех, да умеем да го съединим (тук аз съм почти готов да кажа) с умението да бъдем разумни и грамотни търговци, което е напълно достатъчно за добрия кооператор. Под умението да бъдем търговци аз разбирам умението да бъдем културни търговци. Нека това си навият на пръст руските хора или просто селяните, които мислят: щом той търгува, значи умее да бъде търговец. Това е съвсем неправилно. Той търгува, но от това до умението да бъде културен търговец е още много далеч. Той търгува сега по азиатски, а за да може да стане търговец, трябва да търгува по европейски. От това него го отделя цяла епоха.

Привършвам: редица привилегии за кооперацията — икономически, финансови и банкови; в това трябва да се

състои подкрепата от страна на нашата социалистическа държава на новия принцип на организиране на населението. Но с това задачата се поставя само в общи черти, тъй като тук остава още неопределено, неописано подробно цялото съдържание на задачата в практическо отношение, т. е. трябва да умеем да намерим онази форма на «премии» (и онези условия за раздаването им), която ние даваме заради коопериране, онази форма на премии, при която ние достатъчно помагаме на кооперацията, онази форма на премии, при която ние създаваме цивилизован кооператор. А строят на цивилизованите кооператори при обществена собственост върху средствата за производство, при класовата победа на пролетариата над буржоазията — това е строй на социализма.

4 януари 1923 г.

II

Винаги, когато съм писал за новата икономическа политика, съм цитирал своята статия от 1918 година за държавния капитализъм. Това предизвикваше неведнъж съмнения сред някои млади другари. Но техните съмнения се насочваха предимно на абстрактно-политически адрес.

На тях им се струваше, че не бива да се нарича държавен капитализъм онзи строй, при който средствата за производство принадлежат на работническата класа и на тази работническа класа принадлежи държавната власт. Обаче те не забелязваха, че аз употребявах названието «държавен капитализъм»: *първо*, за историческата връзка на нашата сегашна позиция с позицията в моята полемика против така наречените леви комунисти, а също така още тогава аз доказвах, че държавният капитализъм би стоял по-високо от нашата съвременна икономика; за мене бе важно да установя приемствената връзка на обикновения държавен капитализъм с онзи необикновен, дори съвсем необикновен държавен капитализъм, за който аз говорих, въвеждайки читателя в новата икономическа политика. *Второ*, за мен винаги е била важна практическата цел. А практическата цел на нашата нова икономическа политика се състоеше в получаване концесии; концесиите вече несъмнено биха били при нашите условия чист тип държа-

вен капитализъм. Ето в какъв вид се представяха за мен разсъжденията за държавния капитализъм.

Но има още една страна на работата, при която може да ни потрябва държавният капитализъм или поне съпоставянето ? него. Това е въпросът за кооперацията.

Несъмнено е, че кооперацията в обстановката на капиталистическата държава е колективно капиталистическо учреждение. Несъмнено е също така, че в обстановката на нашата сегашна икономическа действителност, когато ние съединяваме частнокапиталистическите предприятия — но не иначе освен върху обществената земя и не иначе освен под контрола на държавната власт, която принадлежи на работническата класа — с предприятията от последователно-социалистически тип (и средствата за производство принадлежат на държавата, и земята, върху която се намира предприятието, и цялото предприятие изобщо), тук възниква въпрос още за трети вид предприятия, които по-рано нямаха самостоятелност от гледна точка на принципиалното значение, именно: за кооперативните предприятия. При частния капитализъм кооперативните предприятия се отличават от капиталистическите предприятия както колективните предприятия от частните предприятия. При държавния капитализъм кооперативните предприятия се отличават от държавнокапиталистическите, първо, като частни предприятия и, второ, като колективни предприятия. При съществуващия наш строй кооперативните предприятия се отличават от частнокапиталистическите предприятия като колективни предприятия, но не се отличават от социалистическите предприятия, ако те са основани върху земя и при средства за производство, които принадлежат на държавата, т. е. на работническата класа.

Ето това обстоятелство у нас се взема недостатъчно под внимание, когато се разсъждава за кооперацията. Забравя се, че кооперацията поради особеността на нашия държавен строй придобива у нас съвършено изключително значение. Ако отделим специално концесиите, които, уместно е тук да кажем, не получиха у нас що-годе значително развитие, то кооперацията при нашите условия навсякъде съвършено съвпада със социализма.

Ще поясня мисълта си. В какво се състои фантастичността на плановете на старите кооператори, като се почне от Роберт Оуен? В това, че те мечтаеха за мирно преобра-

зуване на съвременното общество чрез социализма, без да вземат под внимание такъв основен въпрос като въпроса за класовата борба, за завладяването на политическата власт от работническата класа, за събаряне господството на класата на експлоататорите. И затова ние сме прави, като намираме в този «кооперативен» социализъм пълна фантастика, нещо романтично, дори банално в мечтанията за това, как чрез просто коопериране на населението може да превърнем класовите врагове в класови сътрудници и класовата война в класов мир (така наречен граждански мир).

Несъмнено е, че от гледна точка на основната задача на съвременността ние бяхме прави, защото без класова борба за политическата власт в държавата социализмът не може да бъде осъществен.

Но вижте как се е променила работата днес, когато държавната власт е вече в ръцете на работническата класа, когато политическата власт на експлоататорите е съборена и когато всички средства за производство (освен онези, които работническата държава доброволно дава временно и условно на експлоататорите на концесия) се намират в ръцете на работническата класа.

Сега ние сме в правото си да кажем, че простият растеж на кооперацията за нас е идентичен (с посоченото по-горе «малко» изключение) с растежа на социализма, и заедно с това ние сме принудени да признаем коренната промяна на цялото наше гледище за социализма. Тази коренна промяна се състои в това, че по-рано ние поставяхме и трябваше по необходимост да поставяме центъра на тежестта върху политическата борба, върху революцията, върху завладяването на властта и т. н. А сега центърът на тежестта се променя до такава степен, че се пренася върху мирната организационна «културна» работа. Аз съм готов да кажа, че центърът на тежестта за нас се пренася върху културничеството, ако не бяха международните отношения, ако не беше задължението да се борим за нашата позиция в международен мащаб. Но ако оставим това настрана и се ограничим с вътрешните икономически отношения, то у нас действително центърът на тежестта на работата се свежда към културничество.

Пред нас стоят две главни задачи, които съставляват епоха. Това е задачата за преустройство на нашия апарат, който абсолютно нищо не струва и който е взет изцяло от

предишната епоха; в течение на петгодишна борба ние тук не успяхме и не можехме да успеем да преустроим нищо сериозно. Втората наша задача се състои в културна работа за селячеството. А тази културна работа сред селячеството като икономическа цел преследва именно кооперирането. При условие на пълно коопериране ние бихме вече стояли с двата си крака върху социалистическа почва. Но това условие на пълно коопериране включва в себе си такава културност на селячеството (именно на селячеството като грамадна маса), че това пълно коопериране е невъзможно без цяла културна революция.

Нашите противници неведнъж са ни казвали, че сме се заели с неразумно дело — да насаждаме социализъм в недостатъчно културна страна. Но те се излъгаха, като смятаха, че ние сме започнали не отдето трябва според теорията (на всички педанти) и че у нас политическият и социален преврат се оказа предшественик на онзи културен преврат и онази културна революция, пред чието лице ние сега все пак стоим.

За нас е достатъчна днес тази културна революция, за да станем напълно социалистическа страна, но за нас тази културна революция представлява невероятни трудности и от чисто културно естество (защото ние сме неграмотни), и от материално естество (защото, за да бъдем културни, нужно е известно развитие на материалните средства за производство, нужна е известна материална база).

6 януари 1923 г.

*За пръв път напечатано на
26 и 27 май 1923 г. във вестник
«Правда», бр. 115 и 116
Подпис: Н. Л е н и н*

*В. И. Ленин
Съчинения. Т. 33, с. 467—475*

По-добре по-малко, но по-добре

По въпроса за подобряването на нашия държавен апарат Рабкрин трябва според мен да не ламти много за количество и да не бърза. Ние досега тъй малко сме успели да помислим и да се погрижим за качеството на нашия държавен апарат, че ще бъде напълно законна грижата за особено сериозната му подготовка, за съсредоточаването в Рабкрин на човешки материал от действително съвременно качество, т. е. такъв, който да не стои по-долу от най-добрите западноевропейски образци. Разбира се, за социалистическата република това условие е твърде скромно. Но първото петилетие изпълни доста много главите ни с недоверие и скептицизъм. Ние неволно сме склонни да се проникваме от това качество по отношение на онези, които твърде много и твърде лекомислено обичат да говорят например за «пролетарска култура»: като начало за нас би била достатъчна истинска буржоазна култура, в началото ние бихме могли да минем без особено прехвалелите типове култури от предбуржоазен характер, т. е. чиновническата, крепостническата и т. н. култури. По въпросите за културата бързината и широкият размах са най-вредни. Мнозина от нашите млади литератори и комунисти би трябвало хубавичко да си навият на пръст това.

А ето и по въпроса за държавния апарат ние днес трябва да извлечем от предишния опит извода, че би било по-добре да вървим по-бавно.

Работите с държавния апарат у нас са до такава степен печални, за да не кажа отвратителни, че ние трябва най-напред да помислим здравата по какъв начин да се борим с неговите недостатъци, помнейки, че тези недостатъци се коренят в миналото, което — макар и да е съборено — не е изкоренено, не е преминало в стадия на изчезнала вече в далечното минало култура. Именно за културата поставям аз тук въпрос, тъй като в тези работи трябва да

се смята за постигнато само онова, което е влязло в културата, в бита, в навиците. А у нас, може да се каже, хубавото в социалното устройство е до последна степен необмислено, неразбрано, непочувствувано, то е схванато набързо, не е проверено, не е изпитано, не е потвърдено от опита, не е закрепено и т. н. Другояче не можеше и да бъде, разбира се, в такава революционна епоха и при такава шеметна бързина на развитието, която в пет години ни доведе от царизма до съветския строй.

Трябва навреме да поумнеем. Трябва да се проникнем от спасително недоверие към необмислено бързото движение напред, към всякакво самохвалство, и т. н., трябва да се замислим за проверката на онези стъпки напред, които ние всеки час провъзгласяваме, всяка минута правим и след това всяка секунда доказваме тяхната нетрайност, несолидност и неясност. Най-вредното тук би било да се бърза. Най-вредното би било да разчитаме на това, че все нещо знаем, или на това, че у нас има що-годе значително количество елементи за построяване на действително нов апарат, действително заслужаващ названието социалистически, съветски и т. н.

Не, такъв апарат и дори елементи за него у нас има нищожно малко и ние трябва да помним, че за неговото създаване не трябва да жалим време и трябва да употребим много, много, много години.

Какви елементи има у нас за създаване на такъв апарат? Само два. Първо, работниците, увлечени от борбата за социализъм. Тези елементи не са достатъчно просветени, те биха искали да ни дадат по-добър апарат. Но те не знаят как да направят това. Те не могат да направят това. Досега те не са изработили в себе си такава развитие, такава култура, която е необходима за това. А за това е необходимо именно култура. Тук нищо не може да се направи насила или с натиск, с пъргавина или енергия, или с каквото и да било по-добро човешко качество изобщо. Второ, елементи на знание, просвета, обучение, каквито у нас има нищожно малко в сравнение с всички други държави.

И тук не трябва да забравяме, че ние сме още твърде склонни да заменяме тези знания (или да си въобразяваме, че можем да ги заменим) с усърдие, с прибързаност и т. н.

За нас е необходимо на всяка цена да си поставим като

задача за обновяване на нашия държавен апарат: първо — да се учим, второ — да се учим и трето — да се учим и след това да проверяваме науката у нас да не остава мъртва буква или модна фраза (а това, няма защо да крием, особено често се среща у нас, науката действително да се внедрява в плътта и кръвта, да се превръща напълно и истински в съставен елемент на бита. С една дума, ние трябва да предявяваме не онези искания, които се предявяват от буржоазията в Западна Европа, а онези, които е достойно и прилично да се предявяват към една страна, която си поставя за задача да се развие в социалистическа страна.

Изводите от казаното са: ние трябва да направим Рабкрин — като оръдие за подобряване на нашия апарат — действително образцово учреждение.

За да може той да се издигне до необходимата висота, трябва да се придържаме в правилото: седем пъти мери, един път режи.

За това е нужно действително най-доброто, което съществува в нашия социален строй, да бъде приложено с най-голяма предпазливост, обмисленост и осведоменост при създаването на новия народен комисариат.

За това е нужно най-добрите елементи, каквито има в нашия социален строй, а именно: първо, съзнателните работници и, второ, действително просветените елементи, за които може да се гарантира, че те нито дума няма да вземат на вяра, нито дума няма да кажат против съвестта си — да не се побоят да признаят каквато и да било трудност и да не се побоят от никаква борба за постигане на сериозно поставената си цел.

Ние вече пет години се суетим над подобряването на нашия държавен апарат, но това е именно само суетене, което в течение на пет години доказва само своята негодност или дори своята безполезност, или дори своята вредност. Като суетене то ни даваше само привидност на работа, а всъщност задръстваше нашите учреждения и нашите мозъци.

Трябва най-сетне това да се промени.

Трябва да възприемем за правило: по-добре на брой по-малко, но по качество по-високо. Трябва да възприемем за правило: по-добре след две години или дори след три години, отколкото набързо, без всяка надежда да получим солиден човешки материал.

Аз знаая, че ще бъде трудно да издържим и да приложим към нашата действителност това правило. Аз знаая, че у нас през хиляди прелези ще си пробива път обратното правило. Аз знаая, че ще трябва да се окаже грамадна съпротива, че ще трябва да се прояви дяволска настойчивост, че работата тук — поне през първите години — ще бъде дяволски неблагоприятна; и все пак аз съм убеден, че само с такава работа ние ще можем да постигнем своята цел и едва след постигането на тази цел ние ще създадем република, действително достойна за названието съветска, социалистическа и пр. и пр. и т. н.

Вероятно мнозина читатели са намерили цифрите, които аз приведох като пример в първата си статия*, твърде незначителни. Уверен съм, че могат да бъдат приведени множество съображения като доказателство за недостатъчността на тези цифри. Но аз мисля, че над всички тези и всякакви други съображения трябва да поставим едно: интереса към действително образцово качество.

Аз смятам, че за нашия държавен апарат именно сега е настанало най-последно време, когато трябва да поразработим над него както трябва, с всичката сериозност, и когато едва ли не най-вредна черта в тази работа ще бъде бързането. Ето защо аз много бих предпазвал от увеличаване на тези цифри. Напротив, според мен тук трябва да бъдем особено скъпи на цифрите. Да говорим откровенно. Народният комисариат на Рабкрин днес не се ползва с никакъв авторитет. Всички знаят, че по-лошо уредени учреждения от учрежденията на нашия Рабкрин не съществуват и че при съвременните условия от този наркомат няма какво да се иска. Ние трябва твърдо да запомним това, ако искаме действително да си поставим за цел след няколко години да създадем учреждение, което, първо, да бъде образцово, второ, да внушава на всички безусловно доверие, и, трето, да докаже на всички и на всекиго, че ние действително сме оправдали работата на такова високо учреждение като ЦКК. Всякакви общи норми за броя на служещите според мен трябва да бъдат премахнати веднага и безвъзвратно. Служещите в Рабкрин трябва да подбираме съвършено особено и само въз основа на най-строга проверка. Защо наистина е нужно да съставяме наркомат, в който работата да върви как да е, пак да не внушава към себе си и най-

* Вж. Съч. Т. 33, с. 482—487.

малко доверие, думата на който би се ползвала с безкрайно малко авторитет? Аз мисля, че главната наша задача при такъв вид преустройство, какъвто ние сега имаме предвид, е да бъде избягнато това.

Работниците, които ние привличаме в качеството на членове на ЦКК, трябва да бъдат безупречни като комунисти и аз мисля, че над тях трябва да поработим още дълго време, за да ги обучим на похватите и задачите на тяхната работа. По-нататък като помощници в тази работа трябва да има определено количество секретарски персонал, който трябва да премине тройна проверка преди назначаването му на служба. Най-сетне, онези длъжностни лица, които ние ще се решим като изключение да поставим веднага на местата на служещите в Рабкрин, трябва да отговарят на следните условия:

първо, те трябва да бъдат препоръчани от неколцина комунисти;

второ, те трябва да минат успешна проверка относно познаването на нашия държавен апарат;

трето, те трябва да минат успешна проверка досежно познаването на основите на теорията по въпросите за нашия държавен апарат, относно познаването на основите на науката за управлението, деловодството и т. н.;

четвърто, те трябва да се сработят с членовете на ЦКК и със своя секретариат така, че ние да можем да гарантираме за работата на целия този апарат изобщо.

Зная, че тези изисквания предполагат извънредно много условия, и аз много съм склонен да се страхувам, че мнозинството от «практиците» в Рабкрин ще обявят тези изисквания за неизпълними или презрително ще ее надсмиват над тях. Но аз питам който и да било от сегашните ръководители на Рабкрин или от лицата, които имат досег с него, може ли той да ми каже добросъвестно — каква нужда има на практика от такъв наркомат като Рабкрин? Мисля, че този въпрос ще му помогне да намери чувството за мярка. Или не си струва да се занимаваме с една от реорганизациите — каквито е имало у нас толкова много — на такова безнадеждно дело като Рабкрин, или трябва действително да си поставим за задача да създадем по бавен, труден, необикновен начин, не без многобройни проверки, нещо действително образцово, способно да внушава на всекиго и на всички уважение — и то не само защото чиновете и званията изискват това.

Ако не се въоръжим с търпение, ако не употребим за тази работа няколко години, то по-добре е никак да не се залавяме с нея.

Според мен от учрежденията, които ние изфабрикувахме като висши институти на труда и прочее, трябва да се подберат минимум, да се провери напълно доколко сериозно те са организирани и да се продължава работата само така, че тя действително да стои на висотата на съвременната наука и да ни дава всички нейни гаранции. Тогава не ще бъде утопично да се надяваме, че след няколко години ще имаме такова учреждение, което ще бъде в състояние да върши своята работа, а именно — системно, постоянно да работи за подобряване на нашия държавен апарат, като се ползва с доверие на работническата класа, на Руската комунистическа партия и на цялата маса на населението в нашата република.

Подготвителната дейност във връзка с това би могла да се започне още отсега. Ако наркоматът на Рабкрин би се съгласил с плана за едно истинско преустройство, в такъв случай той би могъл още отсега да започне подготвителните стъпки с оглед да работи системно до пълното им завършване, без да бърза и без да се отказва от преработване на онова, което веднъж е извършено.

Всяко половицато решение тук би било до крайна степен вредно. Всички норми на служещите от Рабкрин, които изхождат от каквито и да било други съображения, биха били основани всъщност на старите чиновнически съображения, на старите предразсъдъци, на онова, което е вече осъдено, което предизвиква общи насмешки и т. н.

Всъщност тук въпросът стои така:

Или да покажем сега, че сериозно сме научили нещо по държавното строителство (би трябвало в течение на пет години да сме научили нещо), или — че не сме узрели за това; и тогава не си струва да се залавяме за работа.

Мисля, че при този човешки материал, който имаме, не ще бъде нескромно да предположим, че ние вече достатъчно сме се научили, за да можем системно и отново да изградим поне един наркомат. Наистина този един наркомат трябва да дава физиономията на целия наш държавен апарат изобщо.

Да обявим веднага конкурс за съставяне на два или повече учебника по организацията на труда изобщо и специално на управническия труд. За основа може да се

вземе съществуващата вече у нас книга на Ермански, макар той, в скоби казано, да се отличава с явно съчувствие към меншевизма и да е негоден за съставяне на подходящ учебник за съветската власт. Сетне може да се вземе за основа неотдавна излязлата книга на Керженцев; най-сетне, могат да послужат още някои от съществуващите частични пособия.

Да се изпратят няколко подготвени и добросъвестни лица в Германия или в Англия за събиране на литература и изучаване на този въпрос. Казвам Англия, ако изпращането в Америка или Канада би се оказало невъзможно.

Да се назначи комисия за съставяне първоначална програма за изпитите на кандидатите за служещи в Рабкрин; също — на кандидатите за членове на ЦКК.

Тези и подобни на тях работи, разбира се, няма да затруднят нито наркома, нито членовете на колегията на Рабкрин, нито президиума на ЦКК.

Паралелно с това ще трябва да се назначи подготвителна комисия за подбор на кандидати за членове на ЦКК. Аз се надявам, че за тази длъжност днес вече у нас ще се намерят повече от достатъчно кандидати както измежду опитните служители във всички ведомства, така и измежду студентите в нашите съветски училища. Едва ли ще бъде правилно да изключваме едната или другата категория предварително. Вероятно ще стане нужда да се предпочете разнообразен състав на това учреждение, в което трябва да търсим съединяване на много качества, съединяване на нееднакви достойнства, така че тук ще стане нужда да се поработи над задачата по съставяне списък на кандидатите. Например най-нежелателно би било, ако новият наркомат бъде съставен по един шаблон, да допуснем, от хора с чиновнически характер, или като се изключат хора с качества на агитатори, или се изключат хора, които се отличават с общителност или способност да проникват в кръгове, не особено обикновени за такъв вид дейци и т. н.

*

Мисля, че най-добре ще изразя своята мисъл, ако сравня моя план с учреждения от академически тип. Членовете на ЦКК ще трябва под ръководството на своя президиум да работят системно по преглеждането на всички книжа и

документи на Политбюро. Заедно с това те ще трябва правилно да разпределят своето време между отделните работи по проверяване на деловодството в нашите учреждения като се почне от най-дребните и частните и се свърши с висшите държавни учреждения. Най-сетне, към категорията на техните работи ще спадат заниманията им с теорията, т. е. с теорията по организирането на онази работа, на която те възнамеряват да се посветят, и практическите занятия под ръководството или на стари другари, или на преподаватели от висшите институти по организацията на труда.

Но аз мисля, че те съвсем не ще могат да се ограничат с такъв род академическа работа. Наред с последната на тях ще им се наложи да се подготвят за такава работа, която аз не бих се стеснявал да нарека подготовка за ловене, не ще кажа — на мошеници, но нещо подобно, и измисляне на особени хитрости за прикриване на своите походи, подходи и т. н.

Ако в западноевропейските учреждения подобни предложения биха предизвикали нечувано негодуване, чувство на правствено възмущение и т. н., то аз се надявам, че ние 'още не сме се достатъчно бюрократизирали, за да бъдем способни на това. У нас непът още не е успял да придобие такова уважение, та да се обиждаме при мисълта, че тук могат някого да улавят. У нас Съветската република е построена така неотдавна и е натрупан вече такъв куп всякаква смет, че за обиждане при мисълта, че сред тази смет може да се извършат разкопки с помощта на известни хитрости, с помощта на разузнавания, насочени понякога към доста отдалечени източници или по доста околен път, едва ли на някого ще хрумне, а и да хрумне, можем да бъдем уверени, че на такъв човек ние всички от душа ще се посмеем.

Нашият нов Рабкрин, надявам се, ще се освободи от онова качество, което французите наричат *grüderie*, което ние можем да наречем смешна превзетост или смешно важничене и което крайно допада на цялата наша бюрокрация както съветска, така и партийна. В скоби казано, бюрокрация у нас има не само в съветските учреждения, но и в партийните.

Ако аз писах по-горе, че ние трябва да се учим и да се учим в институтите по висшата организация на труда и т. н., това съвсем не значи, че аз разбирам това «учене»

някак си по училищному или че съм се ограничавал с мисълта за учене само по училищному. Надявам се, че нито един истински революционер не ще ме заподозре, че в този случай под «учене» аз съм се отказал да подразбера някаква полушеговита машинация, някаква хитрост, някаква интрига или нещо подобно. Аз зная, че в една западноевропейска благоприлична и сериозна държава тази мисъл действително би предизвикала ужас и нито един порядъчен чиновник не би се съгласил дори да я допусне за обсъждане. Но аз се надявам, че ние още не сме се бюрократизирали дотолкова и че у нас обсъждането на тази мисъл не ще предизвика нищо друго освен веселост.

Наистина, защо да не съединим приятното с полезното? Защо да не се възползваме от известна шеговита или полушеговита машинация, за да заловим нещо смешно, нещо вредно, нещо полусмешно, полувредно и т. н.?

Струва ми се, че нашият Рабкрин ще спечели немалко, ако вземе предвид тези съображения, и че списъкът на казусите*, посредством които нашата ЦКК или нейните колеги в Рабкрин са спечелили няколко от своите найбляскави победи, ще бъде обогатен с немалко приключения на нашите бъдещи «рабкриновци» и «цекакисти» в места, за които не е съвсем удобно да се споменава в приличните и взискателни учебници.

*

Как може да се съединят партийни учреждения със съветски? Няма ли тук нещо недопустимо?

Аз поставям този въпрос не от свое име, а от името на онези, за които намекнах по-горе, говорейки, че у нас има бюрократи не само в съветските, но и в партийните учреждения.

И защо наистина да не могат да се съединят едните с другите, ако това се налага от интереса на работата? Нима никой не е забелязвал някога, че в такъв наркомат като Наркоминдела подобно съединение принася извънредно голяма полза и се практикува от самото му начало? Нима в Политбюро не се обсъждат от партийна гледна точка множество малки и големи въпроси за «ходовете» от наша страна в отговор на «ходовете» на чуждите дър-

* — т. е. случаите. *Бълг. ред.*

жави, за да се предотвратят техните, е, да кажем, хитрости, за да не се изразявам по-малко прилично? Нима това гъвкаво съединение на съветското с партийното не е източник на извънредно голяма сила, в нашата политика? Аз мисля, че онова, което е намерило оправдание, което се е затвърдило в нашата външна политика и е станало вече обичайно дотолкова, че не предизвиква никакви съмнения в тази област, ще бъде поне толкова уместно (а аз мисля, че ще бъде много по-уместно) по отношение и на целия наш държавен апарат. А пък Рабкрин е посветен именно на целия наш държавен апарат и неговата дейност трябва да засяга всички и всякакви, без каквото и да било изключение, държавни учреждения: и местни, и централни, и търговски, и чисто чиновнически, и учебни, и архивни, и театрални, и т. н. — с една дума, всички без ни най-малко изключение.

И защо за учреждение с такъв широк размах, за което освен това се изисква и извънредно голяма гъвкавост във формите на работата — защо пък за него да не е допустимо своеобразното сливане на контролното партийно учреждение с контролното съветско учреждение?

Аз не бих видял никакви препятствия за това. Нещо повече, аз мисля, че такова съединение е единственият залог за успешна работа. Аз мисля, че всички съмнения по този въпрос излизат от най-прашните кътове на нашия държавен апарат и че на тях трябва да се отговаря само с едно — с насмешка.

*

Друго съмнение: удобно ли е да се съединява учебната дейност със служебната дейност? Струва ми се, че това е не само удобно, но и необходимо. Изобщо казано, ние успяхме да се заразим от западноевропейската държавност, въпреки всичкото си революционно отношение към нея, с цяла редица най-вредни и най-смешни предразсъдъци, а отчасти нас умишлено ни заразиха с това нашите мили бюрократи, не без умисъл, като спекулираха с обстоятелството, че в мътната вода на подобни предразсъдъци на тях неведнъж ще им се удаде да ловят риба; и ловиха те риба в тази мътна вода тъй много, че само съвсем слепите измежду нас не виждаха колко широко се практикуваше тази ловитба.

Във всички области на обществените, икономическите и политическите отношения ние сме «ужасно» революционни. Но в областта на чиновничеството, на спазване формите и обредите на деловодството нашата «революционност» се заменя навсякъде с най-мухлясало рутинерство. Тук неведнъж можем да наблюдаваме извънредно интересното явление как в обществения живот най-големият скок напред се съединява с чудовищна страхливост пред най-малките промени.

Това е и понятно, тъй като най-смелите стъпки напред са ставали в област, която отдавна е била достояние на теорията, ставали са в област, която се е култивирала главно и дори почти изключително теоретически. Руският човек, отвратен от противната чиновническа действителност у нас, е облекчавал душата си в необикновено смели теоретически построения и поради това тези необикновено смели теоретически построения са придобивали у нас необикновено едностранчив характер. У нас са живували една до друга теоретическата смелост в областта на общите построения с поразителната страхливост по отношение на каквато и да било най-незначителна канцеларска реформа. Някаква велика световна поземлена революция се е разработвала с нечувана в другите държави смелост, а наред с това е липсвала фантазия за каквато и да било десетостепенна канцеларска реформа; липсвала е фантазия или липсвало е търпение да се приложат към тази реформа същите онези общи положения, които са давали такива «блестящи» резултати, бидейки прилагани към общи въпроси.

И поради това нашият сегашен бит в поразителна степен съчетава в себе си черти на отчаяно смелото със страхливостта на мисълта пред най-малките промени.

Аз мисля, че другояче не е и ставало нито при една действително велика революция, тъй като действително великите революции се раждат от противоречията между старото, между насоченото към разработка на старото и най-абстрактния стремеж към новото, което именно трябва да бъде дотолкова ново, че да няма в него нито грам от старото.

И колкото по-крута е тази революция, толкова по-дълго ще трае времето, през което цяла редица такива противоречия ще се задържат.

Обща черта на нашия бит днес е следното: ние разрушихме капиталистическата индустрия, постаряхме се да разрушим до основи средновековните учреждения, помещическото земевладение и върху тази почва създадохме дребното и най-дребното селячество, което върви след пролетариата поради доверие към резултатите от неговата революционна работа. Обаче да се крепим на това доверие до самата победа на социалистическата революция в по-развитите страни не е лесно, тъй като дребното и най-дребното селячество, особено при непа, стои — по силата на икономическата необходимост — на извънредно ниско равнище на производителността на труда. А и международната обстановка стана причина Русия да бъде върната днес назад и изобщо производителността на народния труд у нас днес да бъде значително по-ниска, отколкото беше преди войната. Западноевропейските капиталистически държави, отчасти съзнателно, отчасти стихийно, направиха всичко възможно, за да ни отхвърлят назад, за да използват елементите на гражданската война в Русия за възможно по-голямо разоряване на страната. Именно такъв изход от империалистическата война се представяше, разбира се, на онези, които имаха значителни изгоди: ако ние не съборим революционния строй в Русия, то във всеки случай ще затрудним неговото развитие към социализма — така приблизително разсъждаваха тези държави и от своя гледна точка те не можеха да разсъждават другояче. В резултат те получиха полурешение на своята задача. Те не събориха новия строй, създаден от революцията, но те и не му дадоха възможност да направи веднага такава крачка напред, която би оправдала предсказанията на социалистите, която би им дала възможност да развият производителните сили с грамадна бързина, да развият всички онези възможности, които биха възникнали в социализма, да докажат на всички и на всекиго нагледно, очевидно, че социализмът крие в себе си гигантски сили и че човечеството е преминало сега към нов стадий на развитие, който носи необикновено блестящи възможности.

Днес се създаде такава система на международни отношения, при която в Европа една от държавите е поробена от държавите-победителки — това е Германия. Сетне ре-

дица държави, и при това най-старите западни държави се оказаха по силата на победата в условия, при които те могат да използват тази победа, за да направят редица незначителни отстъпки на своите угнетени класи — отстъпки, които все пак забавят революционното движение в тях и създават известно подобие на «социален мир».

Същевременно цяла редица страни: Изтокът, Индия, Китай и т. н., по силата именно на последната империалистическа война се оказаха окончателно изместени от своите релси. Тяхното развитие се насочи окончателно по общоевропейския капиталистически мащаб. В тях започна общоевропейско брожение. И за целия свят днес е ясно, че те се въллякоха в такова развитие, което не може да не доведе до криза на целия световен капитализъм.

По този начин в сегашния момент ние сме изправени пред въпроса: ще можем ли да се задържим при нашето дребно и съвсем дребно селско производство, при нашата разореност дотогава, докогато западноевропейските капиталистически страни завършат своето развитие към социализма? Но те го завършват не тъй, както ние очаквахме по-преди. Те го завършват не чрез равномерно «назряване» у тях на социализма, а чрез експлоатиране на едни държави от други, чрез експлоатиране на първата от победените през време на империалистическата война държава, съединено с експлоатирането на целия Изток. А Изтокът, от друга страна, встъпи окончателно в революционното движение именно вследствие на тази първа империалистическа война и окончателно се вълече в общия водовъртеж на световното революционно движение.

Каква тактика прочее се налага на нашата страна от това положение на работите? Очевидно следната: ние трябва да проявим извънредно голяма предпазливост, за да можем да запазим нашата работническа власт, за да задържим под нейния авторитет и под нейното ръководство нашето дребно и най-дребно селячество. На наша страна е този плюс, че днес целият свят вече преминава към такова движение, което неизбежно ще породи световна социалистическа революция. Но на наша страна е този минус, че империалистите успяха да разделят целия свят на два лагера, при което това разделение е усложнено поради обстоятелството, че на Германия — страна с действително напреднало културно капиталистическо развитие — сега е извънредно трудно да се съвземе. Всички капиталисти-

чески държави на така наречения Запад я кълват и не ѝ дават възможност да се съвземе. А, от друга страна, целият Изток, с неговите стотици милиони трудещо се експлоатирано население, доведено до последната степен на човешката бедност, е поставен в условия, при които неговите физически и материални сили не могат решително по нищо да се сравнят с физическите, материалните и военните сили на която и да било от много по-малките западноевропейски държави.

Можем ли ние да се спасим от бъдещото сблъскване с тези империалистически държави? Имаме ли надежда, че вътрешните противоречия и конфликти между преуспяващите империалистически държави на Запад и преуспяващите империалистически държави на Изток ще ни дадат отсрочка втори път, както ни дадоха един път, когато походът на западноевропейската контрареволуция, насочен в подкрепа на руската контрареволуция, се провали поради противоречията в лагера на контрареволуционерите от Запад и Изток, в лагера на източните експлоататори и западните експлоататори, в лагера на Япония и Америка?

На този въпрос, струва ми се, трябва да се отговори по такъв начин, че решението тук зависи от твърде много обстоятелства, и изходът на борбата изобщо може да се предвиди само на това основание, че огромното мнозинство от населението на земята в края на краищата се обучава и възпитава за борба от самия капитализъм.

Изходът на борбата зависи в края на краищата от това, че Русия, Индия, Китай и т. н. съставляват огромно мнозинство от населението. А именно това мнозинство от населението през последните години с необикновена бързина се въвлича в борбата за своето освобождение, тъй че в този смисъл не може да има нито сянка от съмнение в това, какво ще бъде окончателното решение на световната борба. В този смисъл окончателната победа на социализма е напълно и безусловно осигурена.

Но за нас е интересна не тази неизбежност на окончателната победа на социализма. За нас е интересна онази тактика, към която трябва да се придържаме ние, Руската комунистическа партия, ние, руската съветска власт, за да попречим на западноевропейските контрареволуционни държави да ни смажат. За да осигурим нашето съществуване до следващото всеобщо сблъскване между контра-

революционния империалистически Запад и революционния и националистически Изток, между най-цивилизованите държави в света и държавите по източному изостанали, които обаче представляват мнозинството — нужно е това мнозинство да успее да се цивилизова. На нас също така не ни достига цивилизация, за да преминем непосредствено към социализъм, макар и да имаме за това политическите предпоставки. Ние трябва да се придържаме към такава тактика или да възприемем за нашето спасение следната политика.

Ние трябва да се постараям да построим държава, в която работниците да запазят своето ръководство над селяните, да запазят доверието на селяните към себе си и чрез най-голяма икономия да премахнат от своите обществени отношения всякакви следи от каквито и да било излишества.

Ние трябва да сведем нашия държавен апарат до максимална икономия. Ние трябва да премахнем от него всички следи на излишества, които са останали в него тъй много от царска Русия, от нейния бюрократическо-капиталистически апарат.

Няма ли това да бъде царство на селска ограниченост?

Не. Ако запазим за работническата класа ръководството над селяните, ние ще имаме възможност с цената на най-големи и най-големи икономии в стопанството на нашата държава да постигнем това, че всяко най-малко спестяване да се запази за развитието на нашата едра машинна индустрия, за развитието на електрификацията, хидроторфа,* за довършването на Волховстрой и т. н.

В това и само в това ще бъде нашата надежда. Само тогава ние ще бъдем в състояние да се прехвърлим, изразявайки се фигуративно, от един кон върху друг, а именно от селския, мужишкия, сиромашкия кон, от коня на икономите, съобразени с разорената селска страна — върху коня, който пролетариатът търси и не може да не търси за себе си, върху коня на едрата машинна индустрия, на електрификацията, на Волховстрой и т. н.

Ето как аз свързвам в своите мисли общия план на нашата работа, на нашата политика, на нашата тактика, на нашата стратегия със задачите на реорганизирания

* — Производство на торф по хидравлически начин. *Бълг. ред.*

Рабкрин. Ето в какво според мен се състои оправданието на изключителните грижи, на изключителното внимание, което ние трябва да отделим за Рабкрин, като го поставим на изключителна висота, като му дадем ръководство с правата на ЦК и т. н., и т. н.

Това оправдание се състои в туй, че само чрез максимална чистка на нашия апарат, чрез максимално съкращение на всичко, което не е абсолютно необходимо в него, ние ще бъдем в състояние да се задържим сигурно. И при това ние ще бъдем в състояние да се задържим не върху равнището на дребноселска страна, не върху равнището на тази всеобща ограниченост, а върху равнище, което се издига непрестанно нагоре и нагоре към едрата машинна индустрия.

Ето за какви високи задачи на нашия Рабкрин мечтая аз. Ето с каква цел планирам за него сливането на най-авторитетната партийна върхушка с един «обикновен» наркомат.

2 март 1923 г.

*«Правда», бр. 49, 4 март 1923 г.
Подпис: Н. Ленин*

*В. И. Ленин.
Съчинения. Т. 33, с. 488-504*

Бележки

Пролетарската революция и ренегатът Кауцки

¹ В. И. Ленин започва да работи над книгата «Пролетарската революция и ренегатът Кауцки» в началото на октомври 1918 г., веднага след като се запознава с брошурата на К. Кауцки «Диктатурата на пролетариата», в която идейният вожд на Втория интернационал с всевъзможни средства изопачава и опошлява марксистката теория за пролетарската революция и клевети съветската държава.

Ленин придава изключително значение на разобличаването на опортюнистическите възгледи на Кауцки по въпроса за социалистическата революция и диктатурата на пролетариата. През август 1918 г. в списанието «Sozialistische Auslandspolitik» («Социалистическа външна политика») се появява статията на Кауцки, в която той призовава социалдемократическите партии на борба против болшевиките. След като прочита в «Правда» от 20 септември 1918 г. извадки от тази статия, Ленин пише на В. В. Воровски в Стокхолм: «Позорната безсмислица, детското бръщолевене и най-вулгарният опортюнизъм на Кауцки поражда въпроса: защо ние нищо не правим за борба срещу *теоретическото* опошляване на марксизма от Кауцки?» (Съч., т. 35, стр. 344).

Ленин моли Воровски, който тогава е пълномощен представител на Съветската република в Скандинавските страни, да му изпрати брошурата на Кауцки за диктатурата, щом излезе от печат, и всички неговни статии за болшевиките.

В спомените си В. Д. Бонч-Бруевич пише, че Владимир Илич е особено увлечен от работата над книгата «Пролетарската революция и ренегатът Кауцки», «той буквално кипи от гняв», «по цели дни до късна нощ пише това изумително по силата си произведение. . .» Още преди да завърши работата над брошурата, Ленин пише на 9 октомври статията «Пролетарската революция и ренегатът Кауцки», която на 11 октомври е напечатана в «Правда». На 10 октомври в записка, адресирана до народния комисар на външните работи Г. В. Чичерин или неговия заместник Л. М. Карахан, Ленин моли да му разрешат да изпрати статията си против Кауцки в Берлин за А. А. Йофе, Я. А. Берзин и В. В. Воровски и да им придаде писмо, в което се казва: «Съли другари! Аз много добре осъзнавам недостатъците на моята прекалено кратка статия против Кауцки. Но все пак трябва *п-с-к-о-р-о* да заема позиция, да изкажа своето мнение. Много моля да се преведе и издаде като брошурка» (Ленински сборник, стр. 61—62). Статията «Пролетарската революция и ренегатът Кауцки» е издадена на немски език в Бери през 1918 г. и във Виена през 1919 г.; същата година тя е напечатана и в Милано на италиански език.

Брошурата на Ленин «Пролетарската революция и ренегатът Кауцки» излиза през 1919 г. в Англия, Франция и Германия. — 3.

- ² «Социал-Демократ» — нелегален вестник, централен орган на РСДРП; издава се от февруари 1908 г. до януари 1917 г. Брой 1 излиза в Русия, след това издаването се прехвърля в чужбина; броевете 2—32 (февруари 1909—декември 1913) излизат в Париж, броевете 33—58 (ноември 1914 — януари 1917) — в Женева. Излизат всичко 58 броя, 5 от които са с притурки. От декември 1911 г. «Социал-Демократ» се редактира от В. И. Ленин. Във вестника са публикувани повече от 80 статии и бележки на Ленин.

През годините на Първата световна война «Социал-Демократ» изиграва извънредно важна роля в борбата против международния опортюнизъм, национализма и шовинизма, в пропагандата на болшевишките лозунги, в пробуждането на работническата класа и трудещите се маси за борба против империалистическата война и нейните вдъхновители. На страниците на вестника се публикува статията на В. И. Ленин «За лозунга за европейски съединени щати», в която той за пръв път формулира извода, че е възможна победа на социализма първоначално в една страна. Разпространенето на «Социал-Демократ» в Русия, препечатването на най-важните статии от него в местните болшевишки вестници съдействуват за политическата просвета, интернационалното възпитание на пролетариата в Русия и за подготовката на масите за революция.

«Социал-Демократ» изиграва голяма роля за сплотяването на интернационалните елементи на международната социалдемократия. Преодолявайки всички прегради, създадени от военното положение, вестникът намира достъп в много страни.

Като оценява високо заслугите на «Социал-Демократ» през периода на Първата световна война, по-късно В. И. Ленин пише, че без изучаването на напечатаните в него статии «не може да мине нито един съзнателен работник, който желае да разбере развитието на идеите на международната социалистическа революция и нейната първа победа на 25 октомври 1917 г.» (Съч., т. 27, стр. 211). — 5.

- ³ «Коммунист» — списание, организирано от В. И. Ленин; издава се от редакцията на вестник «Социал-Демократ» съвместно с Г. Л. Пятаков и Е. Б. Бош, които финансират неговото издаване (в редакцията на списанието влиза и Н. И. Бухарин). Излиза всичко една (двойна) книжка (септември 1915), в която са публикувани 3 статии на Ленин: «Крахът на Втория интернационал», «Честен глас на френски социалист» и «Империализмът и социализмът в Италия» (Съч., т. 21, стр. 197—254; 349—357, 358—368).

Ленин смята да направи «Коммунист» международен орган на левите социалдемократи. Но в процеса на подготовката на книжка 1 и 2 на списанието стават сериозни разногласия в редакцията на «Социал-Демократ» с Бухарин, Пятаков и Бош, които се изострят след излизането на списанието. Поради антипартийното поведение на тази група редакцията на вестник

«Социал-Демократ» по предложение на Ленин заявява, че смята за невъзможно по-нататъшното издаване на списанието.⁴ — 5

⁴ Има се предвид брошурата «Социализмът и войната (Отношението на РСДРП към войната)». Брошурата е замислена от В. И. Ленин във връзка с подготовката за първата международна социалистическа конференция. В работата над брошурата участва Г. Е. Зиновиев, но тя е написана главно от В. И. Ленин. На него принадлежи и общата редакция на цялата брошура. Произведението «Социализмът и войната» Ленин нарича «коментарин към резолюциите на нашата партия».

Трудът «Социализмът и войната» се издава в навечерието на Цимервалдската конференция, която се провежда през септември 1915 г., като малка брошура на руски и немски език и се раздава на участниците в конференцията. След Цимервалдската конференция брошурата се издава във Франция на френски език. Тя е напечатана напълно на норвежки език в органа на норвежките леви с.-д. Тогава именно Ленин неведнъж прави опити да се издаде тази брошура в Америка на английски език. Но такова издание тогава не се осъществява.

В. И. Ленин придава огромно значение на възможното най-голямо разпространение на труда «Социализмът и войната». След февруарската революция през 1917 г. в Русия той настойчиво иска да се преиздаде в Петроград.

Трудът «Социализмът и войната (Отношението на РСДРП към войната)» излиза като брошура в Петроград през 1918 г., като издание на Петроградския съвет на работническите и червеноармейските депутати. Тя широко се разпространява. Като отделни издания брошурата се печата на много езици. — 5

⁵ *Базелски манифест* — манифест за войната, приет от извънредния международен социалистически конгрес в Базел, който се провежда на 24—25 ноември 1912 г. Манифестът предупреждава народите за заплахата от надигащата се световна империалистическа война, разкрива грабителските цели на тази война и призовава работниците от всички страни на решителна борба за мир, като противопоставя на «капиталистическия империализъм» мощта на международната пролетарска солидарност». В Базелския манифест е включена формулираната от В. И. Ленин точка в резолюцията на Щутгартския конгрес (1907), че в случай на възникване на империалистическа война социалистите трябва да използват предизвиканата от войната икономическа и политическа криза за борба за социалистическа революция. — 6.

⁶ Цитатът е приведен от труда на К. Маркс «Критика на Готската програма» (вж. К. Маркс и Ф. Енгелс. Съч., т. 19, стр. 29). — 9.

⁷ Вж. писмото на Ф. Енгелс до А. Бебел от 18—28 март 1875 г. (К. Маркс и Ф. Енгелс. Избрани писма, стр. 333—334). — 13

⁸ Тази мисъл е изказана от Енгелс в «Увода» към труда на К. Маркс «Гражданската война във Франция» (вж. К. Маркс и Ф. Енгелс. Съч., т. 22, стр. 190—191). — 16.

- ⁹ Ленин цитира статията на Ф. Енгелс «За авторитета» (вж. К. Маркс и Ф. Енгелс. Съч., т. 18, стр. 305). — 16.
- ¹⁰ Вж. писмото на К. Маркс до Л. Кугелман от 12 април 1871 г. (К. Маркс и Ф. Енгелс. Избрани писма, стр. 289—290), труда, на Маркс «Гражданската война във Франция» (Съч., т. 17 стр. 337—338, 342—344) и «Увод» на Ф. Енгелс към «Гражданската война във Франция», написан в 1891 г. (Съч., т. 22, стр. 192—193). — 16.
- ¹¹ Има се предвид Предговорът на К. Маркс и Ф. Енгелс към немското издание на «Манифест на Комунистическата партия», написан през 1872 г. (вж. Съч., т. 18, стр. 90). — 17.
- ¹² Вж. Ф. Енгелс. «Пронзход на семейството, частната собственост и държавата» (К. Маркс и Ф. Енгелс. Съч., т. 21, стр. 168—170). — 19
- ¹³ К. Маркс и Ф. Енгелс. Избрани писма, стр. 333—334. — 19.
- ¹⁴ К. Маркс и Ф. Енгелс. Съч., т. 22, стр. 193—194. — 19.
- ¹⁵ Вж. К. Маркс и Ф. Енгелс. Съч., т. 21, стр. 169—170. — 19.
- ¹⁶ Вж. К. Маркс и Ф. Енгелс. Съч., т. 17, стр. 340—342. — 20.
- ¹⁷ Виги и тори — политически партии в Англия, които възникват през 70—80-те години на XVII век. Партията на вигите изразява интересите на финансовите кръгове и търговската буржоазия, както и на групата на обуржоазилата се аристокрация. Вигите слагат началото на либералната партия. Партията на торите представлява едрите земевладелци и върхушката на духовенството от английската църква, защитава традициите на феодалното минало и води борба против либералните и прогресивните искания; по-късно слага началото на консервативната партия. Партиите на вигите и торите идват на власт, като се редуват една след друга. — 21.
- ¹⁸ В. И. Ленин има предвид провокаторския процес, организиран през 1894 г. от реакционно-монархическите кръгове на френската военна клика против офицера от френския генерален щаб, еврейна Драйфус, който неоснователно е обвинен в шпионаж и държавна измяна. Инспирираната от реакционната военщина присъда срещу Драйфус, осъден на доживотен затвор, се използва от реакционните кръгове във Франция за разпалване на антисемитизма и настъпление против републиканския режим и демократическите свободи. В 1898 г., когато социалистите и прогресивните представители на буржоазната демокрация (между тях Е. Зола, Ж. Жорес, А. Франс и др.) организират кампания за преразглеждане на делото Драйфус, то придобива ярко политически характер и разделя страната на два лагера: републиканци и демократи, от една страна, и блок на монархистите, клерикалите, антисемитите и националистите — от друга. През 1899 г. под натиска на общественото мнение Драйфус е помилван; през 1906 г. с решение на касационния съд той е признат за невинен и върнат в армията. — 21.

- ¹⁹ Има се предвид жестокото потушаване на Ирландското въстание от 1916 г., вдигнато с цел да се освободят страните от английско господство. «В Европа. . . въстана Ирландия, която «свободолюбивите» англичани усмиряваха с екзекуции» — пише Ленин в 1916 г. (Съч., т. 22, стр. 370).
 Ълстър (Олстър) — североизточна част в Ирландия, която е населена предимно с англичани; войските на Ълстър, заедно с английските, участвуват в потушаването на въстанието на ирландския народ. — 21.
- ²⁰ Вж. статията на К. Маркс «Политически индеферентизъм» (К. Маркс и Ф. Енгелс. Съч., т. 18, стр. 297). — 27.
- ²¹ К. Маркс и Ф. Енгелс. Съч., т. 18, стр. 305. — 27.
- ²² К. Маркс и Ф. Енгелс. Избрани писма, стр. 333—334. — 27.
- ²³ Имат се предвид Априлските тезиси (вж. Съч., т. 24, стр. 3—7). — 34.
- ²⁴ К. Маркс и Ф. Енгелс. Съч., т. 4, стр. 444—446. — 36.
- ²⁵ В. И. Ленин има предвид «Увода» на Ф. Енгелс към труда на К. Маркс «Гражданската война във Франция» (вж. К. Маркс и Ф. Енгелс, Съч., т. 22, стр. 193—194.). — 36.
- ²⁶ Брошурата на В. И. Ленини «*Политическите партии в Русия и задачите на пролетариата*» е напечатана на английски език във вестник «The Evening Post» от 15 януари 1918 г., в бр. 4 на списанието на лявото крило на Американската социалистическа партия «The Class Struggle» от ноември-декември 1917 г., излиза също и като отделно издание.
 «The Evening Post» («Нюйоркска вечерна поща») — буржоазен американски вестник. Излиза в Ню Йорк от 1801 г.; през 1801—1832 г. се нарича «The New York Evening Post». Редица години е орган на либералното направление. След Великата октомврийска социалистическа революция във вестника се печатат тайните договори на съюзниците с царското правителство. По-късно става орган на най-реакционните империалистически кръгове в САЩ. Излиза и сега под заглавието «The New York Post» («Нюйоркска поща»). — 41.
- ²⁷ В. И. Ленин има предвид резолюцията относно изменението на партийната програма, приета на VII (априлска) Общоруска конференция на РСДРП (б) (вж. «КПСС в резолюции и решения на конгресите, конференциите и пленумите на ЦК», ч 1, стр. 299—300). Текстът на резолюцията е написан от Ленин (вж. Съч., т. 24, стр. 275—276). — 41.
- ²⁸ Вж. К. Маркс и Ф. Енгелс, Избрани писма, стр. 333 — 334. — 42
- ²⁹ На 14 (27) юни 1917 г. Временното правителство приема постановление за насрочване на 17 (30) септември 1917 г. избори за учредително събрание. През август Временното правителство отлага изборите за 12 (25) ноември.

Изборите за Учредително събрание се провеждат след победата на Октомврийската социалистическа революция в определен срок — 12 (25) ноември. Те се провеждат по списъци, съставени преди Октомврийската революция, по закон, утвърден от Временното правителство, и стават в обстановка, когато значителна част от народа не е успяла още да осмисли значението на социалистическата революция. От това се възползват десните есери, които успяват в отдалечените от столицата и от индустриалните центрове губернии и области да получат мнозинството от гласовете. Учредителното събрание се свиква от съветското правителство и се открива на 5 (18) януари 1918 г. в Петроград. Поради това, че контрареволуционното мнозинство в Учредителното събрание отхвърля предложената му от ВЦИК «Декларация за правата на трудещия се и експлоатиран народ» и отказва да утвърди декретите на II конгрес на Съветите за мира, земята и преминаването на властта в ръцете на Съветите, то е разпуснато с декрет на ВЦИК от 6 (19) януари. — 43

³⁰ *Общоруското демократическо съвещание* е свикано през септември 1917 г. в Петроград от меншевишко-есерския ЦИК на Съветите, за да се реши въпросът за властта. А действителната цел на съвещанието, която си поставят неговите организатори, е да отвлекат вниманието на народните маси от нарастващата революция. На съвещанието присъствуват над 1500 души. Лидерите на меншевиките и есерите вземат всички мерки, за да отслабят представителството на Съветите на работническите и селските депутати в него и да увеличат броя на делегатите от различните дребнобуржоазни и буржоазни организации, като си осигуряват по такъв начин мнозинство на съвещанието. Така най-голямо представителство се дава на градските самоуправления, които получават 300 места; Земствата получават 200 места, на кооперативите, които се намират в ръцете на меншевиките и есерите, се дават 120 места. Същевременно на Съветите на работническите и войнишките депутати, които представляват преобладаващото мнозинство от народа, са предоставени всичко 230 места. Болшевиките вземат участие в съвещанието, за да го използват като трибуна за разобличаване на меншевиките и есерите.

Демократическото съвещание приема постановление за организиране на Предпарламента (Временен републикански съвет). Това е опит да се създаде привидност, че в Русия е въведен парламентарен строй. А според закона, утвърден от Временното правителство, Предпарламентът трябва да е само съвещателен орган при правителството. Ленин категорично настоява за бойкот на Предпарламента, тъй като да се остава в него би означавало да се сеят илюзии, че това учреждение било способно да решава революционните задачи. Централният комитет на партията обсъжда предложението на Ленин и обмисля постановление за излизане на болшевиките от Предпарламента, като преодолява съпротивата на Каменев и другите капитулантски, които са за участие в Предпарламента. На 7 (20) октомври, първия ден от откриването на Предпарламента, болшевиките, след като обявяват декларацията, излизат от него.

По въпроса за Демократическото съвещание и Предпарла-

мента виж произведенията на В. И. Ленин «Болшевиките трябва да вземат властта», «Марксизмът и въстанието», «За героите на фалшификацията и за грешките на болшевиките», «Из дневника на публициста», «Грешките на нашата партия» и др. (Съч., т. 26, стр. 1—41). — 46.

³¹ *Общоруски конгрес на Съветите на работническите и селските депутати* се провежда на 3—24 юни (16 юни — 7 юли) 1917 г. в Петроград. На конгреса присъствуват 1090 делегати. Болшевиките, които представляват тогава малцинство в Съветите, имат 105 делегати. Преобладаващото мнозинство от делегатите принадлежи към меншевишко-есерския блок и поддържащите го малки групи.

В. И. Ленин произнася на конгреса на 4 (17) юли реч за отношението към Временното правителство и на 9 (22) юни реч за войната (вж. Съч., т. 25, стр. 3—34). Болшевиките използват широко трибуната на конгреса за разобличаване на империалистическата политика на Временното правителство и съгласителската тактика на меншевиките и есерите, като искат цялата власт да премине в ръцете на Съветите. По всички основни въпроси те внасят и защитават свои резолюции. Изказванията на болшевиките са насочени не само към делегатите на конгреса, но и към широките народни маси — работниците, селяните и войниците.

В приетите резолюции есери-меншевишкото мнозинство на конгреса застава на позицията да се поддържа Временното правителство, одобрява подготвящото се от него настъпление на фронта и се изказва против преминаването на властта в ръцете на Съветите. Конгресът избира Централен изпълнителен комитет (ЦИК), който съществува до II конгрес на Съветите и в състава на който преобладават есерите и меншевиките.

Като оценява значението на конгреса, В. И. Ленин пише, че «той с великолепа релефност» показва оттеглянето на водачите на есерите и меншевиките от революцията. (Вж. Съч., т. 25, стр. 49). — 46.

³² *Вторият Общоруски конгрес на Съветите на работническите и войнишките депутати* се провежда на 25—26 октомври (7—8 ноември) 1917 г. в Петроград. В конгреса вземат участие и делегати от редица околийски и губериски Съвети на селските депутати. Според данните на анкетната комисия към момента на откриването на конгреса присъствуват 649 делегати, от тях 390 болшевики, есери — 160, меншевики — 72, меншевикинтернационалисти — 14. Делегатите продължават да пристигат и след откриването на конгреса.

Конгресът се открива на 25 октомври в 10 ч. и 40 м. вечерта в Смолни. През това време отрядите на Червената гвардия, моряците и революционната част на Петроградския гарнизон шурмуват Зимния дворец, където под охрана на юнкерите и «ударните» батальони се намира Временното правителство. На първото заседание на конгреса В. И. Ленин не присъствува, тъй като е зает с ръководството на въстанието. Лидерите на меншевиките и дясното крило на есерите излизат с призив да се започнат преговори с Временното правителство за създаване

на коалиционно правителство, като наричат социалистическата революция, която става в момента, заговор. След като се убеждават, че мнозинството на конгреса поддържа болшевиките, меншевиките, десните есери и бундовците напускат конгреса. Към 4 часа сутринта на 26 октомври (8 ноември) конгресът изслушва съобщение за завземането на Зимния дворец и арестуването на Временното правителство и приема написаното от Ленин възвание «Към работниците, войниците и селяните!», в което се провъзгласява преминаването на цялата власт в ръцете на Съветите на работническите, войнишките и селските депутати. Заседанието завършва към 6 ч. сутринта.

Второто заседание на конгреса се открива на 26 октомври (8 ноември) 8 ч. и 4 м. вечерта. Ленин изнася доклади за мира и земята. Конгресът утвърждава написаните от Ленин исторически декрети за мира и земята. Конгресът формира работническо и селско правителство — Съвет на народните комисари начело с В. И. Ленин. В избора от конгреса Общоруски централен изпълнителен комитет влизат 101 души, от които 62 болшевики, 29 леви есери, 6 меншевики-интернационалисти, 3 — от Украинската социалистическа партия, 1 — от есерите максималисти. Конгресът постановява също, че ВЦИК може да бъде попълнен от представители на селските Съвети и армейските организации, както и от представителите на групите, които са напуснали конгреса. Конгресът се закрива към 6 ч. сутринта. — 46.

³³ *Третият Общоруски конгрес на Съветите на работническите, войнишките и селските депутати* се провежда на 10—18 (23—31) януари 1918 г. в Петроград. На конгреса са представени 317 Съвети на работническите, войнишките и селските депутати и 110 армейски корпусни и дивизионни комитета. В началото на конгреса присъствуват 707 делегати, от тях 441 болшевики. На 13 (26) януари към конгреса се присъединяват участниците в III Общоруски конгрес на Съветите на селските депутати. Освен това броят на делегатите се попълва за сметка на закъснелите до момента на откриването на конгреса. На заключителното заседание на конгреса присъствуват 1587 делегати.

Конгресът обсъжда доклада на Я. М. Свердлов за дейността на ВЦИК. В. И. Ленин изнася доклад на конгреса за дейността на Совнаркома. При обсъждането на докладите на ВЦИК и Совнаркома меншевиките и десните есери се обявяват против вътрешната и външната политика на съветската власт. В заключителното слово по доклада за дейността на Совнаркома Ленин критикува тяхната позиция. Конгресът утвърждава Лениновата «Декларация за правата на трудещия се и експлоатиран народ», която по-нататък става основа на конституцията на съветската държава. В приетата от конгреса резолюция се одобрява напълно политиката на ВЦИК и СНК и се изразява пълното доверие към тях.

Конгресът взема решение, че Руската социалистическа република се учредява върху основата на доброволния съюз на народите в Русия като федерация на съветските републики, и одобрява политиката на съветската власт по националния въпрос.

Конгресът утвърждава основните тези на Закона за социали-

зиране на земята, изработен въз основа на Декрета за земята.

Във ВЦИК, избран от конгреса, влизат 160 болшевики, 125 леви есери, 2 меншевики-интернационалисти, 3 анархистикомунисти, 7 есери-максималисти, 7 десни есери и 2 меншевики. — 46.

- ³⁴ *V Извънреден общоруски конгрес на Съветите*, свикан за решаване на въпроса за ратифицирането на Бресткия мирен договор, се провежда в Москва на 14—16 март 1918 г. На конгреса, според данни на стенографския отчет, присъствуват 1232 делегати с решаващ глас, от тях 795 болшевики, 283 леви есери, 29 есери от центъра, 21 меншевики, 11 меншевики-интернационалисти и др. След информацията на заместника на народния комисар по външните работи Г. В. Чичерин за мирния договор от името на Общоруския централен изпълнителен комитет доклад по този въпрос изнася Ленин; съдоклад от фракцията на левите есери против ратифицирането на мирния договор — Б. Д. Камков. Против ратифицирането на Бресткия договор се обявяват меншевиките, десните и левите есери, максималистите, анархистите и др. След остри разисквания с поименно гласуване и преобладаващо мнозинство на гласовете конгресът приема предложената от Ленин резолюция за ратифициране на мирния договор; за нея гласуват 784 души, против — 261, въздържали се — 115 делегати.

Конгресът приема постановление за преместване на столицата на съветската държава в Москва и избира Общоруски централен изпълнителен комитет в състав 200 души. — 47.;

- ³⁵ *V Общоруски конгрес на Съветите* се открива на 4 юли 1918 г. в Москва, в Большой театър. На конгреса присъствуват 1164 делегата с решаващ глас, от тях болшевики — 773, леви есери — 353, максималисти — 17, анархисти — 4, меншевики интернационалисти — 4, членове на други партии — 3, безпартийни — 10.

Отчетен доклад за дейността на ВЦИК изнася Я. М. Свердлов; доклад за дейността на Совнаркома — В. И. Ленин. След бурни разисквания по отчетите на ВЦИК и СНК конгресът приема с мнозинство предложената от комунистическата фракция резолюция, в която изразява «пълно одобрение на външната и вътрешната политика на съветското правителство». Резолюцията на левите есери, които предлагат да се оказва недоверие към съветското правителство, да се анулира Бресткият мирен договор, да се измени външната и вътрешната политика на Съветския съюз, е отхвърлена.

След като претърпяват поражение на конгреса, левите есери предприемат открита въоръжена акция, като на 6 юли организират контрареволуционен метеж в Москва. Във връзка с това конгресът прекъсва своята работа и я възобновява едва на 9 юли. Като изслушва съобщение на правителството за събитията на 6 и 7 юли, конгресът напълно одобрява решителните действия на правителството за ликвидиране на престъпната авантюра на левите есери и посочва, че ония леви есери, които споделят възгледите на своята ръководна върхушка, «нямат място в Съветите на работническите и селските депутати».

В резолюцията по доклада на народния комисар по продоволственото А. Д. Цюрупа конгресът потвърждава стабилността на житния монопол, посочва необходимостта решително да се преодолее съпротивата на кулаците и одобрява организирането на комитети на бедните.

На заключителното заседание на 10 юли конгресът изслушва доклад за организирането на Червена армия и еднородно одобрява предложената от комунистическата фракция резолюция, в която се набелязват мероприятия по организирането и укрепването на Червената армия въз основа на задължителната военна повинност на трудещите се.

Конгресът приема първата конституция на РСФСР, която законодателно затвърждава завоеванията на трудещите се в съветската страна. — 47.

- ³⁶ В. И. Ленин има предвид статията си «Предстоящите задачи на съветската власт», която е публикувана на 28 април 1918 г. във вестниците «Правда» и «Известия на ВЦИК» и издадена като отделна брошура (вж. Съч., т. 27, стр. 225—268). — 50.
- ³⁷ На 14 юни 1918 г. ВЦИК приема следното постановление: «Като взема под внимание: 1) че съветската власт преживява изключително труден момент, като същевременно понася натиска както на международния империализъм от всички фронтове, така и на неговите съюзници в Руската република, които в борбата против работническо-селското правителство действуват без стеснение с всички средства, от най-безсрамната клевета до заговора и въоръженото въстание; 2) че присъствието в държавните органи на представители на партията, които явно се стремят да дискредитират и съборят властта на Съветите, е напълно недопустимо; 3) че от по-рано публикуваните и обявени на сегашното заседание документи ясно се вижда, че представителите на партията на социалистите-революционери (десните и центъра) и руската социалдемократическа работническа партия (меншевики), до най-отговорните, са разсбличени в организиране на въоръжени действия против работниците и селяните, в съюз с откритите контрареволуционери — на Дои с Каледин и Корнилов, на Урал с Дутов, в Сибир със Семьонов, Хорват и Колчак и на края през последните дни с чехословаки и присъденилите се към тях черносотници — Общоруският централен изпълнителен комитет на Съветите постановява: да изключи от своя състав представителите на партията — на социалистите-революционери (десните и центъра) и на руската социалдемократическа работническа партия (меншевики) — и да предложи на всички Съвети на работническите, войнишките, селските и казашките депутати да отстранят представителите на тези фракции от своята среда». — 51.
- ³⁸ *Либердани* — иронично прозвище, което остава задълго на меншевишките лидери — Либер и Дани, и техните привърженици, след като в бр. 141 на московския болшевишки вестник «Социал-Демократ» от 25 август (7 септември) 1917 г. се появява фейлетонът на Д. Бедни под заглавието «Либердан». — 52.
- ³⁹ «Активисти» наричат групата на меншевиките, които от пър-

вите дни на Октомврийската социалистическа революция започват да прилагат методите на въоръжена борба против съветската власт и Болшевишката партия. Меншевиките-активисти влизат в различни контрареволуционни заговорнически организации, поддържат Корнилов, Каледин, буржоазнонационалистическата Украинска рада, участвуват активно в метежа на белочехите, влизат в съюз с войските на чуждестранните интервенти. През 1918 г. «активистите» с подкрепата на партията на меншевиките и под предлог, че обсъждат продоволственото положение, успяват да проведат няколко «работнически» конференции и събрания на пълномощниците, на които фактически се провъзгласява искането да се ликвидират Съветите. — 52.

⁴⁰ Ленин има предвид речта на А. Бебел на 20 септември 1910 г. на Магдебургския конгрес на Германската социалдемократическа партия. За този конгрес виж статията на В. И. Ленин «Два свята» (Съч., т. 24, стр. 12—13). — 53.

⁴¹ «Франкфуртски вестник» («Frankfurter Zeitung») — ежедневник, орган на големите германски борсаджии; издава се във Франкфурт на Майн от 1855 до 1943 г. Започва отново да излиза през 1949 г. под заглавието «Frankfurter Allgemeine Zeitung» («Франкфуртски всеобщ вестник»); той е глашатаят на западногерманските монополисти. — 53.

⁴² Има се предвид уводната статия «Диктатура или демокрация?», напечатана в бр. 290 на вестник «Vorwärts» от 21 октомври 1918 г.

«Напред» («Vorwärts») — ежедневник, централен орган на Германската социалдемократическа партия; излиза в Берлин от 1891 г. по постановление на конгреса на партията в Хале като продължение на издаващия се от 1884 г. вестник «Berliner Volksblatt» («Берлински народен вестник») под заглавието «Vorwärts. Berliner Volksblatt». На страниците на вестника Ф. Енгелс води борба против всевъзможните прояви на опортюнизма. От втората половина на 90-те години, след смъртта на Енгелс, редакцията на «Vorwärts» се оказва в ръцете на дясното крило на партията и печата системно статии на опортюнистите. През годините на световната империалистическа война «Vorwärts» стои на позициите на социалшовинизма; след Великата октомврийска социалистическа революция вестникът развива антисъветска пропаганда. Излиза в Берлин до 1933 г. — 53.

⁴³ В. И. Ленин има предвид речта на Г. В. Плеханов на Втория конгрес на РСДРП при обсъждането на въпроса за партийната програма на 30 юли (12 август) 1903 г. «Революционният пролетариат — казва Плеханов — би могъл да ограничи политическите права на висшите класи така, както висшите класи са ограничавали някога неговите политически права. За пригодността на такава мярка би могло да се съди само от гледището на правилото: *salus revolutionis suprema lex* (успехът на революцията — висш закон. *Ред*). На това становище ние би трябвало да застанем и по въпроса за продължителността на пар-

ламентите. Ако в порива на революционния ентузиазъм народът би избрал много добър парламент — своего рода *chambre introuvable* (незаменима палата. *Ред.*), то би следвало ние да се стараем да го направим *продължителен парламент*; а ако изборите се окажат неуспешни, ние би трябвало да се стараем да го разпуснем не след две години, а ако може след две седмици.» («Втори конгрес на РСДРП. Протоколи», М., 1959, стр. 182).

Ленин неведнъж се позовава в трудовете си на това изказване на Плеханов (вж. например книгата «Крчка напред, две крачки назад» и включената за пръв път в Съчиненията статия «Плеханов за терора» 'Съч. т. 7, стр. 224—227; т. 42, стр. 12—14). — 55.

⁴⁴ *Цимервалдската лява група* е основана по инициатива на В. И. Ленин на Международната социалистическа конференция в Цимервалд през септември 1915 г. Тя обединява 8 делегати — представители на ЦК на РСДРП и от левите социалдемократи в Швеция, Норвегия, Швейцария, Германия, полската с.-д опозиция и с.-д. от Латвийския край. Цимервалдската лява група, възглавявана от В. И. Ленин, води борба против центристкото миозинство в конференцията и внася проекти за резолюцията и манифеста, в които се осъжда империалистическата война, разобличава се предателството на социалшовинистите и се посочва необходимостта да се води активна борба против войната. Тези проекти са отхвърлени от центристкото миозинство. Но Цимервалдската левица успява да включи в манифеста, приет на конференцията, редица важни принципи от своята проекторезолюция. Като оценява манифеста като първа крачка в борбата против империалистическата война, Цимервалдската левица гласува за този манифест, като отбелязва в специална декларация несъгласуваността, непоследователността на манифеста и мотивите, заради които гласуват за него. Същевременно Цимервалдската левица заявява, че като остава в общото Цимервалдско обединение, ще работи самостоятелно в международен мащаб и ще разпространява своите възгледи. Тя избира ръководен орган — бюро, в което влизат В. И. Ленин, Г. Е. Зиновиев и К. Радек. Цимервалдската левица издава свой орган — списанието «*Vorbote*» («Предвестник») на немски език, в което се печатат редица статии на Ленин.

Водеща сила в Цимервалдската лява група са болшевиките, които единствено заемат последователна, докрай интернационалистическа позиция. Ленин води борба против опортюнистическите люшкания на Радек, критикува грешките на редица други представители на левите. Около Цимервалдската левица започват да се сплотяват интернационалистическите елементи от международната социалдемократия. На втората международна социалистическа конференция, която се провежда през април 1916 г. в селото Книтал, близо до Бери, Цимервалдската лява група обединява 12 от 43 делегати на конференцията, а по редица въпроси за нейните предложения гласуват около половината делегати. Левите с.-д. от редица страни, които влизат в Цимервалдската лява група, извършват голяма революционна работа и изиграват важна роля в създаването на комунистически партии в своите страни.

За Цимервалдската лява група виж статиите на В. И. Ленин «Първата стъпка» и «Революционните марксисти на международната социалистическа конференция на 5—8 септември 1915 г.» (Съч., т. 21, стр. 385—391, 392—396). — 58.

⁴⁶ В. И. Ленин цитира «Увода» на Ф. Енгелс към труда на К. Маркс «Гражданската война във Франция» (вж. К. Маркс и Ф. Енгелс. Съч., т. 22, стр. 191). — 59.

⁴⁶ Вж. К. Маркс и Ф. Енгелс, Съч., т. 17, стр. 340. 59.

⁴⁷ *Спартакисти* — членове на революционната организация на германските леви социалдемократи; групата «Спартак» е образувана в началото на световната империалистическа война от К. Либкнехт, Р. Люксембург, Ф. Меринг, К. Цеткин, Ю. Мархлевски, Л. Йогнхес (Тишка) и В. Пик.

През април 1915 г. Р. Люксембург и Ф. Меринг основават списанието «Die Internationale», около което се сплотява основната лява група на левите социалдемократи в Германия. От 1916 г., когато групата «Интернационал» започва да издава и разпространява нелегално «Политически писма» с подпис «Спартак», тя започва да се нарича група «Спартак». Спартакистите развиват революционна пропаганда сред масите, организират масови антивоенни акции, ръководят стачки, разобличават империалистическия характер на световната война и предателството на опортюнистическите лидери на социалдемократията. Но спартакистите допускат сериозни грешки по въпросите на теорията и политиката: отричат възможността за националноосвободителни войни през епохата на империализма, не заемат последователна позиция по въпроса за лозунга за превръщането на империалистическата война в гражданска, намаляват ролята на пролетарската партия като авангард на работническата класа, подценяват селяните като съюзник на пролетариата, боят се от решителен разрыв с опортюнистите. Ленин не един път критикува тези грешки на германските леви социалдемократи, като им помага да заемат правилна позиция (вж. например произведенията: «За брошурата на Юниус», «За карикатурата на марксизма и за «империалистическия икономизъм»» (Съч., т. 22, стр. 317, 333; т. 23, стр. 18—74).

През април 1917 г. спартакистите влизат в центристката Германска независима социалдемократическа партия, като запазват в нея своята организационна самостоятелност. През ноември 1918 г., по време на революцията в Германия, спартакистите се обособяват в «Съюз на Спартак» и като публикуват на 14 декември 1918 г. програмата си, скъсват с «независимците». На Учредителния конгрес, който се провежда на 30 декември 1918 — 1 януари 1919 г., спартакистите създават Германската комунистическа партия. — 66.

⁴⁸ Има се предвид статията на Кауцки «Движещите сили и перспективите на руската революция». На руски език се издава като брошура през декември 1906 г. под редакцията и с предговор от В. И. Ленин (вж. Съч., т. 11, стр. 409—415). — 70.

«Вж. статията на К. Маркс «Буржоазия и контрреволюция» (Съч., т. 6, стр. 115—116). — 70.

- ⁸⁰ Отделянето на две нови партии от партията на левите есери — на «народниците-комунисти» и на «революционните комунисти» — става, след като левите есери убиват провокаторски германския посланик Мирбах и след метежа на левите есери на 6—7 юли 1918 г.

«Народниците-комунисти», като осъждат антисъветската дейност на левите есери, на конференцията през септември 1918 г. образуват своя партия. Програмният «Манифест» на «народниците-комунисти» е напечатан още на 21 август във вестник «Знаме на трудовата комуна». «Народниците-комунисти» одобряват курса на Болшевишката партия към съюз със средните селяни. Миозина от тях участвуват в държавните органи, влизат във ВЦИК (например Г. Д. Закс). На 6 ноември 1918 г. извънредният конгрес на партията единодушно взема решение за нейното разтуряне и сливането ѝ с РКП (б).

«Партията на революционния комунизъм» се оформя организационно на конгреса на групата на привържениците на вестник «Воля Труда», който се провежда в Москва на 25—30 септември 1918 г. Първият брой на вестника излиза на 14 септември. В него се печата платформата за предстоящия конгрес, в която се осъждат терористичните действия на левите есери и техните опити да провалят Бресткия мир. Учредителният конгрес се изказва в полза на тактиката за сътрудничество с болшевиките и признава за необходимо да се поддържа съветската власт. Програмата на «революционните комунисти» е крайно противоречива. Като признават, че властта на Съветите създава предпоставки за установяване на социалистическия строй, «революционните комунисти» същевременно отричат необходимостта от диктатурата на пролетариата за преходния период от капитализма към социализма. След решението на II конгрес на Коминтерна, че във всяка страна трябва да има само една комунистическа партия, партията на революционните комунисти през септември 1920 г. приема постановление за влизане в РКП (б). През октомври същата година Централният комитет на РКП (б) разрешава на партийните организации да приемат в РКП (б) членовете на бившата партия на «революционните комунисти». — 71.

- ⁸¹ Вж. К. Маркс и Ф. Енгелс. Избрани писма, стр. 296. — 75.

- ⁸² Измяната на командувачия съветските войски на Източния фронт М. А. Муравъв е тясно свързана с метежа на левите есери през юли 1918 г. Според плана на метежниците Муравъв е трябвало да вдигне войските на Източния фронт против съветската власт и след като се съедини с белочечите, да тръгне на поход срещу Москва. На 10 юли, като пристига в Симбирск, Муравъв заявява, че не признава Бресткия мир, и обявява война на Германия. Измамниците от него части превземат пощата, телеграфа, радиото и обкръжават сградата на изпълнителния комитет и щаба на войските от Симбирската група. С радиograma Муравъв призовава белогвардейците и интервентите от

Самара до Владивосток да започнат настъпление срещу Москва.

Съветското правителство взема извънредни мерки, за да ликвидира авантюрата на Муравъов. Комунистите от Симбирск извършват голяма разяснителна работа сред войниците и населението в града. Войнските части, които по-рано поддържат Муравъов, заявяват, че са готови да се вдигнат срещу метежниците. На 11 юли вечерта Муравъов е поканен на заседание на Симбирския изпълнителен комитет; той възприема тази покана като капитулиране на изпълнителния комитет. Когато на заседанието се прочитат изменническите телеграми на Муравъов за прекратяване на военните действия против интервентите и белогвардейците, комунистите искат да го арестуват. Муравъов се опитва да се съпротивява, но бива убит, а неговите съучастници — арестувани. — 77.]

⁵³ Под «юлска криза» Ленин има предвид кулашките контрареволуционни метежи в централните губернии в страната. Поволжието, Урал и в Сибир през лятото на 1918 г., които есерите и меншевиките организират с подкрепата на чуждестранните интервенти. — 78.

⁵⁴ *Бланкизъм* — течение във френското социалистическо движение, което се възглавява от изтъкнатия революционер, видния представител на френския утопичен комунизъм — Луи Огюст Бланки (1805—1881). Бланкистите очакват «избавление на човечеството от наемното робство не по пътя на класовата борба на пролетариата, а чрез заговора на едно незначително интеллигентско малцинство». (В. И. Ленин, Съч., т. 10, стр. 401). Като подменят дейността на революционната партия с действията на тайна група заговорници, те не вземат предвид конкретната обстановка, необходима за победата на въстанието, и пренебрегват връзките с масите. — 79.

⁵⁵ Има се предвид есерският законопроект, внесен от министъра на земеделието С. Л. Маслов във Временното правителство няколко дена преди Октомврийската социалистическа революция. Под заглавието «Правила за релулиране на поземлените и селскостопанските отношения от поземлените комитети» той се публикува частично на 18 (31) октомври 1917 г. във вестник «Дело Народа», който се издава от централния комитет на партията на есерите

«Този законопроект на господин С. Л. Маслов — пише Ленин — е пълна измяна на партията на есерите към селяните, пълно преминаване на тази партия към привързаност към помещиците.» Вж. статията «Новото измамване на селяните от партията на есерите». (Съч., т. 26, стр. 218.) Проектът предвижда да се създаде при поземлените комитети специален аренден фонд, където да се предават държавните и манастирските земи. Помещическата собственост върху земята се запазва. Помещиците предават на временния аренден фонд само земите, които по-рано са давали под аренда, при което заплащането на селяните за «арендуваните земи» е трябвало да отива у помещиците.

Временното правителство извършва арести на членовете на

поземлените комитети в отговор на селските въстания и завземането на помешчическите земи от селяните. — 80.

⁵⁶ Вж. К. Маркс. «Теории за принадлежната стойност», ч. II, стр. 36. — 88.

⁵⁷ Непосредствени причини за *Ноемрийската революция през 1918 г.* в Германия са поражението на Германия в световната война, разстройването на стопанството на страната, бедствията на народните маси и войските, които искат да се прекрати войната. Октомврийската социалистическа революция в Русия оказва голямо влияние върху революционните събития в Германия. Начало на революцията е избухналото на 3 ноември 1918 г. в Кил въстание на моряците от Военния флот, които отказват да се подчинят на заповедта на командването да изведат корабите в открито море, за да «загинат с чест» в бой с английския флот. Към въстанието един след друг започват да се присъединяват градовете от морското крайбрежие: Брунсбютел, Вилхелмсхафен, Куксхафен и др. На корабите, в казармите и предприятията започват да се създават първите войнишки и работнически Съвети. Като обхваща цяла Северна Германия, за кратко време революцията обхваща централните и южните райони на страната. На 9 ноември, по призива на спартакистите, започва всеобща стачка в Берлин. Тя бързо прераства във въоръжено въстание. Работниците заемат сградите на полицейското управление, пощата, комендатурата. Над кметството, Райхстага, Бранденбургската врата са забити червени знамена. В резултат на народното въстание юнкерско-буржоазната монархия на Вилхелм II е съборена, а той самият е принуден да се отрече от престола.

Десните лидери на социалдемократите и на центриската Германска независима социалдемократическа партия полагат всички усилия, за да спасят капиталистическия строй. Десните социалдемократи и центристите успяват да завладеят преобладаващ брой места в повечето от създадените работнически и войнишки съвети. Учреденото на 10 ноември на пленума на Берлинския съвет временно правителство се състои от десни социалдемократи (Ф. Еберт, Ф. Шайдеман, О. Ландсберг) и «независими социалдемократи» (Г. Хаазе и други), които по-късно излизат от състава на правителството. Програмата на правителството не излиза извън границите на социалните реформи в рамките на буржоазния строй. На I Общогермански конгрес на Съветите, който се провежда на 16—21 декември 1918 г. в Берлин, лидерите на десните социалдемократи успяват да прокарат резолюция за предаване на законодателната и изпълнителната власт на правителството и за провеждане на избори за Учредително събрание. Фактически това означава ликвидиране на Съветите.

Опитът на революционната борба на германската работническа класа убеждава спартакистите, че е необходимо окончателно да се скъса с Германската независима социалдемократическа партия и да се образува бойна революционна партия на работническата класа. На Учредителния конгрес, който се открива на 30 декември 1918 г., най-добрите представители на германската работническа класа създават Германската комунистическа партия. Веднага след завършването на работата на Учре-

дителния конгрес на младата германска компартия се налага да издържи сериозни изпитания. С цел да се обезглави компартията и да се разгроми авангардът на работническата класа, германската буржоазия решава провокаторски да организира работниците за преждевременно въоръжено въстание. Ръководството на въстанието, което започва на 6 януари в Берлин, попада в ръцете на «независимците», които не организират още от самото начало бързо и решително настъпление срещу врага, а след това изменнически започват преговори с правителството. Контрареволуционните отряди, които се възглавяват от военния министър, десния социалдемократ Г. Носке, с изключителна жестокост потушават акцията на берлинския пролетариат. На 15 януари въоръжените банди арестуват и убиват зверски вождовете на германската работническа класа К. Либкнехт и Р. Люксембург. Като разгромява януарското въстание и унищожава най-добрите вождове на германските работници, германската буржоазия успява да осигури победата на буржоазните партии на изборите за Учредително събрание на 19 януари 1919 г.

Въпреки че революцията в Германия не прераства в пролетарска революция и не успява да разреши задачите на националното и социалното освобождение на германския народ, тя има голямо прогресивно значение. В резултат на Ноемврийската буржоазнодемократическа революция, която до известна степен се провежда с пролетарски методи и средства, в Германия е съборена монархията и образувана буржоазнодемократична република, която осигурява елементарни буржоазнодемократични свободи, законодателно установяване на 8-часов работен ден. Ноемврийската революция в Германия оказва съществена помощ на Съветска Русия, дава възможност да се ликвидира грабителският Брестки мирен договор. — 93.

⁴⁸ «Тезиси за Учредителното събрание» вж. в Съчиненията на В. И. Ленин, т. 26, стр. 376—382. В книгата на Ленин «Пролетарската революция и ренегатът Кауцки», издадена през 1918 г, «Тезисите» се включват със следното подзаглавие: «Напечатани в «Правда», Петроград, сряда, 26. XII. 1917». — 94.

⁴⁹ Вж. К. Маркс и Ф. Енгелс. Избрани писма, стр. 333—334. — 99.

⁵⁰ Има се предвид книгата: «Ostrogorski», М. «La Démokratie et les Partis Politiques» (Островски, М. «Демокрацията и политическите партии»). Първото издание излиза в Париж през 1903 г. На руски език първият том се появява през 1927 г., вторият — през 1930 г. Книгата съдържа голям фактически материал из историята на Англия и САЩ, който разобличава фалша и лицемерието на буржоазната демокрация. — 99.

«Левичарството» — детска болест на комунизма»

⁵¹ Книгата «Левичарството» — детска болест на комунизма» е написана от В. И. Ленин за откриването на II конгрес на Комунистическия интернационал и раздадена на всички делегати на конгреса. Книгата трябвало да помогне на младите комуни-

стически партии да намерят правилния път на революционната борба, да поправят грешките на техните първи крачки, да запознае комунистите от всички страни с извънредно богатия опит на болшевиките, с тяхната стратегия и тактика, за да въоръжи с този опит братските партии. Изключително важните изводи и положения на книгата «*«Левичарството» — детска болест на комунизма*» са залегнали в основата на ррешенията на II конгрес на Коминтерна.

Основната работа над книгата Ленин извършва през април 1920 г. (ръкописът е завършен на 27 април), а допълнението към книгата е написано на 12 май, когато вече се прави коректурата. Ленин лично следи да се спазва графикът на набирането и печатането на книгата, за да излезе тя от печат, преди да започне работата на II конгрес на Коминтерна. Издаването на книгата е възложено на петроградския филиал на Държавното издателство. Получило ръкописа на 5 май, издателството още на другия ден го предава за набор в 1-а държавна печатница, работниците в която с голям ентузиазъм се заемат да изпълнят почетната задача, като работят и извънредно. На 9 май първата коректура е изпратена в Москва за коригиране. Допълнението към книгата се изпраща от Ленин в Петроград на 23 май заедно с коректурата на брошурата със следното писмо:

«До питерските другари, издаващи моята брошура за левите:

1) Моля, *последната* коректура да се свери с внесените тук, в *коректурата*, поправки;

2) Моля, приложената тук коректура да ми бъде изпратена *обратно*;

3) В «допълнението» моля *специално* да се поправят местата на стр. 3, отбелязани *на полето* със знаци;

1)))

(след проверката да ми бъде върнато обратно);

и 2)))

4) Моля да ми бъде съобщено с телефонограма *името* на другаря, *отговарящ* за проверката и за окончателното издаване. (А също *кога* ще излезе.)

5) Повече поправки от мен *не трябва* да чакате.

Ленин»

(Ленински сборник ХХХV, стр. 122).

На 12 юни 1920 г. книгата излиза от печат и почти едновременно, през юли, се издава в Съветска Русия на френски и английски език. През втората половина на 1920 г. книгата се издава на немски език в Берлин и Хамбург, на английски — в Лондон и Ню Йорк, на френски — в Париж, на италиански — в Милано. През 1920 г. ЦК на Комунистическата партия на Великобритания издава позив за аболиране за книгата на Ленин, в който съобщава: «Комунистическата партия току-що публикува труда на Ленин, който може би е най-важният и без съмнение най-интересен от неговите произведения.

«*«Левичарството» — детска болест на комунизма*» е книга, необходима на всички, които участвуват активно в работническото движение, тя засяга проблеми, които много се обсъждат и понякога предизвикват най-силни разногласия.

Ленин изчерпателно изследва въпросите на революционната

тактика и безстрашно засяга таква проблемн като парламентаризма, отношението на комунистическата партия към лейбъристката партия, профсъюзите и т. н., а също и общото положение в Англия. Значението на книгата не е само в това; критическото разглеждане на програмите, политиката и дейността на различни партии на континента ще въоръжи читателя с умение да разбере международното положение, което е толкова важно за другарите в настоящия момент.

Без съмнение книгата ще внесе яснота в разбирането на много неща и ще помогне практически да се насочим към единството, което всички толкова силно желаят. . .» («Вопросы Истории КПСС», 1960, кн. 3, стр. 24).

Книгата на Ленин ««Левичарството» — детска болест на комунизма» получава най-широко разпространение. По непълни данни, публикувани по случай 40 годишнината от излизането на книгата, в капиталистическите страни тя има през това време 106 издания на 22 езика, от които 16 издания на английски език (в Лондон, Ню Йорк, Бомбай, Сидней и Мелбърн), 13 — на френски (в Париж и Брюксел), 14 — на немски (в Берлин, и Виена), 7 — на италиански (в Милано, Неапол и Рим), 6 — на испански (в Барселона, Мадрид и Буенос Айрес), 9 — на японски (в Токио), 6 — на холандски (в Амстердам и Лайден). Освен това книгата е издавана на норвежки (Осло), фински (Хелзинки), португалски (Рио де Жанейро) бенгалски (Калкута) и други езици. Книгата ««Левичарството» — детска болест на комунизма» е особено много издавана в страните от социалистическия лагер. В България тя е преиздадена 10 пъти, в Чехословакия — 6, в Унгария — 7, в Полша — 9, в Китай — 8, в Корея — 3 пъти. В Съветския съюз, без да броим публикуването ѝ във всички издания на Събраните съчинения на В. И. Ленин, книгата е печатана в отделно издание 159 пъти на 51 езика с общ тираж 5 млн. и 757 хил. екземпляра.

В Централния партнен архив на Института по марксизъм-ленинизъм при ЦК на КПСС се пази Лениновият ръкопис на книгата ««Левичарството» — детска болест на комунизма» и машинописният екземпляр с редакционните поправки на Ленин. В ръкописа има подзаглавие: «(Опит за популярна беседа върху марксистката стратегия и тактика)» и по-дслу — иронично посвещение на Лойд Джордж: «Посвещавам тази брошура на високопочитаемия мистър Лейд Джордж в знак на признателност за неговата почти марксистка и във всеки случай извънредно полезна за комунистите и болшевиките от цял свят реч от 18. III. 1920». В изданията на книгата, излезли приживе на Ленин, подзаглавието и посвещението са махнати. В пълните съчинения на В. И. Ленин, както и в предишните издания на съчиненията ««Левичарството» — детска болест на комунизма» се публикува по първото издание на книгата, коригирано от Ленин. — 101.

- «Искра» (старата) — първият общоруски нелегален марксистки вестник, основан от В. И. Ленин в 1900 г. и изиграл решаваща роля за създаването на революционна марксистка партия на работническата класа в Русия. Първият брой на ленинската «Искра», с дата декември 1900 г., излиза в Лайпциг, следва-

щите броеве излизат в Мюнхен, от юли 1902 г. — в Лондон, и от пролетта на 1903 г. — в Женева. По инициатива на Ленин и при неговото непосредствено участие редакцията на «Искра» изработва проектопрограма на партията (публикувана в бр. 21 на «Искра») и подготвя II конгрес на РСДРП, на който фактически се слага началото на революционната марксистка партия в Русия.

Скоро след II конгрес на партията меншевиките с подкрепата на Плеханов заграбват «Искра» в свои ръце. От петдесет и втория брой «Искра» престава да бъде орган на революционния марксизъм. — 102.

- ³ Става дума за меншевиките, които в РСДРП представляват дясното, опортюнистическото крило на социалдемократията, и за партията на «социалистите-революционери» (есерите). — 106.
- ⁴ Имат се предвид болшевиките-депутати в IV Държавна дума — А. Е. Бадаев, М. К. Муранов, Г. И. Петровски, Ф. Н. Самойлов и Н. Р. Шагов. На заседанието на Думата на 26 юли (8 август) 1914 г., на което представителите на всички буржоазно-помешчически фракции одобряват влизането на царска Русия в империалистическата война, болшевишката фракция решително протестира; тя отказва да гласува за военните кредити и повежда революционна пропаганда сред масите. През ноември 1914 г. арестуват болшевиките-депутати, а през февруари 1915 г. ги дават под съд и ги интернират в Туруханския край (Източен Сибир) до края на живота им. Мъжествените изказвания на членовете на болшевишката фракция пред съда, разобличаващи самодържавието, изиграват голяма роля в антимилитаристичната пропаганда, в революционизирането на съзнанието на трудещите се маси. — 109.
- ⁵ *Лонгетизъм* — центристко течение във Френската социалистическа партия, възглавявано от Жан Лонге. По време на световната империалистическа война от 1914—1918 г. лонгетистите провеждат съглашателска политика спрямо социалшовинистите; те отхвърлят революционната борба и стоят на позициите на «защита на отечеството» в империалистическата война. Ленин нарича лонгетистите дребнобуржоазни националисти. След победата на Октомврийската социалистическа революция лонгетистите на думи се обявяват за привърженици на диктатурата на пролетариата, а на дело си остават нейни противници. През декември 1920 г. лонгетистите заедно с явните реформисти се отцепват от партията и се присъединяват към така наречения 2^{1/2} Интернационал. — 109.
- ⁶ *Английска независима работническа партия* (Independent Labour-Party — ILP) — реформистка организация, основана от ръководителите на «новите трейдюниони» в 1893 г. в условията на съживяване на стачната борба и засилване на движението за независимост на работническата класа в Англия от буржоазните партии. В НРП влизат членове на «новите трейдюниони» и на редица стари профсъюзи, представителни на интелигенцията и дребната буржоазия, намиращи се под влияние на фабриантите. Начело на партията стоят К. Харди и Р. Макдоналд. От момента

на своето възникване НРП заема буржоазно-реформистки позиции, като обръща главно внимание на парламентарната форма на борба и на парламентарните сделки с либералната партия. Характеризирайки Независимата работническа партия, Ленин пише, че «всъщност това е опортюнистическа партия, която винаги е зависела от буржоазията» (Съч., т. 29, стр. 491). — 109.

⁷ *Фабианци* — членове на Фабианското дружество — английска реформистка организация, основана в 1884 г.; дружеството получава названието си от името на римския пълководец от III век пр. н. е. Фабий Максим, наречен «Куинктор» («Бавител»), заради неговата изчаквателна тактика, заради избягването на решителните боеве във войната с Хнибал. Членовете на Фабианското дружество са предимно представители на буржоазната интелигенция — учени, писатели, политически дейци (С. и Б. Уеб, Р. Макдоналд, Б. Шоу и др); те отричат необходимостта от класова борба на пролетариата и социалистическа революция и твърдят, че преход от капитализма към социализма е възможен само по пътя на дребните реформи, на постепените преобразования на обществото. В 1900 г. фабианското дружество влиза в лейбъристката партия. «Фабианският социализъм» е един от източниците на идеологията на лейбъристите.

Характеристика на фабианците вж. в статията на В. И. Ленин «Английският пацифизъм и английската неприязън към теорията» (Съч., т. 21, стр. 255—266). — 109.

⁸ «*Министерализъм*» (или «министерски социализъм», също «милеранизъм») — опортюнистическа тактика на участие на социалистите в реакционните буржоазни правителства. Терминът възниква във връзка с влизането на френския социалист Милераи през 1899 г. в състава на буржоазното правителство на Валдек—Русо. — 110.

⁹ *Германска независима социалдемократическа партия* — центристка партия, създадена през април 1917 г. на учредителния конгрес в Гота. «Независимците» проповядват «единство» със социалшовинистите, смъкват се до отказване от класовата борба. Основната част от партията образува кауцкианската организация «Трудово сдружение». През октомври 1920 г. на конгреса на Независимата социалдемократическа партия в Хале става разцепление. Значителна част от нея през декември 1920 г. се обединява с Германската комунистическа партия. Десните елементи образуват отделна партия и приемат старото название — Германска независима социалдемократическа партия; партията просъществува до 1922 г. — 110.

¹⁰ Вж. резолюциите на VII Общоруска конференция на РСДРП(б) «За отношението към Временното правителство» и «За Съветите на работническите и войнишките депутати» («Седьмая (Апрельская) Всероссийская конференция РСДРП (б), Петроградская общегородская конференция РСДРП (б), Апрель., 1917 года. Протоколы». М., 1958, стр. 244—245, 295—260). — 111.

¹¹ Очевидно има се предвид публикуваната през април 1914 г. в болшевишкото списание «Просвещение» статия на В. И. Ле-

нин «На какво от германското работническо движение не трябва да се подражава» (вж. Съч., т. 20, стр. 257—261), в която се разобличава предателското поведение на германския социалдемократ К. Легин, който през 1912 г., по време на пътуването си в Америка, произнася в конгреса на САЩ приветствена реч по адрес на официалните кръгове и буржоазните партии. — 113.

- ¹² *Спартакисти* — членове на революционната организация на германските леви социалдемократи, образувана в началото на световната империалистическа война от К. Либкнехт, Л. Люксембург, Ф. Меринг, К. Цеткин, Ю. Мархлевски, Л. Йогихес (Тишка) и В. Пик. Спартакистите водят революционна пропаганда сред масите, организират масови антивоенни акции, ръководят стачки, разобличават империалистическия характер на световната война и предателството на опортюнистическите водачи на социалдемократията. Но по някои от най-важните въпроси на теорията и политиката спартакистите допускат сериозни грешки. Ленин нееднократно критикува грешките на германските леви социалдемократи, помагайки им да заемат правилна позиция (вж. например статиите «За брошурата на Юниус» и «Военната програма на пролетарската революция». Съч., т. 22, стр. 317—333; т. 23, стр. 75—87).

През април 1917 г. спартакистите влизат в центристката германска независима социалдемократическа партия, като запазват в нея своята организационна самостоятелност. През ноември 1918 г., по време на революцията в Германия, спартакистите се оформят в съюза «Спартак» и скъсват с «независимците», след като на 14 декември публикуват своята програма. На учредителния конгрес, състоял се на 30 декември 1918 г. — 1 януари 1919 г., спартакистите създават Германската комунистическа партия. — 114.

- ¹³ Става дума за писмото на Ф. Енгелс до А. Бебел от 18—28 март 1875 г. (вж. К. Маркс и Ф. Енгелс. Съч., т. 19, стр. 3—9).—114.

- ¹⁴ *Бресткият мирен договор* — договорът между Съветска Русия и държавите на Четворния съюз (Германия, Австро-Унгария, България и Турция), подписан на 3 март 1918 г. в Брест-Литовск и ратифициран на 15 март от IV Извънреден общоруски конгрес на Съветите. Условието на този договор са крайно тежки за Съветска Русия. Според него под контрола на Германия и Австро-Унгария трябва да преминат Полша, почти цяла Прибалтика и част от Беларусия. Украйна се отделя от Съветска Русия и се превръща в зависима от Германия държава. Към Турция преминават градовете Карс, Батум и Ардаган. През август 1918 г. Германия натрапва на Съветска Русия допълнителен договор и финансова спогодба, в които се поставят нови грабителски искания.

Сключването на Бресткия мир е свързано с упоритата борба против Троцки и антипартийната група на «левите комунисти». Мирният договор с Германия се подписва само благодарение на огромните усилия на В. И. Ленин. Бресткият мирен договор е ярък пример за мъдростта и гъвкавостта на Лениновата тактика, за уменията в изключително сложна обстановка да се изработи

единствено правилна политика. Сключването на Бресткия мирен договор е разумен политически компромис.

Бресткият договор дава на съветската държава мирен отдих, дава ѝ възможност да демобилизира старата разлагаща се армия и да създаде нова — Червената армия, да разгърне социалистическо строителство и да натрупа сили за борба против вътрешната контрареволуция и чуждите интервенти. Сключването на Бресткия договор допринася за по-нататъшното засилване на борбата за мир, за разрастване на революционните настроения във войските и сред широките народни маси във всички воюващи страни. След Ноемврийската революция от 1918 г. в Германия, която събаря монархическия режим, ВЦИК анулира — на 13 ноември — грабителския Брестки договор. — 114.

¹⁵ Става дума за отзовистите и ултиматистите, борбата с които се разгръща през 1908 г. и довежда през 1909 г. до изключването на водача на отзовистите А. Богданов от редовете на болшевиките. Отзовистите, прикривайки се с революционни фрази, настояват социалдемократическите депутати да бъдат отзовани от III Държавна дума и да бъде прекратена работата в легалните организации — профсъюзи, кооперации и др. Разновидност на отзовизма е ултиматизмът. Без да разбират необходимостта да се води настойчива, търпелива работа с депутатите-социалдемократи, да бъдат възпитавани те като последователни революционни парламентаристи, ултиматистите предлагат на социалдемократическата фракция в Думата да бъде поставен ултиматум безпрекословно да се подчинява на решенията на ЦК на партията, а в случай на неизпълнение социалдемократическите депутати да бъдат отзовани от Думата. Съвещанието на разширената редакция на болшевишкия вестник «Пролетарий» през юни 1909 г. посочва съвето решение, че «болшевизмът като определено течение в РСДРП няма нищо общо с отзовизма и ултиматизма», и призовава болшевиките «да водят най-решителна борба с тия отклонения от пътя на революционния марксизъм» («КПСС в резолюции и решения на конгресите, конференциите и пленумите на ЦК», т. I, стр. 183). — 114.

¹⁶ На 6 (19) август 1905 г. се публикуват царският манифест — закон за учредяване на Държавната дума — и наредбата за изборите за нея. Думата бива наречена булигинска по името на министъра на вътрешните работи А. Г. Булгин, на когото царят възлага да състави проект за Думата. Според проекта Думата няма право да приема никакви закони, а можеше само да обсъжда някои въпроси като съвещателен орган при царя. Болшевиките призовават работниците и селяните активно да бойкотират булигинската Дума, като съсредоточат цялата агитационна кампания около лозунгите: въоръжено въстание, революционна армия, временно революционно правителство. Кампанията за бойкотиране на булигинската Дума се използва от болшевиките за мобилизиране на всички революционни сили, за провеждане на масови политически стачки и подготовка на въоръжено въстание. Избори за булигинската Дума не се провеждат и правителството не успява да я свика; растящият подем на революцията и Общоруската октомврийска стачка от 1905 г. помитат Думата. — 115.

- ¹⁷ Има се предвид *Всеруската октомврийска политическа стачка от 1905 г.* по време на първата руска революция. Броят на участниците в Октомврийската обща стачка надхвърля два милиона. Октомврийската стачка протича под лозунгите за събаряне на самодържавието, активно бойкотиране на булигинската Дума, свикване на учредително събрание и установяване на демократична република. Всеруската политическа стачка показва силата и мощта на работническото движение, дава тласък за разгръщане на революционното движение на село, в армията и във флотата. Октомврийската стачка приближава пролетариата до декемврийското въоръжено въстание. За Октомврийската стачка вж. статията на В. И. Ленин. «Всеруската политическа стачка» (Съч., т. 9, стр. 400—403). — 115.
- ¹⁸ «*Лейбъристи*» — членове на Английската работническа партия (Labour Party), основана в 1900 г. като обединение на профсъюзите — трейдюнионите, социалистическите организации и групи за прокарване на работнически представители в парламента («Комитет на работническото правителство»). В 1906 г. Комитетът се преименува в Работническа (лейбъристка) партия. Членовете на трейдюнионите автоматично са членове на партията, при условие че си плащат партийния членски внос. С лейбъристката партия тясно са свързани Кооперативната партия, която влиза в нея с правото на колективен член, и Независимата работническа партия. Начело на лейбъристката партия стои изпълнителен комитет, който заедно с Генералния съвет на трейдюнионите и с Изпълнителния комитет на Кооперативната партия образува така наречения Национален съвет на труда. Лейбъристката партия, оформила се отначало като работническа партия по състав (по-късно в нея влизат значителен брой дребнобуржоазни елементи), по своята идеология и тактика е опортюнистическа организация. От възникването на партията нейните водачи провеждат политика на класово сътрудничество с буржоазията. По време на световната империалистическа война (1914—1918) водачите на лейбъристката партия (А. Хендерсън и др.), заемайки социалшовинистична позиция, влизат в кралското правителство; с тяхната активна подкрепа се приемат редица закони, насочени против работниците (за милитаризирането на страната и т. н.). През 1924, 1929—1931, 1945—1951 г. лейбъристите водачи възглавяват правителството. В 1964 г. лейбъристите отново застават начело на правителството. — 117.
- ¹⁹ «*Принципиална опозиция*» — група германски «леви» комунисти, проповядващи анархосиндикалистки възгледи. II конгрес на Германската комунистическа партия, състоял се през октомври 1919 г. в Хайделберг, изключва опозицията от партията; през април 1920 г. тя образува така наречената Германска комунистическа работническа партия (ГКРП). През ноември 1920 г., за да се улесни обединяването на всички комунистически сили в Германия и да се окаже съдействие на най-добрите пролетарски елементи в ГКРП, опозицията се приема временно в Коминтерна с правото на симпатизиращ член. Но за единствена упълномощена секция Изпълнителният комитет на Комин-

терна смята Германската обединена комунистическа партия. При приемането в Коминтерна на представителите на ГКРП се поставя условието да се слоят с Германската обединена комунистическа партия и да я поддържат във всички действия. Но ръководството на ГКРП не последва указанията на Изпълнителния комитет на Коминтерна. III конгрес на Коминтерна (юни—юли 1921), борейки се за работниците, които още вървяха след ГКРП, решава да даде на ГКРП двумесечен срок, в течение на който тя трябва да свика конгрес и да реши въпроса за обединенето. Ръководството на ГКРП не изпълнява решението на III конгрес и по този начин ГКРП се оказва извън Комунистическия интернационал. По-късно ГКРП се изражда в нищожна, лишена от опора в работническата класа, сектантска групичка. — 119.

- ²⁰ *«Комунистически работнически вестник»* («Kommunistische Arbeiterzeitung») — орган на анархосиндикалистката група на германските «леви» комунисти (вж. бележка 19). Вестникът излиза в Хамбург от 1919 до 1927 г.

Споменаваният от В. И. Ленин Карл Ерлер е литературен псевдоним на Г. Лауфенберг. — 123.

- ²¹ Става дума за *«Съюза за борба за освобождение на работническата класа»*, организиран от В. И. Ленин през есента на 1895 г. *«Съюзът за борба»* обединява около двадесет марксистки кръжока в Петербург. Начело на *«Съюза за борба»* стои Централна група, в която влизат В. И. Ленин, А. А. Ванеев, П. К. Запорожец, Г. Кржижановски, Н. К. Крупская, Л. Мартов, М. А. Силвин, В. В. Старков и др. Непосредственото ръководство се съсредоточава в ръцете на петима членове на групата начело с Ленин. Организацията се разделя на районни групи. Прогресивни, съзнателни работници (И. В. Бабушкин, В. А. Шелгунов и др.) свързват тези групи с фабриките и заводите.

Петербургският *«Съюз за борба за освобождение на работническата класа»*, според израза на Ленин, представлява зародиш на революционна партия, опираща се на работническото движение и ръководеща класовата борба на пролетарната. — 125.

- ²² IX конгрес на РКП (б) се провежда на 29 март — 5 април 1920 г. в Москва. По своя състав IX конгрес е най-многобройният от всички предишни конгреси: в него участвуват 715 делегати, от тях с решаващ глас — 553, със съвещатели — 162, представляващи 611 978 членове на партията. На него са представени партийните организации в Централна Русия, Украйна, Урал, Сибир и други райони, малко преди това освободени от Червената армия. Много делегати пристигат на конгреса направо от фронта.

Дневен ред на конгреса: 1. Отчет на Централния комитет. 2. Предстоящи задачи на стопанското строителство. 3. Професионалното движение. 4. Организационни въпроси. 5. Задачи на Комунистическия интернационал. 6. Отношението към кооперацията. 7. Премнаване към милиционна система. 8. Избор на Централен комитет. 9. Текущи въпроси.

Работата на конгреса протича под непосредственото ръко-

водство на В. И. Ленин. Ленин изнася отчетния доклад за политическата дейност на Централния комитет, произнася заключително слово по доклада, речи за стопанското строителство, за кооперацията, реч при закриването на конгреса и предложение по повод списъка на кандидатите за членове на Централния комитет на партията.

В резолюцията «За предстоящите задачи на стопанското строителство» конгресът отбелязва, че «основно условие за стопанското възраждане на страната е неотклонно провеждане на *единен стопански план*, предвиден за най-близката историческа епоха» («КПСС в резолюции и решения на конгресите, конференции и пленумите на ЦК», т. I, стр. 411). Главно място в единния стопански план заема електрификацията, която Ленин издига като велика програма за 10—20 години. Директивите на IX конгрес стават основа на плана на Държавната комисия по електрификацията на Русия (ГОЕЛРО), окончателно разработен и утвърден през декември 1920 г. от Общоруския конгрес на Съветите.

Конгресът отделя голямо внимание на организацията на управлението на производството. В резолюцията по този въпрос се посочва необходимостта да се създаде компетентно, твърдо и енергично ръководство въз основа на единоначалното. Изхождайки от указанията на В. И. Ленин, конгресът особено подчертава, че в интерес на социалистическото стопанство трябва широко да се привличат старите специалисти.

Против линията на партията на конгреса се обявява антипартийна група на «демократическия централизъм» (Сапронов, Осински, В. Смирнов и др.). Прикривайки се с фрази за демократически централизъм, а в действителност изопаचाвайки този принцип, «децистите» отхвърлят необходимостта от единоначалие в производството, обявяват се против твърдата партийна и държавна дисциплина, лъжат, че в ЦК не се провежда принципът на колегиалност в ръководството. Групата на «децистите» на конгреса е подкрепена от Риков, Томски, Милютин, Ломов. Конгресът дава отпор на «децистите» и отхвърля техните предложения.

На конгреса се обръща особено внимание на трудовото съревнование и на комунистическите съботници. За разпространяване на съревноването се препоръчва широко да се прилага премиалната система на заплащане на труда. Конгресът решава международният пролетарски празник 1 май, който в 1920 г. се пада в събота, да бъде превърнат в грандиозен общоруски съботник.

Важно място в работата на конгреса заема въпросът за профсъюзите, който се обсъжда от гледна точка цялата работа на профсъюзите да се насочва към изпълнение на стопанските задачи. В решението по този въпрос конгресът определя ясно ролята на профсъюзите, техните взаимоотношения с държавата и партията, формите и методите на ръководство на профсъюзите от страна на комунистическата партия, формите на участие на профсъюзите в стопанското строителство. Конгресът дава решителен отпор на анархосиндикалистките елементи (Шляпников, Лозовски, Томски, Лутивнинов), които защитават «независимостта» на профсъюзите и ги противопоставят на комунистическата партия и на съветската власт.

На 4 април на закрито заседание конгресът избира нов Централен комитет в състав от 19 членове на ЦК и 12 кандидат-членове. За членове на Централния комитет са избрани: В. И. Ленин, А. А. Андреев, Ф. Е. Дзержински, М. И. Калинин, Я. Е. Рудзутак, Ф. А. Сергеев (Артьом). И. В. Сталин и др. На 5 април конгресът приключва работата си. — 125.

²³ Броят на членовете на партията след Февруарската буржоазно-демократическа революция от 1917 г. и през 1919 г. включително се изменя по следния начин: към VII (Априлска) общоруска конференция на РСДРП (б) 1917 г. се наброяваха 80 000 партийни членове; към VI конгрес на РСДРП (б) (юли — август 1917) — около 240 000; към VII конгрес на РКП (б) (март 1918) — не по-малко от 300 000; към VIII конгрес на РКП (б) (март 1919) — 313 766 членове на партията. — 127.

²⁴ Става дума за «партийната седмица», която се провежда въз основа на решението на VIII конгрес на РКП (б) за разширяване състава на партията. Тя протича в период на напрегната борба на съветската държава против чуждестранната военна интервенция и вътрешната контрареволуция. За пръв път партийна седмица се провежда в петроградската организация на РКП (б) от 10 до 17 август 1919 г. (втората партийна седмица в Петроград е през октомври-ноември 1919 г.); от 20 до 28 септември партийна седмица се провежда в московската губернска организация. Обобщавайки първия опит от провеждането на партийна седмица, пленумът на ЦК на РКП (б) на 26 септември 1919 г. решава да се проведе партийна седмица в градовете, селата и в армията. В края на септември Централният комитет се обръща към всички партийни организации с циркулярно писмо, в което посочва, че след завършване на пререгистрацията и чистката в почти всички партийни организации ЦК смята за своевременно да се започне приемането на нови членове в партията. ЦК подчертава, че през партийната седмица в партията трябва да се приемат само работници, работнички, червеноармейци, матроси, селяни и селянки. За всички останали през това време приемането в партията трябва да се прекрати. В резултат на партийната седмица само в 38 губернии на европейската част на РСФСР в партията влизат над 200 хил. души, от тях повече от половината работници, а на фронтовете се приемат в партията около 25% от целия личен състав на армията и флота. Ленин пише, че работниците и селяните, дошли в партията в такъв тежък момент, «са най-добрите и най-надеждни кадри от ръководители на революционния пролетариат и неексплоататорската част на селяните» (Съч., т. 30, стр. 405). — 127.

²⁵ «Коммунистический Интернационал» — списание, орган на Изпълнителния комитет на Комунстическия интернационал; излиза на руски, немски, френски, английски, испански и китайски език. Първата книжка излиза на 1 май 1919 г. В списанието се печатат теоретически статии и документи на Коминтерна, в него се публикуват редица Ленинови статии. Списанието осветлява основните въпроси на марксистко-ленинската теория във връзка с проблемите на международното работническо и комунистическо движение, както и опита от изграждането на социа-

Лизма в Съветския съюз, води борба с различните антиленински течения. Издаването му се прекратява през юни 1943 г. във връзка с постановлението на Президиума на Изпълнителния комитет на Коминтерна от 15 май 1943 г. за разтуряне на Комунистическия интернационал. — 132.

- ²⁶ Вж. К. Маркс и Ф. Енгелс. Избрани писма, стр. 114. 132.
- ²⁷ «Folkets Dagblad Politiken» («Ежедневен народен политически вестник») — вестник на шведските леви социалдемократи, които през 1917 г. образуват Шведската лява социалдемократическа партия; излиза в Стокхолм от април 1916 г., отначало през ден, след това всеки ден (до ноември 1917 г. се нарича «Politiken»). Негов редактор през 1918—1919 г. е Ф. Стрьом. През 1921 г. Шведската лява социалдемократическа партия влиза в Коминтерна и приема названието комунистическа; вестникът става неин орган. След разцеплението в Шведската комунистическа партия през октомври 1929 г. вестникът преминава в ръцете на нейното дясно крило. Издаването му се прекратява през май 1945 г. — 133.
- ²⁸ *Световните индустриални работници* (Industrial Workers of the World) — I. W. W.) — профсъюзна организация на работниците в САЩ, основана през 1905 г.; обединява главно неквалифицирани и нископлатени работници от различни професии. В нейното създаване вземат активно участие дейци на американското работническо движение Д. Де Леон, Ю. Дебс и У. Хейууд. Организации на Световните индустриални работници се създават и в Канада, Австралия, Англия, Латинска Америка и Южна Африка. В условията на масово стачно движение, разгърнато се в САЩ под влияние на революцията от 1905—1907 г. в Русия, световните индустриални работници провеждат редица успешни масови стачки, борят се против политиката на класово сътрудничество, провеждана от реформистките водачи на Американската федерация на труда и от десните социалисти. През годините на световната империалистическа война с участието на федерацията се провеждат редица антивоенни масови акции на американската работническа класа. Някои ръководители на световните индустриални работници (У. Хейууд и други) приветствуват Великата октомврийска социалистическа революция и влизат в Комунистическата партия на САЩ. В същото време в дейността на организацията се проявяват анархосиндикалистски черти: тя не признава политическата борба на пролетариата, отрича ръководната роля на партията, необходимостта от диктатурата на пролетариата, отказва да работи сред членовете на профсъюзите, влизащи в Американската федерация на труда. Анархосиндикалистките водачи на организацията се възползват от обстоятелството, че много революционни дейци се намират в затвора, и против волята на профсъюзните маси отхвърлят в 1920 г. обръщението, с което Изпълнителният комитет на Комунистическия интернационал я призовава да се присъедини към Коминтерна. В резултат на опортюнистическата политика на ръководството Световните индустриални работници се превръщат в сектантска организация, която скоро загубва влиянието си в работническото движение. — 134.

²⁹ «Съвет» («Il Soviet») — вестник на Италианската социалистическа партия; издаван в Неапол от 1918 до 1922 г.; от 1920 г. излиза като орган на фракцията на комунистите-абстенционисти от Италианската социалистическа партия. — 145.

³⁰ «Комунизъм» («Comunismo») — двуседмично списание на Италианската социалистическа партия; излиза в Милано от 1919 до 1922 г. под редакцията на Д. Серати. — 145.

³¹ Италианската социалистическа партия е основана в 1892 г. От момента на основаването в партията се води остра идейна борба между двете направления—опортюнистическото и революционното. В 1912 г. на конгреса в Реджо-Емилия под натиска на левите най-явните реформисти — привърженици на войната и сътрудничеството с правителството и буржоазията (И. Бономи, Л. Бисолати и др.) — биват изключени от партията. От началото на световната империалистическа война до влизането на Италия във войната ИСП е против войната и издига лозунга: «Против войната, за неутралитет!». През декември 1914 г. биват изключени от партията група ренегати (Б. Мусолини и др.), които защитават империалистическата политика на буржоазията и се обявяват за войната. Във връзка с влизането на Италия във войната на страната на Антантата (май 1915) в Италианската социалистическа партия рязко се открояват три направления: 1) дясно, което помага на буржоазията да води войната; 2) центристко, което обединява мнозинството от членовете на партията и действа под лозунга: «Да не се участва във войната и да не се саботира», и 3) ляво, което заема по-решителна позиция против войната, но не успява да организира последователна борба против нея. Левите не разбират необходимостта от превръщане на империалистическата война в гражданска, от решително скъсване с реформистите.

След Октомврийската социалистическа революция в редовете на ИСП се засилва лявото крило. XVI конгрес на партията, състоял се в Болоня на 5—8 октомври 1919 г., взема решение за присъединяване към III Интернационал. Представители на ИСП участвуват в работата на II конгрес на Коминтерна. Ръководителят на делегацията Д. Серати, който стои на центристка позиция, след конгреса се обявява против скъсването с реформистите. През януари 1921 г. на XVII конгрес на партията в Ливорно центристите, които имат мнозинство на конгреса, отказват да скъсат с реформистите и напълно да признаят условията за присъединяване в Коминтерна. На 21 януари 1921 г. левите делегати напускат конгреса и основават Италианската комунистическа партия. — 145.

³² Съветска власт в Унгария се установява на 21 март 1919 г. Социалистическата революция в Унгария има мирен характер. Унгарската буржоазия не успява да окаже съпротива на народните маси, тъй като не е в състояние да се справи с вътрешните и външните трудности, тя решава временно да предаде властта на десните социалдемократи, за да попречи на развитието на революцията. Но авторитетът на Унгарската комунистическа партия сред масите по това време е толкова голям и исканията на обикновените членове на партията на социалдемократите за

съюз с комунистите са толкова решителни, че ръководството на Социалдемократическата партия предлага на арестуваните ръководители на Комунистическата партия съвместно да образуват правителство. Водачите на социалдемократите са принудени да приемат условията, поставени от комунистите по време на преговорите: образуване на съветско правителство, разоръжаване на буржоазията, създаване на Червена армия и Народна милиция, конфискуване земите на едрите земевладелци, национализиране на промишлеността, сключване на съюз със Съветска Русия и др. Едновременно се подписва споразумение за обединяване на двете партии в Унгарска социалистическа партия. При провеждането на обединението на двете партии се допускат грешки, които се отразяват по-късно: обединението се провежда по пътя на механичното сливане, без отстраняване на реформистките елементи.

Още на първото заседание Революционният правителствен съвет взема решение да бъде създадена Червена армия. На 26 март съветското правителство на Унгария издава декрети за национализиране на промишлените предприятия, транспорта и банките; на 2 април се прокарва декрет за монопол на външната търговия. Работната заплата на работниците се увеличава средно с 25%, въвежда се 8-часов работен ден; на 3 април се приема закон за поземлена реформа, според който се конфискуват всички имения с размер над 100 холда (57 ха). Конфискуваните земи обаче не се разпределят между малонмотните и безимотните селяни, а се предават на организирани по места селскостопански производствени кооперации и държавни стопанства. Бедните селяни, които се надявали да получат земя, са разочаровани. Това попречва да се установи здрав съюз между пролетарната и селяните, отслабва съветската власт в Унгария.

Империалистите от Антантата посрещат враждебно установяването на диктатура на пролетарната в Унгария; Съветската република е подложена на икономическа блокада. Против Унгарската съветска република се организира военна интервенция. Настъпленето на войските на интервентите активизира унгарската контрареволуция. Предателството на десните социалдемократи, които влизат в съюз с международния империализъм, също е една от причините за гибелта на Унгарската съветска република.

Неблагоприятната международна обстановка, създадена през лятото на 1919 г., когато Съветска Русия от всички страни е обсадена от врагове и не може да окаже помощ на Унгарската съветска република, също изиграва отрицателна роля. На 1 август 1919 г., в резултат на обединените действия на външната империалистическа интервенция и вътрешната контрареволуция съветската власт в Унгария бе свалена. — 145.

³³ Вж. К. Маркс и Ф. Енгелс. Съч., т. 18, стр. 517—518. — 146.

³⁴ «Der Volksstaat» («Народна държава») — вестник, централен орган на германската социалдемократия (партията на айзенахци), излиза под редакцията на В. Либкнехт в Лайпциг през 1869—1876 г. Във вестника сътрудничат К. Маркс и Ф. Енгелс. — 146.

³⁵ *Общество на народите* — международна организация, съществува през периода между Първата и Втората световна война; създава се в 1919 г. на Парижката мирна конференция от държавите-победителки в Първата световна война. Уставът на Обществото на народите е част от Версайския мирен договор от 1919 г. и е подписан от 44 държави. Дейността на Обществото на народите се осъществява от Общо събрание, Съвет на Обществото на народите и Постоянен секретариат начело с генерален секретар. Уставът на Обществото на народите се съставя така, че да създаде впечатление, че тази организация има за цел борбата с агресията, намаляването на въоръженията, укрепването на мира и безопасността. В действителност обаче ръководителите на Обществото на народите проявяват снизходителност към агресорите, поощряват надпреварата във въоръжаването и подготовката на Втора световна война.

От 1920 до 1934 г. дейността на Обществото на народите има враждебен на Съветския съюз характер. През 1920—1921 г. Обществото на народите е един от центровете на организиране въоръжена интервенция против съветската държава.

На 15 септември 1934 г. по инициатива на френската дипломация 34 държави — членки на Обществото на народите — се обръщат към Съветския съюз с покана да влезе в Обществото на народите. В интерес на борбата за укрепване на мира СССР влезе в Обществото на народите. Но опитите на СССР да създаде фронт на мира се сблъскват със съпротивата на реакционните кръгове в западните държави. От започването на Втората световна война дейността на Обществото на народите фактически се прекратява. Формално Обществото на народите бе разтурено през април 1946 г. с постановление на специално свиканото Общо събрание. — 149.

³⁶ Има се предвид това място от писмото на Ф. Енгелс до Ф. А. Зорге от 29 ноември 1886 г., където Енгелс, критикувайки сектантския характер на дейността на немските социалдемократи, живеещи в емиграция в Америка, казва, че за тях теорията е «догма, а не ръководство за действие» (вж. К. Маркс и Ф. Енгелс. Избрани писма, стр. 444). — 150.

³⁷ В рецензията за книгата на американския икономист Г. Ч. Кери «Политико-икономически писма до президента на Съединените американски щати» Н. Г. Чернышевски пише: «Историческият път не е тротоарът на Невския проспект; той от край до край минава през поля ту пращини, ту калини, ту през блата, ту през дебри. Който се бои да се напращи и да изцапа ботушите си, нека не се залавя с обществена дейност» (Н. Г. Чернышевский. Полное собрание сочинений в пятнадцати томах, т. VII, 1950, стр. 923). — 151.

³⁸ Имат се предвид преговорите, които редакцията на «Искра» води с П. Б. Струве за съвместно издаване в чужбина на нелегален орган под название «Современное Обозрение». В процеса на преговорите става ясно, че П. Б. Струве възнамерява да използва редакцията на «Искра» за обслужване на «Современное Обозрение», опитвайки се да го превърне в орган, който да конкурира «Искра» по обем, съдържание и периодичност. Това из-

данис така и не се осъществява. По-нататъшните преговори между представителите на «Искра» и Струве завършват с пълно скъсване между тях. Подробно този въпрос е осветлен в статиите на В. И. Ленин от искровския период (вж. Съч., т. 4, стр. 391—393; Соч., 5 изд., т. 4, стр. 389—390; Съч., т. 34, стр. 39—41). — 151.

- ³⁹ Имат се предвид международните социалистически конференции в Цимервалд и Кинтал.

Цимервалдската, или Първата международна социалистическа конференция се провежда на 5—8 септември 1915 г.

Кинталската, или Втората международна социалистическа конференция се провежда в градчето Кинтал (Швейцария) от 24 до 30 април 1916 г.

Цимервалдската и Кинталската конференция допринасят да се сплотят върху идейната основа на марксизма-ленинизма левите елементи в западноевропейската социалдемократия, които по-късно изиграват активна роля в борбата за създаване на комунистически партии в своите страни и за образуване на III Комунистически интернационал. — 151.

- ⁴⁰ «*Революционни комунисти*» — група с народническо направление, излязла от партията на левите есери и скъсала с тях след левоесеровския мстез през юли 1918 г. През септември 1918 г. групата се оформя в така наречената «партия на революционния комунизъм», която се обявява за сътрудничество с РКП (б) и заявява, че ще поддържа съветската власт. Програмата на «революционните комунисти», в която те си остават на позициите на народническия утопизъм, се характеризира с голяма обърканост и еклектичност на възгледите. Признавайки, че властта на Съветите създава предпоставки за установяване на социалистически строй, «революционните комунисти» в същото време отричат необходимостта от диктатура на пролетариата за преходния период от капитализма към социализма. През цялото съществуване на «партията на революционния комунизъм» от нея се отцепват отделни групи, от които едни преминават в РКП (б) (А. Колегаев, А. Биценко, М. Доброхотов и др.), а други — към левите есери. Двама представители на «партията на революционния комунизъм» са допуснати с право на съвещателен глас на II конгрес на Коминтерна. След решението на конгреса, че във всяка страна трябва да има само една комунистическа партия, «партията на революционния комунизъм» през септември 1920 г. взема решение да влезе в РКП (б). През октомври същата година Централният комитет на РКП (б) разрешава на партийните организации да приемат в РКП (б) членове на бившата «партия на революционните комунисти». — 152.

- ⁴¹ *Версайският мирен договор*, с който завърши световната империалистическа война от 1914—1918 г., бе подписан на 28 юни 1919 г. от САЩ, Британската империя, Франция, Италия, Япония и обединилите се с тях държави, от една страна, и Германия — от друга.

Давайки оценка на Версайския мирен договор, Ленин казва: «Това е нечуван, грабителски мир, който поставя в положението на роб десетки милиони хора, в това число и най-цивилизовани» (Съч., т. 31, стр. 327). Версайският мирен договор имаше за цел

да закрепи преразделянето на капиталистическия свят в полза на държавите-победителки, а също да създаде такава система на отношения между страните, която да бъде насочена към задущаване на Съветска Русия и към разгромяване на революционното движение в цял свят. — 154.

⁴² *Британската социалистическа партия* (British Socialist Party — B. S. P) е основана в 1911 г. в Манчестър в резултат от обединяването на Социалдемократическата партия с другите социалистически групи. БСП води агитация в духа на марксистките идеи и е партия «неопортюнистическа, действително независима от либералите» (В. И. Ленин, Съч., т. 19, стр. 267). Но малобройността на партията и слабата връзка с масите ѝ придават донякъде сектантски характер. През периода на световната империалистическа война в партията се разгорява остра борба между интернационалисткото течение (У. Галахър, А. Инкпин, Д. Маклин, Ф. Ротщайн и други) и социалшовинистичното течение, възглавявано от Хайндмън. В интернационалисткото течение имаше непоследователни елементи, които по редица въпроси заемат центристка позиция. През февруари 1916 г. група дейци на БСП основават вестник «The Call» («Призив»), който изиграва важна роля за сплотяването на интернационалистите. Състоялата се през април 1916 г. в Солфорд годишна конференция на БСП осъжда социалшовинистичната позиция на Хайндмън и неговите привърженици и те напускат партията.

Британската социалистическа партия приветства Великата октомврийска социалистическа революция. Членовете на БСП изиграват голяма роля в движението на английските трудещи се в защита на Съветска Русия от чуждестранната интервенция. В 1919 г. преобладаващото мнозинство от организациите на партията (98 срещу 4) се изказват за влизане в Комунистическия интернационал. Британската социалистическа партия заедно с Групата на комунистическото единство изиграва главна роля в образуването на Комунистическата партия на Великобритания. На състоялия се в 1920 г. първи обединителен конгрес преобладаващото мнозинство местни организации на БСП се вливат в Комунистическата партия. — 157.

⁴³ *Социалистическа работническа партия* (Socialist Labour Party) — революционна марксистка организация, създадена в 1903 г. в Шотландия от отцепилата се от Социалдемократическата федерация група на левите социалдемократи, състояща се предимно от шотландци.

Южноуелско социалистическо дружество (South Wales Socialist Society) — неголяма група, състояща се предимно от революционни миньори от Уелс. Дружеството възниква от движението за реформа в минното дело, което забележимо се засилва още в навечерието на Първата световна война.

Работническа социалистическа федерация (Workers Socialist Federation) — малобройна организация, възникнала през май 1918 г. от Дружеството за защита на изборителните права на жените и съставена главно от жени.

При образуването на Комунистическата партия на Великобритания (учредителният конгрес се провежда на 31 юли — 1

август 1920 г.), която включва в програмата си точки за участие на партията в парламентарните избори и за влизане в Работническата партия, споменатите организации, допускащи сектантски грешки, не влизат в компартията. През януари 1921 г. Южно-уелското социалистическо дружество и Работническата социалистическа федерация, по това време преименувана в «Комунистическа партия (Британска секция на III Интернационал)», се обединяват с Комунистическата партия на Великобритания. Ръководството на Социалистическата работническа партия се отказва от обединението. — 157.

⁴⁴ *«Работнически дреднаут»* («Forcers Dreadnought») — излизал в Лондон от март 1914 до юни, 1924 г., до юли 1917 г. издаван под название «Woman's Dreadnought». След създаването през 1918 г. на Работническата социалистическа федерация става орган на тази организация. — 157.

⁴⁵ *«Манчестърски страж»* («Manchester Guardian») — буржоазнолиберален вестник, един от най-разпространените и влиятелни английски буржоазни вестници. Основан в 1821 г. като седмичник (от 1857 г. излиза всеки ден). През първите години след Октомврийската социалистическа революция вестникът повече или по-малко обективно осветлява положението в Русия; по-късно започва да клевети СССР. — 160.

⁴⁶ Има се предвид контрареволуционният метеж на буржоазията и помещиците през август 1917 г., начело на който застава върховният главнокомандуващ на армията, царският генерал Корнилов. Заговорниците си поставят за цел да овладеят Петроград, да разгромят Болшевишката партия, да разгонят Съветите, да установят военна диктатура в страната и да подготвят възстановяването на монархията.

Метежът започва на 25 август (7 септември). Корнилов хвърля към Петроград 3-и конен корпус. В самия Петроград се готвят за действителни корниловски контрареволуционни организации.

Работниците и селяните, ръководени от партията на болшевиките, потушават акцията на Корнилов. Под натиска на масите Временното правителство е принудено да издаде заповед за арестуване на Корнилов и неговите съучастници и да ги даде под съд. — 172.

⁴⁷ Има се предвид военно-монархическият преврат, така нареченият «Капов пуч», извършен от германската реакционна военщина. Организатори на пуча са монархисти — юнкерът Кап и генералите Лудендорф, Сект и Лютвиц. Заговорниците подготвят преврат при явно поощряване от страна на социал-демократическото правителство. На 13 март 1920 г. генералите метежници потеглят към Берлин, с войскови части и като не срещат съпротива от страна на правителството, провъзгласяват военна диктатура. Работниците в Германия отговарят на преврата с обща стачка. Под натиска на пролетариата правителството на Кап на 17 март пада; на власт отново идват социал-демократите. — 172.

⁴⁹ *Делото Драйфус* — провокационен процес, организиран в 1894 г. от реакционно-монархическите кръгове на френската военщина, против офицера от френския генерален щаб, еврейна Драйфус, лъжливо обвинен в шпионаж и държавна измяна. Инспирираното от реакционната военщина осъждане на Драйфус на доживотен затвор се използва от реакционните кръгове във Франция за раздухване на антисемитизма и за настъпление против републиканския режим и демократическите свободи. В 1898 г., когато социалистите и прогресивните представители на буржоазната демокрация (между тях — Е. Зола, Ж. Жорес, А. Франс и др.) подемат кампания за преразглеждане на делото Драйфус, то придобива ярко политически характер и разделя страната на два лагера: републиканците и демократите, от една страна, и блока на монархистите, клерикалите, антисемитите и националистите — от друга. В 1899 г. под натиска на общественото мнение властите пускат Драйфус на свобода; в 1906 г. с решение на касационния съд той е признат за невинен и възстановен в армията. — 176.

⁵⁰ *«Червено знаме»* («Die Rote Fahne») — вестник, основан от К. Либкнехт и Р. Люксембург като централен орган на съюза «Спартак»; по-късно — централен орган на Германската комунистическа партия. Вестникът излиза в Берлин от 9 ноември 1918 г.; нееднократно е подлаган на репресии и забрани от страна на германските власти.

«Die Rote Fahne» изиграва голяма роля в борбата за превръщане на Германската комунистическа партия в масова пролетарска революционна партия и за очистването ѝ от опортюнистическите елементи. Вестникът се бори енергично против милитаризирането на страната, настоява за единодействие на работническата класа в борбата с фашизма. Във вестника активно сътрудничи председателят на ЦК на Германската комунистическа партия Е. Телман. След установяването на фашистка диктатура в Германия властите забраняват «Die Rote Fahne», но той продължава да излиза нелегално, борейки се решително против фашисткия режим. В 1935 г. издаването на вестника се пренася в Прага (Чехословакия); от октомври 1936 до есента на 1939 г. се издава в Брюксел (Белгия). — 186.

⁵⁰ «Die Rote Fahne» («Червено знаме») — вестник, централен орган на Австрийската комунистическа партия; издаван във Виена от ноември 1918 г. Отначало — под названието «Der Weckruf» («Зов»); от януари 1919 г. — «Die Soziale Revolution» («Социална революция»); от юли 1919 г. — «Die Rote Fahne». През 1933 г. «Die Rote Fahne» е принуден да мине в нелегалност. От август 1945 г. излиза под названието «Osterreichische Volksstimme» («Австрийски народен глас»), от 21 февруари 1957 г. се нарича «Volksstimme» — 187.

⁵¹ «Die Freiheit» («Свобода») — ежедневник, орган на Германската независима социалдемократическа партия; излиза в Берлин от 15 ноември 1918 до 30 септември 1922 г. — 187.

- ⁵² «Съветските» «правозастъпници» — колегии на правозастъпници, учредени през февруари 1918 г. при Съветите на работническите, войнишките, селските и казашките депутати. През пролетта на 1920 г. се поставя въпросът за премахване колегиата на правозастъпниците, тъй като в много колегии силно се отразява влиянието на буржоазните адвокати, изопачаващи основите на съветското съдопроизводство, допускащи злоупотреби. През октомври 1920 г. колегите на правозастъпниците бяха ликвидирани. — 192.
- ⁵³ Въз основа на това указание на В. И. Ленин в настоящото издание в текста на произведението «Левичарството» — детска болест на комунизма» изразът «холандски трибунисти» навсякъде е заменен с думите «някои членове на Холандската комунистическа партия». — 194.

Статии и доклади

- ¹ Ленин има предвид заговора за предаването на Петроград, който заговор се ръководи от контререволюционна шпионско-диверсантска организация, която се е състояла от кадети, меншевики и есери. Тази организация била възглавявана от така наречения «национален център», който е действувал по указание на чуждестранните разузнавания. По плана на тази организация на 13 юни 1919 г. започва въстание в гарнизона на форта Красная Горка.
За разгромяване на метежниците са изпратени войските от бреговата група и корабите от Балтийската флота, които започват настъпление по суша и море. На 16 юни съветските войски овладяват форта. Ръководещата заговора контререволюционна организация е разкрита и ликвидирана. — 202.
- ² *Битката при Садова* (село в Чехия, близо до град Кралове Градец (Кьонингрец), станала на 3 юли 1866 г. Тази битка, която завършва с пълна победа за Прусия и с разгром за Австрия, решава изхода на австро-пруската война. — 207.
- ³ Съветът на Народните комисари с декрет от 16 март 1919 г. реорганизира потребителните кооперативи, като им дава названието «Потребителни комуни». Но това название на кооперативите довежда на някои места до неправилно разбиране на декрета от селското население. Отчитайки това, Всеруският централен изпълнителен комитет в своето постановление от 30 юни 1919 г., като одобрява декрета, решава да замени названието «Потребителна комуна» с привичното за населението название «Потребително сдружение». — 215.
- Статията е останала незавършена. — 228,
- ⁵ III *Всеруски конгрес на Руския комунистически младежки съюз* се провежда на 2—10 октомври 1920 г. в Москва; на конгреса присъствуват около 600 делегати. Ленин произнася своята реч на първото заседание на конгреса, на 2 октомври вечерта. — 229.

- ⁶ Брошурата е написана от Ленин във връзка с дискусиата в партията за профсъюзите. Работата над брошурата е завършена на 25 януари 1921 г. и същия ден тя е дадена за набор. На 26 януари, късно вечерта, част от тиража на брошурата е раздадена на членовете на Централния комитет на партията, които заминават по места за участие в дискусиата за ролята и задачите на профсъюзите. — 247.
- ⁷ «Петроградская Правда» — ежедневник, започнал да излиза от 2 април 1918 г. Първоначално е орган на Централния и Петроградския комитет на РКП (б). От юни същата година вестникът става орган на Централния, Северния областен и градски комитети на РКП (б), а след това на губерния и градския комитети на партията. През януари 1924 г. преименуван в «Ленинградская Правда». — 247.
- ⁸ «Новая Жизнь» и «Вперед» — ежедневни меншевишки вестници, излизали през 1917—1918 година; спрени от съветската власт за контрареволуционна дейност. — 292.
- ⁹ II 1/2 Интернационал — основан във Виена през февруари 1921 г. на конференцията на центристките партии и групи; временно излезли от II Интернационал под натиска на революционно настроените работнически маси. През 1923 г. II 1/2 Интернационал отново се съединява с II Интернационал. — 314.

Съдържание

Пролетарската революция и ренегатът Кауцки

Предговор	5
Как Кауцки превърна Маркс в обикновен либерал	7
Буржоазна и пролетарска демокрация	18
Може ли да има равенство между експлоатирания и експлоататора?	25
Съветите да не смеят да се превръщат в държавни организации	33
Учредителното събрание и Съветската република	39
Съветската конституция	47
Що е интернационализъм?	56
Лакейство пред буржоазията под формата на «икономически анализ»	69
<i>Приложение I.</i> Тезиси за Учредителното събрание	94
<i>Приложение II.</i> Новата книга на Вандервелде за държавата	94

«Левичарството» — детска болест на комунизма

I. В какъв смисъл може да се говори за международно значение на руската революция?	101
II. Едно от основните условия за успеха на болшевиките	103
III. Главните етапи в историята на болшевизма	106
IV. В борба с какви врагове в работническото движение израсна, укрепна и се закали болшевизмът?	111
V. «Левият» комунизъм в Германия. Водачи — партия — класа — маса	119
VI. Трябва ли революционерите да работят в реакционните професионални съюзи?	126
VII. Да участвуваме ли в буржоазните парламенти?	135
VIII. Никакви компромиси?	146
IX. «Левият» комунизъм в Англия	156
X. Някои изводи	168

Д о б а в к а	183
I. Разцеплението на германските комунисти	184
II. Комунистите и независимите в Германия	185
III. Турати и К ^о в Италия	188
IV. Погрешни изводи от верни предпоставки	189
Статии и доклади	
Великият почин (<i>За героизма на работниците в тила. По повод на «комунистическите съботници»</i>)	195
Работа по революционному (<i>Комунистическата събота</i>)	196
Икономика и политика в епохата на диктатурата на пролетариата	218
1	218
2	219
3	221
4	222
5	225
Задачите на младежките съюзи (<i>Реч, произнесена пред III Общоруски конгрес на Руския комунистически младежки съюз</i>) 2 октомври 1920 г.	229
Още веднъж за профсъюзите, за текущия момент и за грешките на Троцки и Бухарин	247
Опасността за партията от фракционните прояви	248
Формален демократизъм и революционна целесъобразност	250
Политическата опасност от разцеплениа в профдвижението	252
За принципиалните разногласия	257
Политика и икономика. Диалектика и еkleктизъм	260
Диалектика и еkleктизъм. «Школа» и «апарат»	267
Заклучение	277
За продоволствения данък (<i>Значението на новата политика и нейните условия</i>)	286
Вместо увод	286
За съвременната икономика на Русия (<i>Из брошурата от 1918 година</i>)	287

За продоволствения данък, за свободата на търговията, за концесните	298
Политически резултати и изводи	316
Заклучение	322
За кооперацията	324
I.	324
II.	328
По-добре по-малко, но по-добре	332
Б е л е ж к и	337

Избрани произведения в пет тома

Т о м 1

КАКВО ДА СЕ ПРАВИ?
КРАЧКА НАПРЕД — ДВЕ КРАЧКИ НАЗАД

Т о м 2

ДВЕ ТАКТИКИ НА СОЦИАЛДЕМОКРАЦИЯТА
В ДЕМОКРАТИЧЕСКАТА РЕВОЛЮЦИЯ
ТРИТЕ ИЗТОЧНИКА И ТРИТЕ
СЪСТАВНИ ЧАСТИ НА МАРКСИЗМА

КАРЛ МАРКС

(Кратък биографичен очерк
с изложение на марксизма)

ИСТОРИЧЕСКАТА СЪДБА
НА УЧЕНИЕТО НА КАРЛ МАРКС

МАРКСИЗМЪТ И ВЪСТАНИЕТО

ПО ПОВОД НА ТАКА НАРЕЧЕНИЯ ВЪПРОС
ЗА ПАЗАРИТЕ

ПАРТИЙНА ОРГАНИЗАЦИЯ И ПАРТИЙНА
ЛИТЕРАТУРА

РАБОТНИЧЕСКАТА КЛАСА
И НАЦИОНАЛНИЯТ ВЪПРОС

ЗА ЗНАЧЕНИЕТО
НА ВОЙНСТВУВАЩИЯ МАТЕРИАЛИЗЪМ

ИЗ «ФИЛОСОФСКИ ТЕТРАДКИ»

Т о м 3

МАТЕРИАЛИЗЪМ И ЕМПИРИОКРИТИЦИЗЪМ

Т о м 4

ИМПЕРИАЛИЗМЪТ КАТО НАЙ-ВИСОК
СТАДИЙ НА КАПИТАЛИЗМА

ДЪРЖАВАТА И РЕВОЛЮЦИЯТА
МАРКСИЗЪМ И РЕВИЗИОНИЗЪМ
ЗА ЛОЗУНГА
ЕВРОПЕЙСКИ СЪЕДИНЕНИ ЩАТИ
ЗА ЗАДАЧИТЕ НА ПРОЛЕТАРИАТА
В НАСТОЯЩАТА РЕВОЛЮЦИЯ
ЗАСТРАШАВАЩАТА КАТАСТРОФА
И КАК ДА СЕ БОРИМ С НЕЯ
КАК ДА ОРГАНИЗИРАМЕ СЪРЕВНОВАНИЕТО?
ПРЕДСТОЯЩИТЕ ЗАДАЧИ
НА СЪВЕТСКАТА ВЛАСТ
ЗА ДЪРЖАВАТА

Т о м 5

ПРОЛЕТАРСКАТА РЕВОЛЮЦИЯ
И РЕНЕГАТЪТ КАУЦКИ
«ЛЕВИЧАРСТВОТО» — ДЕТСКА БОЛЕСТ
НА КОМУНИЗМА
ВЕЛИКИЯТ ПОЧИН
ЗАДАЧИТЕ НА МЛАДЕЖКИТЕ СЪЮЗИ
ИКОНОМИКА И ПОЛИТИКА В ЕПОХАТА
НА ДИКТАТУРАТА НА ПРОЛЕТАРИАТА
ОЩЕ ВЕДНЪЖ ЗА ПРОФСЪЮЗИТЕ,
ЗА ТЕКУЩИЯ МОМЕНТ
И ЗА ГРЕШКИТЕ НА ТРОЦКИ И БУХАРИН
ЗА ПРОДОВОЛСТВЕНИЯ ДАНЪК
ЗА КООПЕРАЦИЯТА
ПО-ДОБРЕ ПО-МАЛКО,
НО ПО-ДОБРЕ

В. И. ЛЕНИН
Избрани произведения в пет тома
Т о м 5

Първо издание

Съставител *Бернард Мунтян*

Художник *Христо Симеонов*
Художествен редактор *Тотю Данов*
Технически редактор *Петър Стефанов*
Коректор *Маргарита Китанова*

Код $\frac{12\ 95311}{0010-6-77}$

Издателски № 5813. Дадена за набор на 11. IV. 1977 г. Подписана за печат на 24.VIII.1977г. Излязла м. септември. Печатни коли 24,50. Издаелски коли 20,58. Формат 84x108/32. Тираж 45 110 (1—15 110). Книжно тяло 0,56 лв. Цена 1,04 лв.

Партиздат — София, бул. «В. И. Ленин» № 47
ДПК «Д. Благоев» — София, ул. «Н. Ракитин» № 2